

M.
221413
j

1425 - 1 179

3

MAGYARORSZÁG'

EKKORIG ISMERETES

P É N Z E I,

LERAJZOLVA.

TÖRTÉNETI 'S PÉNZTUDOMÁNYI KÚTFÓK UTÁN MEGMAGYARÁZVA

ELŐTERJESZTI

RUPP JAKAB,

A' NAGYMÉLTÓSÁGU M. KIR. UDV. KAMERÁNÁL LEVÉLTÁRI JELELŐ.

ÁRPÁDI KORSZAK.

MAGYARORSZÁG'

EKKORIG ISMERETES

P É N Z E I,

LERAJZOLVA.

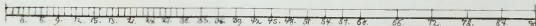
TÖRTÉNETI 'S PÉNZTUDOMÁNYI KÚTFŐK UTÁN MEGMAGYARÁZVA

ELŐTERJESZTI

RUPP JAKAB,

A' NAGYMÉLTÓSÁGU M. KIR. UDV. KAMERÁNÁL LEVÉLTÁRI JELELŐ.

ÁRPÁDI KORSZAK.

BUDÁN,

A' MAGYAR KIR. EGYETEM' BETŰIVEL.

1811.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

M 221.413/1. (R2)

Országos Széchényi Könyvtár
M. Kézirattár

Bevezetés.

Midőn hazánk' pénzeit kezdem magyarázni, a' magyar pénztudomány' akár hasznát, akár azt, mennyire szükséges az a' hazai történetek' felvilágosítására, mivel eléggé tudva van, szükségtelennek véltem hosszas előszóban fejtegetni; tekintve pedig annak jelen állapotját, ki a' történetek' ezen segédtudományának tanulásához fogott, azt kelle tapasztalnia, hogy pénztudományunk' újabb felfedezései, sem Schoenvisner Istvánnak mostanig egyetlen rendszeres munkájában, sem a' később közzre bocsátott magyar nemzeti museum' catalogusaiban nem foglaltatnak; e' tudomány ugyan is az óta egyesek' szorgalma által sok részben gyarapodott, számos még a' későbbi Mader, Appel, Lelevel és mások előtt is még ismeretlen magyar pénzpéldány került napfényre, melly meghatározza 's felderíti azt, mi ekkorig kétesnek vagy bizonytalannak tartaték.

E' hiányt ohajtá pótolni néhai Weszerle József, ki felkeresvén a' mit csak valahol leheté, és a' magyar régiség' ezen gyöngyeit szinte 1807. óta nagy költséggel, munkával, igyekezettel és szorgalommal gyűjtögetvén, az egész magyar pénztudományt máskép szándékozáék kidolgozni 's napfényre bocsátani, mint az bár ki által történt ez ideig, készitendő munkáját VII. kötetre vala szándéka felosztani, az I-ben előadandók valának, előismereteken kivül, a' műszók, jegyek, pénzverő városok és helyek, a' pénzveretés' igazgatói, Magyarországnban lelt kincsek, pénzeink' ritkasága

's értéke, ércz és pénzveretési jog, pénztudományi írók, a' régi 's mostani pénzgyűjtemények és gyűjtők. II-ban az I. korszaki vagy Árpád származatú magyar királyok' pénzei (20. réztáb.) III. a' II. korszak' pénzei (17. réztáb.) IV. az austriai korszaku királyok' pénzei (36. réztáb.) V. az erdéli fejedelmek' pénzei (21. réztáb.) VI. jeles magyar és azon férfiak' pénzei, kik nálunk hivatalt viseltek (37. réztáb.) VII. végre Magyarországhoz tartozó tartományok' pénzei (5. réztáb.) továbbá a' városok és helyek' pénzei (5. réztáb.) valamint római, görög, pártus stb. ekkorig kiadatlan és Magyarországhoz találtatott pénzek (21. réztáb.) Ezekhez járult volna még tisztes nyugalomra bocsátó 4. római tábla (tabellae honestae missionis), a' magyar királyok, erdéli fejedelmek, és más jeles férfiak aláírásainak képmásai.

A' pénzek' pontos rajzok, és 166. réztáblára vésett elődolgozatok' illy jeles kincse állott Weszerle Jozsef, ezen a' pénztudományban felette jártas férfiú előtt készen, midőn szándékát 1838-kijul. 29-kén, életének 57. évében a' véletlen halál megelőzte, 's munkáját, mellyet annyi idő óta forró ohajtással vártunk, ki nem dolgozható; felette gazdag magyar és más pénzgyűjtemény, réztáblai 's jegyzeteinek töredékei később a' magyar nemzeti muzeumba kerültek.

E' tanulmány, mellyet egyedül hivatalomtól és gazdaságomtól szabad óráimban lehetne gyakorolnom, nehezebb ugyan és sokkal fontosabb, semhogy gyenge erőmhöz képest remélhetném, hogy abban a' tudós világ' várakozásának tökéletesen megfelelhessenek; azonban hazánk' pénzeinek több év óta fáradhatlan gyűjtése, 's azoknak néhai Weszerlének útmutatásával szerzett ismerete, valamint a' pénzgyűjtők' gyakori buzdítása arra birtak, hogy azokról e' jelen dolgoztatot *magyar*, és külön kötetben *deák* nyelven bocsássam közre, ebben addig is, az első korszakból minden ekkorig ismeretes pénz, röviden ugyan, de elég teljesen, nemekre rendszeresen felosztva, XI. könyomathban, pontosan 's csinosan előtűntetve, a' legapróbb változatokban leírva, és szükséges jegyzetekkel megmagyarázva foglaltatik, ama' kútfők' felhozásával, mellyekben az egyes példányok kiadattak, és a' mennyire lehetett, azon gyűjtők

megnevezésével, kiknek gyűjteményeikből vétettek; és mivel itt 250. nemű I. korszaki pénz, azok' változatait is ide számítva, több mint 1080. pénz példány adatik elő, 's csak az ekkorig kiadatlan pénznek 141. megyen, (mellyek közül több mint 30. nemű még Weszerle Józsefnek is ismeretlen vala): nem kétlem, hogy az Árpádok' időszakából kevés pénznem találatik, melly itt nem volna bejegyezve. Mert ámbár magam is bírok, sok évi szorgalmam által szerzett nevezetes magyar pénzgyűjteményel; kiadandó munkához még is csak akkor vala szándékom fogni, midőn minden előttem ismeretes pénzgyűjtemény kikutatva, 's e' tárgy csak nem egészen már ki vala merítve; voltak, kik gyűjteményeik' leírását, példányok' rajzát, és mind azt, mi nevezetes fordult elő, messze vidékekről is teljes készséggel beküldötték javasolvan, minden bárhol létező magyar pénzpéldányokat megmenteni 's összegyűjtve valahára napfényre bocsátani; számos, kivált történeti segéddolgozatot nyújtott Luczenbacher János, a' magyar tud. társ. r. tagja, pénzgyűjteményének öre, 's Tudománytár czimű folyóiratának szerkesztője, sőt minthogy magam a' miveltebb magyar nyelvben járatanl vagyok, az egész magyar rész ennek tollából folyt; több pénztudományi ismeretet köszönhetek Somogyi Jánosnak, gróf Széchenyi Lajos titoknokának Bécsben, a' kiszedett ívek igazításában fáradhatlan segédem vala Fináty Károly barátom és tisztársam.

Szükségesnek látszott mindegyik királynak maga helyén rövid életrajzát, aztán pénzeinek általános, magokból a' pénzekből elvont ismeretét is elmondani, mellyeknek *ragysdga* az ide mellékelt Mader pénzmérője után, *súlya* pedig olly szemer szerint van kitéve, millyen 60. esik egy aranyra; a' mindegyik nemű pénz' *ritkaságára* vagy törtszámként előadott két számjegyre nézve, azt kell megjegyezmem, hogy a' felső szám a' *ritkaság' fokát*, az alsó pedig *osztályát*, vagy a' *pénztani érték' arányát* jelenti, 's hogy minden magyar pénz, (keveset, és pedig a' közönséges példányokat, mellyek nincsennek megjegyezve, és az egyetlen példányokat, vagy azokat, mellyekből csupán egy példány ismeretes, mellyek $\frac{6}{*}$ jelelvék, kivéve) 6. *ritkasági fokra*, és 30. *értékosztályra*, akként vannak Pesten szerzett sok évi tapasztalás szerint felosztva, hogy a' nagyobb számmal, a' pénz' ritkasága

vagy értéke is nagyobbodik. A' pénz' ércze azért nem tétetik ki, mivel az I. korszaki kispéNZ mind, kevés különösen megjegyzett rézpéldányt kivéve, ezüstből veretett.

Az iratlan, vagy minden irás nélküli pénzpéldányok úgy határozattak meg, hogy előbb azok' képverete, készítménye, jegye, nagysága és súlya hasonlítták össze más kétségtelen pénzekkel, részint követve az eddigi szabályokat, részint eltávozva tőlök; az iratlan példányok' meghatározásra, kivált azon időtől, melly az egyik király' halála 's másíknak a' kormányra lépte esik, semmi bizonyos szabály nem vétethetik ugyan: azonban az Árpádok' korszakába tartozó minden pénzpéldány, jellemző bélyegeit tekintve, három osztályba tétethetik ugymint: 1-ször I. Istvántól I. Lászlóig; 2-szor Kálmántól Imréig; és 3-szor II. Andrástól e' korszak' végeig; illy felosztás után az 1-ső osztályban nem találunk iratlan példányt, 2-ban pedig az iratlanok' meghatározására a' szemcsézet, hátlapi egyszerű vagy kettős, nagyobb vagy kisebb kör, a' kereszt' szegleteiben feltűnő gömböcsök vagy háromszögek, szemcsés vagy vonalos kereszt és kormánypálcza, végre több elszórt gömböcs, pont, karika, és más ékességek szolgálndnak szabályul. A' 3-dik osztály' iratlan példányait végre a' király fejének vagy képének, továbbá épületek', állatok', csillag', és hold', liliomok', valamint egyszerű vagy kettős kereszt' képverete határozandja meg; ügyelve minden osztály' pénzeinél azok' nagysága, súlya, 's véseményére.

Minthogy a' könyomatban rendszám szerint 1—329. számig folyton előadott pénzpéldányok szintazon rendben le nem irathattak, a' munka' végére mutató van mellékelve, e' példányokat olly rendben előüntető, mellyben azok leírva következnek; végül némelly tulajdonkép semmi királynak nem tulajdonítható, aztán újdond koholt álpénzek' néhány példánya következik. Ez utóbbiak a' régi álpénzverők és hamisítók' szüleménye, kik vagy új pénzt koholnak régi után, vagy a' könnyen kapható valódiakat többnyire igen ritka példányokká változtatják, hogy a' hiedékeny gyűjtöket azokkal megcsalhassák. Magyarországbn sem hiányzott e' tárgyban Choul, Cauvin, Carleron, le Pois, Paduan, Deévieu, Gaegro-

nier, Weber, Galli és Beker, ez utóbbi egyebekben kivül, I. István, Pázmán Péter, Báthory Kristóf pénzeit is koholta, mesterségének ismeretes ügyességével; vannak jelenleg is, kivált Bécsben illy álpénzvernyék, hol I. Károly aranyai, tallérok, nagyobb veretű emlékpénzek és Árpádok alatti kispénzek nem csekély sikerrel koholtatnak; vannak hazánkban is, hol Péter, Sámuel, I. Gyéza, II. István stb. pénzei veretnek, tartanak e' koholók nyegle kalandozókat is, kik régiségbuvárok nevezet alatt kóborolván, terjesztik álczikkeiket, s egyszersmind okleveleket, gyűrűket, pecsétnyomókat és más hasonló archaeologiai álkészítményeket árulgatnak szerteszerint. Ezekről őrizkedjenek leginkább, kik a' régiség- és pénztudományban kezdő ujonczok, óvakodjanak tőlök, és ritkaságot nagy áron, jártas gyűjtő tanácsa nélkül ne szerezzenek.

Ha akár a' nyilvános kincstermekben, akár magános gyűjteményekben talaltatnának némelly itten le nem írott pénzpéldányok, azokat valamint más kiadatlanokat ne sajnálják az illető pénzörök és gyűjtők rajzban közölni, s birtokukban találtató minden példány pontos leírását beküldeni, hogy az I. korszakba tartozók e' részhez pótolólag kiadathassanak, azok pedig, mellyek más korszakba, vagy magyar tartományok, jeles férfiak stb. pénzei közé valók, maga helyén besoroztathassanak; nem is fogok késni a' munka' folytatásával, ha tapasztalandom, hogy folytatása a' közönség előtt annyira kívánatos, a' mennyire az belátásom szerint szükséges.

Irtam Budán, 1841-ki decemb. 18-kán.

Rupp. J.

Kútfők és magyar pénztudományi irók.

- ANZEIGEN* — privil. aus sämtlich K. K. Erbländern, von einer Gesellschaft. 6. Jahrgänge. Wien. 1771—1776. 4. (Magyarország' pénzeiről IV. k. 84. 97. 113. l. IV. 11—57. 65. 81. 105. 181. 191. V. 3. 41. 73. 145. stb. VI. 61. 97. 121. stb.)
- APPEL*, (Jos.) Repertorium zur Münzkunde Wien, IV. k. 8. (II. k. 798—826. I. Szervia' és Sclavonia' 847—927. Magyarország' pénzei iratnak le.)
- BEL* Mathiae, de vetere Literatura Hunno-Scythica Exercitatio. Lipsiae. 1718. 4. (69. I. István' pénzéről.) és Notit. Hung. (I. k. 579. 604.)
- BERNEGGERI* Matth. Dissertatio de Regno Hung. 'Accedunt numismatum Hungaricorum icones, Argentorati. 1629. 4.
- CATALOGUS* numorum Hungariae ac Transilvaniae, Instituti Nationalis Széchényiani. Pestini 1807. 8. III. rész. 107. pénzek' réznyomatával és toldalekkal.
- CORNIDES* (Dan.) Animadversiones in Rem Numariam Hungariae. 4. KI. (őriztetik a' magy. muz.)
- CSERGHŐ* (Franc.) Conspectus Legum in re monetaria apud Hungaros ab exordio Regni eorum in Pannonia usque ad hodiernam diem conditarum. 1811. 4. KI. (Magy. nemz. muz.)
- DELINEATIO* rariorum numorum Hungaricorum ex Numophylacio Ill. D. Comitis Leopoldi Andrásy etc. excerptorum. Partes II. Betlér. 1820. és 1821. 8. KI. (Nemz. muz.)
- ERLÄUTERUNG* (historische) der Medaillen, welche unter der glorwürdigen Regierung M. Theresiens bey verschiedenen Vorfällen geprägt worden. Wien, 1772. 4. (rajzokkal.)
- HAGEN* (F. G.) Conventions-Münz Cabinet. stb. Nürnberg. 1771. 8. (13—17. I. magyar pénzek.)
- HANOVII* (Mich. Christ.) Samuel Rex Pannoniae e numo argenteo exhibitus. Gedani. 1749. 4.
- HERAEUS* (Car. Gustav.) Explicatio Numismatum Caroli VI. 4. Carolo VI. regnum auspiciatum. Viennae. 1711. fol. (koronáz. pénzekkel.)
- HERGOTT* (Marquard) Numotheca Principum Austriae. Friburgi Brisgov. 1753. fol.
- HIRSCH* (Joh. Christoph.) des deutschen Reichs Münz-Archiv. Nürnberg. 1756—59. VI. k. f.
- JOACHIM* (Frid. Joh.) Das neu eröffnete Münz-Cabinet stb. Nürnberg. 1761—64. 4. II. k. (több árpádi korszak' magyar pénzt magyaráz Kempelen gyűjteményéből.) — Das neu eröffnete Groschen-Cabinet. Leipzig. 1749—1753. 8. II. k. II. toldalekkal.

- KÖHLER** historische Münzbelustigung. Nürnberg. 1719—1750. XXII. rész. 4. — Ugyanattól: Ducaten Cabinet. Hannover. 1760. 8. II. Kötet.
- KUBINYI** Petri Descriptio numi aurei hucdum inediti Ludovici I. Regis Hung. 8.
- KUNDMANNI** (Christ. Joh.) Numi Singulares. Breslav. 1734. 4.
- LELEVEL** (Joachim) Numismatique du Moyen - age, considérée sous le rapport du type; etc. Paris. 1835. 8. (III. részében előszámláltnak az I. korszaki pénzek, melyek Schoennisner munkájába: Notit. Hung. rei num. kívannak adva.)
- LILIENTHALS** (Mich.) auserlesenes Thaler Cabinet. Königsb. 1730. újra kijött: 1735. es 1747. 8.
- LUCKII** (Joh. Jac.) Sylloge numismatum elegantiorum etc. (1500. évtől egész 1600-ig verettek.) Argentinae. 1620. f.
- MADAI** (Dan. Sam.) Vollständiges Thaler Cabinet. Königsberg. 1765—1774. III. Rész. 8.
- MADER** (Jos.) Kritische Beyträge zur Münzkunde des Mittelalters. Prag. 1803—1813. VI. K. 8. (III. kötetben 50—109. l. azon 's más pénzekről a' melyeket Schoennisner Notit. Hung. rei num. kiadott.) — Ugyanattól: Versuch über die Brakteaten. Prag. 1798. 8. (a' III. Béla egynehány pénzéről.)
- MAGAZIN.** (Ungrisches.) Presburg. 1781—87. IV. K. 8. (magyar pénzekről. I. K. 107—114. l. III. K. 110. 165. 365. l. IV. K. 94—105. 407—414. l.)
- MELLEN** (Jac.) Series Regum Hungariae e numis aureis etc. Lubecae. 1699. 4. Auctum lat. et germ. a Gottfr. Henr. Burghardt. Breslav. 1750. 4.
- MOSER** (Joh. Jac.) Historia numismatica Caroli VI. Rom. Imp. 1725. f.
- NUMI** triumphales sub Leopoldo I. et Josepho I. cum iconibus. Viennae 1705. 4.
- NUMOPHYLACIUM** Festetichianum Keszthelyiense Hungaricum, constans ex aeneis Tabulis. In 4. (minden értekezés nélkül; a' magyar muzeumban.)
- PALMA** (Franc. Car.) Heraldicae Regni Hungariae Specimen etc. Vindobonae. 1766. 4. (a' magyar pénzek' táblájával.)
- PEER** (Jac.) Res numariae R. Hungariae, et animadversiones in numismaticam Hungariae etc. KI. (magyar muz.)
- SAMMLUNG** (auserlesene) von allerhand alten und raren Species Thalern, mehrenteils Gedächtnis-Münzen, und Schau-Pfennigen. Hamburg. 1739. 4.
- SCHAU** - und Denkmünzen, welche unter der glorwürdigen Regierung der kais. und Königin M. Theresia geprägt worden sind. 2. Abtheil. mit vielen Kupfern. Wien. 1782. f.
- SCHOENVISNER** (Steph.) Notitia Hungaricae rei numariae ab origine ad praesens tempus. Buda 1801. 4.
- SCHULTHESS-RECHBERG** (K. G. Ritter v.) Thaler Cabinet. Wien. 1840. 8. (a 2352. számtól egész 2574-ig. magyar pénzek.)
- SCHWARZ** (Godofr.) Rei numariae e medio aevo Specimen. Osnaburgi, 1747. (IV. Béla' rész pénzekről) Ugyanattól: Samuel Rex Hungariae, qui vulgo Aba audit, ex historico, et simul numario monumento tam nomini, quam populo restitutus. Lemgoviae. 1761. 4.

- SIMONCHICZ.** (Innocent.) Dissertatio de numismatica Hungariae, Diplomaticae accomodata, Viennae. 1794. 8. — Ismét: De florenis, et denariis Corvinianis. (Keresztúri Alajos': descript. Fundat. episcopat. M. Varad. 297—315. l.)
- SOLENNIA** (III.) memoriae anniversariae Bibliothecae Kis-Hontanae. Pestini 1812. 8. (23—31. l. Kubinyi Péter' pénzeiről, XI. lerajzolt pénzek' táblájával, melyeknek 1. szám alatt Béla vezéré, itt I. nemű 17. szám. — a 3. szám III. Andrásé, IX. nemű — 4. szám. V. Istváné, XIV. nemű — 5. szám Kún Lászlóé, V. nemű — és 11. szám Imreé, XIV. nemű 1. szám alatt leírva vannak.) Ismét: Solen. VI. (1816.) 45—49. l. az I. Lajos ki nem adott, aranyáról.
- WEISE** (Christ. Adolph.) Vollständiges Gulden Cabinet. Nürnberg. 1780. 8.
- WELZL** L. v. Wellenheim, Vaterländische Münzen. (Salamon' itt II. nemű alatt leírott pénzeiről.)
- WESZPRÉMI.** (Steph.) Biographia Medicorum Hungariae. Centur. II. Viennae. 1778. 8. (218. 224. 229. l. magyar pénzekről.) És: Magyar Elmékedés. 88—118. l.
- WÖRGER** (Franc.) Scholia ad Jac. a Mellen Seriem Regum Hungariae. 1690. p. 248. —251.
- ZEITSCHRIFT** von und für Ungarn. zur Beförderung der vaterländischen Geschichte, Erdkunde, und Literatur, herausgeg. von L. v. Schedius. Pest. 1802—1804. VI. K. 8. (I. K. 372—378. I. V. 21—30. 78—84. 94—103. I. VI. 21—27. l.)

Egykori és mostani magyar pénzgyűjtemények és gyűjtők.

- MAGYAR NEMZETI MUZEUM**, Pesten, ebben őrizteték 22. szekrényben azon 2675. darabból álló magyar és erdéli pénzgyűjtemény, melyet néhai gróf Széchenyi Ferencz 1807-ben alapított, és mely utóbb részint lelt kincsek, részint egyesek' küldeményei, részint Jankovich Miklós, és legközelebb néhai Weszerle József gyűjteményeik' megszerzése által annyira meggazdagodott, hogy jelenleg minden köz és magán gyűjtemények között első helyet foglal; egyedül az ohajtható: ne őriztetnék ezentúl ezen a' nemzet' tudományos használatára rendelt jeles kincs, és annyi segédeszköz hozzáférhetlenül, hanem bizatnék annak mind rendszeres ősszeírása, mind őrzete, a' regiség- és pénztudományban jártas férfiura, így felelhetne meg ezen hires intézet' belső készüllete annak felette díszes külsejének.
- BÉCSI CSÁSZÁRI MUZEUM**, hol mindennemű pénzgyűjtemények között, magyar pénz is nagy számmal őriztetik, főkép aranyban és az ausztriai korszak' pénzeiben felette gazdag, és leginkább Magyarországból lelt kincsekből gyarapodik, melyek egészen Bécsbe, 's miután ott példányok választattak, a' magyar muzeumhoz küldetnek le.

BERLINI }
DREZDAI } muzeum; ezekben nem kevés magyar pénz találtatik.
FLORENCZI }

MAGYAR TUD. TÁRSASÁG; pénzgyűjteményét elnöke, gróf Teleky József alapítá, mely néhai Kresznerics Ferencz, sági plebános' (1766—1832.) és Weszerle József fiók magyar gyűjteményeiből eredvén, a' hazafiak' adakozásaiból mindinkább többet itik.

POZSONI }
 és } jezsuita collegium; ezek' gyűjteményei a' szerzet' megszüntével,
NAGYSZOMBATI } a' magyar egyetem' birtokába kerültek.

SZ. MÁRTONI PANNON HALMÁN; sz. Benedek szerzetének főapátsága, kevés magyar pénzt bír.

NAGYENYEDI ref. collegium (Erdelben.);

PÁPAI ref. collegium; és a'

VÁCZI kegyes szerzetbeli collegiumnak magyar pensorozata nem telyes.

MAGYAR KIR. EGYETEM, pénzgyűjteménye a' pozsoni és nagyszombati jezsuita collegiumok' gyűjteményeiből eredett, utóbb Winkler Mihál pécsi tiszt. kanonok' pénzeivel, és más hazafiak' adakozásaival gyarapodott, a' magyar királyok' pénzeinek teljes sorozatát foglalja magában.

ANDRÁSSY Leopold, gr. leginkább erdéli aranyokban és jeles ferfiak' pénzeiben gazdag betleri gyűjteményét, 1824. kimúltával, unokaöccsese, Andrassy Károly gr. Oláhpatakán, birja. Ritkábbak' rajzait a' nemzeti muz. őrzi.

APPEL József, néhai; középkori pénzekben, mellyek között számos ritkább magyar is találtatek, gazdag gyűjteménye volt Bécsben, azt elhúnyta után Welzl tanács. Hondl és Löwenstein kereskedők szereztek meg, és egyenlően osztották fel magok között.

BÁGYA Zsigmond, Küküllővárott.

BALTHASAR János, mérnök, Lubenyiken.

BARKÓCZY gr. magyar aranyokban, nagyobb ezüst, kivált erdéli példányokban gazdag gyűjteménye, 1827-ben a' nemzeti muzeumba került.

BELNAY N. Weszerle József által feljegyzett gyűjtő.

BENKÁR József, a' murányi vashámor egyesület' felügyelője: Nagy-Röczen.

BERCHTOLD Antal, gr. Bécsben.

- BITNICZ** Lajos, áld. pap, a' szombathelyi lyceumban mathesis' prof. és a' magyar tud. társaság' rend. t.
- BRETFELD**, Chlumczansky Józ. Fer. b. egykor cs. kir. status tanácsnok, Bécsben, görög és római pénzre nézve gazdag gyűjteménye több magyart is foglalt magában: összeírása közzé tetetett, és az egész gyűjtemény áruba bocsátott.
- BRUCKENTHAL** b. szebeni gyűjteménye Erdelben, nem csak a' régi, hanem középkori magyar, kivált erdéli pénzekre nézve igen híres.
- CONRAD** Ferencz, erdéli udvari agens Bécsben; több erdelit, bir mint magyart; de ezek közt néhány ritka és egyetlen példányt.
- CRUDY** Dániel, egykor superintend. Pozsonban.
- CZECH** János, előbb győri polgármester, most a' kir. tanulmányi biztosság' ülnöke, Budán; magyar gyűjteményét eladta.
- CZIRBESE**, idős, egykor Iglón.
- DALDEK** József, kapitány, Köröskényen, Nyitra mellett.
- ECKMAYER** Károly, a' magyar kir. ud. kamaránál levéltári jelelő, Budán.
- ELSASSER**, néhai pesti polgár, egykor szorgalmas magyar pénz gyűjtő.
- ESZTERHÁZY** János gr. belső tit. tanács. 1763-ben kezdett gyűjteni, nevezet, kivált III. korszaki magyar, és erdéli pénzgyűjteményét jelenleg fia, László, az erdéli udv. cancell. tanács. bírja; Bécsben.
- FAY** János, néhai debreczeni polgármester, gyűjteményét (mellyben I. Gyéza király is volt), Promber Antal bécsi kereskedő tette magáévá.
- FEJÉRVÁRY** Gábor, Eperjesen; aranygyűjteménye felette gazdag.
- FESTETICH** György gr. keszthelyi híres gyűjteménye, jelenleg ott őriztetik, példányait Schoenvisner, részint Notitia Hung. rei num. című munkájában, részint Szechenyi, Cat. III. 283—288. l. szánítja elő; lerájkolva a' nemzeti muzeumban is megvannak.
- FRANK**, orvos, Sárospatakon.
- FÜRSTENBERG**, herczeg, eschingeni (Donau-Eschingen) birtokán, Svábföldön, nevezetes magyar penzgyűjtemény őriztetik.
- GÉCZY** Elek, romhányi birtokos.
- HAFFENBECK** Károly, egykor a' magyar kir. helytartó tanácsnál számvevőtsizt, magyar penzgyűjteménye a' legnevezetesebbek közé tartozott, ezt szerző meg 1835. Rupp Jakab.
- HOLLENDER** Leo, Eperjesen, tallergyűjteménye gazdag.

- JANKOVICH** Miklós, több vmegye' tbirája, és a' magyar academia' tiszteletbeli tagja, Pesten, híres és fáradhatlan archaeologus; a' magyar régiségek' jeles kincsén kívül, nagy mennyiségű pénz is gyűjtött össze (némelyek itt is leirattak), mind ezeket 1836. a' magyar muzeum váltá meg tőle.
- KAPRINAY** István, néhai, magyar gyűjteményét a' pannonhalmi Sz. Benedek szerzetének ajándékozta, honnan a' szerzet' eltöröltetése alatt, Bécsbe a' cs. muzeumba került.
- KAZZAY** Sámuel, Weszerle József által feljegyzett gyűjtő.
- KEMPELEN** Engelbert, egykor pozsoni harminczados, pénzpéldányait kiadta Joachim „Münz-Cabinet.“ czimű munkájában, ezek utóbb, úgy látszik Festetics gyűjteményebe jutottak.
- KERESZTESSY** József, Weszerle József jegyzete szerint.
- KISS** Ferencz, tbiró és a' magyar academia' I. t. Budán; fáradhatlan archaeologus, 1829. óta nagy mennyiségű görög, római, kevesebb magyar pénzt (ezek közt. Gyéza vezér, és király), valamint más római 's középkori régiséget gyűjtött, ez nála rendszerbe sorozva időről szaporodik.
- KLIMÓ**, egykor pécsi püspök, pénzpéldányait elsorozza Schoenvisner Not. Hung. rei num. czimű könyvében, megjegyezvén, hogy e' gyűjteményt kirabolták.
- KOPÁCSY** József, hg. esztergami érsek, és Magyarország' primása, Szalay Péternek, néhai m. kir. helytartótanács titoknokának gyűjteményét bírja, melly, kivált aranyokra nézve (I. Károlyt kivéve), teljes.
- KÓSA**, Magyar, tbiró, Tolna vmegyében.
- KUBINYI**, Felső-Kubini, egykor Péternek, most András tbirónak pilini birtokában magyar és erdéli pénzgyűjtemény, több I. korszaki ritkább, néhány száz arany, és csak nagyobb veretű ezüst példányt foglal magában.
- KULCSÁR** István, egykor Festetics László gr. praefectusa.
- KUNSZT**, cistercit. szerz. vallástud. profeszora a' pécsi academiában.
- LOVÁSZ** Zsigmond, egykor triesti kormányzó és temesi gróf, magyar és erdéli pénzgyűjteményét 1822-ben, József főherczegnek és nádornak ajánlá.
- LÖFFLER**, fogorvos Pesten, néhány magyar pénzpéldány is van gyűjteményében.
- LUCZENBACHER** János, magyar acad. r. t. kevés példányt bir ugyan, de néhány ritkát és egyetlent.
- MADAI** Dáv. Sám. számos magyar tallérja a' felebb idézett munkájában van leírva.
- MADER** József, néhány azelőtt ismeretlen I. korszaki pénzt hozza fel: Krit. Beiträge stb. munkájában.

- BITNICZ** Lajos, áld. pap, a' szombathelyi lyceumban mathesis' prof. és a' magyar tud. társaság' rend. t.
- BRETFELD**, Chlumczansky Józ. Fer. b. egykor es. kir. status tanácsnok, Bécsben, görög és római pénzre nézve gazdag gyűjteménye több magyart is foglalt magában; összeírása közbe tetetett, és az egész gyűjtemény áruba bocsátatott.
- BRUCKENTHAL** b. szebeni gyűjteménye Erdélben, nem csak a' régi, hanem közép-kori magyar, kivált erdéli penzre nézve igen híres.
- CONRAD** Ferencz, erdéli udvari agens Bécsben; több erdelit, bir mint magyart; de ezek közt néhány ritka és egyetlen példányt.
- CRUDY** Dániel, egykor superintend. Pozsonban.
- CZECH** János, előbb győri polgármester, most a' kir. tanulmányi biztosság' ülnöke, Budán; magyar gyűjteményét eladta.
- CZIRBESE**, idősb, egykor Iglón.
- DALDEK** József, kapitány, Köröskényen, Nyitra mellett.
- ECKMAYER** Károly, a' magyar kir. ud. kamaránál leveltári jelelő, Budán.
- ELSASSER**, néhai pesti polgár, egykor szorgalmas magyar pénz gyűjtő.
- ESZTERHÁZY** János gr. belső tit. tanács. 1765-ben kezdett gyűjteni, nevezet, kivált III. korszaki magyar, és erdéli pénzgyűjteményét jelenleg fia, László, az erdéli udv. cancell. tanács. bírja; Bécsben.
- FAY** János, néhai debreczeni polgármester, gyűjteményét (mellyben I. Gyéza király is volt), Promber Antal bécsi kereskedő tette magiévá.
- FEJÉRVÁRY** Gábor, Eperjesen; aranygyűjteménye felette gazdag.
- FESTETICH** György gr. keszthelyi híres gyűjteménye, jelenleg ott őriztetik, példányait Schoenvisner, részint Notitia Hung. rei num. című munkájában, részint Szechenyi, Cat. III. 283—288. l. számitja elő; lerajzolva a' nemzeti muzeumban is megvannak.
- FRANK**, orvos, Sárospatakon.
- FÜRSTENBERG**, herczeg, eschingeni (Donau-Eschingen) birtokán, Svábföldön, nevezetes magyar penzgyűjtemény őriztetik.
- GÉCZY** Elek, romhányi birtokos.
- HAFFENBECK** Károly, egykor a' magyar kir. helytartó tanácsnál számnevőtiszt, magyar penzgyűjteménye a' legnevezetesebbek közé tartozott, ezt szerző meg 1835. Rupp Jakab.
- HOLLENDER** Leo, Eperjesen, tallergyűjteménye gazdag.

- JANKOVICH** Miklós, több vmegye' tbirája, és a' magyar academiá' tiszteletbeli tagja, Pesten, híres és fáradhatlan archaeologus; a' magyar régiségek' jeles kincsén kívül, nagy mennyiségű pénzt is gyűjtött össze (némelyek itt is leirattak), mind ezeket 1836. a' magyar muzeum váltá meg tőle.
- KAPRINAY** István, néhai, magyar gyűjteményét a' pannonhalmi Sz. Benedek szerzetének ajándékozta, honnan a' szerzet' eltöröltetése alatt, Bécsbe a' cs. muzeumba került.
- KAZZAY** Sámuel, Weszerle József által feljegyzett gyűjtő.
- KEMPELEN** Engelbert, egykor pozsoni harminczados, pénzpéldányait kiadta Joachim „Münz-Cabinet.“ című munkájában, ezek utóbb, úgy látszik Festetics gyűjteményebe jutottak.
- KERESZTESSY** József, Weszerle József jegyzete szerint.
- KISS** Ferencz, tbiró és a' magyar academiá' I. t. Budán; fáradhatlan archaeologus, 1829. óta nagy mennyiségű görög, római, kevesebb magyar pénzt (ezek közt. Gyéza vezér, és király), valamint más római 's középkori régiséget gyűjtött, ez nála rendszerbe sorozva időről szaporodik.
- KLIMÓ**, egykor pécsi püspök, pénzpéldányait elsorozza Schoenvisner Not. Hung. rei num. című könyvében, megjegyezvén, hogy e' gyűjteményt kirabolták.
- KOPÁCSY** József, hg. esztergami érsek, és Magyarország' primása, Szalay Péternek, néhai m. kir. helytartótanács titoknokának gyűjteményét bírja, melly, kivált aranyokra nézve (I. Károlyét kivéve), teljes.
- KÓSA**, Magyar, tbiró, Tolna vmegyében.
- KUBINYI**, Felső-Kubini, egykor Péternek, most András tbirónak pilini birtokában magyar és erdéli pénzgyűjtemény, több I. korszaki ritkább, néhány száz arany, és csak nagyobb veretű ezüst példányt foglal magában.
- KULCSÁR** István, egykor Festetics László gr. praefectusa.
- KUNSZT**, cistercit. szerz. vallástud. profeszora a' pécsi academiában.
- LOVÁSZ** Zsigmond, egykor triesti kormányzó és temesi gróf, magyar és erdéli pénzgyűjteményét 1822-ben, József főherczegnek és nádornak ajánlá.
- LÖFFLER**, fogorvos Pesten, néhány magyar pénzpéldány is van gyűjteményében.
- LUCZENBACHER** János, magyar acad. r. t. kevés példányt bir ugyan, de néhány ritkát és egyetlent.
- MADAI** Dáv. Sám. számos magyar tallérja a' felebb idézett munkájában van leírva.
- MADER** József, néhány azelőtt ismeretlen I. korszaki pénzt hozza fel: Krit. Beiträge stb. munkájában.

MARCZIBÁNYI István, néhai tanács. Budán; pénzgyűjteményét jelenleg Marczibányi Lajos őrzi.

MARLÁSSY Zsigmond és Guszt. Weszerle József által feljegyzett gyűjtők.

MILKOVITS János, Győr vmegye tbirája Koronczón, válogatott és gazdag magyar pénzgyűjteményét 1833-ban szerzé, 's azt mind Czech János, mind Kiss Ferencz gyűjteményeik' megszerzésével gyarapítá.

MUSLAY, egykor alispán Temes Várm. és tanács. csekély gyűjteménye áruba van bocsátva.

NAGY Ferencz, egykor sárospataki prof.

NEUHOLD Erneszt, birtokos Sövényházán Győr mellett.

OSKAY János, báró kamarás, Sopronban, római régiségein és pénzein kívül, magyar példányai is vannak; (közt ritkábbak V. István, és kún László)

PINTÉR Antal (Mária) Nosztrán plebános, gyűjteménye inkább római, mint magyar.

RÁDAY gr. egykor nevezetes gyűjteményét Promber kereskedő vette meg.

RADVÁNYI András, egykor a' csanádi székes egyház kanonoka, gazdag pénz-és pecsétnyomó gyűjteményét 1809-ben Kiss János Torontál vmegyei alispán szerzé meg, és azt a' nemzeti muzeumnak ajándékozá.

RADVÁNSZKY Antal, tanács. és Zólyom vmegyei alispán, Radványban; pénzgyűjteménye az I. korszakra, valamint aranyokra, és erdéli pénzekre nézve a' legjelesebbek közé tartozik.

REDL Imre, b. m. kir. helytartósági tanácsnok Budán; gyűjteményének nagyobb részét, (völt I. Gyézája is) mint mondják, ellopták.

REITZNER, Weszerle József által feljegyzett gyűjtő.

RHEDEY Lajos, gr. nehani, kamarás és Bihar vmegye' főispáni helytartója, gazdag magyar kivált aranygyűjteményvel birt.

RÖSZLER Móricz, a' budai hirlap egyik szerkesztője; néhány I. korszaki ritkább és erdéli példányt szerzett bizonyos Flemming-től.

RUPP Jakab, Budán, 1829. kezdett gyűjteni; magyar gyűjteményét Haffenbeck Károlytól szerzé, és azt görög, római 's magyar pénzekkel gyarapítá; az utóbbiakból bir I. korszaki: 240. II. 671. III. 825. példányt. Magyar tartományi, jeles férfiak es vegyes 150. péld. erdélit 189. összesen 2075. példányt. Ezek közt arany súlyra nézve 43. III-ányszak: I. Gyéza király, II. Gyéza' nevére veretett példány; II. László, Ottó, és I. Mária' aranya.

SAMBUCUS, Zsambóky János, néhai.

SÁRKÖZY, Nádasdi József, Komárom vmegye másod. alispán Kömlődön.

SCHERCZ, ifjabb, nagy kereskedő Pozsonban; tallérokat, és a' III. korszak' nagyobb veretű emlékpénzeit gyűjtí. Az I. és II. korszak' pénzeit Conrad Ferencz udv. agensek átengedte.

SCHIMKÓ Frid. Dániel, történettud. és az egyházi törvény nyilv. tanít. Bécsben.

SCHNEIDER egykor nagylomniczi bányabirtokos.

SEMSEY András, egykori magyar kam. elnöke, régen elidenitt szép római és erdéli pénzgyűjteményének egyik része néhai Weszerle József birtokába került.

SKODA Ferencz, a' magyar kir. udv. Cancell. iktató.

SOMOGYI János, gr. Széchenyi Lajos titoknoka Bécsben; buzgó és értelmes gyűjtő, merő magyar és erdéli pénz, csaknem teljes és rendezett gyűjteménnyel és több ritka példánnyal bír.

STUR Leopold, orvos, Bécsben, nem csekély szorgalommal szerzett gyűjteménye, a' legjelsebbek közé tartozik.

SZABÓ János Dr. Pesten.

SZALAY Péter, egykor a' magyar kir. helytartó tanács' titoknoka, gyűjteménye a' veszpremi püspök' jelenleg primás, Kopácsy József birtokába került.

SZALAY Agoston, az előbbinek fia, a' magyar kir. udv. cancell. fogalmazó, Bécsben, szorgalmas miként pénz- és oklevél- úgy más régiséggyűjtő.

SZÉCHÉNYI Ferencz gr. néhai, lelkes hazafi, a' nemzeti muzeum' híres pénzgyűjteménye, 's gazdag könyvtára nagylelkűségének köszöni alapítását.

SZÜTS István, kegyes szerzetbeli pap, egykor a' pesti egyetem. philos. profess. gyűjteménye e' szerzet' váci collegiumába került.

TAUBER János, kassai kereskedő, 30. év alatt szerzett magyar és erdéli bő 's gazdag pénzgyűjteményét (mellyben csak aranyból 560. példány volt), 1828-ban Andrassy Ferencz grófnak engedé oda, ki azt részenként idegenité el, és így az, a' tudomány' kárára egészen eltűnt.

TIBOLTH Kocsobai Károly, gr. Széchenyi Lajosnál exactor Sopronban.

VICZAY Mihál gr. néhai, Hedervárott, ennek görög, és római penzek' felette gazdag kincse, millyent még egy hazafi sem gyűjtött össze soha, Franciaországba vitetvén, csak kevés magyar példánya maradt meg fenn.

VICZAY orvos Kassán, nevezetes magyar és erdéli pénzgyűjteményt bírt, mellyben 200. arany, és nehány jeles férfiak ritka példányai találtattak.

VIDÁK Eusebius, sz. Benedek rendbeli Soproni gymnasium' profeszor, több, kivált I. korszaki ritka et egyetlen példányt bír.

WAHLNER János, gr. Andrássy vashámorának igazgatója Betlérén.

WELZL, Wellenheimi Leopold, nyugalmazott kir. udv. kamarai tanácsnok, Bécsben: életének nagyobb részét minden korú, 's csaknem minden nemzetbeli pénzek' gyűjtésével tölté, melyekből igen nagy köszületet szerzett össze, 's e' tárgyban több értekezést bocsátott közre. E' pénzgyűjteménynek magyar része az illy gazdagabb magán gyűjtemények közé sorozandó.

WESZERLE József, a' magyar kir. egyetennél a' történettudomány nyilvános tanítója, legjelesebb magyar gyűjtő, (nevezetes számú görög és római penzein kívül) 30. és több év alatt gyűjtött magyar példányok felette gazdag kincse, a' magyar nemzeti muzeumba került, hogy díszére 's fényére szolgáljon. 5. kisebb, vagy fiók magyar gyűjteményei közül, egy a' magyar academia birtokába jutott.

WINCKLER Mihál, egykor a' pécsi káptalan tiszt. kanonoka, gyűjteményét 1804-ben a' magyar egyetemnek ajándékozta.

ZIPSER, Keresztely, dr. Besztercebányán, gyűjteménye egyedül az ausztriai korszak' pénzeiből, és különféle nagyobb veretű emlékpénzekből áll.

I. Rész.

I. korszak, vagy az Árpád származatú magyar királyok, pénzeinek sorozata.

1000-dik évtől 1301-ig.

I.

I. ISTVÁN (szent.)

1000-dik évtől 1038-ig.

István, Gyéza vezérnek Saroltától, Gyula erdéli vezér' leányától 969-ben született fia, Esztergamban keresztelteték, atyja' életében 993-dik évtől azzal együtt, annak elhunytával pedig 997-től mint vezér, egyedül kormányzta az országot egész 1000-dik évig, melyben Esztergamban királynak koronázták meg. Neje Gizela, zsémbes Henrik bajor vezér' leánya, és II. Henrik császár' nővére vala, kitől több korán kimúlt magzatot nemzett, azok között vala szent Imre vagy Henrik, ki szinte előtte 1031-dik évben hunyt el. Meghalt 1038-diki augusztus 15-kén; életeltették Székesfehérvárott az általa épített ropant egyházban, országlott mint király 38. összesen pedig 45. évig.

E' dicsó 's halhatatlan emlékezetű első királyunknak, egyedül tisztá ezüst kispénzeit birjuk, ezeknek is csak egy neme ismeretes, melynek előlapján: STEPHANUS REX; hátlapján pedig REGIA CIVITAS szókat látunk változatlanul, középkori úgynevezett barátbetűkkel feljegyezve, ez utóbbi felirat néha, ámbár ritkábban, visszás helyzetben szemlélhető; képerete pedig mindkét lapon, koszorúba, vagy szemcsés körbe kerített egyenkarú vonalkeresztből áll, melynek négy térént szintannyi háromszög foglalja el.

Schoenvisner „Notitia Hungaricae rei numariae. 92. l.“ hoz ugyan fel a' szász - gothai vezér gyűjteményéből nagyobb veretű aranyat, melynek előlapján: † STEPHANUS REX olvastatik, és a' király koronás és fénykörös fővel, melléhez hajolt jobbjával, és vállára vetett paláttal; hátlapján továbbá: † PANNONIA felirat mellett, koronás és fénykörös királyné ábrázoltatik; a' 96. lapon pedig Schaedel Márton (*Disquisitio hist. pol. de Regno Hung.*) után, Luck' gyűjteményéből ezüstpénzt említ, melynek előlapja: SANCTUS STEPHANUS felirattal, és a' király szakállas pártázott fővel; hátlapja pedig ALEMANIA szóval, egyenkarú kereszttel, és ennek szegleteinél négy gömböcscsel van bélyegezve; de ezek, véleménye szerint is, mint

utóbb koholtak, inkább ál- és idegen emlékpénzek közé számítandók. (*Mader, Krit. Beitr. III. 54. l.*)

A' REGIA CIVITAS feliratra nézve, Bel Mátyás, sz. István' pénzpéldányát közöl-
vén, következőleg vélekedik: „Sive Buda illa fuerit, sive, quod mihi probabilis videtur,
Alba Regia, quae ab auspiciis Stephani regis, et secutis demum sepulturis regum,
id nominis tulisse censetur.“ (*Matthiae Belū, De vetere Litteratura Hunno — Scythica
Exercitatio. Lipsiae, 1718. 4. p. 69. Numus Tab. IV. Nro. III.*) Schoenvisner (*No-
titia Hung. rei num. 90. l.*) határozottabban állítja, hogy e' felirat pénzverőhe-
lyet, és pedig Szekesfehérvárt jelent; mivel ezt, úgymond, Hartvik is csak nem ak-
ként nevezi. Ehhez járul, miként krónikáink állítják, hogy e' várost sz. István ala-
pítá (*Chron. P. II. C. 3.*), és e' hagyományt királyaink' oklevelei is emlegetik: IV.
Béla a' fehérváriak kiváltságait megerősítő 1237-ki oklevelében mondatik, hogy ők
azokat már sz. Istvántól nyerték. (*Cod. Dipl. Tom. IV. vol. I. p. 74.*) Legrégibb váro-
saink kiváltványai Fehérvár' szabadságaira hivatkoznak, melyről IV. Béla 1254-diki
oklevelében beszéli: „Circa Albensem Ecclesiam intenti non immerito, utpote ubi so-
lium regni et corona conservatur; et ubi reges Hungariae sacro consecrationis mune-
re perunguntur, ubi nostrorum etiam Antecessorum sacra corpora requiescunt.“ (*Cod.
Dipl. Tom. IV. vol. II. p. 231.*) Nem volna nehéz több hasonló adatot összegyűjteni:
de ezek Szekesfehérvárt egyedül magasztalják, azt azonban, hogy a' REGIA CIVITAS
felirat e' várost, és pedig mint pénzverőhelyet illeti, épen nem tanúsítják; és ha Esz-
tergambra, sz. István' születés helyére fordítjuk figyelmünket, melynek egyházát oly
adakozólag gazdagíták királyaink, erről sem lesz nehéz, a' történeti kútfők után ma-
gasztalólag szólnunk. Hartvik regensburgi püspök, ki az 1108. és 1109-ki oklevelek
szerint, majd egy egész évet töltött Magyarországon, írja sz. Istvánról a' frankfurti
kézirat szerint: „Post hec prouincias in decem partitus episcopatus, et strigoniensem
ecclesiam metropolim, et magistram, per censensum et subscriptionem romane sedis
apostolice ceterarum ecclesiarum fore constituit.“ Kún László 1274-ki oklevelében fog-
laltatik: „Cum ipsa sedes Strigoniensis Sanctissimi Patris et Domini nostri, sancti
regis Stephani ortu, per Prothomartyrem praenunciato decorata, et sacro baptimate
eiusdem sublimata, regalisque nostri diadematis impositione existit redimita.“ (*Cod.
Dipl. Tom. V. vol. II. p. 151.*) El lehetne itt számlálni mind azon királyainkat is,
kik Esztergamban laktak, koronáztattak vagy temetkeztek; de ezek azt, hogy a' REGIA
CIVITAS felirat e' városra alkalmazható, 's e' város pénzverőhely volt épen nem
valósítják.

Városaink' kiváltványai Esztergam' szabadságaira nem hivatkoznak ugyan akként,
mint Szekesfehérvár szabadalmaira; de igen az esztergami és budai pénzváltók' előjo-
gaira, és e' körülmény közelebb áll a' pénzveretéshez, mint e' városok' általános ma-
gasztalása. IV. Béla a' beszterczeieknek adott 1253-ki oklevelében mondatik: „Item circa
renovationem monetarum numularii ad eos venientes - - - elapsis - ipsis septem
diebus omnem habebunt iurisdictionem, quam habent in Strigonio vel in Buda.“

Cod. Dipl. Tom. IV. vol. II. p. 298.) És nem az esztergami érsek ügyelt-e mindenkor a' pénzveretésre? — IV. Béla 1255-ik évi oklevelében írja: „*Excipimus autem (a solutione tributi) fabros nostros de Strigonio illos, qui tempore novae menetae - - in fabrica laborabunt, si cum uxore et familia sua in castro notato superius morabuntur.*“ Innen azt akarják némellyek következtetni, hogy az esztergami érsekségre bízott pénznyomdák' őrizete IV. Béla alatt az esztergami pénzverőházban eredett, és ez őrizethez kapcsoltsolt nehezék' (Pisetum) fizetése is e' királyunk alatt keletkezett. Azonban IV. Béla' az esztergami érsekségnek első megalapítása' idejekor, következőleg sz. Istvántól nyert jogait megerősítő 1256-diki oklevelében ezek olvastatnak: „*Quod de qualibet marca in Camera ubi denarii cuduntur, unum pondus (Pisetum) argenti fini sibi (Archiepiscopo Strigoniensi) persolvi deberet nomine suae ecclesiae, et quod ferramenta cudentia et sculpta non alias servari deberent, nisi sub hominis ipsius (Archiepiscopi) custodia ad hoc per eum deputati.*“ Több hasonló adatot e' tárgyról a' Tudománytárban (1839. II. 89—110. l.) olvashatni. Ezek után a' REGIA CIVITAS felirat Esztergamra hihetőbben alkalmazható, mint Fehérvárra.

Ha első királyunk' pénzeinek alakját, veretét és feliratát vizsgáljuk, kivüláglík, hogy azok idegen, leginkább bajor pénzekből fejlődnek, és ezt a' Notitia' „*Hung. rei num. 90. l.*“ szerzője helyesen jegyzé meg; mert hasonlók azokhoz, mellyek előlapon vezéri nevet, mint HENRICUS, OTTO, stb. és körbe foglalt kereszttereken négy gömbölykét, vagy háromszöget, mint Istvánéin látjuk, tüntetnek elő; hátlapon pedig REGNI, vagy REGINA CIVITAS, vagy valamely más városi feliratot, és csúcsán keresztel ékes egyházhomlokzatot állitnak előnkbe, millyenek' néhány példányát *Joachim, Grosch. Cab. I. k. 563. l. stb. és Mader Józ. Krit. Beitr. IV. k. II. táb. 24. 25. 30. számok* alatt láthatni.

István királyunk' pénzeinek valódisága 's azok' helyes meghatározása nem szenvedhet semmi kétséget, ha a' következő királyok t. i. Péter, Sámuel és Endre' pénzeivel, mellyekkel alakra, veretre 's alkatra nézve ugyanazok, hasonlitatnak össze.

Azok' nevezetesb példányai itt következnek:

Egyetlen nemű.

A. Egyenes helyzetű hátlap felirattal.

Nagys. 10—11. Súly. 11—16. szemer. Rítk. $\frac{2}{9}$.

Bel, De vet. literat. IV. táb. Nro. III. Schoenvisner, 89—97. l. Széchenyi, Cat. I. 29—31. l. Joachim, Münz Cab. I. 332. l. és II. 328. l. Mader, Krit. Beitr. III. 53. l. Appel. Repert. II. 847. l. Lelevel, Numism. III. R. 59. l.

1. † STEPHANVS· REX· Szemcsés körben vékony vonalkereszt, tönke, felül a' körirat előtti kis kereszttel, alul az N betűvel van egybekapcsolva; közepét gömböcs, téreit pedig négy háromszög ekesíti.

† REPIA CIVITVS (igy) két csíkos kör között; közepett tönkével a' kis keresztig, egyik karjával a' T betűig nyúló vonalkereszt, négy háromszöggel. *Rupp. és másutt.*

2. Hasonló, előlapja' közepén gömböcs hiányzik. *Stur. és másutt.*

3. Mint 1. szám alatt, REX után pont nélkül, előlapján a' kereszt' közepén nincs gömböcs; a' CIVITAS szó után keresztke. *Weszerle.*

4. † STEPHANVS REX pontok nélküli körirat, a' többi mint 2. szám alatt. *Magyar tud. társ.*

5. Más mint 1. szám alatt vastagabb gömböcs nélküli kereszttel. Hátlapja mint 2. szám alatt, de S után keresztke. *Magyar egyet.*

6. Mint 1. szám alatt, a' valamivel vastagabb kereszt' tönke nincs az N betűvel egybekapcsolva. *Weszerle.*

7. Mindkét lapon vastagabb kereszttel, hátlapon pedig S utáni két apró keresztben kívül, REG betűk helyett négy vonalka látható. *G. Festetics.*

8. Előlapja hasonló az előbbiekhez; hátlapján azonban: REPIA CIVITVS és az a' különösség áll, hogy rajta hosszúdad körben két kasül helyezett karral ékes kereszt, és ennek térein hat háromszög szemlélhető. *G. Festetics.*

9. Mint 1. szám alatt, de az előlapi kereszt' harmadik szegletében háromszög helyett n betűhöz hasonló jegy áll; hátlapján két apró kereszt, mint 7. szám alatt. *Nemzeti muz.*

10. Más tág petyhedt koszorúkkal, mellynek hátlapján a' Civitas szó' S betűje, felül keresztiesen tűnik elő. *Milkovics.*

I. táb.
1. sz.

I. táb.
2. sz.

I. táb.
3. sz.

11. ∞ TE ϕ HANV ∞ REX· hátlapján: † RE ϕ IA (így) CI ∇ IT ∇ S és az S mint az előbbin.

12. † ∞ TE ϕ HANV ∞ REX· és hátlapján: RE ϕ IA CI ∇ IT ∇ S képverete mint 1. szám alatt. *Weszerle*.

13. † ∞ TE ϕ HANVS· REX· a' többi mint 2. szám alatt. *Somogyi. Rupp*.

14. † ∞ TE ϕ HANVS· REX· háromszög helyett mindkét lapján négy hosszudad növénylevél. *Magyar tud. társ. Weszerle*.

I. táb.
4. sz.

15. † ϕ TE ϕ HANVS· stb. keresztje szemcsés körén túl nem terjed.

† RE ϕ IA (így) CI ∇ IT ∇ S + *G. Festetics*.

16. † ϕ TE ϕ HANV ∞ · REX· hátlapja mint 10. szám alatt.

17. ∞ ϕ TE ϕ HANVS· REX a' többi ugyanaz. *Weszerle*.

18. A' kereszt és felirat mint az előbbin, S után pont hiányzik; az X betű csúcsain pedig gömböcs és pont.

19. † ∞ TE ϕ HANVS· stb. egyébként minden mint az 1. szám alatt.

20. Előlap mint 12. hátlap pedig mint 10. számok alatt. *Luczenbacher*.

B. Visszás hátlapi felirattal.

Nagys. 10—11. Súly. 12—15. szemer. Ritk. $\frac{1}{14}$.

21. Előlapja hasonló a' 12. szám alattihoz; hátlapján: † RE ϕ IA CI ∇ I-T ∇ ∞ a' betük' visszás helyzetével. *Weszerle*.

22. Előlapja a' 15. számúéhoz hasonló; hátlapja pedig mint 1. szám alatt.

23. † ϕ TE ϕ HANV ϕ · REX· hátlapja mint az előbbi számúé.

24. ∞ ϕ TE ϕ HANV ϕ PEX (így), olly X betűvel mint a' 18. számú. *Kopácsy primás*.

I. táb.
5. sz.

25. † ϕ TE ϕ HANVS stb. hátlayan: † RE ϕ IA CI ∇ IT ∇ ϕ olly S betűvel mint 10. szám alatt. *Magyar tud. társ. Milkovics. Rupp*.

I. táb.
6. sz.

26. † ∞ TE ϕ HANV ∞ REX Hátlapi felirata mint az előbbin. *Weszerle*.

II.

PÉTER.

1038-dik évtől 1041-ig; visszahelyeztetvén, 1044-től 1047-ig.

Péter, Otto Ursiolo (1009—1026.) velencei vezérnek Gyéza leányától, sz. István leánytestvérétől született fia. István, végső éveit nagy zavarok nyugtalaníták: maga fia' halálán

bánködek, Vazul (Basilius, azaz László.) Mihálynak sz. István atyja testverének fia, szemfényétől fosztatek meg; Endre és Bela, Zár László fiai, akár a' bajor Gizela' csel-szövényei, akár Péter' anyja pártoskodása elől, Lengyelországba költözének. Illy villongások közt foglalá el Péter a' királyi széket, kit Hartvik szerint István magához hivatván régen az előtt hadainak fővezéréül rendelé; királyságától 1041-ben megfosztatek, és Sámuel, ki Saroltát sz. István' hugát birta nőül, választatek királynak, ez 1044-ben megöletvén, ismét Péter foglalá el a' királyi széket, ki 1047-ben nem csak királyságától, hanem szemé' fényétől is megfosztatek, bevezérvén több nyugtalan életét, a' pécsi sirtoltjában lelta fel nyugalmat.

E' kiályunk' pénzei mindkét lapi veretre 's alakra nézve szintollyanak, mint sz. István' pénzei; előlapon a' király' nevét állítják előnkbe, hátlapon pedig PANNONIA szót, a' rómaiakhoz közelítő betűkkel.

Mit kell a' Pannonia szó alatt érteni, magát az országot - e, vagy illy nevű várost? az iránt különbözők a' vélemények. Az elsőre nézve tudjuk, hogy a' történeti kútfók sz. István királyunkat majd Rex Pannoniae, majd Rex Ungarorum nevezet alatt említik (*Georg. Heurici Pertz, Monumenta Germaniae Historica, Hannoverae, 1829. fol. T. II. p. 243.*) I. András 1055-ki oklevelében olvastatik: „Andreas Dei annuente clementia Pannoniorum invictus Rex.“ sz. László törvényeiben pedig ezek állanak: „Temporibus piissimi Ladislai Regis, omnes nos Regni Pannoniae optimates, in Monte sancto conventum fecimus. (*Decret. L. II. c. I.*) Ezekből világos, hogy Magyarország azon korban Pannonia néven is hivaték. A' Nyergesújfaluban, Komáromon alúl, 1705-ben valamelly régi kútból kiásottat kömleken lehetett ugyan CIVITAS PANNONIA vérsé (*Timon, Imago antiquae Hung. P. I. 28. l.*); de mivel ettől nem messzire esett Bregetio (Szöny), hajdan Civitas et hyberna legio nis I. adjutricis, sokkal hihetőbb, hogy e' kötoredéket BREGETIO CIVITAS PANNONIAE olvasással kell kiegészíteni.

Azt azonban nem tagadhatni, hogy Magyarországnban volt Pannonia nevű város: nem akarom vizsgálni arra magyarázhatók - e sz. István' 1001-ki oklevelének ime' szavai: „In monte supra Pannoniam sito.“ Világosabb ezeknél sz. László 1093-ki oklevele, mellyben olvastatik: „Primum praedium est Pannonia, ubi monasterium situm est, secundum praedium est Ruhoti.“ (*Cod. Dipl. Tom. I. 483. l.*) Ravazd (Ruhoti) falun kívül folydogál most is Panza (Pannosa) patak, mellyről IV. Bela oklevelében mondatik: „Et ibi in valle media est fons sacer, qui vocatur caput Pannoniae (Pannoniafő, vagy forrás), qui cum aliis fontibus facit rivulum sub Ecclesia S. Willibaldi, et vocatur Pannosa.“ és e' forrás most is Bela kútja név alatt ismeretes (*Tudományt. 1840. XII. 370. l. és Enesei, Antiquitates et memorabilia Comitatus Jaurinensis, 1799. 8. 36. l.*) Godefrid lotharingiai herczeg, a' Magyarországnba tódult kereszteshad' vezére, követeket küldött Kálmán királyunkhoz, ezeket Kálmán így fogadá: „Jussit eisdem legatos Ducis honorifice in palatio suo hospitari in loco,

qui dicitur Pannonia, ubi per dies octo omnia illis necessaria in ipsa Regis mensa affluenter ministrata sunt.“ (*Jacobi Bongarsii, Gesta Dei per Francos. Hanoiæ, 1611. fol. Tom. I. In. Albert. Aquensis Hist. Hierosol. L. II. p. 198. N. 40.*)

Tudjuk ezek után nem csak azt, hogy Pannonia annyi, mint Hungaria, hanem mind azt, hogy volt Pannonia nevű hely is Magyarországon, mind pedig azt, hol kell ennek fekvését keresni; de a' pénzeinken olvasható Pannonia név, magára az országra magyarázható inkább, mint e' város' pénzverőhelyére.

Péter pénzeinek csekély változatai, következőkből állanak.

Egyetlen nemű.

Nagys. 11. Súly. 12—13. szemer. Rít. $\frac{4}{16}$.

Schoenvisner, 97. 98. l. Széchenyi Cat. I. 31. l. Joachim, Münz Cab. I. 345. 346. l. Mader, Krit. Beitr. III. 55. l. Appel, Repert. II. 847. l.

1. † PETRVS REX szemesés karima és középkör között; közepett egyenkarú kereszt, melly a' koszorún túl nem terjed, és nincs a' betűkkel, vagy keresztkével egybekapcsolva, téerein négy háromszög.

† PANNONIA két csikos kör között (az O egészen az utóbbi N betűhöz van ragasztva), közepett kereszt és négy háromszög. *Weszerle. Rupp. I. táb. 7. sz.*

2. Az előbbihez mindenben hasonló; a' hátlapi O betű, a' töbitől elváltan látható. *Nemzeti muz. Milkovics. Somogyi. és másutt.*

3. Más hasonló, vastagabb keresztet elötüntető. *Magyar egyet.*

4. † I≡≡TRVS REX a' többi mint 2. szám alatt. *Nemzeti muz.*

5. Szokott felirat. Hátlapon † PANONNIA (így) szokott képverettel. *Weszerle.*

6. Mint 2. szám alatt, de előlapján vastagabb koszorút tüntett előnkbe.

7. † PETVS REX (a' metsző hibájából, PETRUS helyett), a' többi szokott. *Császári muz. G. Festetics. Welzl tanácsnok. I. táb. 8. sz.*

III.

ABA SÁMUEL.

1041-dik évtől 1044-ig.

E' királyt az irók jobbadán Aba, Oba, Obbo, Ovo, Uba stb. néven nevezik, Sámuelnek ritkán, vagy soha, egyedül a' névtelen Béla király' jegyzője írja: „Ex quorum

etiam progenie, longo post tempore rex Samuel descendit, qui pro sua pietate Oba vocabetur.“ (Cap. XXXII.) Ő sz. István' sógora vala, 's az ország' nádorából Peter elűzte után 1041-ben választaték királynak, de 1044-ben három évi országglása után meggyilkoltatván, tetemei a' sári monostorban takarítottak el.

Abának elődei módja szerint veretett, jelenleg felette ritka pénzein római betűk, és azok' hátlapján e' szó: PANONEIA (Pannonia helyett) szemlélhető; Horvát István' értekezése pedig, mely szerint sz. István, Péter, Sámuel és I. András' pénzei gyakrabban találtnak a' gyűjteményekben, mint az utóbbi királyoké, ellentétben áll a' köz tapasztalattal, mivel nem ebből, hanem a' Tétényben 1753-ban találtatott és Székely Sámuel által kiváltott kincsnek jegyzékéből van merítve. (*Tudományos Gyűjt.* 1834. I. 40—47. l.)

Meg kell itt jegyeznünk, hogy Hanov Mihál e' királyunk' pénzét nem ennek, hanem bolgár Sámuelnek tulajdonítá (*Mich. Christ. Hanovii, Samuel rex Pannoniae, e numo argenteo exhibitus. Gedani, 1749. 4.*); Schwarz Godefrid pedig e' tévedést megigazítá, azt királyunknak tulajdonítván, illy czimű értekezésében: *Samuel Rex Hungariae, qui vulgo Aba audit, ex historico et simul numario monumento, tam nomini, quam populo restitutus. Lemgoviae, 1761. 4.*

Létezik pénzeinek

Egyetlen neme.

Nagys. 11. Súly. 13—14. szemer. Ritk. $\frac{5}{21}$

Schoenvisner, 98. l. Széchenyi Cat. I. 32. l. Mader. Krit. Beitr. III. 55. l. Schwarz. Voigt, Beschr. böhmisch. Münz. I. 245. l. Appel. Repert. II. 848. l.

1. † REX SAMVIEL római betűkkel jegyzett felirat két szemcsés kör között; kereszt szokott négy háromszöggel.

† PANONEIA két csikos kör között, a' többi mint felebb. *Nemzeti muz. Császári muz. Magyar egyet. Wézl tanácsnok. Weszerle. Stur. Somo-gyi. Milkovics. Rupp.*

2. Más, az előbbihez hasonló, csakhogy rajta Panoneia helyett, a' metsző hibájából † PANONETA áll. *Nemzeti muz.*

I. ANDRÁS.

1047-ik évtől 1061-ig.

Endre, Zár László' fia, 1047-ben Fehérvárott lépett a' királyi székre. Neje Anasztázia vala orosz herczegnő, ettől születék 1053-ban Salamon fia. 1061-ben Béla öcscsével harcra kelt, mellyben András lováról leesvén, összetiportaték, és az általa alapított tihanyi monostorban temették el. Országlott 14. évig.

Hogy e' királyunk alatt már kétféle, nagyságra ugyan és alakra nézve egyenlő, de veretre nézve különböző pénz vereték, azt magok e' pénzek mutatják, mellyek közül némelyek sz. Istvánéhoz hasonlólag REGIA CIVITAS feliratnak; mások sugárként elágazó három vonalból alkotott keresztet (mellynek szegleteiben gömböcsők, háromszögek, apró holdak és hasonlók foglaltatnak), és két csikos, szélső szemcsés körből szerkezett, rojttal, vagy harántrovattal ékes karimát, PANONEIA felirattal, állitnak előnkbe; ezek'

I. neme.

Regia Civitas felirattal.

Nagys. 10—11. Súly. 9—12. szemer. Ritk. $\frac{3}{11}$.

Schoenwisner, 100. l. Széchenyi, Cat. I. 32. 33. l. Appel, Repert. II. 848. l.

1. † · REX · ANDREAꝰ szemcsés karimában; közepett koszorúként szemcsés kör, a' REX szó előtti keresztkével egybekapcsolt vonalkereszt, szokott négy háromszöggel.

† REꝰIA CIVITAS csikos karimában és körben, a' körirat közötti apró kereszttel és T betűvel egybekapcsolt hasonló vonalkereszt' szegleteiben négy háromszög. *Rupp.*

2. † · REX · ANDREAS Egyébként mint az előbbi. *Nemzeti muz. Weszerle. Somogyi.*

3. Mint felebb, S betű után az előlapon pont. *Magyar egyet. Weszerle.*

4. Előlap mint előbb. Hátlapon: † REꝰIA CI∇IT∇S † *Nemzeti muz.*

5. Előlap mint 2. hátlap mint 4. szám alatt. *Milkovics.*

6. Előlap mint 2. szám alatt; hátlap: † REIA (igy) CIVITAS *Magyar egyet.*

7. † · REX · ANDREAS a' többi szokott. *Egykor Haffenbeck.*

8. Előlap mint 2. szám alatt. Hátlapon: † REꝰIA ∇IT∇S.

I. táb.
10. sz.

I. táb.
11. sz.

II. n e m ű.

Panoneia felirattal.

Nagys. 8—11. Súly. 7—13. szemer. Rittk. $\frac{3}{11}$.

Schoenvisner, 100. l. *Szechenyi*, *Cat.* I. 33. l. *Appel*, *Repert.* II. 848. l. *Mader*, *Krit. Beitr.* III. 55. 56. l. *Joachim*, *Münz. Cab.* I. 333. l. és II. 326. l. *Ugyanannak* *Grosch. Cab.* II. *Supl.* 641. l.

1. † REX· ANDREAS Közepett csikos körben, vagy a' pénz' közép-pontján, gömböcsöt foglaló kiseded kör, mellyből három egyszerű vonal sugárként terjed ki kereszt alakban, a' pénz' egy külső szemcsés és két csikos körből álló karimáját, négy ellenkező helyen rojt, vagy három haránt-rovat ékesíti, a' kereszt első és harmadik téréen háromszög látható. *)

† PANONEIA A' pénz' karimáját egyrétű kör képezi, közepett gömböcsöt befoglaló kiseded karika, e' közt és a' belső kör között vonalkereszt, mellynek téréin négy háromszög látható. *Weszerle. Rupp.*

1. táb.
12. sz.

2. Felirat és képveret mint 1. szám alatt, a' kereszt' szegleteiben minden jegy hiányzik. Hátlap mint felebb középponti kiseded karika nélkül. *G. Eszterházy.*

3. Hasonló, romlott és idomtalan betűkkel, REX helyett REA féle, 's a' kereszt' szegleteiben négy pont. *Nemzeti muz.*

4. A' körirat és képveret mint 1. szám alatt; de az előlapi keresztnek minden téréen gömböcs tűnik elő. *Weszerle. Kiss. Milkovics. Rupp.*

1. táb.
13. sz.

5. Az előbbihez hasonló, a' kereszt' második téréen pont vagy csik szemlélhető. *Nemzeti muz.*

6. Szokott felirat, rojtok a' karima' szemcsézete és csikos körök nélkül, a' kereszt' negyedik szegletében gömböcs. Hátlap mint 1. szám alatt. *Jankovich.*

7. † REX· ANDREAS Szokott képveret, a' negyedik szegletben csilagcsa. *Magyar egyet.*

8. Az előbbihez hasonló, a' negyedik szegletben kiseded holdba kerített gömböcs. *Weszl tanács. Weszerle.*

*) A' kereszt' első tére vagy szeglete az, melly a' felirat' első; utolsó pedig az, melly annak utolsó betűjének irányába esik, ha a' kereszt' szegleteit úgy tekintjük balról jobbra. mint a' feliratot.

9. A' felirat és képveret mint 1. szám alatt, a' kereszt' első térén három gömböcs. *B. Ocskay.*
10. Minden egyező az 1. számmal; a' kereszt' negyedik szegletében ugyanannyi gömböcs. *Weszerle.*
11. A' 9. számúval egyenlő, a' harmadik szegletben három gömböcs; a' hátlap' felirata' végén pont.
12. Mind 1. szám alatt, egyik szegletben holdka, a' másikban háromszög. *Milkovics.*
13. Mint felebb, a' kereszt' minden térén holdka látható. *Somogyi.*
14. REX ANDREAS a' harmadik szegletben háromszög. *Jankovich.*
15. Mint 1. szám alatt, a' kereszt' második térén két gömböcs. *Appel. Rep.*
16. Mint 1. szám alatt, a' harmadik és negyedik szegletben befelé helyezett holdka. *Magyary.*
17. Mint 1. szám alatt, a' kereszt' második és negyedik térén háromszög. *G. Eszterházy. Weszerle. Somogyi.*
18. Mint 1. szám alatt, első és második térén holdka. *Somogyi. Stur.*
19. Mint ugyanott, a' második térén háromszög, negyediken két gömböcs.
20. † REX ANPREAS (így) a' többi szokott, a' második és negyedik térén háromszög. *Weszerle.*
21. Mint 1. szám alatt; az első és harmadik szegletben három gömböcs. *Weszerle.*
22. Mint felebb; az első szegletben holdka, harmadikban és negyedikben háromszög. *Ugyanott.*
23. Mint 20. szám alatt, három első szegletben gömböcs. *Ugyanott.*
24. Mint 1. szám alatt, minden szegletben két gömböcs. *Ugyanott.*
25. - - - minden térén háromszög. *Ugyanott.*
26. - - - három első szegletben gömböcs, negyedikben háromszög. *Ugyanott.*
27. - - - első és harmadik térén gömböcs, másodikban és negyedikben háromszög. *Ugyanott.*
28. - - - ép példány, szélső szemcsés köre hiányzik, első második és negyedik szegletében holdka, harmadikban pedig kised kör. Pátlapja feliratán E és I betűk között pont.

29. Mint 1. szám alatt; második téren háromszög, a' többin gömböcs.
30. † REX· ANPRIAS (így) szokott képeret, a' kereszt' egyik szegletében ismeretlen jegy. *Joachim, Münz. Cab.*
31. Mint 14. szám alatt, szokott képeret jegyek és rojtos karima nélkül, de kisebb veretű. Hátlapja üres és síkos. *Weszl. tanács.*
32. Mint 1. szám alatt; a' 31. számuval majd azon peremű 's karimájú, a' kereszt' szegleteiben jegyek nélkül. *Weszerle.*
33. Mint 1. szám alatt, szemcsézete csikoshoz hasonló, második szegletében gömböcs. *Magyar tud. társ. Stur.*
34. Az előbbihez hasonló, ugyanazon szegletben két gömböcs. *Nemzeti muz.*
35. † PEX stb. verete és nagysága hasonló a' 31. szám alattihoz, karimája' körei nélkül, első szegletében háromszög (helyesebben holdka), másodikban gömböcs, harmadikban holdka. *Nemzeti muz.*
36. Mint 20. szám alatt, első és harmadik szegletben holdka, másodikban és negyedikben háromszög.
37. Mint 1. szám alatt; a' második szegletben holdka, harmadikban és negyedikben háromszög. *Weszerle.*
38. - - - első téren háromszög, a' többiben gömböcs. *Somogyi.*
39. - - - első, harmadik és negyedik szegletben holdka, másodikban pedig vonal látható. *Úgyanott.*
40. - - - második téren háromszög, a' többiben gömböcs tűnik fel. *Császári muz.*
41. - - - a' kereszt' minden szegletében, az elsőt kivéve, gömböcs. *Schimko.*
42. - - - második téren holdka, negyedikben háromszög állittatik előnkbe.

V.

I. BÉLA.

Mint ezer 1048-ik évtől 1060-ig, mint király 1060-tól 1063-ig.

Első Belát András bátya mindjárt országglása' kezdetén 1048-ban hitta ki Lengyelországból őtalmazójának, neki adván Magyarország' harmadát vezérségül olly ígérettel, hogy

halála után a magyar korona is rá szálljon örökségül; ez utóbbi ajánlatát azonban 1053-ban Salamon fia születvén, megváltoztatá. Richsa (azaz Erzsébet) lengyel hercegnőtől nemzvé Gyézát, és Lászlót, kik utóbb magyar királyok valának. Bátyának elveszte után 1060-ban magát Fehervártól királylyá koronáztatá; országát azonban nem sokáig boldogíthatá, mert midőn Salamon ellen 1063-ban hadat készítene, Dömösön hirtelen vált meg életétől, és Szexárdon temették el. Országlott 3. évig.

E' királyunk pénzeinek verete, a' keresztre nézve, melynek tönke egész a' feliratig terjedvén, ismét apró keresztrel végződik, sz. István' pénzeihez közelit leginkább, és I. Endre első nemű pénzeihez; a' mi bizony-sága annak, hogy e' pénzeket csakugyan ennek, és nem valamely más Bélának kell tulajdonitanunk. Az előlapi kereszt' szegletei, különféle jegyeket foglalnak magokban, sokféle 's gyönyörködtető változattal; ugyanazon előlapon, kétféle kormányának időszakához képest, majd BELA DVX, majd BELA REX, hátlapon pedig a' szokott kereszt és háromszögek' veretén kívül, változatlanul PANNONIA felirat tűnik elő.

Kronikáink I. Beláról írják: „Fecit fabricari nummos magnae monetae ex purissimo argento.“ (*Chron. P. II. c. XLV.*); innen azt akarják következtetni, hogy e' királyunk első, ki ezüstpénzt veretett; a' mi az előadott sorokból épen nem következik, részint mert kronikáink már sz. Istvánról állítják: „Bursam auream in lumbis gestabat refertam denariis puri argenti.“ (*Chron. P. II. c. XXXI.*) részint mivel az előbbi királyok' ezüstpénzeit is ismerjük. A' „magnae monetae.“ kifejezés pedig Schoenvisner' véleménye szerint (*Not. Hung. rei num. 105. és 162. l.*) csak annyit jelenthet, hogy előbbi királyaink, és ezek közt I. Bela, szokott nagyságú ezüst kispénzt verettek ugyan, de nagyobbakat a' későbbi kispenzeknél, (valamint fillérekkel is.)

I. n e m ű.

Béla vezér' pénzei.

Nagys. 11—12. Súly. 10—12. szemer. Ritk. $\frac{3}{12}$.

Schoenvisner, 102. l. Szechenyi Cat. III. 53. l. Joachim, Münz. Cab. II. 22. l. Mader, Krit. Beitr. III. 56. l.

1. † BELA DVX rovatékos karima 's középkör között, közepett kereszt, melly tönkével egész a' karimáig terjed, hol kisebb keresztrel végződvén, mintegy kettős keresztté alakúl, első 's harmadik szegletében két apró kereszt ellentétben, negyedikben háromszög tűnik elő.

† PANNONIA két csikos kör között, kereszt mint az előlapon, mellynek karjait négy háromszög veszi körül. *G. Festetics. Weszerle.*

Penzeinken itt fordul legelőször elő a' vezéri cím; ámbár már Inre sz. István' fia örvezer volt a' Moson vármegyei orosz őrségben (marchionatus); mert a' hildesheimi krónika sz. Inre kimúltáról 1031-re írja: „Et Heinricus (azaz: Emericus) Stephani Regis (Vngarici) filius Dux Ruizorum in venatione ab apro discussus periit flebiliter mortuus.“ (*Francisci Du Chesne, Historiae Francorum Scriptores. Lutetiae Parisiorum, 1641. fol. Tom. III. p. 522.*). A' királyfiak e' vezérségre meg is koronáztattak; mert a' nemzeti muzeumi codex rövid krónikájában 1098-ra olvastatik: „Colomanus rex coronatur, et frater eius Alnus diadema (így) induitur.“ V. István, törvénybe idézte atyját, a' királyt IV-dik Belát, vezérsége' kiadása végett, mivel ezek foglaltanak ugyanazon István 1271-ki oklevelében: „Cum nos olim necessitate compulsi, contra dominum Regem karissimum patrem nostrum Jus Ducatus a progenitoribus nostris Regum primogenitis institutum, requirere voluissemus iusticia mediante, idem Dominus Rex propter hoc indignationis materiam concipiens, contra nos exercitum regni sui conuocauit. Et similiter nos contra ipsum dominum Regem patrem nostrum exercitum fecimus proclamari.“ (*Tudom. Gyűjt. 1828. II. 90. l. Cod. Dipl. Tom. V. Vol. I. p. 103.*) E' vezérség azért neveztetek Jus primogeniturae néven, mert azt többnyire az első szülött királyfi bírta, a' többiek hol Erdélben, hol Dalmát, Horvát és Tótországokban stb, vezérekedtek; ha pedig három királyfinál több volt, negyedikét az egri püspök volt köteles tartani 's nevelni, IV. Bela 1261-ki oklevelében mondatik: „Quod si aliquo tempore reges Vngariae, nostri successores, quatuor filios habuerint, episcopus Agriensis, qui pro tempore fuerit, quartum custodiet, prout hoc a sanctis Regibus exstitit ordinatum et statutum.“ (*Cod. Dipl. Tom. IV. Vol. III. p. 42.*)

2. A' felirat mint 1. szám alatt, valamint a' képveret, de fogas karima között; a' kereszt' első és harmadik szegletében gömbücs. Hátlapon a' lemez verés alatt engedvén, egyedül a' csikos karima 's az előlap' képveretének és néhány betűinek völgyelete szemlélhető. *Rupp.*

1. táb.
16. sz.

3. Mint az előbbi, gyöngédebb szemcsészetű, harmadik szegletében két vonalka. Hátlapon: † DANNONIA (így) a' többi szokott. *Kopácsy primás.*

4. Mint 1 szám alatt, harmadik szegletében keresztke látható. *Jankovich.*

5. Mint ugyanott, a' kereszt' második és negyedik téréen háromszög.

Hátlap mint 3. szám alatt, Z. betűvel I helyett. *Weszerle. Jankovich.*

6. - - második és negyedik szegletben keresztke. Hátlap, mint 3. szám alatt. *Klimó. Weszerle.*

7. Mint ugyanott, első és harmadik szegletben kis kereszt jó elő, minden egyéb a' 3. számmal egyenlő. *Jankovich.*
8. - - gyöngéd szemcsézet, első szegletben kis kör, harmadikban háromszög. Hátlap' felirata mint 3. szám alatt, közepétől eltérő képperettel. *Weszerle.*
9. - - a' kereszt' ellenkező szegleteiben holdka, egyébként mint előbb. *Magyar egyet.*
10. - - első és harmadik szegletben keresztke, negyedikben háromszög. Hátlap mint 1. szám alatt. *G. Festetics.*
11. - - első téren holdka, harmadikon háromszög, és negyedikben keresztke. Hátlap mint 3. szám alatt, de az I betűt ferde vonalka metszi keresztül. *Weszerle.*
12. - - első szegletben holdka, másodikban keresztke, és harmadikban háromszög, a' többi mint 3. szám alatt. *Rupp.*
13. † BELA DVOC ellenkező első és harmadik szegletben gömböcs, másodikban és negyedikben háromszög látható. Hátlapja szokott. *Somogyi.*
14. Mint 1. szám alatt; első és harmadik téren háromszög, másodikon keresztke. Hátlap mint 3. szám alatt. *Weszerle.*
15. - - első szegletben háromszög, másodikban keresztke, harmadikban holdka, a' többi mint felebb. *Ugyanott.*
16. - - második téren kis kör, negyedikben háromszög. Hátlap mint 3. szám alatt, de I. helyett megfordított Z féle betű látható.
17. - - első és harmadik szegletben háromszög, másodikban és utolsóban gömböcs. *Milkovics. G. Festetics.*
18. - - a' közép koszorú hosszúdad szemecéből áll; első téren gömböcs, harmadikon háromszög, másodikon és negyedikben holdka látszik. Hátlapi felirat mint 1. szám alatt, csakogy I helyett Z féle betű tűnik elő. *Magyar egyet.*
19. - - első és harmadik szegletben gömböcs, másodikban és negyedikben háromszög. *Luczenbacher.*

20. Mint 1. szám alatt; valamennyi téren háromszög; hátlapon elcsavart betűk. *Császári muz.*
21. - - - első és harmadik téren háromszög, másodikon vonalka, az utolsón kis kereszt látható. Hátlapja szokott, közepétől eltérő verettel. *Rupp.*
22. - - - a' középkör koszorú nélkül, első téren két gömböcs. A' többi mint 1. szám alatt.
23. † DELA DVX a' kereszt' első és harmadik szegleteiben háromszög, másodikban gömböcs, és az utolsóban keresztke tűnik elő. Hátlap, mint 1. szám alatt. *Milkovics.*
24. Mint 1. szám alatt, negyedik szegletben két vonalka látható.
25. - - - második téren karika, harmadikon és negyediken háromszög szemléltetik. *Weszerle.*
26. - - - első és harmadik szegletben háromszög, másodikban és negyedekben gömböcs tűnik elő. *Nemzeti muz.*
27. - - - második és harmadik téren háromszög, negyediken gömböcs látható. *Stur.*

II. n e m ű.

Béla király' pénzei.

Nagys. 8—9. Súly. 7—9. szemer. Ritk. $\frac{1}{14}$.

Schoenvisner, 104. l. Széchenyi Cat. I. 33. l. Joachim, Münz Cab. I. 342. l. Mader, Krit. Beitr. III. 57. l.

1. † BELA REX szemcsés karima, koszorúban szokott alakú a' B előtti keresztkével egybekapcsolt kereszt' első 's harmadik szegletében gömböcs, másodikban és negyedekben korona látható.

† DANNONIA (I helyett Z betű) csikos karima és belső kör között, szintolly kereszt négy háromszöggel. *Magyar egyet. Rupp.*

2. Mint 1. szám alatt, a' kereszt' második szegletében gömböcs, negyedekben keresztke. Hátlapon: DANNONIA, képveret mint felebb.

3. Mint 1. szám alatt; első téren két vonalka, harmadikon keresztke. Hátlap' felirata mint 2. szám alatt, csakhogy I betű helyett felfordított Z tűnik elő. *Weszerle*.

4. - - L és A betűk között pont, szokott képverettel, első szegletben háromszög és vonalka, másodikban háromszög, a' többiben vonalka látható. Hátlap mint 2. szám alatt. *Nemzeti muz.*

I. táb.
20. sz.

5. - - második és harmadik szegletben gömböcs. Hátlapon bevölgyelt betűk' nyoma; a' körben kereszt némely mintegy gondatlanul készült vonásokkal. *G. Festetics.*

I. táb.
21. sz.

E' pénz arra birta Mader Józsefet (*Krit. Beitr. III. 57. l.*), hogy kételkednek, I. Bélának kell-e azt tulajdonítani, vagy inkább III-nak; először kicsinysege miatt, aztán a' tizenegyedik századi magyar pénzekén általa nem tapasztalt goth E betű miatt; e' véleményét azonban megczáfolja, minden itt leirt és rajzolatban előadott kétségtelen I. Béla' pénze, mellyek' mindegyike változatlanul goth E betűt állít előnkbe.

6. † BLA (így) REX szokott képveret; az első és harmadik téren korona látható. Hátlapon: † DO és néhány olvashatlan vonáska szokott képveret mellett.

7. Előlap mint 1. szám alatt, első és harmadik szegletben keresztke, negyedikben háromszög. Hátlap' felirata és képverete mint 2. szám alatt. *Weszerle*.

8. Mint 4. szám alatt, a' kereszt' első és harmadik szegletében háromszög, a' többi szokott. *Kiss.*

9. Mint 1. szám alatt, első és harmadik szegletben vonás, másodikban és negyedikben korona.

† PA -- ONA. Kereszt kétes jegyekkel. *Magyar egyet.*

10. Mint 1. szám alatt, a' kereszt' harmadik szegletében gömböcs, a' többi üres. Hátlapon: † PA ---- A a' kereszt' két kör' és ugyanannyi háromszög' nyomai. *Somogyi.*

11. - - a' kereszt' minden szegletében keresztke látható. Hátlap' felirata és képverete mint 3. szám alatt. *Welsztanácsnok.*

12. - - két szegletben korona, a' többi üres. *Magyar egyet.*

13. - - első és negyedik szegletben háromszög, másodikban holdka, és harmadikban gömböcs. *Milkovics.*

14. Mint 1. szám alatt; jegyeire nézve hasonló az előbbihez, de egy helyett két gömböcs. *Ugyanott.*
15. - - első és második szegletben gömböcs jó elő. *G. Eszterházy.*
16. - - első és harmadik téren korona, másodikon és negyedikén gömböcs látható. *Stur.*
17. Mint 1. szám alatt, második és negyedik szegletben gömböcs tűnik elő. *Luczenbacher.*
18. Mint felebb, első és harmadik téren háromszög, másodikon keresztke, negyedikén két vonal látható. *Ripp.*

VI.

SALAMON.

1063-ik évtől 1074-ig.

Salamon még atyja' életében koronáztaték meg, és neki Judit III. Henrik császár' leánya jegyezteté el. I. Bélának kimúlta után, fiai Gyéza és László megelégedvén az András által atyjoknak adott vezérséggel, Salomonnak engedék át az országlást, ki is 1063-ban másodsor vette fel a' koronát; utóbb Vid' gonosz tanácsai után indulván, az említett vezéreket fegyverrel támadá meg, 1074-ben országától megfosztaték; 1083-ban, mivel Lászlót életétől akará megfosztani, a' visegrádi várba zárattott, honnan kiszabadulta után életét az 1087-ki harczban törle el a' halál.

E' királynak, az ekkorig szokásban volt verettől eltérő pénzein különös, hogy azok' előlapján, ezen kora idegen pénzek' szabályaként, a' király' képe, felette durván ugyan, de különféle alakban tűnik elő; a' koronás király ugyan is szemközt, majd imádkozók módjára fölemelt és kiterjesztett karokkal, majd kinyújtott jobbával, baljában keresztet tartva, majd végre egyedül feje két álló kereszt közt adatik előnkbe; ehhez járul a' hátlap' íme' romlott felirata: PANNONENIA vagy PANONAI, ritkábban PANONIA TERA szokott keresztrel és háromszöggel, vagy végre PANONIA minden képveret nélkül.

A' kinyújtott karokkal álló király' képe, Cornides Dánielt, ki e' pénzen Salamon' nevét helytelenül olvasá: LADISLAUS REX néven, arra a' hiedelemre bírta, hogy ezen alak azon leányt ábrázolja, mellyet e' király bizonyos kún kezeiből szabadított ki:

a' mint ez Felmer Mártonnak, Joachim János Fridrikhez 1762-ki junius 29-kén írott leveléből kitetszik, melyre ez Münz Cab. (II. 21. l.) című munkájában hivatkozik; hol Joachim, Cornidesnek ezen véleményétől elállván, azt véli, hogy e' kép inkább szűz Máriát ábrázol. De mivel e' nemű pénzekon világosan Salamon' neve áll, azokon, mint felebb mondatott, különféle alakú koronás fej adatik elő, 's rajtok semmi Máriának tulajdonitani szokott jel nem látható: e' vélemények közül, habár azokat a' pénztudományban kevesbbé jártas utóbbi írók követik is, egyiket sem lehet elfogadni.

E' pénzek, az előadott felirat és képveret' különféleségét tekintve, négy nemre oszthatók, úgymind:

I. n e m ű.

A' király' neve 's képe állva, felemelt és kiterjesztett karokkal; hátlapon Pannonenia felirattal,

Nagys. 9—11. Súly. 8—12. szemer. Rith. $\frac{3}{12}$.

Schoenvisner, 106. l. Széchenyi, Cat. I. 34. l. Joachim, Münz Cab. II. 21. l. Maeder, Krit. Beitr. III. 58. l. Appel, Repert. II. 850. l.

1. SALOMONI REX csikos karima közt, a' király szemközt koronás fővel palástosan állva, felemelt és kiterjesztett karokkal.

PANNONENIA csikos karima, közepett egyrétű körben vonalkereszt, mely a' felirat' végső I és A betűi közt fekvő keresztkével van egybekapcsolva; szegleteiben szokott háromszög. *Rupp, és másutt.*

II. táb.
22. sz.

2. Az előbbihez hasonló pénzpéldány, a' király' mindkét oldalánál gömböcs, hátlapon visszás felirat. *Rupp.*

3. Mint 1. szám alatt, az alak' mindkét oldalánál két gömböcs. Hátlap mint 1. szám alatt. *Nemzeti muz.*

4. Mint 1. szám alatt, mindkét oldalon keresztkével. *Ugyanott.*

5. - - - jobb oldalon gömböcs, balról háromszöggel jelet. Hátlapon a' kereszt és kör, a' pénzverő gondatlanságából, kétszer verve, 's e' miatt a' PANNONENIA szó betűi kétesek. *Klímó.*

6. - - - jobb oldal mellett holdka. Kisebb. *Weszerle.*

7. SALOMONI REX szokott képverettel, jobb oldalánál gömböcs. *Weszerle. Somogyi.*

8. Mint az előbbi, az alak' jobb oldalánál háromszög. Kisebb. *Weszerle. Rupp.*

9. Mint 7. szám alatt, jobb oldalánál keresztke. *Nemzeti muz.*

10. Mint 1. szám alatt, bal felül gömböcs.

11. Mint felebb, jobbról háromszög, balról gömböcs. Kisebb. *B. Bretfeld.*

12. Mint 7. szám alatt, romlott betűkkel, kisebb veretű példány, az alak' bal oldalánál tetőirányos vonalka. *G. Festetics.*

13. Mint 1. szám alatt, jobbról keresztke, balról gömböcs. *Weszerle.*

14. Mint 1. szám alatt, jobbról gömböcs, balról háromszög. Hátlap' feliratán az I. betű Z alakú, közepett kised kör. *Császari muz. Weszerle.*

15. Mint 1. szám alatt, jegyek mint az előbbin. Hátlapjának feliratán és képveretén, az előlap jegyeinek völgyeletei láthatók, minden háromszög nélkül.

16. Mint ugyanott, jobb és bal oldalon holdka. Hátlap' felirata, kised kör mellett, mint 14. szám alatt. *Kubinyi. Weszerle.*

17. Mint 7. szám alatt, jegyek mint az előbbin, Hátlap' felirata kétes, szinte kised kör mellett. *Magyar tud. társ.*

18. Mint 1. szám alatt, ugyanazon jegyek; hátlap' felirata zavartan elcsavart betűkkel, kised kör mellett.

19. Mint 7. szám alatt, jobbról keresztke, balról két vonalka. *Weszerle.*

II. táb.
23. sz.

20. ШИОНСХ szokott veret kisebb körben, jobb oldal mellett két gömböcs. Hátlap' felirata, kis kör mellett, durva betűkkel. *B. Bretfeld.*

21. Mint 1. szám alatt, jegy nélkül, hátlap' felirata kised kör mellett, mint 14. szám alatt. *Kopácsy primás. Weszerle.*

22. Mint felebb, szinte jegy nélkül, csakhogy a' hátlapi felirat' I betűje felfordított Z alakú.

23. Mint 7. szám alatt, a' király' mellénél mindkét felől gömböcs; Hátlap' felirata visszaról.

24. Mint 1. szám alatt, jobbról és balról háromszög. Hátlap' felirata mint felebb. *Császari. muz.*

II. táb.
24. sz.

25. Mint 7. szám alatt, homályos betűkkel; hátlap' felirata szokott, vastagabb keresztel és körrel. Legkisebb veretű. *Milkovics.*

26. Mint 1. szám alatt, mindkét oldalánál gömböcs tűnik elő. Hátlap' felirata visszaról.

27. Mint 1. szám alatt, jegyei mint 11. szám alatt; visszás hátlapi felirattal.

28. Előlap' betűinek némelly nyomai, jegy nélkül; hátlap' betűi ki nem vehetők, apró körben kereszt helyett valami oszlop féle, oldal mellett két kisedd karika. *Weszl tanácsnok.*

X. táb.
292. sz.

29. Mint 7. szám alatt, az alak' jobb oldalánál tetőirányos vonal látható. Hátlapon megfordított felirat. *Ugyanott.*

30. Mint 1. szám alatt, a' király' oldala jegy nélkül, arcza mellett mindkét felül gömböcs látható. Hátlap' felirata mint 22. szám alatt. *Weszerle.*

31. Mint 7. szám alatt, jegy nélkül. Hátlap' felirata visszaról. *Ugyanott.*

32. ZADII és más kétes betűk, az alak' bal oldalánál vonal jó elő.

33. Mindkét lapon, mint 1. szám alatt, de a' király' fejénél mindkét oldalról keresztke; hátlapja' feliratán I helyett Z betű látható.

II. n e m ű.

A' király' neve 's képe állva, kiterjesztett karokkal, ime' hátlapi felirattal: Panonia Tera.

Nagys. 9—11. Süly. 8—12. szemer. Ritk. 5/18.

Weszl tanácsn. Vaterländische Münzen. Appel. Repert. II. 850. l.

1. SALOMONI REX képverete: a' király koronás fővel és palástosan állva, kiterjesztett karokkal, mint az 1. nemű pénzen; az alak' jobb oldalánál keresztke, balnál gömböcs jó elő.

† PANONIA TERA két csíkoes kör között, középett egyenkarú vonalkereszt, mellynek tönke 's karja a' körön kívül nem terjednek, téreín négy háromszög. *Weszerle.*

2. Felirat és képveret mint felebb, a' király' jobb oldalánál gömböcs látható. *Kíss.*

II. táb.
25. sz.

3. Felirata mindkét lapon romlott betüket állít előnkbe, a' király' bal oldalánál koronaféle, vagy két egybekapcsolt háromszög tűnik elő. *Egykor Appel.*

4. Mint 1. szám alatt, kisebb veretű, az alak' jobb oldalánál kisedd háromszög, balnál két gömböcs. *Somogyi.*

5. Mint 1. szám alatt, a' király' fejénél mindkét felől gömböcs látható.
 11. tábl. *Welzl tanácsn. Weszerle.*
 26. sz.

6. SALONONI REX A' király' feje mellett jobbról keresztke, balról S betű szemléltetik. *Welzl tanács.*

7. Mint 1. szám alatt, csakhogy minden jegy nélkül. *Kiss.*

8. - - a' király fejénél mindkét oldalról kised karika áll.
Császári muz.

A' PANONIA TERA feliratra nézve meg kell jegyeznünk, hogy a' terra szó, ország, tartomány, örökbirtok, uradalom stb. helyett is használták (*Caroli Du Fresne, Glossarium ad scriptores mediae et infimae latinitatis. Parisiis, 1736. fol. Tom. II. col. 1072.*) Illyen a' Terra Fogaras, Terra Scepusiensis (Szepesség), Terra Cumanorum (Kunság) stb. És ámbár volt Pannonia nevű hely is, itt azonban országot jelent.

III. n e m ű.

A' király' neve 's képe űlve, jobbát kiterjesztve, baljában keresztet tartva.

Nagys. 9—11. Súly. 5—12. szemér. Rít. 2/8.

Schoenvisner, 106. l. Széchenyi, Cat. I. 34. l. Mader, Krit. Beitr. III. 58. l. Lelevel, Numismat. III. 59. l.

1. † REX SALOMONI szemcsés karima, közepett szemcsés körben, koronás és palástos király űlve, felemelt és kiterjesztett jobbajával, melléhez hajolt baljában keresztet kormánypálczát tartva, jegy hiányzik.

11. tábl. † PANONIA csikos karimában, három sorra osztott felirat. *G. Festetics. Jankovich. Somogyi. Rupp.*
 27. sz.

2. Más: † REX SALONONI feliratu, egyébként mindenben az előbbihez hasonló, jegy nélkül, de kisebb veretű. *Weszerle.*

3. † REX SALOMONI szinte jegy nélkül; hátlap üres és sima, az előlapi betűk' mélyebben vert völgyelete; kisebb. *Kiss.*

4. Mint az előbbi, az első O betűben pont látható, nagyobb karimájú. *Kiss.*

5. † DEX S-SALONONI körének koszorúja hintett gömbölykékhez hasonló, jegy nélkül.

6. Felirata mint 5. szám alatt, az alak' jobb oldala mellett korona. Hátlap † DANONIA (így); nagyobb. *Weszerle.*

7. Mint ugyanazon szám alatt, jobb oldalnál keresztke, balnál háromszög.
8. † REX SALONONI a' király' jobb oldala mellett keresztke; nagyobb. *Császári muz. Kíss.*
9. Felirata mint az előbbin, jobb oldalról két egymásra helyezett gömbücs; nagyobb. *Kopácsy primás. Weszerle. Kíss.*
10. Mint 8. szám alatt, balról háromszög; nagyobb.
11. - - jobb oldalnál korona; nagyobb.
12. † REX SALOMONI szokott veretű, a' király' mindkét oldalánál háromszög; nagyobb. *Milkovics.*
13. Felirata mint 1. szám alatt, jegyei egyébként mint az előbbin; nagyobb. *Nemzeti muz.*
14. Mint 1. szám alatt; a' király' arca mellett mindkét felől egy, az alak' jobb oldalánál két gömbücs. Hátlap mint 6. szám alatt; nagyobb.
15. Mint 1. szám alatt, jobb oldalról karikába kerített pont; nagyobb. *Vidak.*
16. - - ugyanazon oldal mellett holdka; nagyobb. *Rupp.*
17. - - jobbról gömbücs, balról háromszög; nagyobb. *Nemzeti. muz.*
18. - - jobb oldal mellett 4 jegy; nagyobb. *Kíss.*
19. - - ugyanott holdka; hátlap' felirata visszaról; nagyobb. *Kíss.*
20. - - jobbról keresztke; kisebb. *Weszerle. Kíss.*
21. - - jobbról háromszög; kisebb. *Kíss.*
22. - - ugyanott tetőirányos vonalka. Hátlap' felirata kised körben. *Kíss.*
23. Felirata mint 12. szám alatt, jegy nélkül; nagyobb. *Kíss. Somogyi.*
24. Mint 12. szám alatt, jobbról gömbücs; nagyobb. *Kíss.*
25. - - ugyanott keresztke; nagyobb. *Kíss.*
26. - - ugyanott holdka; nagyobb. *Kíss.*
27. - - ugyanott három fekkentes vonalka.
28. - - ugyanott keresztkére helyezett háromszög. *Kíss.*
29. - - jegy nélkül; kisebb. *Kíss.*
30. - - jobb oldal mellett 4 jegy; kisebb. *Kíss.*
31. - - jobbról keresztke, balról háromszög; kisebb. *Weszerle.*

32. Mint 12. számú; előlap' felirata után két pont, jegy nélkül; kisebb. *Kiss.*

33. Mint 1. szám alatt, a' király' jobb oldala mellett három gömböcs; nagyobb.

34. † DEX (így) SALOMONI, jegy nélkül; nagyobb. *Weszerle.*

35. Mint az előbbi szám alatt, balról keresztke; nagyobb. *Weszerle.*

36. Mint 12. szám alatt, a' király' jobb oldalánál kisdud csillag; kisebb. *Rupp.*

II. táb.
38. sz.

37. - - - ugyanot gömböcs fölött keresztke; kisebb. *Rupp.*

38. † DEX †ALONONI, jobbról gömböcs, ez alatt két tetőirányos vonalka; nagyobb. *Weszerle.*

X. táb.
393. sz.

39. A' pénz' mindkét lapján durva és olvashatlan betűvonások, minden jegy nélkül; kisebb. *Weszerle.*

40. Mint 1. szám alatt, jobb és bal oldalról keresztke; nagyobb. *Weszerle. Jankovich.*

41. - - - jobbról tetőirányos vonal; balról keresztke. *Weszerle.*

42. - - - jegy nélkül, második O betűben vonalka; nagyobb. *Kiss.*

43. - - - jobb oldalról keresztke, balról háromszög; legnagyobb veretű. *Kiss.*

44. † REX ∞ALOMONI a' többi szokott, jobb oldalról két gömböcs. Hátlap † DANONIA *Kopácsy primás. Weszerle.*

45. † REX ∞A·LONONI, ugyanazon oldalnál két gömböcs; legkisebb veretű. *Rupp.*

II. táb.
29. sz.

46. Felirat mint 8. szám alatt, a' király' jobb oldalánál holdka féle. Hátlap mint 44. szám alatt, de az O betűben pont; legnagyobb veretű. *Milkovics.*

47. Mint 8. szám alatt, de jegy nélkül; nagyobb. *Kiss.*

48. † DEX SALONONI jegy nélkül; nagyobb. *Kiss.*

49. † REX ∞ALONONI minden jegy nélkül; nagyobb. *Weszl tanácsnok. Stur.*

50. Felirat mint 5. szám alatt, jobbról gömböcs két fekkentes vonal fölött; nagy. *Magyar tud. társ.*

51. † REX SALONONI, a' király' jobb oldalánál két gömböcs; nagy. *Ugyanott.*

52. † REX ∞ALONONI ugyanazon oldalnál gömb fölött háromszög; kisebb. *Ugyanott.*

IV. n e m ű.

A' király' neve 's feje szemközt két kereszt között.

Nagys. 9. Súly. 10—11. szemer. Rátk. $\frac{4}{13}$.

Széchenyi, *Cat. I.* 34. l.

1. † REX ZALONONI a' király' koronás feje szemközt, két kiterjesztett karokként helyezett magas kereszt közt, szemcsés körben; a' pénz' karimája szemcsés.

† PANONAI két csikos kör között, közepett egyenkarú kereszt négy háromszöggel. *Welzl tanácsnok. Milkovics. Weszerle. Kiss. Luczenbacher.* II. táb. 30. sz.
Rupp.

2. Mint felebb, a' fej' két oldalánál gömbücs, a' többi mint felebb. *Kiss.*

3. † REX Z—ALONONI a' többi szokott, valamivel nagyobb karimájú. *Nemzeti muz.*

4. Romlott betűk, felirata olvashatlan, képerete szokott. *Nemzeti muz.*

VII.

I. G Y É Z A.

Mint vezér 1064-dik évtől 1074-ig, mint király 1074-től 1077-ig.

Gyéza, I. Béla' fia, atyja' halála után 1064-ben visszatérvén Lengyelországból, vezérségre lépett. Neve sokfélekép íraték, előjő: Jatsa, Geitza, Goutso, Goutso, Joitsco, Joitsco, Jonocsa, Joas, Geche, Geycha, Gootso, Jesse stb. Nevezteték Magnus néven is, ez keresztneve vala. A' nemzeti könyvtár' codexében 1074. évre ezek foglaltatnak: „Inter regem Salomonem, et ducem Magnum gravis discordia oritur.“ Ugyanott 1075. évre „Magnus rex coronatur.“ (*Josephi Koller, Historia Episcopatus Quinqueecl. Posonii, 1782. 4. Tom. I. p. 404.*) végre ugyanazon évi oklevelében találatik (*Cod. Dip. Tom. I. p. 438.*): „Ego Magnus, qui et Geysa, supremus Hungarorum Dux, postea vero gratia Dei Rex consecratus, Belae Regis filius.“ Salamonnak 1074-dik év' elején legyőzte után országlásra lépett, és Fehérvárott koronáztaték meg. Megszünt elni 1077-ben, *Kálmán* és *Almus* fiaak hagyván maga után, a' váci egyházban temetteték el.

Gyéza pénzei, mellyek Schoenvisner előtt, midőn 1801-ben Notitia Hung. rei numariae, munkáját írta, még ismeretlenek, sőt kétségesek valának, ritkaságra nézve királyaink' pénzei között első helyen állanak, azok'

egyik, vagy másik, kivált e' király' nevére veretett nemét, ekkorig még a' gazdagabb gyűjteményekben sem könnyen találhatni. Kispénzei Gyéza vezér és király' pénzeire oszlanak; amazok: DVX MVGNAS, vagy MVONAS (azaz: Magnus), ezek GEVCA REX feliratuak; mindkettőnek hátlapján pedig PANONAI olvasható, 's atyja', I. Béla' kispénzeinek szokott képveretét állítják előnkbe.

Azok, mik a' vezérségről felebb I. Béla alatt voltak előadva, Gyézánkat is illetik, ki Salamon királysága alatt, László öcscsével az ország' harmadát birta vezérségül.

I. n e m ű.

Gyéza vezér' pénzei.

Nagys. 11—12. Súly. 10—13. szemer. Ritk. $\frac{6}{25}$.

Zeitschrift von und für Ungern. VI. 21. l. Széchenyi, Cat. III. 55. 56. l. Tudománytár, 1839. VII. 48—55. l.

1. † DVX MVONAS (helytelenül, Magnus helyett), fogas karima 's hasonló kör között, közepett egyenkarú vonalkereszt, szokott négy háromszöggel.

† DANONAI (Panonia helyett), két csikos kör között, közepett egyenkarú kereszt négy háromszöggel, és az előlap' néhány betűinek völgyeletével. *Magyar egyet. Welsz tanácsnok. Kíss. Somogyi.*

II. tábl.
31. sz.

2. † DVX MVGNAS a' többi mint felebb. *Rupp.*

3. † PVX MVGNAS előbbi képveretével. Hátlap felirat mint felebb, átvert völgyeletek nélkül. *Kíss.*

4. Felirata mint 1. szám alatt, két fogas kör között vonalkereszt, mellynek első és harmadik szegletében karika, a' többiben gömböcs látható.

Hátlap mint az előbbieken. *Kíss.*

II. tábl.
32. sz.

5. Az előlap' képveretére 's mindkét lap' feliratára nézve hasonló az 1. szám alattihoz; de hátlapján kisebb kör, a' kereszt' és háromszögek' csekély nyomai tűnnek elő. *Kíss.*

6. Előlap felirata mint 1. szám alatt, de a' kereszt' első téréen háromszög, harmadikon vonal, másodikon, és az utolsón apró kör. Hátlapon: † PANONAI a' többi szokott. *Weszerle.*

7. † PVX MVONA2 szokott képveret; a' jegyek mint az előbbin. Hátlapja üres és horpadt, egyedül a' négy háromszög látható. *Weszerle*.

8. Mint 1. szám alatt, a' kereszt' első térén gömböcs, másodikon és negyediken karika, harmadikon háromszög látszik. Hátlap írás nélküli, szokott képverettel, és az előlap' betűinek nyoma. *Kiss*.

9. Felirat mint 2. szám alatt, első és harmadik szegletben holdka, másodikban háromszög, utolsóban vonal. *Kiss*.

10. Mint 1. szám alatt, csaknem csikos karima, első és harmadik szegletben keresztke, másodikban gömböcs, negyedikben háromszög. *Kiss*.

II. táb.
33. sz.

11. Felirata mint 7. szám alatt, az első V betű fölött pont, második szegletben keresztke, a' többiben háromszög. Hátlap' betűi jobbadán elemésztvék. *Kiss*.

12. Mint 2. szám alatt, első szegletben gömböcs vagy vonalka, a' többiben háromszög. Hátlap szokott, zavart képveretet állít előnkbe. *Milkovics*.

13. Mint 1. szám alatt, hátlapi felirata DANONAI igen apró kör mellett tűnik elő. *Kiss*.

14. Mint 1. szám alatt, első 's harmadik szegletben karika, másodikban és negyedikben háromszög látható. *Magyar tud. társ.*

15. Felirata mint 7. szám alatt, mindkét lapi képverete, és a' hátlapi felirat mint 1. szám alatt. *Luczenbacher*.

Haz'nk' tudósait Gyéza pénzének e' nemével először *Zeitschrift von und für Ungern* (1804. VI. 21—27. l.) című folyóirat ismerteté meg; később Széchenyi Cat. III. 55. és 56. l. hol az adatik elő, hogy illy példány azon pénzek közt találtaték, mellyeket *Wünckler Mihál*, pécsi tiszteletbeli kanonok 1804-ben a' magyar egyetmennek küldött ajándékol. Legközelebb néhány illy Gyéza' kispénze, I Béla és Salamon' pénzeivel, Nyitra vármegyében a' föld' gyomrából ásatott ki, és 1839-ben Pestre hozatván, Kiss Ferencz' gyűjteményébe került, mellyekből egyegy példány, valamint nekem, úgy más pénzgyűjtőknek is jutott: a' többit rézmetszetekkel és magyarázatokkal kiadá Luczenbacher János, (*Tudománytár*, 1839. VII. 48—55. l.) utóbb ugyanazon kincsnek maradványaiából szinte Kiss Ferencz' gyűjteményéhez a' 10. és 11-dik számok alatt előadott példányok járultak.

II. nemű.

Gyéza király' pénzei.

Nagys. 10—11. Súly. 8—10. szemer. Ritk. $\frac{6}{30}$.

Széchenyi, Cat. I. 35. l. és III. 56. l.

1. † GEVCA' REX' fogas karima, közepett hasonló kör, mellyben egyenkarú kereszt foglaltatik, ennek harmadik és negyedik térén háromszög, másodikon holdkába zárt háromszög.

II. táb.
34. sz.

† ANONAI '(igy) két csikos kör között, kereszt szokott négy háromszöggel.

II. táb.
35. sz.

2. † GEVCA' REX' karimája mint felebb, a' kereszt első térén karika, második és harmadikon háromszög, negyediken korona látható. Hátlapja üres, néhány betűvonás' és egyszerű középkörnek nyomai tűnnek elő. *Kíss*.

II. táb.
36. sz.

3. † GEVCA REX' ezen a' Széchenyi tábláin, valamint itt is hibásan rajzolt példányon, a' kereszt' első és harmadik szegletében karika, másodikban tetőirányos vonal, negyedikben pedig holdka adatik elő. Hátlap mint

1. szám alatt. *Nemzeti muz.*

4. † GEVCA REX' a' kereszt' első és harmadik térén karika, másodikon kétes jegy, negyediken pedig fekkentes vonal adatik elő.

X. táb.
Nr. 294.

† IANONEFA szokott képverettel.

Hogy e' pénzek helyesen tulajdonítanak I. Gyézának, arról nem kételkedhetni; rajtok a' betűk, képveret és az egész munka ugyanaz, mely I. Béla és I. László legközelebb, valamint ezek előtt országlott királyok' pénzein látható. E' pénzek', mivel felette nagy ritkaságuk, itt minden ekkorig ismeretes példányai vannak előadva 's lerajzolva. A' 2. szám alatt leirt és II. táb. 35. szám alatt lerajzolt példány 1807. körül találtatt Bodrogközön Zemplin vármegyében, az úgy nevezett pater' homokán, ez először Nagy Ferencz' sárospataki colleg. prof. kezébe, innen Fáy János' debreczeni polgármester' birtokába került, ennek elhúnyta után, egész pénzgyűjteményével Promber Antal, bécsi régiségkereskedő vette meg, kitől azt 1841-ben Kíss Ferencz váltá meg. A' 3. szám alatt leirt, és II. táb. 36. szám alatt lerajzolt példányról, a' Széchenyi Cat. III. 56. l. az mondatik, hogy ezt *Elsasser* pesti polgár ajánlá gróf Széchenyi Ferencznek, és jelenleg a' nemzeti muzeumban őriztetik. A' többi kettő, nehaj Weszerle Jozsef' (✠ 1838. jul. 29.) azon újabb pénztábláinak töredekeiből vétetek, mellyeket ő barátinak ajándékozott; ez utóbbi két példány sem Weszerle, sem más tölem látott gyűjteményekben nem találattik; az egyik példányról csak az tuda-

tik, hogy az egykor báró *Redl* helytartói tanácsnok birtokában volt, kitől, mint mondják, hosszas távollétében, egész pénzgyűjteményével ellopattott.

VIII.

I. LÁSZLÓ (szent.)

1077-dik évtől 1095-ig.

László I. Béla' második szülött fia, kit az országtanács bátyjának I. Gyézának kimulta után, a' változekony Salamon elmellőztével, egyhangúlag választá királynak, országlásával boldogabb időszak derült Magyarországra. Etelke nejtől nem hagyván'örökös maga után, Kálmánra, I. Gyéza' fiára maradt a' korona. Megszűnt élni 1095-ben, és Váradon temetettek el. Országlott 19. évig és 3. hónapig.

Ezen országló' kispénzei, mind nagyságra, mind gyönyörű véseményre 's különös változatra nézve, a' kor' durvaságához képest, azon időbeli legjelesebbek közé tartoznak; közülök azok, mellyeken az előlapi kereszt' tönke a' pénzkarimáig terjed, hol új apró kereszttel végződik, PANONAI hát-lapi felirattal, úgy látszik, országlása' első éveiben verettek, melly hát-lapi felirat csakhamar LADISLAUS névvel cseréltetvén fel, utóbb változatlanul megtartaték, és a' következett királyok' pénzein is elfogadtatván, azon tisztelet' emlékezetére, mellyel e' sz. király' iránt viseltettek, szinte fél századon túl lélekismeretesen folyvást használtaték. Pénzein továbbá, vagy a' király' koronás fejét látjuk szemközt, vagy nagyobb keresztet, mellynek karjai közt apróbb keresztkéek foglaltatnak, vagy végre kormánypálczákat és magas kereszteteket, valamint csillagot, vagy fogas, fentők - vagy küllőkkel ékes kereket; itt már a' mindkét lapra vert lemezpénzek' használata is gyakrabban fordul elő mint az előbbi királyok' pénzein. Ezek nemei rendre itt következnek.

I. n e m ű.

Körben kereszt, térein háromszög, vagy más jegyek, Panonai hát-lapi felirattal.

Nagys. 9—12. *Súly.* 11. *szemer.* *Ritk.* $\frac{5}{18}$.

Széchenyi, Cat. I. 37. l.

1. † LADISLAV2 REX fogas körben kereszt, mellynek tönke a' karimáig terjedvén, a' felirat előtti kis kereszttel végződik; első, és negye-

dik téréen háromszög, másodikon holdka, harmadikon pedig fektentes vonal (nem háromszög, mint hibásan a táblán) látható.

† IANONAI (így) két vonalkör között, középett egyenkarú kereszt szegleteiben négy háromszög, hol egyszermind az előlapi veret' nyomai észrevehetők. *Nemzeti muz.*

II. táb.
37. sz.

2. Más hasonló, a' kereszt' minden téréen háromszög; hátlapon: † ANONAI, de keresztben a' szokott háromszög hiányzik, az előlapi veret' nyomaival.

II. n e m ű.

Körben kereszt négy háromszöggel; Ladislaus Rex hátlapi felirattal.

Nagys. 10—12. Súly. 8—11. szemer. Rtk. 3/12.

Schoenvisner, 113. l. Mader, Krit. Beitr. III. 60. l.

1. † LADI2CLAVS RE szemcsés körben kereszt, mint az I. neműben, négy hosszabb, ékhez hasonló háromszöggel; fogas karima.

II. táb.
38. sz.

—LAD - - - holt betűkkel LADISLAUS REX helyett, [átvert kör' kereszt' és háromszög nyomai; nagy. *Milkovics.*

2. † LADI2CLA°V2 RE a' többi mint felebb. Hátlapon: † LADI2CLAV2 RE szokott képverettel; kisebb.

3. † LADI2CLA°V2 RE a' többi mint az előbbieken. Hátlapon semmi felirat, középkör három háromszöggel, karima hiányzik, az előlap' betűinek átvert nyomai. *Magyar egyet. Weszerle.*

4. † LADI2CLA°V2 RE hátlapja csaknem mint az előbbin.

5. Az előlapi felirat mint 2. szám alatt, hátlapja a' 3. számúhoz hasonló.

Rupp.

II. táb.
39. sz.

6. † LADI2CLA°V2 RE a' többi mint 2. szám alatt, középköre nagyobb; hátlap mint 2. szám alatt. *Welzl tanácsnok. Weszerle.*

7. † LADI2CLA°V2 RE többiben az előbbiekhöz hasonló, a' betűknek átvert nyomaival.

8. LAIICLA/ - - RE e' törött példány' részecskéje hiányzik, kereszt' szegleteiben a' négy háromszög ékekhez hasonló; üres hátlapján a' betűk' homályos nyomai állanak, a' pénz' ércze sárgás, csekély ezüstlemezsel borítva. *Rupp.*

9. † LAPI2CLAV2 RE (V betű üregében háromszög) szokott képverettel. Hátlapján a' betűk és képveret' csekély nyomai. *Vidak.*

A' felirat előtti keresztke e' király' és Kálmán' pénzein, közönségesen utolsó X betű helyett áll, melyet a' metsző, úgy látszik, rövidség okaért önként hagyott ki: úgy vélem, hogy a' Ladislaus név' betűi közé gyakran vetett C. jegy nem betűnek véteték, hanem tetszetes pénzverői jegynek holdka helyett, más effele olvasásgató jegyekként, mint keresztke, háromszög, apró karika, gömböcs stb. ékesség és változatosság gyanánt; ámbár arra sem hiányzik bizonyítvány, hogy e' nevet, ha azon jegy L betű előtt áll, LADISCLAUS néven kell olvasni. Igy Cinnamus egyidőbeli irónál olvastatik: Irene Wladisclavi Hungariae Regis filia.“ Felician esztergami érsek 1133-ki iteletlevelében: „Regnante (ugymond) Ladisclavo nobilissimo Rege.“ Ezekre a' Notitia Hung. rei numar. szerzője 112. l. megjegyzi: „Etymologiam huius nominis non esse petendam ex idiomate graeco, ut fit *P. II. Chronico. Thurotzi Cap. LVI.* verum e Slavico, noverunt lingvae periti. Erat Sanctus Ladislaus matre Polona prognatus, quae hoc illi nomen apud suos usitatum in baptismo conferri voluit.“

III. n e m ű.

A' király' szemközti koronás fejével.

A. Nagyobb veretű pénzek.

Nagys. 11–12. Súly. 10–13. szemer. Ritk. $\frac{1}{14}$.

Schoenwisner, 111. l. Széchenyi, Cat. I. 35. l. Mader, Krit. Beitr. III. 60. l.

1. † LADI2CLA+V2 RE a' pénzkarimát két csíkos kör képezi, a' külső rojtos, vagy harántrovatokkal ékes (mint I. András' II. neme); közepett a' király szemközti koronás vagy pártás feje, koszorúban.

† LADI2CLAV2 RE kereszt és négy háromszög, csíkos kör' közepén. *Weszerle. Vidék. Milkovics.*

II. táb.
40. sz.

2. Az előbbihez hasonló; hátlapon: † LADI2LAV2 RE *Magyar egyet.*

3. Mint 1. szám alatt, hátlapon minden veret hiányzik, az előlap betűinek völgyelete tűnik elő. *Somogyi.*

4. Mint felebb, másképp ékesített fejjel, rojtos karima mint 1. szám alatt; hátlapjának betűi apróbbak, a' kereszt és háromszögek kisebb körben. *Weszerle.*

5. † LADI2CLA °V2 RE képveret mint 1. szám alatt, a' pénzkarima három körből áll, a' szélső szemesés és rojtos. Hátlapon a' felirat' néhány

betűi, és ezen lap' köre az előlap betűinek számos völgyelete között. *Nemzeti muz. Milkovics.*

6. A' felirat mint 1. szám alatt, a' király' fejének verete mint Salomon' pénzein, egyszerű karimája fogas. Hátlapon: † LADI-----2 RE szokott képveretel. *Weszerle.*

X. tábl.
296. sz.

7. † LADI2CLA'V2 RE, mindkét lap' képverete, és a' hátlapi felirat mint 1. szám alatt. *Ugyanott.*

8. † LADI2CLA‡V2 RE a' többi mint 1. szám alatt; hátlapján szokott képveret és az előlap betűinek völgyelete. *G. Eszterházy. Jankovich.*

9. † LADI2CLA°V2 RE egyébiránt előlapja mint 6. hátlapja pedig mint 1. szám alatt. *Szalay.*

10. † LAPI2CLA°V2 RE a' fej és szemcsézet mint 6. szám alatt. Hátlapon: † LADI2+CLAV2 RE a' többi szokott. *Császári muz.*

B. Kisebb veretű pénzek.

Nagys. 8—9. Súly. 7—10. szemer. Ritk. 3/10.

11. † LADI2CLAV2 RE szemcsés karima, hasonló körben a' király szemközti feje máskép ékesítve, igen durva metszet.

† LADI2CLAV2 RE szokott képveret, *Rupp.*

12. † LADI2CLA°V2 RE a' többi szokott; hátlap ugyanaz, fekmentesen helyezett hosszukás háromszöggel. *Weszerle.*

13. † LADI2CLAOV2 RE mindkét lap' képverete olyan mint 11. szám alatt, kivéven az előlap' betűinek völgyeleteit. *Ugyanott.*

14. † LADI2CLA°V2 RE a' többi mint felebb. Hátlapi felirat gyöngé völgyeletekkel. *Ugyanott.*

15. † LADI2CLA°°V2 RE mint felebb. Hátlap felirat nélkül, egyedül négy háromszög és az előlap völgyelete látható. *Ugyanott.*

16. † LADI2CLA°°°V2 RE mint felebb. Hátlapon: — LADI - - - a' többi mint előbb.

17. Felirata 's képverete mint 12. szám alatt; hátlap: † LADI2LAV2 RE a' többi szokott. *Rupp.*

II. tábl.
41. sz.

18. Előlap mint 14. hátlap pedig mint 11. szám alatt. *Milkovics.*

19. † LADI2CLA°V2 RE szokott képveretel. Hátlapon: † LADIS-LA∞ E körben kereszt, minden háromszög nélkül. *Stur.*

IV. n e m ű.

A^o pénzt négyfelé szelő kereszt, szegleteiben négy keresztke.

Nagys. 11—13. *Súly.* 11—13. *szemer.* *Rétk.* $\frac{3}{12}$.

Schoenvisner, 111. l. *Mader*, *Krit. Beitr.* III. 60. l.

1. LADI2LAV2 REX szemcsés körben keresztkekkel végződő kereszt, mely karjaival egész a' szemcsés karimáig terjedvén, a' köriratot akként osztja négyfelé, hogy a' feliratból minden szelet három betűt foglal magában; a' kereszt' szegleteiben négy keresztke, az első szegletben még más kisebb keresztke.

† LADI2LAV2 REX csíkos karima, az előlap átvert nyomai láthatók, közepett egyszerű körben kereszt, és négy háromszög. *Rupp.*

II. táb.
42. sz.

2. LADI2LAV2 RE† keresztkek más jegyek nélkül; a' többi mint felebb. *G. Festetics.*

3. LAPI2LAV2 REX^o a' veret mint 2. szám alatt. Hátlap: † LADI2LAV2 RE szokott képveret, átvert nyomokkal.

4. LADI2LAV2 REX; hátlapon: † LAI2LA -- REX a' többi szokott.

Weszerle.

5. Felirata mint 3. szám alatt, X betű után nincs gömböcs, sem pont, minden keresztke alatt a' pénz' középpontja körül gömböcs tűnik elő. Hátlap mint 1. szám alatt, az előlapi veret' nyomaival. *Ugyanott.*

6. Mint 1. szám alatt, a' körbe foglalt első 's második keresztke mellett vonalka; a' harmadik és negyedik mellett pedig háromszög látható. Hátlapja szokott. *Weszerle.*

X. táb.
297. sz.

7. LADI2LA'V2 REX a' pénzt szinte négyfelé osztó vékony kereszt, mellynek csúcsai keresztke helyett, két mintegy holdkába foglatvák, a' többi szokott. Hátlapja üres, az előlap' völgyeleteivel. *Welzl tanács.*

8. Főlirata mint 1. képverete pedig mind 7. szám alatt, a' harmadik keresztke mellett még más kisebb keresztke is látható; a' többi szokott.

II. táb.
43. sz.

9. LADI2LA^oV2 DEX (így) a' kereszt' verete mint 7. szám alatt; hátlapja szokott. *Jankovich.*

10. LADI2LAV2 REX a' kereszt' verete mint 1. szám alatt, a' második keresztke mellett gömböcs, harmadik mellett háromszög látható. Hátlap' betűi homályosak; az előlap' átvert vonásai tűnnek elő. *Welzl tanács.*

11. LADI²LA'·V² REX képverete mint 7. szám alatt. Hátlapja üres az előlap' átvert betűivel. *Weszerle*.

12. LADI²LAV² IE† (igy) képverete mint 1. szám alatt, a' kereszt' második szegletében keresztkén kívül háromszög, negyedikben vonalka jó elő, a' többi szokott. *Weszerle. Stur.*

13. Mint 2. szám alatt. Hátlapja üres, az előlap' átvert nyomait állítja előnkbe. *Milkovics.*

14. - 1. szám alatt; az első téren keresztkén kívül gömbücs, harmadikon háromszög látható. *Somogyi.*

15. Felirata mint 1. képverete mint 7. szám alatt, harmadik szegletben a' szokott keresztkén kívül gömbücs. Hátlapon a' képveretnek és betűknek csekély nyomai.

V. n e m ű.

Körbe foglalt három fennálló bütykös kormánypálca. *)

Nagys. 12—13. Súly. 11—13. szemer. Ritk. $\frac{3}{12}$.

Schoenvisner, 112. l. Széchenyi, Cat. I. 37. l. Appel, Repert. II. 851. l. Mader, Krit. Beitr. III. 61. l.

1. \circ LAD²I²L²A²V² RE† csikos karima között, középett hasonló körben három fennálló keresztés és bütykös kormánypálca.

III. táb. LADI²LAV² romlott betűkkel, közbekevert előlapi átvert betűk' völgyeleteivel; középett egyszerű körben vonalkereszt, szokott négy háromszöggel. *Rupp.*

2. — LA²I²L²A²V² RE† egyébként az előbbivel egyező. *Nemzeti muz. Somogyi*

3. \circ LAD²I²L²A²V² RE† a' többi mint felebb. *Jankovich*; és hasonló rézpéldány. *Rupp.*

4. OLAD²I²OIA²V² RE† Hátlapon középetől eltérő kör keresztel, X. táb. és háromszögekkel, felirat nélkül. *Haffenbeck.*

X. táb.
298. sz.

*) Mások három 'keresztnek, vagy lovagzászlónak, mások épen buzogánynak, vagy harczipörölynek vélik inkább; előttem helyesebb azok' véleménye, kik e' jeleket kormánypálcáknak tartják, mert valószínű Mader József (Krit. Beitr. III. 61. l.) azon gyanítása, hogy ezek Magyarországon kívül, 1091-ben (helyesebben 1089.) elfoglalt Horvát- és Tótországok' jelei lehetnek.

5. $\circ\text{LAD}\circ\text{I}\text{ZL}\circ\text{A}\overset{\circ}{\underset{\circ}{\text{V}}}\text{Z}\circ\text{PI}\dagger$ (így) szokott képveret; hátlati felirata nem egész, szokott képverettel és átvert nyomokkal.

6. $\circ\text{LAD}\circ\text{I}\text{Z}\text{OL}\circ\text{AV}\text{Z}\circ\text{RE}\dagger$ szemcsés körben három talpon álló buzogány, vagy vastagabb ék alakú kormánypálcza. Hátlaton szintazon név de romlott betűkkel, kereszt és négy háromszög. *G. Festetics.*

III. táb.
45. sz.

7. $\circ\text{LAD}\circ\text{I}\text{ZL}\circ\text{A}\overset{\circ}{\underset{\circ}{\text{V}}}\text{Z}\circ\text{RE}\dagger$ a' többi mint az előbbieken. Hátlaton: $\dagger\text{LADI}\text{ZLAV}\text{Z}\text{RE}$ és az előlap' betűinek és képveretének átvert nyomai láthatók, szokott képverettel. *G. Eszterházy. Weszerle.*

8. $\circ\text{LAD}\circ\text{I}\text{ZL}\circ\text{A}\overset{\circ}{\underset{\circ}{\text{V}}}\text{Z}\circ\text{RE}\dagger$ egyébként mint felebb. Hátlaton: - LA - - - a' többi mint az előbbin. *Weszerle.*

9. $\circ\text{LAD}\circ\text{I}\text{ZL}\circ\text{A}\overset{\circ}{\underset{\circ}{\text{V}}}\text{Z}\circ\text{DE}\dagger$ képverete mint felebb. Hátlap: $\dagger\text{LADIS-CLAV}\text{Z}\text{RE}$ a' többi szokott. *Weszerle. Milkovics.*

10. Felirata mint előbb, vessző nélkül A és V között. Hátlap szokott képverettel, egyedül az előlapi betűk nyomai láthatók. *Löffler.*

11. Előlapja mint 2. szám alatt. Hátlapja üres átvert nyomokkal. *Császári muz.*

12. $\circ\text{LAD}\circ\text{I}\text{ZLA}\overset{\circ}{\underset{\circ}{\text{V}}}\text{Z}\text{RE}\dagger$ hátlaton holt betűk. *G. Eszterházy.*

13. Mint 9. szám alatt. Hátlap: $\dagger\text{LADI}\text{ZCLAV}\text{Z}\text{RE}$. *Weszl tanács.*

24. $\circ\text{LAD}\circ\text{I}\text{ZL}\circ\text{A}\overset{\circ}{\underset{\circ}{\text{V}}}\text{Z}\circ\text{REX}$ Hátlaton néhány betű, és az előlapi átvert betűk' nyomai. *Magyar tud. társ.*

VI. n e m ű.

Szemcsés magas kereszt, két bütykös kormánypálcza, vagy kereszt között. *)

Nagys. 8—10. Súly. 10—11. szemér. Ritk. $\frac{3}{12}$.

Schoenvisner, 112. l. Széchenyi, Cat. I. 36. l. Appel, Repert. II. 851. l. Mader, Krit. Beitr. III. 61. l.

1. $\dagger\text{LADI}\text{ZLAV}\text{S}\text{RE}$ három talponálló kereszt, a' középső magasabb szemcsés egész a' szemcsés karimáig terjed, mellynek tönke 's karjai apró

*) Pray e' pénzről ezeket jegyzi meg: „Quid si numus cum triplici cruce, nomen Ladislai refertens, in hunc finem cusus fuerit? Sunt enim permulti ex eruditis domesticis, qui triplici illa cruce, tamquam Calvariae mons symbolum Palaestinae sit, profectioem Jerosolymitanam indicari existiment.” (*Dissertatio Historico-Critica de Sancto Ladislao. Posonii, 1774. 4. p. 18. not. 1.*)

körrel végződnek, fölötte két karika látható; két más kisebb, kormánypálca, vagy lovagzászló alakú bütykös kereszt között.

† LADI²LAIII RE két scikos kör között, középett kereszt és négy háromszög. *G. Festetics.*

2. † LADI²LA^vV² RE a' többi mint felebb. Hátlap: † LADI²CLAV² R= szokott képerettel. *Jankovich.*

III. táb.
46. sz.

3. † LADI²LA^vV² RE képerete mint 1. szám alatt. Hátlapon: † LA^vDI²CLAV² RE stb. *Magyar egyet. Rapp.*

4. † LADI²LA^vV² RE szokott képeret karima nélkül. Hátlapon: † LADISLAV² RE a' többi mint felebb. *Császári muz. Somogyi.*

5. Felirata és képerete mint 1. szám alatt, a' pénz' jobb oldalán apró kör. Hátlap mint felebb. *Nemzeti muz.*

6. Előlap mint 1. szám alatt, de jobb oldalán (A és V között) két háromszög. Hátlap: † LADI²LAV² RE a' többi szokott. *Weszerle.*

7. Más az előbbihez egészen hasonló, ugyanazon oldalán gömböcs fölött háromszög. *Weszerle.*

8. † LADIXLAV² RE szokott képerettel, a' pénz' térén jobbról keresztke. Hátlapon, körben kereszt és háromszögek, és az előlapi betűk' nyomai. *Nemzeti muz.*

9. LADISIAI² DE jobb oldalról (második A alatt) két gömböcs. Hátlap: † LADI²LAV² I - I szokott képeret.

10. † LADI²-LAV² RE a' többi mint 1. szám alatt, de a' pénz' job-bik oldalán (második A alatt) három gömböcs. Hátlap mint 6. szám alatt. *Weszerle.*

11. † LADI²LA RE hátlapon: † LADI²LAV² RE mindkét lapi képerete mint az előbbieken. *Appel.*

12. † LADI²LA^vV² RE hátlapja mint felebb. *Császári muz.*

13. Mint 1. szám alatt, A és V betűk közt három gömböcs látható. Hátlapja mint 6. szám alatt. *Conrad.*

14. Mindkét lapi felirata mint 1. szám' előlapján, képerete szokott, a' kereszték között mindkét lapon gömböcs. *Luczenbacher.*

El nem fogadható Mader (*Krit. Beitr. III. 61. l.*) azon állítása, mely szerint a' Schoenvisnernél (Notitia Hung. rei num I. táb. 29. szám alatt) lerajzolt, itt 1. szám alatti szent László pénzén, a' közép kereszt fölötti helytelenül előadott jegyeket D és

C betűknek tartván, azoknak Dalmatia és Croatia jelentést tulajdonít; mert a' többi efféle pénzekben nem ezen betűk, hanem mindig apró körök, vagy karikák jönnek elő.

VII. n e m ű.

Fogas kerék nyolcz küllő - vagy fentővel.

Nagys. 12—14. Súly. 11—15. szemer. Rítk. $\frac{4}{16}$.

1. † LADI2CLA-V2 RE szemcsés karima 's hasonló kör között, melyben a' középponti kised körből kiágazó nyolcz szemcsés vagy inkább fogas, mintegy fogas kereket képező nyolcz küllő vagy fentő foglaltatik.

LADI2'' vak felirat két csíkos kör között, közepett kereszt négy háromszöggel, és az előlap' átvett betűi; legnagyobb veretű. *Weszerle.*

III. táb.
47. sz.

2. † LADI2CLA[∇]VC RE képverete mint felebb. Hátlap: † LADI2CLAV2 RE képverete mint az előbbin; kisebb. *Weszerle.*

3. † LADI2CLA[∇]V2 RE hátlapja betűk nélküli, az előlapi jegyek' vere-tével, képverete mint előbb.

4. † LADI2CLA^ΔV2 RE a' többi mint 1. szám alatt. Hátlapon - - - - AV2 RE egyébként mint felebb. *Vidak.*

III. táb.
48. sz.

5. † LADI2CLAV2[∇] RE hátlapon: LADI - - - - RE mindkét lapi kép-
verete mint 1. szám alatt; *Weszerle.*

6. † LADI2CLAV2[∇]Δ RE a' többi mint felebb. Hátlap írás nélkül, az előlap' betűi, keresztje, 's háromszögei átverten jönnek elő.

7. † L[∇]ADI2CL[∇]AV2 RE képverete mint felebb. Hátlapon egyedül a' kör, kereszt és háromszög, az előlap' átvett betűivel láthatók. *G. Eszterházy.*

IX.

KÁLMÁN.

1095-éik évtől 1114-ig.

Kálmán I. Gyéza' fia, mindjárt sz. László' kimulta után foglalá el a' királyi széket; koronáztatását a' nemzeti muzeumi codex 1098. évre ekkép említi: „Colomanus rex coronatur, et frater eius Almus diadema (igy) induitur.“ I. Gyéza figyermekei közül tehát egyik Kálmán király vala, a' másik Almus. A' pozsoni krónikában ezek foglaltatnak: „Post ipsum (sanct. Ladislaum) regnavit Colomanus filius Geycha regis, in cuius temporibus mala sunt multa perpetrata, ipse enim Welam (II. Béla) filium ducis Almus adhuc in-

fantem tractum de matris gremio exceceavit.“ Prágai Cosmas, ki Kálmán királyunk alatt Esztergamban szentelteték pappá, ezeket írja: „Vtinam haec audiret Colmannus Rex Pannonicus, si viveret; qui metuens, ne germanus suus Almus post eum regnaret, ipsum et filium eius mentula privavit et lumine.“ (*Franc. Martini Pelzel, et Josephi Dobrowski, Scriptores Rerum Bohemicarum. Pragae, 1783. 8. Tom. I. p. 258.*) E' királyunk' neve sokfélekep jó a' történeti emlékekben elő, mint: (C) Alamanus, Calemanus, Calimannus, Colomannus, Colomanus, Calman, Colmannus, Columbanus stb. A' magyarok e' tudos fejedelmet könyves Kálmánnak neveztek. Buzilla nejetől, Roger szicziiai gróf leányától nemzé II. Istvánt, ki az országolásban örököse vala. Életétől 1114-ben vált meg, és Fehérvárott temették el. Országlott 18. évig és 6. hónapig.

Kálmán' pénzeiről, mellyek az előbbi királyok' pénzeitől súlyra, veretre 's munkára nézve igen különbözők, kettőt kell megjegyeznünk, és pedig először ezen pénzek' kicsinységét, melly miatt fillérek és félfillérek közé szoktak számíttatni, (ámbár helytelenül; mert súlyok nem felényi, mint minden fillérnek, az előbbi kispénzeknek, hanem azok' felét jobbadán felülmúlja;) másodszor, hogy az iratlan, vagy felirat helyett némelly egyszerű vonásokat, és kétes vonalkákat előtűntető, vagy minden felirat nélküli pénzek, mellyek, mint látni fogjuk, néhány századon keresztül verettek, itt veszik tulajdonkép eredetöket, minek okát a' metszők' ügytelenségében, és restségében kell keresnünk, kik illy parányi pénzekben betűket előállítani vagy nem bírtak, vagy nem akartak, könnyebb is volt névfeliratok helyett, holmi önként választott értelem nélküli jegyeket használniok. E' királyt pénzein soha sem olvassuk Colomannus, hanem mindig Calman, ritkábban Columbanus, és Lubanus nevezettel; pénzeinek hátlapján László neve tartaték meg, majd Ladlaus, majd Ladlas, ritkábban Ladislaus felirattal, a' szokot: szemközti fej, kormánypálczák és különfélekep vésett kereszték' veretével.

I. n e m ű.

A' király' feje szemközt.

Nagys. 6—7. Súly. 8—9. szemer. Ritk. $\frac{3}{11}$.

Schoenvisner, 114. l. Appel, Repert. II. 851. l. Joachim, Münz Cab. II. 29. l.

1. † CALMAN RE a' pénz' karimája vonalos, a' király' durván előadott koronás feje szemközt.

† LADLAV2 RE két csíkos kör között, középett kereszt, négy háromszöggel. G. Festetics.

2. Előbbihez hasonló, a' hátlapi betűk elszórvák és zavartak; az előbbinél nagyobb. *Rupp.*
3. Mint felebb, hátlapi felirat: † LADL ∞ E; képverete mint előbb. *Weszerle.*
4. † CAL+MAN DE (így); hátlation: † LADLAV ∞ E a' többi mint az előbbieken. *Ugyanott.*
5. Felirata 's képverete mint 1. szám alatt; hátlation: † LADLAV ∞ -- *Magyar tud. társ.*

III. táb.
49. sz.

II. nemű.

Négy hintett keresztke koszorúban.

*Nagys. 8. Súly. 9—10. szemer. Ritk. $\frac{3}{10}$.**Schoenvisner, 115. l. Széchenyi Cat. I. 39. l. Pray, Dissert. de S. Ladislao. 100 l.*

1. † CALMAN RE szemcsés karima, hasonló körben közép gümböcs körül helyezett keresztke.

† LADLAV ∞ E két esikos kör között, középett kereszt négy háromszöggel. *G. Viczay.*

III. táb.
50. sz.

E' pénzt kiadta Pray (*Dissert. de S. Ladislao. Posonii, 1774. 4. p. 100*), hol azt akarja következtetni, hogy e' pénz sz. László életében volt verve, midőn Kálmán jeletetek ki királynak; e' hibás állításról alább a' VI. nemű pénznél leszen szó.

2. Előbbihez hasonló, negyedik szegletben RE alatt harántvonalka látható; hátlapja mint felebb. *Weszerle.*

3. Más az A betűbe helyezett két gümböcesel, egyébként mint felebb. *Császári. muz.*

4. † CAL-MAN RE a' többi mint felebb. *Weszerle.*

5. † CAL \circ MAN RE szokott képveret; hátlap: † LADLAV ∞ RE a' többi mint 1. szám alatt. *Magyar egyet.*

6. Felirata mint felebb, mindkét lapi képverete, és hátlapi felirata mint 1. szám alatt. *Nemzeti muz.*

7. † CAL \circ MAN RE hátlapi felirata mint 5. szám alatt.

8. † CALM Δ AN RE a' többi mint 1. szám alatt.

9. † CALM Δ AN RE a' többi mint 1. szám alatt. *Weszerle. Conrad.*

10. † CALM Δ AN RE egyébként az 1. szám alattihoz hasonló.

11. Az 1. szám alattihoz mindenben egyenlő példány, csakhogy az első 's második keresztke alatt tompa szeghez hasonló jegy áll.

12. Előlap' felirata 's képverete mint 1. szám alatt, a' harmadik és negyedik keresztke között gömböcs; hátlapja mint 1. szám alatt. *Rupp.*

13. † CALM^oAN RE képverete mint felebb; hátlapja mint 1. szám alatt. *Somogyi.*

III. nemű.

Három fennálló kormánypálcza.

Nagys. 6—7. Súly. 6—7. szemer. Ritk. $\frac{3}{11}$.

Széchenyi, Cat. I. 38. l.

1. † CALMAN szemcsés karimában, a' téren három lovagzászló alakú, talponálló, középtt és alúl bütykös, felül harántczelöke fölötti háromszöggel ékes kormánypálcza.

III. táb.
51. sz.

† LADLAV^o RE képverete szokott, kereszt és négy háromszög. *Rupp.*

2. CALMAN egyebként mint az előbbi, csakhogy A alatt, vagy a' bal-téren holdka jó elő.

3. † CALMAN mindkét lap' képverete mint felebb, csakhogy ugyanott három pont látható; a' hátلامي felirat kétes. *Conrad.*

4. † CAL^oMAN a' többi mint 1. szám alatt; a' hátلامي betük futók, vagy hullámzók. *Nemzeti muz.*

5. Előlap, és a' hátلامي képveret mint 1. szám alatt, hátlapon: † LADLAV^o E

6. Mint 1. szám alatt, első és második kormánypálcza között alúl fekkentes vonalka látszik. A' hátلامي felirat zavart.

7. Mint felebb, a' közép és harmadik kormánypálcza között alúl gömböcs; hátlapon kétes betűvonások.

8. Mint 1. szám alatt, az első és második kormánypálcza között alúl keresztke látható; hátlap mint 5. szám alatt.

9. † CALMAN a' többi szokott, A betű alatt fekkentes vonalka; hátlapon kétes betük. *Milkovics.*

10. Mint felebb, a' második és harmadik kormánypálcza között alúl keresztke; hátlap mint 1. szám alatt. *Weszl tanácsnok.*

11. Mint felebb, L betű után tompa szeghez hasonló jegy; hátlapja mint 5. szám alatt.

IV. nemű.

Körbe foglalt mindenünnen háromszög végű kajomkereszt.

Nagys. 9. Súly. — szemer. Rítk. $\frac{6}{4}$.

1. † CALMAN RE (minthogy a példány törött, három első, és két utolsó betűje hiányzik;) két szemcsés kör között, középett egyenkarú, mindenünnen háromszög végű kajomkereszt, a négy téren ugyanannyi háromszög, de az egyikén ezen kívül gömböcscsel egybekapcsolt fektentes vonalka is látható. Hátlapja üres, két csikos körön kívül egyedül az előlap' átvért képveretét tünteti elő.

III. táb.
52. sz.

V. nemű.

Körbe foglalt egész karimáig nyuló kajomkereszt; Lubanu Re felirattal. *)

Nagys. 6—8. Súly. 6—8. szemer. Rítk. $\frac{3}{11}$.

Weszprémi, Biogr. medic. Hung. Cent. II. 224 l.

1. LVBANV RE felfogatott betűkkel; szemcsés körbe kerített kajomkereszt egész a szemcsés karimáig nyúlik, hol a feliratot négyfelé szelvéen, mindenünnen háromszög végű nagyobb kajomkeresztté alakul.

† LADIZLAZ RE két csikos kör között; középett kereszt négy háromszöggel. *Rupp.*

III. táb.
53. sz.

2. Más hasonló, † LADLAVZ RE hátlati felirattal. *Weszerle.*

3. Más, a' kereszt' harmadik szegletében háromszög; hátlati felirata: † LADIZLAVZ RE. *Weszerle.*

4. Mint felebb, a' kereszt' harmadik szegletében keresztke látható, a' hátlati felirat kétes és futó betűkkel írott. *Császári muz.*

5. Mint az előbbi, a' kereszt' harmadik téréen két háromszög; a' hátlati felirat mint 3. szám alatt. *Jankovich.*

*) Ezen *Weszprémi (Biographiae Medicorum Hung. Cent. II. P. II. 224. l.)* által kiadott pénzről. lásd a' II. Gyéza' I. nemű pénzeire tett jegyzetben mondottakat.

6. Mint 1. szám alatt; hátlapja üres és sima. *Vidák.*
 7. - - - hátlapja mint 3. szám alatt. *Magyar tud. társ.*

VI. nemű.

Koszorúba kerített egyenkarú kereszt: Columbanus Rex felirattal.

Nagys. 7—8. Súly. 6—9. szemer. Ritk. $\frac{3}{13}$.

Schoenwäner, 116. l. Appel, Repert. II. 851. l.

III. tábl.
54. sz.

1. † COLVMBANVZ RE felforgatott betűkkel, szemesés karima és kör között, közepett háromszögű egyenkarú kereszt.

† L·DIIAVZ RE két csíkos kör között; közepett szokott kereszt négy háromszöggel. *G. Festetics.*

2. Mint felebb; hátlati betűi elkoptak, előbbi képverettel. *Rupp.*

3. † COLVMBANVZ RE képverete mint felebb; hátlapja: † LADIZLAVZ RE a' többi mint 1. szám alatt. *Weszerle.*

4. Mint 3. szám alatt, a' kereszt első téréen háromszög. Hátlapon kétes futóbetűk, szokott képverettel. *Weszerle.*

5. - - - a' kereszt' negyedik szegletében vonal; hátlap: † LADIZLADI E a' többi mint előbb. *Egykor Fáy.*

6. - - - a' kereszt' első szegletében gömböcs; hátlap: † LADIZLADV∞ RE képverete mint felebb. *Vidák.*

7. - - - harmadik szegletben gömböcs; hátlapon † LADZILAVZ E szokott képverettel. *Kubinyi.*

8. - - - a' kereszt' harmadik szegletében két gömböcs; hátlapja: † LADILAD RE képverete mint felebb négy alákonyútt háromszöggel. *Kiss.*

9. - - - hasonló, a' kereszt' első szegletében két gömböcs, hátlapon futóbetűk. *Császári muz.*

10. - - - az első téréen két háromszög látható; hátlapon: † LADILAVZ RE a' többi mint felebb. *Weszerle.*

11. † COLVMBANVZ RE a' kereszt' téréen semmi jegy; hátlap: † LADIZCLAVS RE a' többi szokott. *Egykor Haffenbeck.*

12. Mint 3. szám alatt, a' kereszt' harmadik szegletében gömböcs; hátlapján kétes jegyek. *Kubinyi.*

13. † COLVMBANV2 RE Hátlapja: † LADDI2LAV2 DE a' többi szokott. *Milkovics.*

14. † COLVMBANVD a' többi mint felebb, a' kereszt' térein látható négy háromszöget kivéve; hátlapon: † LADI2LADV RE a' többi mint felebb. *G. Viczay. Weszerle.*

Előadja e' pénzt réznyomatban Pray (*Specimen Hierarch. P. II. p. 108.*), és ki máskor világosan és helyesen írta, hogy Kálmán és Almus I. Gyéza fiai valának (*Annal. Reg. Hung. P. I. p. 77.*), most Kálmánt László fiának állítja, és pedig e' pénznél fogva (*Diss. de S. Ladisl. p. 99.*), melynek COLVMBANVD romlott feliratából azt következteti, hogy annak végső D. betűje DVX jelentésű, 's hogy mind ezen, mind más LADINLAVS RE hátlapi feliratu pénz, sz. László életében veretven, ezt mint királyt, Kálmánt pedig mint vezért illeti. Ezt védelmezte Cornides Dániel is (*Regum Hung. Geneal. p. 71.*), és e' tárgy felett mindkettő Gánóczy Antallal sokat vitakozott (*Disputatio Diatrib. p. 379.*); azonban mennyire megtévedett az idézett író, azt már Schoennisner is (*Notit. Hung. rei num. 118—120. l.*) megmutatá, az akkori metszők' a' betűk' előadásában gyakran ejtett hibáira hivatkozván; innen történt, hogy S vagy inkább R (Rex) helyett, D betűt véstek; és így minden, előlapon Kálmán' hátlapon pedig László' nevét előtűntető pénzt, Kálmánnak kell tulajdonítanunk, ki úgy látszik, pénzeinek hátlapjára László' nevét, szintűgy mint utódi, egyedül e' dicső 's szent király' emlékezetére vereté.

VII. nemű.

Karimáig terjedő 's végén új keresztté alakuló kereszt, négy szegletében ugyanannyi czelőke.

Nagys. 6—7. Súly. 6—9. szemer. Ritk. $\frac{3}{9}$.

Schoennisner, 116. l. Széchenyi, Cat. I. 38. l. Appel, Repert. 851. l. Joachim, Münz. Cab. II. 4. táb.

1. † CALMAN RE szemcsés karima 's kör között; közepett vonalkereszt, ennek középpontjában gümböcs; a' feliratig terjedő 's azt négyfelé osztó csúcsain pedig czelőkék és háromszögek, térein végre rézsut a' közép-pont felé irányzott négy czelőke látható.

† LADLAV∞ E két csikos kör között; közepett kereszt szokott négy háromszöggel. *Rupp.*

2. Az előbbihez hasonló, de a' kereszt' csúcsain háromszög helyett, holdkák láthatók. Hátlapon: † LADLAV∞ RE. *G. Festetics.*

III. táb.
55. sz.

3. Mint 1. szám alatt, a' kereszt' első és második karját háromszög helyett holdka ékesíti; 's a' kereszt' első szegletében gömböcs. Hátlapján kétes betűk. *Nemzeti muz.*

4. Mint 1. szám alatt; a' kereszt' harmadik térén háromszög.

5. - - negyedik szegletben holdka.

6. - - második szegletben holdka.

7. - - harmadik szegletben keresztke látható.

8. - - a' negyedik térén gömböcs fölött háromszög szemlélhető; *nagyobb.*

9. - - a' kereszt' harmadik szegletében két háromszög foglaltatik. *Weszerle.*

10. † CAL+MAN RE a' többi mint felebb, a' kereszt' szegletei minden jegy nélkül. Hátlapja mint 1. szám alatt. *Császári. muz.*

11. Az előbbihez hasonló, a' második A betű alatt gömböcs.

12. Más mint 1. szám alatt, mellynek első A betűjét két gömböcs ékesíti. *Weszerle.*

13. Mint 1. szám alatt, az L és M betűk között ferde vonalka. *Szalay.*

14. † CAL^oNAN RE a' többi szokott. *Weszerle.*

15. † CAL^oMAN RE a' többi mint előbb. *Ugyanott.*

16. † CAL^vMAN RE egyébként mint felebb. *Ugyanott.*

17. Mint 1. szám alatt, a' második A betű alatt gömböcs. *Ugyanott.*

18. - - a' kereszt' első szegletében a' vonalka és kereszt' karja közt gömböcs tűnik elő. *Welzl tanácsnok.*

19. Képverete mint 1. szám alatt, az előlapi felirat betűi kétesek és viszározól olvasandók. Hátlapján szokott képveret, betűk helyett néhány egyszerű vonalka látható; *nagyobb.*

20. Mint 1. szám alatt, negyedik térén a' kereszt' karja és czelőke közt hárántvonal. *Weszerle.*

21. - - ugyanott gömböcs felett háromszög. *Ugyanott.*

22. † CAL^vMAN RE a' többi mint 1. szám alatt. *Luczenbacher.*

Appel (*Repert. II. köt. II. szak. 831. l.*) más illy veretű példányt is hoz elő, szokatlan: COŁOMANVS RE előlapi, és LADIS hátlapi felirattal, mellyet hogy futólag nézett meg onnan gyanítom; mivel ezen időszak' pénzeinek leírásában elkövetett hibáinak más példáit is adta, honnan a' szokott szabálytól eltérő példányait csak záradékban számdékom megemlíteni.

VIII. n e m ű.

Egyenkarú szemcsés kereszt, sarkaiban négy gömböcs.

Nagys. 6—7. Súly. 6—8. szemer. Rítk. $\frac{3}{10}$.
Széchenyi, Cat. I. 38. l.

1. † CALMN (felfordított M) egyenkarú vékony szemcsés kereszt, csúcsain háromszögek, téerein négy gömböcs, második szegletében háromszög, karimája szemcsés.

† LADLAV∞ E két vonalkör között, közepett kereszt és szokott háromszögek. *Nemzeti muz. Somogyi.*

2. † CALMN (M mint felebb), a' kereszt' vastagabb karú; a' hátlap felirat nehezen olvasható. *Rupp.*

III. táb.
57. sz.

3. † CAL^oMN monorú 's fekkentes helyzetű négy gömböccsel; hátlapja mint 1. szám alatt. *Weszerle.*

4. Más, a' C betű üregében gömböcs, a' többi szokott. *Vidák.*

5. Hasonló, a' kereszt' első szegletében gömböcs alatt keresztke látható; hátlapján: † LADLAV∞ R szokott képverettel.

6. † CALMH (M egyenes helyzetben) a' második szegletben kereszt karjaihoz tapadt háromszög; hátlapon: † LADLAV∞ I a' többi szokott.

IX. n e m ű.

Egyenkarú szemcsés kereszt, szegleteiben négy gömböcs, csúcsain háromszögek és keresztkéék tűnnek elő.

Nagys. 6. Súly. 6—7. szemer. Rítk. $\frac{4}{10}$.

1. Felirat nélkül, szélesen csikos karimában egyenkarú szemcsés kereszt, melynek szegleteit négy gömböcs ékesíti, a' kereszt' mindegyik csúcsán három apró háromszög új keresztté alakul, ezek körül ismét négy keresztke tűnik elő.

Hátlapján két csikos körben, betűk helyett néhány vonalka, közepett pedig kereszt látható, szokott négy háromszöggel. *Vidák.*

III. táb.
58. sz.

2. Más az előbbihez hasonló, előlapján mind karimájának, mind a' kereszt' karjainak szemcsézete vékonyabb; hátlapján pedig felirat helyett hat vonalka vagy kétes jegy látható.

X. n e m ű.

Közepett apró kereszt, szegleteiben négy gömböcs foglaltatik.

Nagys. 4½. Súly. 3. szemer. Ritk. ¼/10.

1. Felirata helyett keresztke, háromszögek, vonalkák, és gömböcsök láthatók, közepett egyenkarú vonalkereszt, szegleteiben négy gömböcs, széles vonalkás karimával.

Hátlapján csikos körben tompa kereszt, szegleteiben négy háromszög.

III. tábl.
59. sz. *Vidak.*

2. Más az előbbihez hasonló, vékonyabb szemcsészetű, az előlap' jegyei valamivel másképp helyezvék.

Ezen apró penzeken első nyoma tűnik elő a' hátlapi karima nélküli egyszerű körnek, melly itt rövidítés miatt vésetvén, a' II. Gyeza utáni királyok' penzein már állandó képerverté lett; megjegyzésre méltó e' példányok' súlyának csekélysege, melly csak felényi Kálmán többi kispénzeinek, vagy 6. szemer helyett nem nyomnak többet 3. szemernél, mint a' mindjárt következő XI. neműeknél is tapasztalhatni; e' körülmény azonban még nem olly fontos, mellyből azt lehetne következtetni, hogy a' tulajdonképeni fillérek már Kálmán alatt verettek; mert hogy azok csak IV. Bela alatt jöttek először keletbe, azt penzei bizonyítják.

XI. n e m ű.

Négy félkörből álló 's két vonal által háromfelé szelt paizs.

A. A' király' világosan előadott nevével.

Nagys. 6—7. Súly. 6—8. szemer. Ritk. ¾/10.

Schoenwisner, 116. l. Mader, Krit. Beitr. III. 62. l.

1. † CALMAN RE szemcsés karima, közepett négy félkörből vagy féldobból álló paizs neme, melly két fekkentes vonal által háromfelé van szelve, a' félkörök üregeiben négy gömböcs, és a' középpont helyét keresztke foglalja el.

† LADLAV∞ R homályos betűkkel két vonalkör között, közepett kereszt négy háromszöggel. *Köpácsy primás. Magyar tud. társ. Weszerle. G.*

III. tábl.
60. sz. *Festetics. Milkovics. Magyary. Rupp.*

2. † CAL^oMAN RE hátlapon: † LADLAV^o RE holt betűkkel, kétszer vert képverettel. *Weszerle.*

3. † CAL^oMAN RE hátlapon: † LADLAV^o E a' többi mint felebb.

4. † CALMA^o RE a' hátlapi felirat mint 2. szám alatt, de olvashatólag előtűntetve.

5. Mint 1. szám alatt, az A és N betűk alatt keresztke jó elő; a' többi mint 3. szám alatt.

6. Mint 1. szám alatt, ugyanazon betűk alatt alakonyult holdka, a' többi mint 4. szám alatt.

7. Mint 1. szám alatt, a' középponti keresztke fölött vonalka; a' hátlapi felirat mint 4. szám alatt. *Weszerle.*

8. Mint 1. szám alatt, a' második A alatt pont; hátlapja mint 4. szám alatt.

B. A' felirat' jegyei kétesek.

Nagys. 5—6. Súly. 3—4. szemer. Rith. $\frac{3}{18}$.

9. ○C○○○○○= a' félkörök' verete mint 1. szám alatt, de a' közép-ponton keresztke helyett gömböcs, és amazok' külszegletein még négy gömböcs látható. Hátlapon két vonalkör között négy vonalka, közepett kereszt négy gömböcsesél vagy háromszöggel. *Vidák.*

III. táb.
61. sz.

10. † C—|—|||—≡ képverete mint felebb. Hátlapon két vonalkör között hat vonalka, a' többi mint felebb. *Rupp.*

III. táb.
62. sz.

11. † C|—|||—=| hátlapjának körei között négy vonalka, közepett kereszt négy háromszöggel. *Weszerle.*

12. —C|—••••|||= hátlapjának körei között öt vonalka. *Weszl tanácsnok.*

XII. nemű.

Vonalkereszt, szegleteiben négy gömböcs koszorúba kerítve.

Nagys. 7. Súly. 6—8. szemer. Rith. $\frac{2}{16}$.

Schoenwisuer, 122. l.

1. Szélesen rovatos karimában, felirat helyett hat vonalka, vagy rovat, E (REX szó helyett) betűvel, közepett czelőkés csúcsú egész a' karimáig

nyúló 's a' pénzlapját négy egyenlő részre osztó kereszt, szegleteiben négy gömböcs koszorúba kerítve; E betű után pont.

III. táb.
65. sz.

Hátlapján két csikos kör között felirat helyett hat vonalka, közepett kereszt négy háromszöggel. *Weszerle. Szalay. Rupp.*

2. Más, mellyen a' kereszt' karjai a' koszorún túl nem terjednek, és azért az azok melletti négy czelőkével nincsenek kapcsolatban; a' felirat' helyét E betű pótolja tizenegy vonalkával. Hátlapja mint 1. szám alatt, a' háromszögek ék alakúak. *Klino.*

3. Verete mint 1. szám alatt, felfordított E betűn kívül hét vonalka lát-ható; hátlapján is az előbbi vereten kívül, szintannyi vonalka. *Weszerle.*

4. E- - - - | - - - - képverete mint felebb. Hátlapján öt vonalka.

5. E - : - - - - - hátlapján keresztke négy fektentes vonalkával. *Stur.*

6. E - - - . - - - - hátlapján † és hat vonalka.

7. =E - - - - - hátlapja mint előbb.

8. E - - - - - a' keresztnek E betűtől számított második szegletében három gömböcs. Hátlapja mint felebb.

9. Mint előbb; az ugyanazon betűtől számított harmadik szegletben szintannyi gömböcs. Hátlapján † és öt vonalka.

10. E - | - - | - - - a' többi mint 1. szám alatt; hátlapján szinte öt vonalka.

11. E • • • - - - - - a' többi mint 1. szám alatt. *Rupp.*

12. E ∇ ∇ - - - - - hátlapja mint 9. szám alatt. *Rupp.*

13. E + - - - - - a' többi mint 1. szám alatt.

14. E ○ ○ ○ ○ - - - - - egyébként mint felebb. Hátlapján: † - \ - C I - I szokott képverettel.

15. E - - - - - hátlapján öt vonalka látható. *Rupp.*

16. Mint felebb; a' szegletben E alatt három fektentes helyzetű pont; hátlapon hat vonalka. *Vidák.*

17. E • • • - - - - - hátlapon: † és hat vonalka. *Somogyi.*

18. Mint 4. szám alatt; hátlapon: † - - | - - *Stur.*

19. Mint 12. szám alatt; hátlapon: † - - - - *Somogyi.*

20. Mint 8. szám alatt, az ott felhozott gömböcs nélkül. *Magyar tud. társ.*

Schoenvisner (*Notitia Hung. rei num.* 122. l.) e' penznemet II. István, pénzei sorába helyezte: de ezen meghatározása, a' veret, munka, 's szemcsézet ismertető jegyei' tekintetéből nem látszik elfogadhatónak.

XIII. n e m ű.

Völgyelettel kifelé irányzott négy félkörbe foglalt kereszt, a' király' nevével.

Nagys. 6. Súly. 6—9. szemer. Rítk. $\frac{2}{8}$.

1. † VDANV E (visszáról, Lubanus vagy Columbanus Rex helyett) durva betűvonásokkal, szemcsés karimában egyenkarú, háromszög csucsú, völgyeleteikkel kifelé irányzott négy félkörbe vagy holdkába foglalt szemcsés kereszt.

† LADLAV∞ két csíkos kör között, közepett kereszt négy háromszög-
gel. *Rupp.*

III. táb.
66. sz.

2. Ugyanazon betűk, de a' kereszt' ellenkező szegleteiben pont és vonalka; hátlaon: † LADLAV∞ ≡ a' többi mint felebb. *Kiss.*

3. Mint felebb; a' kereszt' egyik szegletében gömbücs; hátlaon, betűk helyett merő vonalkák. *Weszerle.*

4. Mint felebb; a' kereszt' három szegletében gömbücs; hátlaon: † I és hat vonalka. *Ugyanott.*

5. - - a' kereszt' minden szegletében gömbücs; hátlapja mint 3. szám alatt. *Stur.*

6. - - két egymásmelleti szegletben keresztke; a' többi mint felebb. *Kiss.*

7. - - a' kereszt' szegletei jegy nélküliek; hátlapja mint felebb. *Ugyanott.*

8. - - a' kereszt' egymásmelleti szegleteiben innen vonalka, amonnan gömbücs; a' többi mint felebb. *Rupp.*

9. - - a' kereszt' egyik szegletében egymásnak háttal fordult két holdka; hátlaon nyolcz vonalka. *Császári muz.*

10. - - E betű előtt gömbücs, egyébként jegy nélküli; hátlapja kétes és zavart vonásokat állít előnkbe. *Kiss. Luczenbacher.*

11. - - a' kereszt' egyik térerén holdka tűnik elő. *Somogyi.*

12. - - a' harmadik, vagy A betűben két gömbücs látható. *Luczenbacher.*

X.

II. ISTVÁN.

1114-éktől 1131-ig.

II. István még fiatal volt, midőn 1114-ben atyjának, Kálmánnak helyébe lépett. Kormányzása' első éveiben több háborúba bonyolodott. Krónikánk (*P. II. C. LXIII.*) kegyetlenségeit emlegetvén, a' többi közt ezeket írja: „Dux Almus, severitate regis Stephani (II.) minoris, mediam capitis sui diminutionem passus fuerat (félfejét azaz: polgári jogát veszte el. *Athenaeum*, 1837. 43. sz.) Quamvis fuisset obcoecatus, tamen mortem timens, fugerat in Graeciam.“ Konstantinápolyban Comnenus János (1119—1143.) császártól kedvesen fogadtatek, kinek Piroska, vagy Irene nevű nője, sz. László királyunk' leánya vala. Ut' kúnok barátja II. István, mivel gyermektelen vala, Almus fiát, a' vak Belát nevezé utódul, Ilonát, Uröz szerviai fejdelem' leányát rendelvén neki nőül. Megbetegedvén szerzetes ruhába öltözött, megszűnt elni 1131-ben, és Váradon temetettek el. Országlott. 18. évig.

E' királyunk' pénze, nagyságra 's készítményre nézve igen közelit atyjának Kálmánnak pénzeihez, azon egy neműt kivéve, mellynek előlapján a' király' koronás feje 's neve, hátlapján pedig László nevének felirata adatik elő; e' nagyobb veretű 's nagy ritkaságú pénzeme, I. László kispénzeinek szabálya szerint van verve. Mások az előlapon: CEHANVS REX feliratuak, hátlapon a' szokott László nevével; mások továbbá felirat helyett három keresztet S. T. E. betűkkel, vagy két szemcsés kormánypálcza közé helyezett hasonló magas keresztet és T. E. betűket állítanak előnkbe; mások végre képveret nélküliek, mellyeken névrejtőjegy (monogramma) gyanánt egybekapcsolt két S és egy T betűk látszanak.

Cornides Dániel (*Ungarisches Magazin. III. Band. 366—369.*) nagy készülettel megmutatta, hogy a' Cehanus, Cephanus, Chephanus, Chepanus, Capanus név nem más mint Stephanus. Wagner Károly írja: „Stephanus (de Hedervára) quinque filiorum parens: Alexandri videlicet, Seraphimi, Chephani seu Stephani, anno 1206. Regni Hungariae Palatini et Comitis Bachiensis etc.“ (*Collect. Geneal. Hist. Dec. I. p. 75.*) Feltaláljuk e' nádort és Bács megyei ispánt II. András 1207. évi oklevelének befejezésében is: „Chepano filio Stephani Bachiensis et palat. comite.“ (*Katona, Hist. crit. Tom. V. p. 61.*) Nem akarom említeni, mert némelylek előtt gyanúsak látszik, azon birtokban lévő hosszúdad réz pecsétnyomót, mellynek köhírata ez: † SIG. PLEB. AD. S. CEHANVM. R. (Sigillum Plebani ad Sanctum Cehanum Regem), mellyen szintolly koronás kez ábrázoltatik, mint Pray által kiadott ime' kör-

iratú pecséten: † Sigillum conventus Monasterii sancti regis Stephani de zenth Jog.“ (*Dissertatio Hist. crit. de Sacra dextra*, p. 30. — *Mat. Simon, Supplementum ad Dissert. Prayi de dextra S. Steph. Vacii*, 1797. 8.) A' Capanus és Stephanus nevek egyébként is, nem csak azonegy névnek, hanem azonegy szemely nevének is használatnak szelvében történeti emlékeinkben (*Math. Belii, Apparat. ad Hist. Hung. In ritu expl. verit.* §. CCCXXXVII p. 261.); Ehhez járul, hogy a' szepességi Csepánfalvát németül Stephansdorf, ráczul Stephanowcze néven nevezik.

I. nemű.

A' király' koronás feje 's neve.

Nagys. 11. Súly. 8—10. szemer. Ritk. 6/23.

1. T∞TE∞HANV∞ EX° (visszáról) szemcsés körben a' király' koronás feje szemközt; karimája szinte szemcsés.

† LADLAV∞ R két csíkos kör között, közepett vonalkereszt szokott négy háromszöggel. *Jankovich.*

2. T∞TE∞HANV∞ DEX° képverete mint felebb; hátlapja üres és sima, az előlap' betűinek átvert nyomait előtüntető. *Weszerle.*

3. - ∞TE∞DHANV∞ DEX a' többi mint felebb, szemcsézet és karima nélkül; hátlapon: † LADLAV∞ PE képverete mint 1. szám alatt. *Weszerle.*

E' kiadatlan és jeles ritkaságú pénznem, csak néhány év előtt találtak, a' sajkások katonai kerületében keblezett *Titel* mezővárosban, a' Duna és Tisza összefolyásánál.

III. táb.
69. sz.

XI. táb.
299. sz.

II. nemű.

Kereszt négy háromszöggel és a' király' neve.

A. Cehanus Rex felirattal.

Nagys. 8. Súly. 6—9. szemer. Ritk. 4/15.

Schoenvisner, 122. l. *Széchenyi*, *Cat. I.* 39. l. *Mader*, *Krit. Beitr. III.* 62. l. *Weszprémi*, *Cent. II. P. post.* 229. l. *Ungrisches Magazin*, *III.* 365. l. *Lelevel*, *Nu-mism.* *III.* 61. l.

1. † CEHANV∞ ∞EX° szemcsés karima és hasonló kör között, közepett két karjával egész a' karimáig nyuló keresztkéekkel végződő kereszt, mellynek szegleteiben négy hosszúdad háromszög látható.

III. táb. † LADLAVZ REX (többnyire) homályos betűkkel két csikos kör között;
70. sz. középett kereszt négy háromszöggel. *Császári muz. Magyar tud. társ. Rupp.*

2. Felirata és képverete mint felebb, de a' kereszt' csak egyik karja terjed egész a' karimáig. Hátlapon: † LADLAVZ DE a' többi mint az előbbin. *Nemzeti muz. Weszerle. Somogyi.*

3. Mint 1. szám alatt. Hátlapon: † LADLAA∞ DE a' többi mint előbb. *Nemzeti muz.*

4. † CEHANV∞^o∞EX^o a' többi mint 2. szám alatt.

5. † CEHANV∞^o∞EX^o egyébként mint az előbbi. *Weszerle.*

6. † CEHANV∞∞EX= szokott képveret; hátlapja mint 3. szám alatt.

Milkovics.

7. Mint 3. szám alatt, de az előlapi A betűben két gömböcs. *Weszerle.*

III. táb. 8. Mint 3. szám alatt, a' kereszt' második szegletében (H és A betűk
71. sz. alatt) két gömböcs. *Nemzeti muz.*

9. † CEHANV∞^o∞EX^o egyébként mint 2. szám alatt. *Magyar egyet.*

Weszerle.

10. Mint felebb, de C betű után háromszög; hátlapja mint 1. szám alatt.

Milkovics.

11. † CEHANV∞∞EXZ hátlapja mint 3. szám alatt. *Eckmayer.*

12. † CEHANV∞∞EX^o hátlapja mint felebb. *Szalay.*

13. Előlapja mint 1. hátlapja pedig mint 3. szám alatt. *Ugyanott.*

14. † CEHANV∞^o∞EX^o a' többi mint felebb. *Weszerle.*

15. † ∞CEHANV∞^o∞EX. Hátlapon: † LADLAA∞ E; szokott képveret-

tel. *Nemzeti muz.*

Weszprémi István (*Medicorum Hung. et Trans. Biographiae. Cent. II. Par. post, p. 229. fig. 1.*) az e' pénzen álló C e h a n u s szokatlan nevet Gyéza romlott nevének állítja azon oknál fogva; mert a' történetírók egy magyar király' nevét sem adják annyi változatban elő 's olly sokfélekép elrontva, mint épen Gyézáét; innen ő e' pénzt helytelenül I. Gyézának tulajdonítja. Cornides Dániel (*Ungrisches Magazin. III. Band. 365—388. l.*) nagy készüllettel igyekszik megmutatni, hogy e' pénzt II. Lászlóval együtt országlott III. Istvánnak kell tulajdonitanunk; ennek megbizonyítására azt vette fel pénztani szabályul, hogy valahányszor a' régi magyar pénzen két király' neve olvastatik, ez mindig bizonyos jele annak, hogy azon két király' együtt országlott, mint II. András és IV. Béla, továbbá ezen Béla és V. István. Cornidesnek ezen kényállítimánya el nem fogadható; mert ha úgy volna, akkor a' többi királynak is, millyenek Kálmán

es II. Bela, mivel pénzeik hátlapján Ladislaus név áll, valamely illy nevű királlyal kellett volna uralkodniok; mit, mivel a' történeti hitelességgel ellenkezik, senki sem mer vitatni. Egyébiránt e' pénznem feliratára nem is ügyelve, akár alakját es nagyságát, akár veretét és munkáját vesszük tekintetbe, egyedül Kálmán es II. István' korszakának tulajdonítható.

B. Stephanus Rex felirattal.

Nagy. 8. Súly. — szemer. Rít. $\frac{6}{8}$.

16. † STEPHANVS DEX = szokott képveret; hátlapon kétes betűvénások; képveret mint másokon. *Jankovich.*

XI. táb.
300. sz.

III. nemű.

Három kereszt vagy kormánypálcza, Stephanus név' kezdő betűivel.

A. Három magas kereszt S. T. E. betűkkel.

Nagys. 6—8. Súly. 6—9. szemer. Rít. $\frac{7}{8}$.

Schoenwisner, 113. l. Lelevel, Numism. III. 61. l.

1. STE szemcsés karimában három magas kereszt, a' középső magasabbnak tönke szemcsés, de közepe 's két háromszög közé helyezett talpa bütykös; a' külső bütykös talpú két kisebb vonalkereszt fölött, gömböcscsel ékes szarvú két holdka látható; e' három kereszt között mindkét felül S a' két kisebb kereszt' mindkét külső oldaláról pedig TE betűk tűnnek elő.

† LADLAVS E a' szokott kereszt és háromszögek' képverete mellett. *Weszerle.*

III. táb.
72. sz.

2. Más visszás helyzetű S betűkkel, az érintett holdkák nélkül. Hátlapon: † LADLAV∞ apró homályos betűkkel, egyébként mint az előbbi; kisebb. *Weszl tanács. Rupp.*

IV. táb.
73. sz.

3. Az előbbihez hasonló, de kisebb, egyenes helyzetű két S betűvel es a' kereszték' talpainál hosszukás háromszögekkel. *Weszerle. Rupp.*

IV. táb.
74. sz.

4. Az előlapi veret mint 2. szám alatt, de minden háromszög nélkül. Hátlapon: † LALAIN∞ *Somogyi.*

5. Előlapja mint 3. szám alatt minden háromszög nélkül a' kereszték talpánál; hátlapja mint 1. szám alatt. *G. Festetics.*

Schoenvisner (*Notitia Hung. rei num. p. 113. Tab. I. N. 30.*) ilyen, mint gyaníthatni, kevesebbé ép és rozszúl rajzolt (mert a' rajzoló S betűk helyett a' keresztokról függő szalagokat, TE helyett pedig valamely kétes jegyeket állít elő) pénzpéldányt, az azon látható három keresztnél fogva, I. László kispénzei közé soroz, melyet így ír le: „Tres cruces media longiore, et signa quaedam in area, quasi dominicae passionis.“ és így feliratára, kisebb veretére, véseményére, 's a' különböző korszak' saját változataira éppen nem ügyelt.

B. Két kormánypálca között kereszt, T. E. betűkkel.

Nagys. 6. Súly. 3. szemer. Rítk. 6/4.

6. TE; magas szemcsés kereszt, két szinte szemcsés kormánypálca között, mindegyike fölött holdka, két oldalról ama' betűk egymás fölött láthatók.

Hátlapon: két vonalkör között három elhintett vonal, és két holdka;

IV. táb. közepett szokott kereszt háromszögekkel. Silány érczpéldány. *Tibolth.*
75. sz.

IV. nemű.

S és T betűk névrejaójegy gyanánt.

Nagys. 6. Súly. — szemer. Rítk. 5/18.

1. Szemcsés karimában két S betű, egyik egyenes, másik visszás helyzetben; ezek közt magasabb T betű, mellynek tönke szemcsés, közepén és alul bütykös; az S betűk felső nyilásaiban mindkét oldalról két háromszög, balról az S betű talpánál két vonalka látható.

Hátlapon két vonalkör között három vonalka 's ugyanannyi kifelé nyúló holdka egymást váltva, (e' jegyek a' rajzban kihagyattak); közepett kereszt négy háromszöggel.

IV. táb.
76. sz.

2. Karima hiányzik, az első S betű előtt két gömböcs, az S betűk nyilásaiban mindkét felül fekvő pórölyhöz hasonló jegy látható. Hátlapja mint felebb.

XI. táb.
301. sz.

XI.

II. BÉLA. (vak).

1131-dik évtől 1141-ig.

II. Bélát, István még élteben nevezé utódaúl, ki 1131-ben kezdé Ilona nejével igazgatni az országot; kormányát leginkább Borich, ki Kálmán második, hűtlensége miatt

7. BEL[°]A⁺⁺ REX hátlapon: † | - - | - | = *Jankovich*.
 8. BEL[∇]A[°] REX hátlapon: † és hat vonalka. *Császári muz.*
 9. IE[∩]L[°]A[°] REX hátlapon: † és öt vonalka. *Ugyanott*.
 10. B[°]E[°]L[°]A[°] REX hátlapon: † hat vonalka és 1 = *Milkovics*.
 11. BEL-A[°] REX hátlapon: † és hét vonalka. *Somogyi*.

Előlapjára nézve az 1. szám alattihoz hasonló, LADIS hátlati feliratú, 's szokott képveretű pénzre hivatkozik Appel, Repert. T. II. Sect. II. p. 852.

II. nemű.

Előlapon a' király' feje 's megrövidített neve; hátlapon egész Ladislaus névvel.

Nagys. 6-7. Suly. 5-7. szemer. Ritk. 3/40.

1. HBRE (azaz: Moneta Belae Regis) csíkos karimában a' király' koronás feje szemközt, igen durva vésemény.

† LADLAV∞ RE két vonalkör között, középett kereszt négy háromszöggel. *Szalay. Somogyi. Rupp.*

IV. tábl.
78. sz.

2. Mint felebb, de a' fej mellett balról tetőirányos vonalka. Hátlapon: † LADSLAV∞ RE a' többi mint felebb. *Weszerle*.

3. Mint 1. szám alatt, a' fej mellett ugyanott szélén két háromszög. Hátlapon: † LADLAV∞ DE *Ugyanott*.

4. Mint 1. szám alatt, a' királyfej melletti jegy nélkül. Hátlapon: † LADLAV∞ RX *Kiss*.

5. HD RE egyébiránt mint 1. hátlapja pedig mint 2. szám alatt.

6. Mint felebb, a' király' feje mellett balról, első (II) betű előtt holdka, egyébként a' 3. számúhoz hasonló. *Belnay*.

7. NB DE a' fej mellett balról karima felé gömböcs; hátlapja mint 3. szám alatt. *Weszerle*.

8. ND RE ugyanott két pont, egyéb mint az előbbi számún. *Weszerle*.

9. Mint felebb, a' király' feje mellett balról a' karimánál tetőirányos vonalka. Hátlapjának felirata a' 3. számúéval ugyanaz. *Welzl tanács*.

10. N'D RE hátlap' felirata: † LADLAV∞ szokott képverett mellett. *Weszerle*.

11. N†D RE hátlapon: † LADLAV∞ E képverete mint felebb.

V. n e m ű.

Hat holdkával és négy keresztkével bekerített két kormánypálca.

Nagys. 6—7. Súly. 4—5. szemer. Ritk. $\frac{2}{6}$.

1. Felirat hiányzik, a' pénz' vonalos karimájában talpon álló szemés és végén bütykös két kormánypálca, ezek közt két keresztke közé helyezett gömböcs, kívül oldalaiknál két fekmentes vonalka; mind ezek körül hat befelé konyúlt holdka, ezek' szegleteit ellentétben helyezett négy keresztke (egyet a' rajzoló kihagyott) 's két gömböcs ékesíti, a' felső' oldalainál két vonalka látható.

IV. táb. két keresztke, mind ellentétben; közepett kereszt négy háromszöggel. *Rupp.*
81. sz.

2. Más hasonló, felső gömböcs' oldalainál a' két vonalka hiányzik; hát-lapon két keresztke, ugyanannyi holdka, 's négy vonal két kör között, a' többi mint felebb. *Welzl tanács. Weszerle.*

IV. táb.
82. sz.

3. Mint felebb; hátlapján három holdka, két keresztke, és három vonal-ka látható. *Vidák.*

4. - - egyik keresztke alatt tetőirányos vonal tűnik elő; hát-lapja mint 2. szám alatt. *Somogyi.*

5. - - egyik keresztke alatt hasonló vonal; hátlapja mint 1. szám alatt. *Stur.*

VI. n e m ű.

Négy félkörből alkotott paizson kereszt, felirat nélkül.

Nagys. 6—8. Súly. 5—6. szemer. Ritk. $\frac{2}{7}$.

1. Felirat hiányzik, szélesen vonalos karima, közepett egyenkarú, egy-szerű, végén szélesebb kereszt, négy befelé konyúlt félkörbe foglalva; a' ke-reszt' szegleteiben négy gömböcs, a' félkörök külső szegleteinél pedig négy keresztke, mellynek egyikével ferde vonalka van egybekapcsolva.

Hát-lapon két csíkos kör között felirat helyett keresztke, és különbö-ző helyzetű öt vonalka; közepett vonalkereszt és négy háromszög. *Rupp.*

III. táb. *Weszerle.*
63. sz.

2. Más hasonló, a' kereszt melletti vonalka nélkül, és hát-lapi hat vonalkával.

3. Más, egyik keresztkéje két gömböcs között; hátlapja mint 1. szám alatt.
 4. Hasonló, egyik keresztkéje mellett két háromszög látható; hátlapján keresztke és öt vonal. *Szalay*.

5. Mint 2. szám alatt, de az előbbieknél kisebb veretű. *Császári muz. Vidák. Rupp.*

III. táb.
64. sz.

VII. n e m ű.

Négy holdkába és ugyanannyi keresztkébe foglalt egyenkarú kereszt. *)

Nagys. 5—6. Súly. 4—5. szemer. Ritk. $\frac{2}{6}$.

Széchenyi, Cat. I. 44. l.

1. Felirat nélkül, vonalos karimában kisdud szemcsés kajomkereszt, ezt szegleteinél négy gömböcs, végeinél pedig kifelé konyult bütykös végű négy holdka ékesíti; ezek között sulyokhoz vagy félkereszthez hasonló négy jegy, a' karima mellett sorba helyezett négy pont látható.

Hátlapon a' pénz' közepe táján két központú kör, ezek közt a' körirat helyét öt vonalka pótolja; közepett szokott keresztke négy háromszöggel. *Rupp.*

IV. táb.
83. sz.

2. Mint felebb, de sulykok helyett négy keresztke, és az egyik holdka oldalánál még két gömböcs tűnik elő; hátlapon két kör között $\dagger \circ ---$ a' többi mint felebb. *Szalay*.

3. Mint az előbbi, mellyen egyik keresztke mellett két vonalka, másik helyett egy vonalka jó elő. Hátlapja mint az előbbin; kisebb. *Nemzeti muz.*

IV. táb.
84. sz.

4. Mint felebb, az egyik keresztke alatt e' jegyek: 1-1 láthatók, a' többi mint 1. szám alatt. *Weszerle*.

5. A' 2. számúhoz hasonló; hátlapján négy háromszög helyett két töörányos vonal metszi át a' keresztet, körirat helyett öt vonalka. *Weszerle*.

6. Mint 2. szám alatt, az egyik keresztkénél mindkét oldalról két pont; hátlapján körirat helyett négy vonal látható. *Somogyi*.

*) E' pénz', a' Széchenyi nemzeti intézet' pénztábláin (Tab. III. N. 8) a' határozatlanok sorában adatik elő; az azon intézet' catalogusaiban pedig (I. 44. l.) IV. Istvánnak tulajdonítatik: de jegyei, verete, véseménye 's az egész alkata arra mutatnak, hogy II. Béláé, és nem IV. Istváné, kinek okoknál fogva pénzt nem is tulajdoníthatunk.

VIII. nemű.

Négy kereszt két befoglaló félkörbe kerített szemcsés kereszt.

Nagys. 7. Súly. 7. szemer. Ritk. $\frac{6}{7}$.

1. Felirat hiányzik, a' gyengéden vonalos karimájú pénz' közepén egyenkarú, szemcsés és bütykös végű kereszt, szegleteiben négy gömböcs; e' kereszt négy kifelé konyúlt, bütykös végű, egyegy kereszt két befoglaló félkörbe van kerítve; az egyik szeglet' gömböcsénél tetőirányos vonal tűnik elő.

Hátlapon két csíkos körben keresztke, és nyolcz különféle helyzetű vonal; közepett pedig kereszt szokott háromszögekkel állítatik előnkbe. *Császári muz.*

IV. táb.
85. sz.

IX. nemű.

Keresztekkel végződő kereszt, szegleteiben négy éket befoglaló nyolcz holdka.

Nagys. 5—7. Súly. 4—5. szemer. Ritk. $\frac{2}{7}$.

1. Felirat nélkül, vonalos karimában nagy egyenkarú szemcsés kereszt; csúcsain kajmacs és háromszög, szegleteiben négy gömböcs, ezek fölött ugyanannyi ék, mindegyike két holdkába kerítve.

Hátlapon két központú vonalkörben keresztke és öt vonal, közepett kereszt négy háromszöggel. Silány ércz. *Appel. Rupp.*

IV. táb.
86. sz.

2. Más az előbbihez mindenben hasonló, az egyik holdka hátán három gömböcs; kisebb.

3. Az 1. számúhoz hasonló; hátlapjának körei közt csak öt vonal; kisebb. *Rupp.*

IV. táb.
87. sz.

X. nemű.

Egyenkarú kereszt, melynek csúcsai nyolcz holdkába foglalvák.

Nagys. 7. Súly. 6—7. szemer. Ritk. $\frac{3}{8}$.

1. Felirat hiányzik; vonalos karimában egyenkarú vonalkereszt, térein belül négy gömböcs, kívül pedig ugyanannyi keresztke foglaltatik, csúcsai nyolcz holdkába foglalvák.

Hátlapján két vonalkör között ime' jegyek: $\dagger 1 - 1 \circ \infty - 1 =$ tűnek elő, közepett pedig szokott kereszt és háromszögek' verete. *Weszerle.* IV. táb.
88. sz.

2. Mint felebb az egyik keresztke mellett két gömbücs látható; hátlapon pedig: $\dagger \circ \dagger$ különféleleg helyzett kilencz vonalkával.

3. Mint felebb; hátlapon keresztke nyolcz vonalkával. *Weszl tanács.*

4. - - kirozsdásult hátlapi jegyekkel. Csaknem réz. *Milkovics.*

5. - - három keresztke alatt a' középpont felé még kisebb holdka is tűnik elő; hátlapon: \dagger és kilencz vonalka. *Weszerle.*

6. - - hátlapon: $--D1 \infty - 1 = -$ *Szalay.*

7. - - hátlapon: \dagger és különféle helyzetű tiz vonal. *Conrad.*

XI. n e m ü.

Nagyobb egyenkarú kereszt, karjai' közét kifelé konyúlt és gömböcsökkel díszes négy holdka ékesíti.

Nagys. 6.—7. Súly. 5—8. szemer. Rák. $\frac{2}{5}$.

Schoenwisner, 149. l. Széchenyi, Cat. I. 53. l.

1. Felirat hiányzik; szélesen vonalos karima, közepett egyenkarú szemcsés kereszt szélesedett és háromszögre menő csúcsokkal; szegleteiben négy kifelé konyúlt, gömböcsöket befoglaló holdka.

Hátlapon két központú kör között négy vonalka; közepett pedig négy háromszögből alkotott kereszt. *Nemzeti muz. Magyar egyet. Somogyi.*

2. Az előbbihez hasonló; a' kereszt' egyik szegletében három apró pont, hátlapjának körei között, a' közép keresztben kívül, négy háromszög ellenében. *Rupp.* III. táb.
67. sz.

3. Mint felebb, a' kereszt' egyik szegletében egy pont, egyébként mint felebb. *Szalay. Stur. Rupp.*

4. - - a' kereszt' két szegletében pont. *B. Ocskay.*

5. - - pontra nézve a' 3. szám alattihoz hasonló; de $\dagger - 1 - 1 -$ és a' kereszt' szegleteiben négy háromszög. *Weszerle.*

6. - - az egyik holdka' két csúcsánál háromszög; hátlapja mint 2. szám alatt. *Weszerle.*

7. - - a' holdka csúcsainál kétfelül gömbücs, a' többi mint felebb. *Weszerle.*

8. Mint felebb, a' kereszt' csúcánál két háromszög; hátlapon: $=-1-1$
Weszerle.
9. - - a' kereszt' egyik téréen két háromszög, egyébként mint felebb. *Ugyanott.*
10. - - a' kereszt' egyik téréen három gömböcs; hátlapon nyolcz vastag vonal, közepett széles kereszt jegyek nélkül.
11. - - a' kereszt' egyik oldalánál három egymás fölé helyezett háromszög; hátlapon két kör között $---1-1$ közepett kereszt négy háromszöggel, *Magyar egyet.*
12. - - a' kereszt' két szegletében mindenütt három pont; hátlap mint 1. szám alatt. *Milkovics.*
13. - - a' kereszt' három szegletében gömböcs; hátlapon két kör között keresztke és három vonal; közepett a' kereszt' szegleténél pont látható. *Rupp.*
14. - - a' kereszt' egyik szegletében sorba helyezett négy pont; hátlap mint 2. szám alatt. *Ugyanott.*
15. - - az egyik holdka' hátánál négy gömböcs; hátlapon e' jegy: = négy vonal és kereszt háromszögek nélkül.
16. - - az egyik holdka' hátánál vonal, a' többi mint 2. szám alatt.
17. - - a' holdka és kereszt' csúcsai közt hosszukás háromszög; hátlapon: $\dagger 1-1$ = a' többi mint 1. szám alatt. *Weszerle.*
18. Előlap a' 2. számúhoz hasonló; hátlapon: $\dagger = 11-1 =$ a' körben kereszt. *Weszerle.*
19. Mint felebb, a' kereszt' egyik karjánál mindkét felül háromszög, szemcsézet nélküli karima; hátlapon: $\dagger-----1$ közepett egyszerű kereszt. *Ugyanott.*
20. - - a' kereszt' egyik szegletében háromszög; hátlap mint 2. szám alatt. *Welzl tanács.*
21. - - hátlapon kereszt négy háromszöggel, feliratt helyett \dagger és öt vonal két kör között. *Somogyi.*
22. Előlap mint 10. hátlap pedig mint 2. szám alatt. *Luczenbacher*
23. A' kereszt' minden téréen gömböcs; hátlap mint 10. szám alatt.

III. táb.
68. sz.

XII. n e m ű.

Három szemcsés félkörbe foglalt ugyanannyi keresztke.

Nagys. 7. Súly. 6—7 szemer. Rtk. $\frac{3}{8}$.

1. Felirat hiányzik, vonalos karima, közepett szemcsés, gömbücsűcsúcsú's kifelé konyúlt félkörbe foglalt gömbücs; a' félkörtérekén három egyenkárú, négy háromszögből alkotott keresztke látható, két pont között.

Hátlaon két vonalkörben nyolcz vonalka, közepett kereszt négy háromszöggel szemlélhető. *Jankovich.*

IV. táb.
89. sz.

2. Más, közepe gömbücs és a' keresztkéek melletti pontok nélkül; de a' félkörök' csücsain háromszög; hátlaon keresztke hat vonalkával két kör között, egyébiránt mint felebb.

3. Az 1. szám alattihoz hasonló, két gömbücsön kívül a' félkörök' csücsain más nem jó elő; hátlaon keresztke hét vonalkával.

4. Más a' keresztkéek melletti pontok nélkül; de a' pénz' középponti gömbücs háromszögekkel van körülvéve; hátlaon: † | = — — — | *Magyary.*

XI. táb.
302. sz.

5. Hasonló a' keresztkéek melletti pontok nélkül; de az egyiknek oldalánál e' jegyek: | — hátlapja mint 2. szám alatt.

XIII. n e m ű.

Szemcsés kormánypálcza két hasonló keresztkéet befoglaló félkör között.

Nagys. 5—6. Súly. 4—5 szemer. Rtk. $\frac{2}{5}$.

1. Felirat hiányzik, talponálló szemcsés, közepén és végén bütykös kormánypálcza, két fennálló szemcsés, kifelé konyúlt félkör között, ezek szinte bütykös végüek és egyegy keresztkéet magokban foglalók; a' kormánypálcza mindegyik végénél két háromszög.

Hátlaon szokott félkörök' verete, kereszttel, de négyszögek helyett négy gömbücs, és felirat helyett két holdka hat vonalkával. *Rupp.*

IV. táb.
90. sz.

2. Más, mellyen háromszögek helyett két fekkentes ék alakú vonal szeli keresztül a' kormánypálcza bütykeit, egyébként mint felebb. *Somogyi.*

3. Az előbbihez hasonló, de hátlapja' körei közt öt vonal; kisebb veretű.

4. Mint felebb, a' kormánypálcza' oldalánál és egyik végénél háromszög; hátla-
pon két kör között keresztke hét vonalkával.
- 5 - - a' kormánypálcza' egyik oldalánál, a' félkörök közt két felül apró pont vagy háromszög; hátla-
pon négy apró vonalka. *Vidák.*
- 6 - - ugyanott két felül tetőirányos gyengéd vonalka; hátla-
pon két holdka három külön, (együtt hat) egy-
mást váltó vonalkával. *Magyar tud. társ.*

XIV. n e m ű.

Kereszt alakba helyezett holdkákba foglalt gömböcsök, koszo-
rúba kerítve.

Nagys. 5—6. Súly. 4—5. szemer. Ritk. $\frac{2}{6}$.

1. A' pénz' karimája gyengéden vonalos, felirat helyett négy keresztke és nyolcz befelé konyúlt holdka úgy váltják fel egymást, hogy két holdka után mindig keresztke következik, e' felett két holdka szarvainál három pont tűnik elő; közepett koszorúba kerített kereszt, mellynek mindegyik karja két holdkába foglalt három egymás után hosszába helyezett gömböcsből van alkotva.

Hátla-pon: $\dagger - \mid \odot \mid =$ két vonalkörben, közepett kereszt négy három-

IV. táb.
91. sz.

szög-*gel. Rupp.*

2. Mint felebb, a' holdkák között keresztkek helyett négy vonal, a' kereszt' karjainak belseje majd két majd három gömböcsből van alkotva; hátla-pon öt vonalka körök közt. *Szalay.*

3. Mint 1. szám alatt, a' két holdka' szarvainál pontok hiányzanak; a' kereszt' karjai pedig három gömböcsből állanak; hátla-pon két holdka és hat vonal két kör között. *Somogyi.*

4. Mint 3. szám alatt; hátla-pon körirat helyett két holdka és három vonal. *Magyar egyet.*

5. Mint 3. szám alatt; hátla-pon keresztket, két holdkát, és négy vonalt állit előnkbe. *Weszerle. Szalay.*

XII.

II. GYÉZA.

1141-dik évtől 1161-ig.

II. Gyéza atyjának kimúlta után 1141-ben koronáztatek meg, ki Erdélbe német (Flan-dreses) gyarmatokat szállítatott; majd Borich és frigyársai ellen, majd a' magyar tarto-mányokra, főkép Szerbországra vágyó Mánuel ellen, kivel utóbb IV. István is szövét-kezett, volt kénytelen hadakozni. Belus II. Béla királyunk' sógora, oda hagyván Ma-nuel szorongatásai miatt szerviai fejedelemiségét, II. Gyézához költözött, ki az oklevelek-ben majd vezérnek, majd bánnak, majd nádornak nevezetetik. (Cod. Dipl. Tom. II. p. 118. 124. 143. 144.) Meghalt Gyéza május 31-kén 1161-ben, Fruzsina nejétől III. Istvánt és III. Belát hagyván maga után.

II. Gyéza' pénzei, veretre 's véseményre nézve nem igen különböznek elődének pénzeitől; mert ezeken szinte kereszték és szemcsés félkörök, va-lamint holdkák láthatók, és a' kereszt' szegleteiben gömböcsök foglaltatnak; amazoktól főkép vékonyabb, inkább szemcsés mint vonalos, az utóbbi királyok' pénzein is mindig megtartott karimától különbözök, mellyektől ab-ban is eltérnek, hogy egy neműt kivéve, mind iratlanok, és a' szokott hát-lapi kettős kör helyett csak egyet állítanak előnkbe; itt nem jó többé elő a' másfél századig egész unalomig folytatott kereszt' verete négy háromszöggel. Arra nincs okunk, hogy azon kétségtelen GEISA REX feliratú 's váloga-tott ritkaságu pénznemén kívül, e' királynak hosszabb országlása miatt, más, alakra 's veretre nézve korába illő iratlan példányokat is ne tulaj-donitsunk, mellyeket pénzismerőink ekkorig más királyainknak szoktak tu-lajdonítani.

I. nemű.

Szemcsés kereszt a' király' nevével.

Nagys. 6—8. Súly. 5—7. szemer. Ritk. $\frac{5}{20}$.

Schoenvisner, 108. l. Széchenyi, Cat. I. 41. l. Mader, Krit. Beitr. III. 63—65. l. Lelevel, Numism. III. 61. l.

1. † CEISA RE szemcsés karimában a' pénz' egész lapját elfoglaló, csúcsain keresztés szemcsés kereszt, melly a' feliratot négy egyenlő rész-re osztja, szegleteiben négy gömböcs, szintannyi keresztül fekvő vonal-ba foglalva.

IV. táb. Hátlapja két csíkos kört tüntet elő; ezek közt e' jegyek: $1 \circ - \circ 1 - \circ 1$
 92. sz. középett pedig kereszt, szegleteiben négy gömböcs; nagyobb. *Nemzeti muz.*

2. $\dagger \triangle$ CEISA RE az előlapi képveret mint felebb; hátlapon: $\dagger \circ +$
 $--- \circ - \circ$ a' többi mint az előbbin; nagyobb. *Jankovich.*

3. Mint 1. szám alatt; hátlapon: $\dagger - \circ 1 - 1 \circ$ szintazon képverettel; kisebb. *Somogyi.*

4. Mint 1. szám alatt; R alatt gömböcs; hátlapon: $\dagger --- \circ 1 --- L$
 egyébként mint felebb; kisebb.

5. Mint 1. szám alatt, C és E betűk közt két tetőirányos vonal, gömböcs nélkül a' kereszt szegleteiben; hátlapon négy keresztke és ugyanany
 IV. táb. nyi holdka egymást váltva; kisebb. *G. Festetics.*
 93. sz.

6. $\dagger \circ =$ EISA $= \circ$ RE hátlapon: $\dagger \circ + \circ 1 - 1 - \circ$ a' többi mint felebb; kisebb.

7. Mint 1. szám alatt, a' C betű végein két gömböcs; hátlapon: $\dagger C \dagger$
 $1 + \dagger \circ$ kisebb.

8. Mint 1. szám alatt; hátlapon: $\dagger L - \circ 1 - 1 \circ$ *Courad.*

Illy feliratú 's képveretű pénzt Appel (*Repert. P. II. Sect. II. p. 853.*) hoz fel, mellynek hátlapján két kör között ez áll: $L \circ A \circ D \circ I \circ$; nem rakta-e e' szerző ezen betűket helytelenül keresztkek és vonalkák helyett? azt a' példány' birtokosa ítelheti meg.

Schoenvisner ezen írásos pénzek után (*Notitia Hung. rei mun. 126. l. és Széchenyi Cat. III. 64. l.*) más, Weszprémi által (*Biogr. Medicor. Hung. Cent. II. Part. post. p. 224—229.*) közre bocsátott pénzpéldányt hoz elő, mellynek előlapján körbe foglalt, és keresztkekkel végződő kereszt áll, és mellynek feliratát a' szerző így olvasta: GAITIIHA REX; hátlapján pedig: LADISLAVS REX feliratot, kereszt- és négy háromszögből álló veretet látott, úgy vélekedvén, hogy az előlapi feliratot Gyeza romlott nevének kell tartanunk, mire néhány példát hoz elő; de ha e' példányt jobban vizsgáljuk, kivüláglík, hogy azon nem GAITIIHA; hanem LVBANV RE visszás felirat áll, és így feliratánál és képvereténél fogva Kálmán pénzei közé tartozik, melly V. nemű pénzei közt van leírva 's III. táb. 53. sz. alatt találattik lerajzolva.

II. nemű.

Koszorúként szerkezett, csúcsain keresztkezés négy szemcsés
 vonalba foglalt kereszt, felirat nélkü.

Nagys. 6—7. Súly. 4—5. szemer. Rith. $\frac{2}{6}$.

Schoenvisner, 108. l. Széchenyi, Cat. I. 42. l. Lelevel, Numism. III. 61. l.

1. Felirat hiányzik; szemcsés karimában külön fekvő négy szemcsés

vonalba, mintegy ferde négyszögbe foglalt keresztkéekkel végződő szemcsés nagy kereszt, szegleteiben négy gömböcs, a' ferde négyszög' oldalain kívül szintannyi háromszög.

Hátlapon csíkos kör, mellyben tetőirányosan egybekapcsolt, a' pénz' középponti gömböcsre helyezett két kereszt látható, ezek oldalait más két keresztke, mindegyike' szegletét pedig szintannyi gömböcs ékesíti. *G. Festics. Belnay.* IV. táb.
94. sz.

2. Mint felebb; a' kereszt' egyik szegleténél szokott gömböcsön kívül csillagosa, a' többi mint az előbbin. *Weszerle. Rupp.*
3. - - az egyik szegletnél két gömböcs. *Nemzeti muz. Somogyi.*
4. - - az egymás melletti szegletekben mindenütt két gömböcs. *Weszerle.*
5. - - a' négy háromszög közül egyike mellett gömböcs. *Ugyanott.*
6. - - hasonló háromszög mellett mindkét felül gömböcs. *Stur.*
7. - - egyik külső keresztkéhez kívül gömböcs van kapcsolva. *Weszerle.*
8. - - hasonló keresztke mellett belül háromszög. *Egykor Haffenebeck.*
9. - - a' kereszt' egyik téréen kasúl fekvő vonalka a' kereszt' karjait kapcsolja össze. *Weszerle.*
10. - - egyik háromszög' helyét csillagosa foglalja el.
11. - - a' szeglet' egyik gömböcse 's kereszt' karja közt tetőirányos vonalka jó elő. *Luczenbacher.*

III. nemű.

Szemcsés kereszt, négy hasonló 's ugyanannyi keresztkéet befoglaló félkörbe kerítve.

Nagys. 6—7. Súly. 4—5. szemer. Rítk. $\frac{2}{6}$.

Széchenyi, Cat. I. 43. l.

1. Szemcsés karima' közepén négy kifelé konyúlt félkörbe zárt egyenkarú szemcsés kereszt, a' félkörök' hajlásaiban négy keresztke, azok' három végénél egyegy, a' negyediknél pedig két gömböcs látható.

Hátlapján körben, fekvő kormánypálca fölött kereszt, ez alatt felkoyult holdka, a' pénz' középpontja felé irányzottan négy szeg, vagy tő sugárlik. *Magyar tud. társ. Stur. Rupp.*

IV. táb.
95. sz.

2. Más az előbbihez hasonló, a' félkörök' végeinél csak négy gömböcs. *Weszerle.*

IV. táb.
96. sz.

3. Mint felebb, a' középső kereszt' egyik szegletében gömböcs; kisebb.

Nemzeti muz. Weszerle.

4. Mint felebb; a' kereszt' két ellenkező szegletében gömböcs, és az egyik külső keresztke mellett háromszög. *Nemzeti muz.*

5. Mint 2. szám alatt, az egyik külső keresztke mellett háromszög. *Weszerle.*

6. Előlapja mint 4. szám alatt, de' a' keresztke melletti háromszög hiányzik. *Rupp.*

Ezen a' nemzetl muzeum' Széchenyi Cat. I. 43. 44. I. leirt, és III. táb. 6. sz. alatt a' bizonytalanok' sorában lerajzolt pénznem, II. Lászlónak tulajdonitatik, egyedül azon oknál fogva, hogy nagysága 's képverete azon korúnak látszik: de ugyanezen ok, II. Gyéza' csaknem egykorú más hasonló pénzeinek képverete 's munkájá tekintetéből, inkább e' mellett harczol, mint II. László mellett, kinek nevére vert az V. táb. 139. sz. alatt lerajzolt egyetlen pénzpeldánya, jelen neműekkel épen semmi hasonlatosságra nem mutat.

IV. nemű.

Keresztkés végű szemcsés kereszt, négy gömböcsrel és ugyanannyi háromszöggel.

Nagys. 7. Súly. 5—6. szemer. Rith. $\frac{3}{8}$.

1. Szemcsés karimában hasonló egyenkarú 's keresztkés végű kereszt, szegleteiben négy gömböcs, és széleinél ezekkel ellentétben szintannyi háromszög.

Hátlapján kised csikos körben szélesebb végű keresztke tűnik elő.

IV. táb.
97. sz.

G. Eszterházy. Milkovics.

2. Más; előlapján a' kereszt' szemcsés karjai helyett egyszerű vonalkát; hátlapján pedig az 1. szám alattinál nagyobb és szélesebb keresztet, az előlapi kereszték' átvért nyomaival előtűntető.

V. nemű.

Közepett kereszt, köröskörül négy boltív, ugyanannyi ferdén körülfekvő mintegy ék közé zárva.

Nagys. 6—7. Súly. 5—6. szemer. Ritk. $\frac{2}{7}$.

1. Szemcsés karima, a' pénz' közepén egyenkarú keresztke, melly négy egymással melletti gombos, és háromszögcsúsu holdkából szerkezett boltív, és szintannyi, szélesebb végével a' középpont, a' másik bütykössel pedig a' karima felé irányzott ék közé van zárva.

Hátlapon csíkos körhen tetőirányos közös tönkkel egybekapcsolt két keresztke tűnik elő; a' pénz' középpontjából két alakonyult gombcsúsu félkör ágazik kétfelé, ezekre két oldalról szeg lógg alá. *Milkovics. Somogyi.*

IV. táb.
100. sz.

2. Hasonló, mellyen az egyik ék' benső végén gömbücs látható. *Rupp.*

3. Más, mellyen mind az előlapi kereszt, mind a' hátlapi egyik keresztke mellett gömbücs tűnik elő. *Weszerle.*

XIII.

III. ISTVÁN.

1161-dik évtől 1173-ig.

II. Gyéza' 1161-ki május 31-kén elhunytával, fia III. István ugyanazon évben koronázatték meg, az alatt Manuel követeket utasíta a' magyarokhoz, hogy védenézet, IV. Istvánt, II. Gyéza öcscsét válasszák királyul, így törekvék Magyarországot előbb pártfogása, utóbb hatalma alá keríteni. A' magyarok tartván Mánuel fegyveres készüléteitől, mint Cinnamus írja: „Stephanum (III.) Geizae filium abdicantes imperio, alteri fratrum Vladislao (II. László) illud tradiderunt: Stephano (IV.) vero (seniorem dico) Wrumi dignitatem concesserunt, quo nomine ita apud Hungaros regni successor indicatur.“ (*Joannis Cinnami, Historiarum Lib. VI. Parisiis, 1670. fol. Lib. V. p. 118.*) II. László nem sokáig bitorlá a' koronát, IV. István megszűnvn aztán nem sokára élni, III. István tettek ismét vissza a' királyi székre. Mánuel nem annyira őszinte, mint színlett egyeseket kívánt, és III. Belát, a' király öcscsét ohajtá Palaeolog György követe által, gondviselése alá, neki igérvén Mária leányát nőül, és mivel még akkor fia nem volt, őt utádjává s örökösévé rendelé, miben a' magyarok meg is egyeztek, és III. Bela 1162-ben vitetek Mánuel udvarába, hol tíz évig tartózkodott. Manuel mind e' mellett folytatá harczait, mellyek közt III. István 1173-ban meg is szünt élni.

E' királynak semmi olly pénze ekkorig nem ismeretes, mely egész nevének feliratát állítná előnkbe, azt egyedül egyes, jobbadán első betűkkel látjuk följegyezve. Súlyra nézve egyébiránt, ámbár nagyobb veretűek, megegyeznek az előbbi királyok' pénzeivel; szemcsés kormánypálca, keresztké, holdkák és más apróbb ékességek, egyszerű hátlapi kör mellett, rajtok is megjelennek. Meg kell itt jegyeznünk, hogy ezeken a' keleti vagy byzanci betűalkatnak legelső nyoma jó elő, valamely keleti nyelv' kétes betűit előtüntető, mely III. Béla, Imre, és IV. Béla' pénzein ismét előfordúl.

I. n e m ű.

Két S betű, szemcsés kormánypálca körül hintett kereszték és holdkák.

Nagys. 7—8. Súly. 4—5. szemer. Rítk. $\frac{3}{10}$.

Schoenvisner, 148. l. *Széchenyi*, *Cat.* I. 53. l. *Mader*, *Krit. Beitr.* III. 64. 65. l.

1. Szemcsés karimában fekkentes szemcsés vonal, vagy közepén és végén bütykös kormánypálca, mely a' pénz' lapját két egyenlő részre szeli, mindkettőben jobbról holdka, közepett kereszt, melynek talapja bütykös szarvú holdka; balról pedig nagy S betű tűnik elő.

Hátlapon közepe felé csíkos kör, mellyen közepett bütykös kormánypálca féle, mintegy két liliomban foglaltatik. *Császári muz. Magyar egyet.*

IV. táb. 101. sz. *Welzl tanács. Szalay. Rupp.*

2. Hasonló, a' felső kereszt' jobb oldala mellett gömböcs látható. *Weszerle.*
3. Mint felebb, a' felső holdka és kormánypálcának vége között háromszög tűnik elő. *Nemzeti muz.*
4. - - - azon holdka üregében, mellyen a' kereszt' áll, háromszög jó elő az előlapi jegyek' átvert nyomaival. *Welzl tanács.*
5. - - - az alsó kereszt' jobb oldalánál háromszög szemlélhető. *G. Eszterházy.*
6. - - - az alsó kereszt' tönke 's pénz' szemcsés karimája mellett apró csillag tűnik fel.
7. - - - az első S betűnek felső üregében gömböcs látható. *Stur.*

II. nemű.

Fekmentes vonalhoz kapcsolt két S betű, keresztekkel és más ékességekkel.

Nagys. 8. Súly. 6. szemer. Rítk. $\frac{6}{4}$.

1. A' pénz' karimája szemcsés; két, és pedig jobbról egyenes, balról visszás helyzetű S betű fekmentes pózna vagy husáng' végeihez van kapcsolva; ez más, horgonyfélén, vagy felfordított E barátbetűn álló tetőirányos póznával (mellyel T betűt képez) egybekapcsoltan, mintegy Stephanus névrejtőjegyet alakít. Felső térén fekmentes vonal felett álló magas kereszt, oldalai mellett két apró háromszög; alul mindkét felül kereszt, és a' bal S betűn belül két gömböcs.

Hátlapon a' pénz' közepe táján csíkos kör, benne közepén és végein bütykös fekmentes vonal, e' fölött közepett azon vonal' végeivel két rojttal egybekapcsolt keresztke; alul pedig annak középső bütykével összekötött, alul horgonydad tetőirányos vonal, alul és oldalai mellett három gömböcs. *Rupp.*

IV. táb.
102. sz.

III. nemű.

S és R betűk, más valamelly keleti írásnak ismeretlen jegyeivel.

Nagy. 7. Súly. 4 $\frac{1}{2}$. szemer. Rítk. $\frac{6}{4}$.

1. S \overline{V} R (Stephanus Vngariae Rex) \vdash N \dashv ∞ e' betűk és jegyek a' pénz' karimája körül helyezvék; közepett keleti írásnak ismeretlen jegyei, mellyek közé több gömböcs és háromszög van keverve; a' karima csíkos.

Hátlapon a' pénz' közepe felé helyezett vonalkörben közepett egyenkarú keresztke, más ellentétben helyezett négy keresztkével és szintannyi gömböcsessel körülvéve. *Somogyi.*

IV. táb.
103. sz.

Illy ismeretlen feliratú pénzek, csakhogy rézből, Magyarország' némelly vidékein, leginkább Tisza 's Duna közt a' kúnok' földén gyakran találtatnak, és pedig, a' mi figyelemre méltó, többnyire IV. Bela' közönségesen ismert alább leírandó rézpénzeivel. E' különös, úgy látszik egyedül nálunk található pénzeket, sem a' magyar régiségbuvárok, sem a' külföldi jelesen: becsi, párizsi 's római orientalisták nem tudják ekkorig

megmagyarázni, sem azok' feliratát olvasni; ámbár az többnyire ketnyelvűnek, és részben kulicsnak látszik. Jerney János a' magyar tud. társ. r. tagja, IV. Béla' korában Batu khán vezéréle alatt Magyarországot pusztította mongolok' egyik Kadán nevű vezérének parancsát fedezte fel, mellyben ezek olvastatnak: „wulgo keser chunnich Tatar pensa.“ Magyarorszáiban mongol pénzek nem igen szoktak előjöni, meglehet, hogy a' mongolokkal frigyos kúnok és tatárok külön pénzt verettek Magyarorszáiban. A' magyar academia küldött efféle pénzpéldányokat Reguly Antal magyar utazónak, ki jelenleg Pétervárott tartózkodik: tanulná ki azok' iránt Fraehn és Schmidt pétervári academicusok' véleményét.

IV. nemű.

A' pénz' térén István nevének jegyei; hátlapján egybekapcsolt S és T betűk.

Nagys. 8. Súly. 4—5. szemer. Rít. $\frac{3}{79}$.

Mader, *erster Versuch über die Brakteen*. 60. sz. *Krit. Beitr.* III. 64—65. l. Appel, *Repert.* II. 853. l.

1. Szemcsés karimában, a' pénz' közepén álló gömböcs körül körbe helyezett EÐA betűk, továbbá kereszt, és karikába foglalt háromszög.

Hátlapon apró csíkos körben S betű, ezt T betűt pótló fekkentes vonal szeli ketté. *Rupp. és masutt.*

2. Mint felebb, a' középső gömböcs felett még keresztke; hátlapon S mellett fekkentes vonalon kívül, apró ferde vonalka.
3. - - az A betű alatt apró csillag. *Jankovich. Somogyi.*
4. - - a' karikához balról gömböcs van kapcsolva, és az A betű bal karja alatt háromszög jó elő.
5. - - a' kereszt' két ellenkező szegletében gömböcs. *Weszerte.*
6. - - a' középsőn kívül a' kereszt' egyik szegletében még más gömböcs látható.
7. - - hátlapja mint 2. szám alatt. *Mader, über Bract.*
8. - - a' középgömböcsön kívül, másik az A betű, és harmadik a' kereszt' csúcsain balról helyezve láthatók. *Weszl tauács.*
9. - - de az A balról, és karika jobbról helyezvék; hátlapon az S betű visszaról látható. *Rupp.*

IV. táb.
104. sz.

XI. táb.
316. sz.

Mi értelem fekszik ezen egyes és elesavart betűkben, annak meghatározása első tekintetre erősnek látszhatik ugyan; mert vannak, kik e' pénzt, az azon, miként állítják egyetlen nyilván kitett A valódi névbetű miatt, II. Andrásnak akarnák inkább tulajdonítani; bővebb vizsgálat után azonban (nem figyelven e' király és István pénzeinek változataira), kiviláglik, hogy e' pénznek fekkentes vonallal ketté szelt hátlapi S betűjét összekapcsolt ST betűknek (mint III. Beláén az R betűt egybekapcsolva X - el, és Imre pénzén e' hátlapi körben, REX helyett) kell tartanunk; így pedig megvolnának a' STEPHANVS név' kezdő betűi, a' többi jegyeket a' mi illeti, bizonyos, hogy e' pénznek előlapi felső térén goth E betű látható, habár úgy tűnik is elő, mint háromszöget magában foglaló holdka; mert ez ezen alakban E betű helyett, némely Imre és II. András' pénzein is találatik (*V. táb. 127. sz. és VI. táb. 147. sz.*); és egyedül a' másik, inkább a' háromszögekig nyúló boltívhez, mint valamely betű alakhoz hasonló két jegyről támadhatna kétség; ha az nem volna bizonyos, hogy P alakú betű már I. és II. István' pénzein is találatik P barátbetű helyett (*I. táb. 1—6. sz. III. táb. 69. sz. és XI. táb. 299. és 309. sz.*); e' pénznek tehát egész felirata: STEPPA (a' másikor is előfordult CEPANVS vagy CEHANVS név helyett), melyet STEPHANVS névnek kell vennünk, és e' pénzt, mint látszik nem másnak, mint III. Istvánnak tulajdonítanunk, kivált ha még alakját, munkáját és súlyát, valamint hátlapjának kisebb körét is tekintjük, melly utóbbi egyedül ennek és a' legközelebb elődei 's utádai' pénzein tapasztalható. (*Egyezt. Mader, Krit. Beitr. III. 63. l.*)

XIV.

II. LÁSZLÓ.

1161-dik évtől 1162-ig.

II. László 1161-ki szeptember elején lépett a' királyi székre, 's azt 1162-ki febr. elejéig bitorlái; ámbár nem ekkor, hanem 1172-ben halt meg. (*Ungarisches Magazin. III. B. 381. l.*)

E' királynak, részint országlásának rövid ideje, részint nevére vert pénznek hiánya miatt, ekkorig semmi pénzt, még iratlant sem lehetne valószínűleg tulajdonítani. Azon pénz, melly a' Széchenyi Catalogusban (I. 43. l.) e' királynak mondatik, felebb II. Gyéza' III. nemű pénzei közt van leírva; mert veretre 's munkára nézve annak többi pénzeivel egészen egyező. Szexárdon Tolna vármegyében találtatott mintegy két év előtt LADISLAS REX feliratú pénz, más iratlan, de veretre, vegyítékre 's súlyra nézve az előbbivel egyezővel, mind a' kettő Vidák Eusebius, sz. Benedek rendebeli

áldozó pap', és a' soproni gymnasiumban tanító' birtokába került; ezek munkára 's silányabb érczre nézve II. Béla és II. Gyéza' időszakába illenek leginkább; és így II. Lászlónak kell őket tulajdonítanunk. III. Lászlónak nem tulajdoníthatók; mert ezen Imre' fia mint gyermekségében kimúlt gyermek király, a' királyok sorába nem is számítatik, innen van az, hogy kún László nem IV. hanem III. Lászlónak neveztetik, és pecsétén illy körirat olvasható: † SIGILLVM LADISLAI. TERCII. QVINTI STEPHANI REGIS FILII. (*Georgii Pray, Syntagma de Sigillis. Tab. VI. fig. 4.*)

I. nemű.

A' király' feje és neve.

Nagys. 5. Súly. közel 3. szemer. Rítk. 6/4.

1. LADISLA RE vonalos karimában, közepett a' király' durván készített koronás feje szemközt.

A' hátlapi csíkos körben négy holdkába foglalt kereszt; térein négy háromszög, illyféle a' két félkör' külső szegletében is látható. *Vidak.*

V. táb.
139. sz.

II. nemű.

Holdkakkal és gömböcsökkel ékes kettős kereszt.

Nagys. 5. Súly. közel 3. szemer. Rítk. 6/4.

1. Felirat hiányzik; vonalos karimában fennálló kettős kereszt, melynek alsó 's hosszabb karja csúcsait két holdka keríti; a' kereszt' szegleteiben négy gömböcs; felül pedig és alul szintannyi háromszög.

Hátlapja csíkos körben egyenkarú keresztet állít előnkbe, melynek tére-
in négy gömböcs foglaltatik. *Vidak.*

V. táb.
140. sz.

Pénzeinkben itt tűnik először fel a' kettős kereszt' nyoma, melyről III. Béla' VII. nemű pénzei után bővebb jegyzet találtatik.

XV.

IV. ISTVÁN.

1162-dik évtől 1163-ig.

IV. István 1162-ki febr. 11-kén koronáztatek meg, ki mivel Manuel akarattjának hódolt, csak hamar gyűlölségbe esett, és 1163-ki april. 11-kén meg is szünt élni. (*Ungarisches Magazin. III. B. 373. l.*)

E' királynak ekkorig semmi pénze sem ismeretes; mert a' felebb III. István alatt leirottak közül, ámbár egykorúak, részint III. István' hosszabb és állandóbb országlása, részint azon pénzek' egymás közötti hasonlósága miatt, valami hihetőséggel IV. Istvánnak egyik sem tulajdonítható. Egyébként is bizonyos, hogy IV. István Magyarországnak csak déli részeit foglalá el, és részén csak kevés főpap és országnagy vala; Lukács (Bánfi) pedig, esztergami érsek, ki a' pénzveretésre ügyelt, és a' pénzverő vasmintákat őrzé, III. István' párthíve volt; innen van az is, hogy III. István országlása' éveit, mintha soha sem lettek volna félbeszakasztva, az oklevelekben, atya halála után szokta számítani.

XVI.

III. BÉLA.

1173-dik évtől 1196-ig.

III. Béla még 1162-ben vitetek Mánuel udvarába, hol miután Mánuelnek fia született, már nem ő volt a' birodalom örököse többé, nem is a' neki ígért Máriát, Mánuel leányát, hanem Raimundnak Constantia nejétől, II. Boemund antiochiai fejdelem' leányától született Ágnes, máskep Anna leányát, Mánuel hitesének Máriának testvérét, vette el nőül. III. István' kimúlta után Magyarország pártokra kezdett szakadozni, mellyeket Béla szerencsésen lecsillapítván, es a' kalocsai érsektől 1174-ben megkoronáztatván, mint Kézai Simon írja: „Petitionibus loqui traxit originem, ut Romana habet Curia et Imperii.“ Ezen általa behozott írott folyamadási rendszert maga Béla így adja elő 1181-dik evi oklevelében: „Ut negotium quodlibet in audientia celsitudinis mee discussum scripti testimonio confirmetur.“ (*Philip. Ern. Spiesz, Archivische Nebenarbeiten. I. 176. l.*) Egyik fiát Inrét, még életében koronáztatá meg; másik fiának pedig II. Andrásnak, hogy a' szent földert hartzolni mehessen, nagy kincseket hagyott. Meghalt 1196-ban országlásának 23-dik évében, tetemei Fehérvartot nyugosznak.

E' király' pénzei, megtartván a' korszak' apró kispénzeinek szokott nagyságát és súlyát, igen közeliteneek II. Gyéza és III. István' pénzeihez, és majd tisztább, majd silányabb ércből verettek; de képveretre 's egész alkatra nézve nagyon sokfélék. Ezek közül azok, mellyek vékony lemezből készültek, úgy látszik országlásának első éveiben verettek, és előlapon keresztet vagy szemcsés kormánypálczát, felirattal vagy a' nélkül; hátlapon pedig REX név helyett, ferde vonallal X betűként átszelt R betűt, és más kétes jegyeket állitnak előnkbe, ezek után következnek olly pénzek, mellyeken paizs, vagy vért kettős kereszttel, és valami különös nemű királyi szék ábrázoltatik, és különös felette ritka pénz: MONETA BELE REGIS R. felirattal, melly keleti véseményt és betűalkatot árul el; végre az úgy nevezett egy lapra vert lemezpénzek, mellyek mivel igen vékony lemezből állanak, azért az előlapjuk' képverete, sima 's üres hátlapjukra van átverte, 's ez utóbbiak majd valami királyi széket vagy épületi homlokzatot, majd emberi arcot, vagy koronás királyt ülve, vagy lóháton ábrázolnak, ezek mivel egykor nagy mennyiségben találtattak, azért az első korszaki pénzek között most is a' mindennapiak és közönségesek közé számítandók.

A' lemezpénzek vagy egy lapra verettek, olyanok szoros értelemben, mellyek már felebb valának érintve, vagy mindkét lapra verettek, millyeneken mindkét lapon van ugyan saját képveret és felirat, de hátlapjukon némelly átvert vonások tűnnek fel. Nemellyek azt vitatják, hogy azok Svédországban Biörn' országlása alatt, már a' VIII. század' végével jöttek keletbe, honnan Dán—és Németországba kerülvén, a' X. században Ottók alatt használtattak leginkább. (*Memoires de l' Acad. des Inscriptions et des belles lettres. T. XXIII. p. 212.*) Helyesebb azok' véleménye, kik azt írják, hogy azoknak a' XII. század előtt a' pénztudományban semmi nyoma. (*Otto Sperling, Epist. ad Jac. Mellen, de numorum bracteatarum et cavorum progressu. Lubecae, 1700. Voigt, Beschreibung v. bömischen Münzen.*), mit Mader József is, hasonló pénzek' kiadásával igyekszik megmutatni (*Erster, und zweiter Versuch über die Bractcaten*), honnen azt tanuljuk, hogy azokat a' német fejdelmek a' XII. század' kezdetétől a' XIII. elejeig használták leginkább.

Hazánkban illy nemű, a' szomszéd tartományoktól elfogadott pénzek, szintazon XII. században jöttek keletbe, azoknak első példáját II. Béla (1131—1141.) IV. nemű pénzei közt találjuk ugyan, gyakrabban még is csak III. Béla' (1173—1196.) alább leirando pénzei közt fordulnak elő; az úgy nevezett mindkét lapra verettek' pedig, mellyek valódi lemezpénzek' sorába nem tartoznak, több példányát már I. Béla, Salamon, I. Gyéza 's I. László pénzei között is lehetne tapasztalunk. (*Fgyezt. Mader, Krit. Beitr. III. 82. l.*)

I. n e m ű.

Csúcsain keresztkécs szemcsés kereszt, a' király' nevével.

Nagys. 8. Súly. — szemer. Rítk. $\frac{6}{10}$.

Schoenwisner, 129. l. Mader, Krit. Beitr. III. 65. l. Lelevel, Numism. III. 61. l.

1. BELA szemcsés karimában, a' pénz' egész lapját csúcsain keresztkécskel ékes egyenkarú szemcsés kereszt foglalja el, az L betű alatt gömböcs.

Hátlapon közepe felé csikos körben, REX szó helyett R és X betűk egybekapcsoltan jönnek elő. *Magyar egyetem.*

IV. tábl.
106. sz.

Itt az az ellenvetés tételhetnek, hogy e' pénzen a' kereszt' karjai közt olyan a' betűk helyzete, hogy azokat ABEL névnek is olvashatni, ez pedig bizonyos dán király' neve; csak hogy ennek pénzei 's a' magyar penzek között, mint Mader is helyesen megjegyze, igen nagy a' különbség, egyébként is a' következő nemű pénz elhárít minden kétséget, hátlapján ugyanazon képveretet előtűntető.

II. n e m ű.

A' király' neve, két fekkentes, mintegy lilimokkal ékes vonal között.

Nagys. 8. Súly. 4—5. szemer. Rítk. $\frac{3}{10}$.

Széchenyi, Cat. I. 40. l. Appel, Repert. II. 851. l. Mader, erster Versuch über die Brakteaten. 61. sz.

1. BE $\frac{3}{4}$ LA a' pénz' lapján szemcsés karimában, két rövid fekkentes, virág félével vagy lilimokkal ékes vonal között; a' virágok fölött két gömböcs, és a' pénz' téréen még négy van elhintve.

Hátlapon csikos körben egybekapcsolt R és X betűk, és az előlapi képveret' átvrt nyomai. *Nemzeti muz. és Mader, felebb idézett helyen.*

IV. tábl.
107. sz.

2. BE=LA egyéb mint az előbbin. *Wetzl tanács. Somogyi. Rupp.*

3. Mint felebb; az L betű alatt, és az alsó lilim' bal üregében háromszög.

4. Mint 1. szám alatt; de hátlapján az R és X betűk felfordultán jönnek elő.

Az 1. szám alatti pénz, a' nemzeti muzeum Szechenyi Catalogusában, valamint a' 2. számmal jegyzett Appel Repert. idézett helyén, II. Bela pénzei közt helytelenül adatik elő; mert az I. nemű pénzhez, melyet a' Not. Hung. rei num. szerzője, minden körülményt tekintve nem ok nélkül III. Belának tulajdonítja, leginkább hasonlít.

III. n e m ű.

Négy póznából alkotott, a' pénz' lapját négy részre osztó kereszt, a' király' nevével.

Nagys. 8%. Súly. 8. szemer. Rítk. 6'.

1. † MONETA BELE REGIS R (keleti jellemű betűkkel), vékonyan szemesített karima 's hasonló kör között; közepett két egyenközü bütykös zegű 's a' pénz' egész térétt elfoglaló póznából alkotott kereszt, mellynek közepén a' póznák' egymást átmetsző pontjaira helyezett négy bütyök közű zárt gömböcs, szegleteiben pedig négy T betű foglalatik.

Hátlapon közepé felű helyezett csikos körben olly egyenkarú kereszt' neme tűnik elő, mellynek tönke két ferde vonalra, karja pedig két félkörhöz hasonló levelre ágazik szét, térént hat elhintett gömböcs látható. *Luczenbacher.*

XI. tábl.
303. sz.

Két kérdést támaszthatni e' pénz' feliratára nézve: 1.) Mit jelent a' kereszt' szegleteiben látható négy T betű? 2.) Mi értelmet tulajdoníthatni a' körirat' végén álló R. betűnek? Az elsőre nézve, hogy a' kereszt' szegleteibe foglalt négy T betűt másnak nem magyarázhatni, mint TERTII, arra maga e' pénz nyújt bizonyítványt, mit szükségtelen bővebben fejtegetni, miután e' négy T betű pénzverői jegynek úgy sem vétethetik; részint mivel négy ugyanazon betű, ennyi pénzverői jegynek nem szokott használtatni; részint pedig mivel kétségtelen pénzverői jegyekre V. István előtt nem akadhatni.

A' második kérdést, vagy a' körirat' végén álló R. betű jelentését a' mi illeti: III. Béla' 1190-dik évi oklevelében Regni Moneta nevezetet találunk. (*Cod. Dipl. Tom. II. p. 253.*) Az 1298-ki törvény' 37-dik cikkelyében Regalis Moneta említetik (*Kovachich, Sylloge Decretorum. Tom. I. p. 39.*), és II. András' 1217-dik évi oklevelében mondatik: *Licet nunquam moneta regalis in regno banatus sive ducatus fuerit ab aliquo rege facta.* (*Katona, Hist. Crit. Tom. V. p. 249.*); ezekből világos, hogy volt mind királyi pénz (moneta regalis), mind báni vagy vezéri pénz, (moneta banalis, seu ducalis), és ez amazzal ellentétben áll úgy, hogy királyaink amazt Magyarország' ezt pedig Sclavonia részére verettek; nem is veretett senki királyaink közül Sclavonia részére királyi pénzt, hanem mindig bánt, vagy vezért: de mivel ez utóbbi először Imre királyunk alatt jó elő, e' pénzünk' körirata végén álló R betű REGALIS nevezetre nem magyarázható; mert a' vele ellentétben álló BANALIS, III. Béla alatt még nem létezett.

Nem-e valamelly magyar tartomány' neve tehát ezen R. betű? Rascia nem; mert ez nem így, hanem Servia néven, és pedig először Imre királyunk' czímei közt jó elő. (*Cod. Dipl. II. p. 395.*) Nem Rasciae, hanem SERVIE REX olvasható II.

András' 1216. pecsétén (*Pray, Syntagma de Sigillis. Tab. II. fig. 2.*) II. Béla, kinek neje Ilona, Uróz szerbországi fejedelem' leánya vala, már birta Boszniát, melynek régibb neve Rama. „Bosnense regnum, quod et Ramam vocamus.“ (*Chron. P. IV. c. 65.*) II. Béla 1135-ki oklevelében következőleg írja magát: „Bela Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croatiae, Rameque rex.“ (*Katona, Hist. Crit. Tom. III. p. 493.*), ki is Boszniát fiának II. Lászlónak adta át vezérségül, mint az 1136-dik év körül költ oklevelben olvastatik: „Rex Bela (II.) inclitus in conuentu Strigoniensi, vbi filio suo Ladislao (II.) cumuni regni consilio Boznensem Ducatum dedit.“ (*Katona, Hist. Crit. Tom. III. p. 503.*) Utóbb II. Gyéza, III. István, III. Béla, és más ezek után országlott királyok, többnyire Rex Ramae czímen írják magokat. Bosznaország volt Rama volt III. Bélának azon öröksége, melyet 1162-ben Mánuel udvarába költöztekor nyert, és melyről Cinnamus ezeket írja: „Hungari colloquio cum Palaeologo (Manuelis legato) habito, et Belam (III.) ipsi tradiderunt, et regionem, quam superstes adhuc pater illi assignaverat, habentes in haeredii sortem concesserunt.“ (*Joannis Cinnami, Historiarum Lib. VI. Parisiis, 1670. fol. Lib. V. p. 126.*) Igaz, hogy Bélának azon örökségét, melyet Mánuel' udvarában tartózkodásakor birt, mások Dalmátországnak nevezik, mások pedig Bosznaországnak vagy Rámának mondják; de ezen nem fogunk fennakadni ha tudjuk, hogy Dalmátország, Rámát is magában foglalta. (*Antonii Gánczi, Disputatio Diatribae. p. 159.*) Pénzünk' köriratát tehát így kell olvasni: MONETA BELE REGIS RAME; és III. Béla e' pénzt, III. István' eleében, Mánuel udvarában tartózkodása alatt, Bosznaországban, vagy Rámában, mint örökségeben vereté. Az úgy is tudva van, hogy a' királyfiak királyoknak is hívattak, és hogy III. Béla Mánuel' udvarában, hol tiz évig tartózkodott, majd despota, majd esászári czímet viselt. Bosznaországról többet, valamint annak arany és ezüst bányáiról, olvashatni illy czimű könyvben: *Georgii Pray, Commentarii Historici de Bosniae, Serviae, ac Bulgariae, tum Valachiae, Moldaviae ac Bessarabiae cum Regno Hungariae nexu. Editit Georgius Fejér. Budae, 1837. 8. p. 24. Tudományos Gyűjt. 1841. III. 3—17. l.*

IV. n e m ű.

Közepett kereszt, négy keresztke 's ugyanannyi holdka között.

A. Hátlapon azonegy tönkkel egybekapcsolt két kereszt.

Nagys. 7—8. Súly. 4—6. szemér. Rith. $\frac{2}{6}$.

Széchenyi, Cat. I. 53. l.

1. Szemcsés karimában egyenkarú, csúcsain szélesebb kereszt, e' körül négy keresztke, szegleteinél négy kifelé konyult holdka látható.

Hátlapon csikos körben, azonegy közös tönkkel egybekapcsolt két kereszt, középett egy, oldalvást pedig két gömböcs. *Nemzeti muz. Magyar tud.*

IV. táb. 98. sz. *társ. Somogyi. Stur.*

2. Mint felebb, a' közép kereszt' szegletében gömböcs. *Nemzeti muz.*
3. - - ugyanott háromszög, az előlapnak átvert nyomaival.
4. - - egyik külső kereszt' oldalánál csillag.
5. - - hasonló kereszt' belső szegleteinél két gömböcs.
6. - - a' középső kereszt' ellenkező szegleteiben két felül gömböcs.
7. - - egyik holdka' nyílásában gömböcs. *Weszerle.*
8. - - ugyanott háromszög.

XI. táb. 305. sz.

B. Hátlapon V betű alkatra összetett két vonal.

Nagys. csaknem. 8. Súly. 5. szemer. Ritk. $\frac{6}{7}$.

9. Előlapú képverete mint 1. szám alatt; hátlapján pedig csikos körben két ferde V betű alakba összetett vonal, vagy szeg, öt gömböcs között.

XI. táb. 304. sz. *Stur.*

V. nemű.

Három szemcsés vonal, oldalvást hat holdka két keresztkével.

Nagys. 7—8. Súly. 4—6. szemer. Ritk. $\frac{2}{7}$.

Széchenyi. Cat. I. 43. l. Mader, über Brukt. I. 62. sz. és Krit. Beitr. III. 64. l. Appel, Repert. II. 853. l.

1. A' pénz' karimája szemcsés, téréen három fennálló szemcsés vonal vagy kormánypálca, közülök az első 's harmadik csúcsain háromszög, felül és alul hat kifelé konyúlt holdka, a' két középső 's bütykös végű gömböcsöt foglal magában, oldalvást két keresztke; a' kormánypalcák között pedig két gömböcs látható.

Hátlapon a' pénz' közepe felé csikos kör, mellyben két holdka és szintannyi gömböcs virág félét alakítanak, ez alatt gömböcs fölött fekm-

IV. táb. 99. sz. *tes*

Nemzeti muz. G. Eszterházy.

2. Mint felebb, a' középső kormánypálca végén is háromszög.
3. - - a' kormánypalcák mint 1. szám alatt, de az egyik felső holdkában is gömböcs tünik elő. *Weszerle.*

4. Mint felebb, bütyök nélküli holdkák, egyiknek térén két gömböcs látható.
5. - - a' kormánypálczák között nem két, hanem négy gömböcs jó elő. *Weszerle.*
6. - - az egyik keresztke mellett kívül két gömböcs. *Ugyanott.*
7. - - az egyik szélső holdka' üregében háromszög. *Ugyanott.*

Ezen a' nemzeti muzeum Széchenyi, Cat. I. 43. l. leírt, és a' határozatlanok közt III. táb. 5. sz. alatt rajzban előadott pénzem III. Istvánnak tulajdonítatik; mivel hasonlít más két S betűvel jelelt példányhoz, mely itt III. Istvánnak I. nemű pénzei sorában van leírva, 's IV. táb. 101. sz. alatt lerajzolva; de e' királynak, rövid ország-lasa miatt, némi hihetőséggel más pénzt nem igen tulajdoníthatni, mint olyant, melyen S betűk, vagy más a' képveret' hasonlatossága miatt bizonyosabb jelek tűnnek elő. Azon három vonal pedig, ha nem a' metsző által önként választott ékesség, harmadik (mind III. Istvánnra, mind III. Bélára alkalmazható) rendszámnak, mely azon kor' pénzein még nem használtatott, épen nem tarthatni, hanem azt inkább e' királyunknak hódoló három országot vagy tartományt jelentő szintannyi kormánypálczának lehetne magyarázni.

VI. n e m ű.

Fekmentes kormánypálcza keresztekkel és más keverten helyezett jegyekkel.

A. Nagyobb veretű pénz; hátlapján V betű alakba helyezett két vonal.

Nagys. 8. Sily. 5—6. szemér. Rtkk. $\frac{2}{4}$.

Schoenvisner, 148. l. Mader, Krit. Beitr. III. 66. l.

1. Felirat hiányzik, szemcsés karimában közepett fekmentes, szemcsés, háromszögesúcsú bot, vagy kormánypálcza; a' felső tér' közepén magas kereszt, oldalainál két fennálló aláfordult félkörökkel fedett kúp, a' pénz' karimája felé két szeg; az alsó térén pedig hasonló aláfordított két kúp között gömböcs, ez alatt háromszög, oldalvást két kereszt.

A' hátlati csikos körben két döntött, V betű alakba helyezett vonal, öt gömböcs között. Silányabb ércz. *Kopácsy primás. Rapp.*

IV. táb.
108. sz.

2. Mint felebb; az alsó térnek két kúpja közt gömböcs két háromszög között; hátlapján a' középponti gömböcs hiányzik. *Weszerle.*

3. Mint felebb; felső téréen csillagosa fölött kereszt. *Ugyanott.*
4. - - a' kormánypálcza' jobb végénél alúl háromszög látható. *Magyar egyet.*
5. - - a' felső tér' bal oldalánál, a' kúp és szeg között gömböcs szemlélhető. *Császári muz.*

B. Kisebb veretű pénz; hátlapján kereszt és négy holdka.

Nagys. 5. Súly. 3. szemer. Rítk. $\frac{2}{5}$.

6. Mint 1. szám alatt, de a' vonalkormánypálcza' közepén és végein gömböcs, a' felső téréen keresztke, alatta két pont; az alsón pedig két tetőírányos vonal fölötti ív, boltozatot képez, mellyben T betűhöz hasonló jegy tűnik fel, mellette két pont.

Hátlapján a' pénz' közepe felé helyezett csíkos körben egyenkarú kereszt' tűnik elő, szegleteiben kifelé konyúlt négy holdkába foglalt szintannyi gömböcs. *Weszerle. Rupp.*

V. táb.
109. sz.

7. Más, előbbihez hasonló, jobbról szeg helyett egyedül gömböcs látható, az előlapi boltozat melletti pontok nélkül.

8. Mint felebb, a' felső keresztke helyett kettős kereszt féle tűnik elő, a' két kúp is jobban e' felé hajlik, a' boltozat melletti pontok hiányznak. *Weszerle.*

VII. nemű.

Paizon kettős kereszt a' király' nevével; hátlapon királyi szék.

Nagys. 7. Súly. 5—6. szemer. Rítk. —

Schoewinier, 128. l. Széchenyi, Cat. I. 45. l. Lelevel, Numism. III. 61. l.

1. BELA REX csíkos körben hosszúdad háromszegletes paizon kettős vagy patriarchai kereszt.

Hátlapon csíkos karimában emelékthalap, vagy királyi szék, ezt két gömböcs ékesíti, 's háromszöggel és gömböcsökkel végződő hat oszlop gyámo litja, felül kereszt két karika között, oldalvást két csillag, alul pedig holdka két karika között. *Nemzeti muz. Weszerle. Rupp, és másutt.*

V. táb.
110. sz.

A' magyar kereszt mindenkor kettős kereszt volt, és azt, mint Hartvik és mások II. Szilveszter' levele után közönségesen veledeknek, e' pápa küldé sz. Istvánnak, hogy a'

király előtt hordoztatnek apostolsága jeleül. (*Francisci Caroli Palma, Heraldicae Regni Hungariae Specimen, Vindobonae, 1766. 4. p. 5. et seq.*) Kik a' kettős keresztet királyi ekessegek közé számítják, azok Bévai Péterre támaszkodnak, ki azt állítja, hogy elveszett. (*Johan Georgii Schuandner, Scriptores rerum Hungaricarum. Lipsiae, 1746. fol. Tom. II. p. 439. 472.*) De elvesztése' idejét senki sem említi úgy, mint sz. István zászlójának összetörését, II. Károly' koronázatásákor. Schoenvisner (*Szechenyi, Cat. III. 51. l.*) már sz. István pénzén is kettős keresztet akart látni; de gróf Festetics példányán, melyre (*Notitia Hung. rei num. I. tab. 9. sz.*) hivatkozik, látható keresztet, valódi kettős keresztnek nem tarthatni, azon inkább kettős kereszt alakba előadott önkentes vonalok állanak, melyek ily alakban sem e' királynak más, sem a' legközelebb utódi' pénzén épen nem találtatnak; mert valódi kettős kereszt először II. László felebb leirt (*V. táb. 140. sz.*) penzen látható, mely III. Béla pénzén már háromszegletes paizon is tűnik elő; ámbár kettős keresztnek királyáink' pecsétein II. András és IV. Béla előtt semmi nyomára nem akadhatni. (*Martini Schwartner, Introductio in rem Diplomaticam. Budae, 1802. 8. p. 176.*) Úgy látszik, hogy a' kettős kereszt Pannonia' régi czimere, ámbár nem akarom vedeni Iustinian' császár' azon latin nyelvre fordított levelét, mellyben ezek olvastatnak: „Ex parte vero sinistra in sectione scutum coelestis coloris cum duplici Cruce aurea, exprimente secundam Pannoniam.“ (*Georgii Pray, De Sacra dextra, p. 132. Dissert. in Annal. vet. p. 87. Tudományos. Gyűjt. 1833. XII. 79. l.*)

Vannak, kik e' pénzt az azon előadott paizsnál fogva inkább IV. Belának tulajdonítják; mert a' paizsok, némelyek szerint (*Jochim Lelevel, Numismatique du Moyen- age. Paris, 1835. P. III. p. 61.*) először a' XIII. század' közepe táján, és így III. Belának időszaka után jöttek keletbe, 's kettős kereszt paizon Pray (*Syntaxma Historicum de Sigillis. 1805. Tab. V. fig. 2. Tab. VII. fig. 2.*) szerint a' magyar királyok' pecsétein IV. Béla előtt nem találtatik: ámbár pecsétekről pénzekre, valamint más külföldi emlékekről magyarokra kétségtelen következtetést nem vonhatni; de mivel Heineccius ime' soraiból. „Sequuntur ea (sigilla), quae voco triangularia, caque vel cordis figuram praesferentia, vel scuti, vel denique folii. Horum quoque usus ante saeculum XII. non invaluit, quippe quo primum insignia ac scuta gentilitia in sigillis ostentare coeperunt illustres familiae.“ (*Johannis Michaelis Heineccii de veteribus Germanorum aliarumque Nationum Sigillis Syntaxma Historicum Francof. et Lipsiae, 1719. fol. p. 59.*) kiviláglik, hogy oly alakú paizsok, millen ezen Béla penzen tatáltatik, már a' XII. században is, melynek végeig e' királyunk' elete terjed, használtattak: e' pénzt, veleményem szerint annál inkább kell III. Belának tulajdonítanunk; mert képerete királyi szék, vagy emelektalap, és az, III. Béla' korával egyező lemezpenzék' jegyeihez hasonló jellemeket állít előnkbe.

2. Mint felebb, hat gyámol helyett csak öt. *Rupp.*

3. Mint felebb, a' hátlapi szemésés karimában királyi szék öt gyámollal, holdka helyett pedig keresztke két karika közt. *Rupp.*
4. - - a' királyi szék hat gömböcesel és öt gyámollal, a' fennső keresztke jobb oldala melletti karikánál háromszög tűnik elő.
5. - - hat gömböcs között csillag, és öt gyámol.
6. - - annyi gömböcesel és gyámollal mint felebb, a' két utolsó gömböcs között balról csillag.
7. - - hét gömböcs és hat gyámol, a' negyediknél balról gömböcs.
8. - - hátlapja üres az előlap' átvert képveretét előtűntető. *B. Ocskay.*
9. - - öt gyámol, ezek alatt sorba helyezett három holdka. *Weszerle.*
10. - - a' két utolsó gyámol között jobbról gömböcs.
11. - - a' gyámol és gömböcs mint 1. szám alatt, de az első holdka' nyílásában gömböcs látható.

VIII. nemű.

Emeléktalap fölött kettős kereszt.

Nagys. 8—9. Súly. 3—4. szemer. Ritk. —

Schoenvisner, 125. l. Széchenyi, Cat. I. 41. l.

1. Felirat hiányzik, csikos karimában öt gömböcesel ékes királyi szék, vagy erkély fölött patriarchai kereszt, két gömb között, alul a' királyi szék' gyámola mellett két rózsa.

Hátlapon mind ezek' átvert völgyelete látható, *Rupp, és másutt.*

2. Más hasonló, a' királyi széken nyolcz gömböcs. *Weszerle.*

3. Inkább négyszegletes alakú példány, képverete mint felebb; de hátlapja egészen üres és sima. *G. Festetics.*

4. Mint 1. szám alatt, az erkélyen öt gömböcs, minden egyéb tulajdonmány nélkül. *Egykor Haffenbeck.*

5. Mint 1. szám alatt, ugyanott hat gömböcs, és alul karikákba foglalt csillagokkal ékes. *Császári muz.*

6. Az előbbihez hasonló, csakhogy a' gyámol oldalainál két rózsza helyett szintannyi karikába vagy körbe foglalt gömböcs látható. *Rupp.* V. tábl. 112. sz.

IX. nemű.

Egyedül kettős kereszt.

Nagys. 7. Súly. 4. szemer. Ritk. 6/.

1. Felirat hiányzik, a' karima nélküli pénz' homorú közepén szélesebb végű fennálló kettős kereszt.

Hátlapján az előlapi veret' nyomai láthatók. *Somogyi.*

V. tábl. 113. sz.

X. nemű.

Hármas emberarcz a' király' nevével.

A. Világosan kiírott király' neve.

• • *Nagys. 8. Súly. 5—6. szemer. Ritk. —
Széchenyi, Cat. I. 40. l.*

1. BELA REX gyengén szemesézett karima és kör között, középett hármas arczú hajadon fej.

E' lemezpénz' hátlapja, az előlapi képveretnek visszas helyzetű völgyeletét állítja elő. *Nemzeti muz. Rupp, és másutt.*

V. tábl. 114. sz.

2. Mint felebb; B betű előtt háromszög.
3. - - B betű előtt gömböcs. *Conrad.*
4. - - X és B között két gömböcs.
5. - - E és L között háromszög. *Weszerte.*
6. - - ugyanott csillag. *Magyar tud. társ. Somogyi.*
7. - - E és L között két gömböcs, és harmadik X után. *Jankovich. Balthasar.*
8. - - L betű előtt gömböcs. *Milkovics.*
9. - - L előtt két gömböcs. *Vidák.*
10. - - A és R között háromszög. *G. Eszterházy. Somogyi.*
11. - - ugyanott csillag. *Magyar tud. társ. G. Eszterházy.*
12. - - ugyanott gömböcs. *Weszl tanács.*

- XI. tábla
306. sz.
13. Mint felebb; ugyanott két gömbücs. *Weszerle.*
 14. - - A után fekkentes vonal. *Weszerle.*
 15. - - R előtt gömbücs. *G. Eszterházy.*
 16. - - R és E között holdka.
 17. - - az R betű illy alakú □
 18. - - E és X között gömbücs. *Welzl tanács. Magyar tud. társ.*
 19. - - X előtt karika. *Rupp.*
 20. - - X után gömbücs. *Weszerle. Rupp.*
 21. - - ugyanott háromszög. *Magyar tud. társ. Welzl tanács.*
 22. - - a' fejnek egyik szeménél gömbücs. *G. Eszterházy.*

B. Kétesen kiírott név.

Nagys. 8. Sily. — szemér. Rilk. 6/2

23. Koszorúban kisebb fej; felirat helyett illyféle goth betűk: MON. B. P. (Moneta Belae Regis helyett, a' P görög R helyett áll); hátlapja üres és átvert.
- V. tábla
415. sz.

XI. nemű.

Egyszerű emberarcz, felirat nélkül.

Nagys. 8—10. Sily. 4—5. szemér. Rilk. —

Széchenyi, Cat. I. 55. l.

1. Felirat hiányzik; a' pénz' karimáját két közpöntű szemcsés domború kör keríti, közepett három rózsával koszorúként ékes jobbra fordult emberfej látható.

Hátlapján ugyanazon képveret átverten és visszasan tűnik elő. *Nemze-ti muz. Rupp, és másutt.*

V. tábla
416. sz.

2. Más, inkább csikos mint szemcsés körökkel, a' fej körül kétesen előadott rózsákkal; kisebb. *Rupp.*
- V. tábla
417. sz.

3. Más, mellynek fejét három virágból, mintegy liliumokból szerkezett koszorú ékesíti.

4. Mint felebb, az arcz' egyik pofáján gömbücs látszik.

5. Más, mellynek feje nem három, hanem csak két rózsával ékes.

XII. nemű.**Koronás király, királyi széken ülve.**

Nagys. 8. Súly. 4—5. szemer. Rítk. $\frac{1}{2}$.

Schoenvisner, 124. l. Széchenyi, Cat. I. 41. l.

1. =B= (Béla) a' szemcsés karimájú pénznek jobb, és =R= (Rex) annak bal téréen; közepett a' király koronás fővel, hosszú köntösben szemközt ülve, jobbájában lilimos kormánypálca, baljában kereszt aranyalma (gömb); homorúan átvert hátlapján ugyanaz képveret. *Rupp, és másutt.*

V. táb.
118. sz.

2. Más; az R betűnek jobb oldalánál gömböcs helyett csillagcsa. *Magyar egyet. Weszerle.*

3. Hasonló; más veretű 's valamivel kisebb. *Weszerle.*

4. Mint felebb; R helyett ime' jegyek: IQ. hátlapja egészen üres és sima. *G. Festetics.*

XIII. nemű.**Koronás király lóháton.**

Nagys. majd 8. Súly. 5—7 szemer. Rítk. $\frac{1}{3}$.

Leitzman, Numism. Zeit. 1835. 155. l. 9. táb.

1. Domború széles karimában a' király koronás fővel, hosszú köntösben, lóháton balra vágatva, jobbájában vadászsólyom; hátlapján ugyanazon átvert képveret. *Rupp, és másutt.*

V. táb.
119. sz.

2. Mint felebb; a' lovag' karja alatt karika. *Magyar tud. társ. Schimko.*

3. - - ugyanott csillagcsa.

4. - - a' sólyom alatt háromszög.

5. - - a' ló' hasa alatt gömböcs.

6. - - ugyanott a' karima felé csillag.

7. - - ugyanott háromszög. *Weszerle.*

8. - - a' király különböző lovon, felemelt karokkal, jobbájában madár. *B. Ocskay.*

9. - - a' lovag' karja alatt gömböcs. *Magyar tud. társ.*

10. - - a' lovag durva alakban, jegye mint felebb. *Welzl tanács.*

XI. táb.
307. sz.

Leitzman idézett helyen, e' pénzt az alsatai pénzek' sorában adja elő; de mivel éreze 's munkája III. Belának más lemezpénzeivel egyező, 's ezen Belának Pray' munkájában (*Syntagma Historicum de Sigillis etc. Tab. VII. fig. 3.*) előadott pecsétén, az űő király' oldalainál, e' pénz' karimájához hasonló nagyságú körben, szintolly lovag' képe látható, mint e' pénzen: az iránt, III. Belának kell-e ezen pénz tulajdonítanunk, vagy valamely más királynak, többé semmi versengés sem támadhat.

XIV. n e m ű.

Kereszttartó emberi alak.

Nagys. 6. Súly. 3. szemer. Ritk. $\frac{3}{5}$.

1. Felirat hiányzik; szemcsés karimában emberi alak, vagy merő szemézetből alkotott mellkép, hajadon fűvel szemközt, jobbában kereszt, felemelt baljával; e' lemezpénz hátlapja az előlapi átvert képveretet állítja elő.

V. táb. *Luczenbacher. Rupp, és másutt.*
120. sz.

XVII.

I M R E.

1196-ik etől 1201-ig.

I mre, ki Henricus, Hemicus, Enricus, Emiricus, Almericus, Hemmeradus stb. néven is hivátek (*Joh. Christ. Gatterer's, Abriss der Genealogie. Göttingen, 1788. 8. 47—48. l.*) okleveleiben pedig többnyire Henricus, ritkábban Hemicus néven nevezetik, atyjának III. Belának kimúlta után 1196. vette át az országot, melyet az országlásra vágyó öcsse II. András nem sokára, ismét, és a' kisdéd László' megkoronázatása után harmadszor is villongásba kevert. Dalmát és Horvátországot elfoglalván, azokban vezéri hatalmat gyakorolt, melly tartományokat aztán maga Imre adta át vezérségül testvéreinek, kivel megbekült; de miután Constantia királyné László' fiuval megszorodott, e' testvérek között új viszátkodás támadt, és már szemközti csatarendben állott a' ket testver' ellenséges hada, midőn Imre fegyver nélkül, és védetlenül, vesszővel kezében, öcsésének táborába indul kiáltva: majd meglátom ki merészli kezeit királya ellen emelni? mire Andrást karján fogva a' táborból kivezette, 's övéinek őrizetére bizta. Imre aztán Endre öcsését, fiának a' már megkoronázott kisdéd Lászlónak gyámjává rendelvén 1201-ben meghalálozott.

E' királynak egyetlen, az is nagy ritkaságú pénze ismeretes, annak egészen kiírott nevével; vannak, mellyek nevének egyedül kezdő betűit

állítják előnkbe, és pedig majd H betűket szemcsés és keresztelés végű kereszt' szegleteiben, vagy keresztet befoglaló szemcsés ferde vonalkák között; majd E betűket fekkentes szemcsés kormánypálcza végein, vagy egyetlen E betűt két kormánypálcza között tüntetnek elő; egyéb pénzein pedig holdkák és gömböcsök közé kevert és összehalmozott keresztkek és más jegyek látszanak; a' hátlapi veret jobbadán keresztet, és a' téren hasonló ékességeket állit előnkbe. Meg kell azon kívül jegyezniünk, hogy a' *Moneta Regis* vagy *Ducis pro Slavonia* felirattal vert úgy nevezett *slavoniai*, vagy *báni* pénzek, először e' királyunk alatt jönek elő.

Ha Schoenvisner, ki midőn a' *Notitia Hung. rei numariae* című munkáját írta, 's a' nemzeti muz. Széchenyi Catalogusát kiadta, az itt alább leirt Imre pénzei közül egyet sem ismert, azon négy E betűvel jegyzett (VI. nemű) példányt, mellyet (*Not. Hung. rei num. p. 148. N. 7. Tab. II. N. 67.*) a' határozatlanok közé soroz, annak veretere 's munkájára ügyelve, meg tudta volna határozni: akkor, miként *Erzsébetnek*, I. Lajos nejeének E. R. (*Elisabetha Regina*) betűkkel jegyzett pénzét, úgy III. Andrásnak A. (nem H.) betűvel és keresztet lógó tartó husvéti báránnyal vert példányát, helytelenül Imrének nem tulajdonította volna. (*Not. Hung. rei num. 130. l. Széchenyi, Cat. I. 47. l.*) Ezekről többet: *Mader, Krit. Beitr. III. 67. l. K. K. Anzeigen, II. 84. l. és Lelevel, Numism. III. 61—63. l.*

I. nemű.

A' király' neve egészen kiírva.

Nagys. 7½. Súly. — szemer. Rith. 6/26.

1. * HENRICVZ o (H. E-vel, és N. R-rel van egybekapcsolva) e' név a' szemcsés karimájú pénz' téréen három sorba van írva.

Hátlapon csikos körben összekapcsolt R és X betű két gömböcs között.
Weszerle.

2. * HENRICVZ o egyébként mindkét lapja mint felebb. *Weszerle.*

V. táb.
121. sz.
XI. táb.
308. sz.

II. nemű.

Keresztelés végű szemcsés kereszt' szegleteiben négy H betű.

A. Nagyobb veretű példány.

Nagys. 7½. Súly. 5—6. szemer. Rith. 3/10.

Mader, Krit. Beitr. III. 66. l.

1. H betű (*Henricus* helyett) szemcsés, 's keresztelés végű kereszt' szegleteiben négyszer; a' pénz' karimája szemcsés.

Hátlapján, a' pénz' közepe felé helyezett csikos körben keresztke, mellynek csúcsai szélesebbek és gömböccsel ékesek. *Mader. Weszerle.*

V. táb.
122. sz.

2. Mint felebb; egyik II mellett csillagcsa. *Weszerle.*

3 - - - egyik II és kereszt' karja között gömböcs látható. *Somogyi.*

B. Kisebb veretű példány.

Nagys. 6. Súly. 4. szemer. Ritk. $\frac{2}{7}$.

4. Mint 1. szám alatt, a' kereszt' egyik karja mellett két pont; a' hátlapi körben nyolcz gömböcs közé zárt kereszt. *Rupp.*

V. táb.
123. sz.

5. - - - az egyik II oldalainál két gömböcs; hátlapja mint az előbbin. *Magyar egyet.*

6. - - - a' kereszt' egyik végénél gömböcs. *Weszerle.*

III. nemű.

Négy H betű 's szintannyi rézsutos vonal közé'zárt kereszt.

Nagys. 7. Súly. 3. szemer. Ritk. $\frac{2}{6}$.

1. Szemcsés karimában négy H betű 's szintannyi szemcsés vonal, vagy rézsutos és felfordított kúp egymást váltva, 's akként helyezve, hogy azokkal a' pénz' közepét elfoglaló szemcsés kajomkereszt van bekerítve.

Hátlapján csikos körben, közepén és végein bütykös egyenkarú vonal-kereszt, mellynek mindegyik szegletében három gömböcs foglaltatik. *Magyar tud. társ. Weszerle. Stur, és másutt.*

V. táb.
124. sz.

2. Mint felebb; az egyik II betű fölött háromszög. *Welzl tanács.*

3. - - - hasonló betű alatt szintazon jegy. *Weszerle.*

4. - - - az egyik II betűben, középvonala helyett háromszög tűnik elő.

5. - - - a' kereszt' egyik karja végén gömböcs látható. *Somogyi.*

IV. nemű.

Keresztkéssel végződő szemcsés kereszt, szegleteiben holdkákba foglalt négy kúp.

Nagy. majd 8. Súly. 6. szemer. Ritk. $\frac{3}{8}$.

1. Szemcsés karimában szemcsés kereszt, melynek végein czelókéek és háromszögek keresztkéket alakítanak, szegleteiben négy felfordított és a' középpontnak sugárzatként irányzott, két félkörbe kerített kúp foglaltatik.

Hátlapja csíkos körben egyenkarú 's szélesebb végű keresztet, melynek szegleteiben négy gömböcs látható, állit előnkbe. *Magyar tud. társ. Rupp.*

V. táb.
125. sz.

2. Mint felebb; a' kereszt' egyik szegletében gömböcs jó elő. *Weszerle.*

E' pénznem, mind a' II. nemnél látható keresztkéssel végződő szemcsés keresztre nézve, mind a' III. neműnél tapasztalt a' középpont felé rézsutt irányzott négy kúpnál fogva, mind végre azon gömböcsök miatt, melyek a' hátlapi kereszt' téreit ékesítik, Imrének látszik tulajdoníthatónak; meg kell itt jegyeznünk, hogy ezen kúpok vagy bütykös ékek, ponttal jelelt I. betűhöz hasonlók ugyan, de azokat e' betűnek, mint Imre (Emericus) magyar név' kezdő betűjének, mint némelyek akarják, nem tarthatni; mert illy képveret más királyok' mint II. és IV. Bela' pénzein is tapasztalható, 's az I. betűt nem volt szokás azon korban ponttal jelelni; ide járul még, hogy hazánk' pénzein és pecsétein a' felirat mindig latin nyelven adatik elő.

V. nemű.

Holdkákba foglalt szemcsés kajomkereszt, szegleteiben négy ék.

Nagys. 6. Súly. 3. szemer. Ritk. $\frac{3}{8}$.

1. Szemcsés karima, közepett egyenkarú szemcsés kereszt, melynek tönkét, vagy mindkét szárát és karját holdkákba foglalt négy rézsutos czelóke ékesíti; szegleteiben pedig négy vonal, vagy szemcsés rézsutos ék tűnik fel, melynek mindegyike a' kereszt' közepe felé külön három ponttal díszes.

Hátlapon csíkos körben hasonló kereszt, csúcsain négy gömböcs, egymással szintannyi boltív, vagy holdka által egybekapcsolva. *Vidák. Rupp.*

V. táb.
126. sz.

VI. nemű.

Szemcsés kormánypálcza, a' téren négy E betűvel és két keresztkével.

Nagys. 7. Súly. 4. szemer. Rít. $\frac{3}{8}$.

Schoenvisner, 148. l.

1. E betű (Emericus helyett) a' szemcsés karimájú pénz' téren négyszer fordul elő; a' pénz' közepén e' betűk között fekkentes szemcsés kormánypálcza, mellynek vonalka által keresztül szelt közepét és háromszegletes csúcsait négy gömböcs ékesíti, minden két betű között végre, keresztke jó elő.

Hátlapján csíkos körben nagyobb egyenkarú 's végein szélesebb kereszt látható, mellynek szegleteiben négy gömböcs foglaltatik. *G. Festetics.*

V. táb.
127. sz. *Weszerle. Rupp.*

2. Mint felebb; az egyik keresztke 's pénz' karimája mellett gömböcs.
3. - - ugyanott két gömböcs. *Weszerle.*
4. - - a' kormánypálcza egyik oldalánál még annyi gömböcs.
5. - - a' középső vonal' ellenkező szegleteinél mindkét felül gömböcs.

Hogy ilyen goth alakú E betűk, millyeneket e' pénznem állit előnkbe, más magyar pénzeken is találtatnak, már felebb 73. l. is volt érintve; mire Schoenvisner nem ügyelven, ezen, Imre pénzeinek más jeleit is előtüntető példányt, a' határozatlanok közé helyezé. (*Notit. Hung. rei num. p. 148. N. 7. Tab. II. N. 67.*)

VII. nemű.

E betű két kormánypálcza között.

A. A' hátlapi körök közt keresztke, vonalok és gömböcsök.

Nagys. 7. Súly. 4. szemer. Rít. $\frac{4}{12}$.

1. A' vonalos karimájú pénz' közepén két fennálló bütykös kormánypálcza között E betű, fölötte karikára helyezett keresztke, alatta pedig csúcsos boltív keresztke fölött; a' kormánypálczák' oldalainál merő tetőirányos vonalok jönnek elő, balról V betű féle látható.

Hátlaton két vonalos kör között keresztke, négy gömböcs és három vonal egymást váltva, közepett egyszerű kereszt. *Császári muz. Welzl tanács.*

V. táb.
128. sz.

B. A' hátlati körökben csupa gömböcs.

Nagys. 7. Súly. 5—6. szemer. Rít. 2/5.

2. Csaknem hasonló képveret, de az E kormánypálczák helyett két csúcsos kúp közé van helyezve, felül keresztcs karika, alul holdka, oldalvást mindkét felül három vastagabb vonal; hátlatján két vonalkör között néhány gömböcs, közepett pedig bütykös végű kereszt tűnik elő; silány ércz. *Milkovics. Rupp.*

V. táb.
129. sz.

3. Mint felebb; de E betű alatt holdka helyett csúcsos boltív látható.

Kiss. Stur.

4. - - az E fölötti karika keresztke nélküli; hátlatja üres, az előlapi képveret' átvett nyomaival. *Tibolth.*

V. táb.
130. sz.

5. A' 3. számúhoz hasonló, de E betűje visszáról látható; hátlatja mint 4. szám alatt. *Welzl tanács.*

Ezen pénzek és Imrének más pénzei között képveretre, munkúra 's érczre nézve szembetűnő a' különbség, innen az a' kétség támadhatna: nem kell-e ezeket inkább más királynak tulajdonítanunk; azonban ismeretesek Imrének más szintolly nagyságú, érczű 's veretű pénzei, ezek' egyik neve SPALATINVS előlapi felirattal, mellynek hátlatján két csíkos körben tetőirányos vonalok, keresztké és gömböcsök egymást váltva, közepett pedig egyenkarú kereszt látható szintugy, mint az 1. szám alatt leirt példányon; másik nemén továbbá ez olvasható: SPALATINO, mellynek hátlatján két vonalkör között csupa gömböcs, közepett pedig egyenkarú bütykös végű kereszt, mint a' 2. és 3. sz. alatti példányokon tűnik elő; innen nyilván következik, hogy mind ezen, mind a' leirt E betűvel jegyzett példányok egy korban és Spalatroban verettek. Hogy Imre, III. Bélának első szülött fia, ki atyja' életében 1185. koronáztaték meg, birta Dalmát — és Horvátországot, azt az oklevelek bizonyítják, és így Spalatro Dalmátország' városa is Imrének hódolt, ki mint tudva van, igen adakozó volt e' város' polgárai iránt, hihetőleg Bernard ottani érsek' kedveért, kit mint volt nevelőjét atyjaként tisztelt és szeretett.

VIII. nemű.

Keresztkés végű nagy kereszt mellett két szemcsés tönkével egybekapcsolt négy keresztke.

Nagys. $7\frac{1}{2}$. Súly. — szemer. Ritk. $\frac{9}{10}$.

1. A' szemcsés karimájú pénz' térén keresztkés végű kereszt, melynek tönke 's karjai a' pénz' lapját négyfelé szelvén, annak középpontjára helyezett dölt koczkára vagy csürlőre támaszkodnak, a' kereszt' szegleteiben tetőirányos tönk által kettesével egybekapcsolt négy keresztke, ezek körül négy holdka, egyikének üregében háromszög látható.

Hátlapon csikos körben, négy gömbüccsel egybekapcsolt szintannyi holdkába kerített egyenkarú kereszt.

V. táb.
131. sz.

IX. nemű.

Keresztkés nagy kereszt, mellette annak két vonalos karjával egybekapcsolt négy husáng.

Nagys. $7\frac{1}{2}$. Súly. 6. szemer. Ritk. $\frac{4}{10}$.

1. Szemcsés karimában nagy kereszt egész karimáig terjed, melynek szemcsés tönke czelőkés, vonalos karja pedig keresztkés végű; ez a' pénz' közepét elfoglaló, belül háromszöggel és gömbüccsel (ezek a' rajzban kihagyvák) jelelt csürlőre támaszkodik, oldalvást négy kifelé konyúlt holdka, a' kereszt' szegleteiben annak két vonalos karjával tetőirányosan egybekapcsolt négy husáng, ezek' irányában a' pénz' térén négy karika, mindkét felül pedig két pont látható.

Hátlapján csikos körben egyenkarú kereszt, ennek szegletei irányában négy gömbücs, tönke 's karjaival ellentétben pedig szintannyi kifelé konyúlt holdka tűnik elő. *Weszerle. Stur.*

V. táb.
132. sz.

2. Más, melynek csürlődét közepén egyedül gömbücs látható, egyébként mint az előbbi. *Weszerle*

X. nemű.

Szemcsés vonalra helyzett szemcsés magas kereszt, és más jegyek.

Nagys. 7 $\frac{1}{2}$. Súly. 4. szemer. Ritk. $\frac{3}{7}$.

1. Szemcsés karimában, közepett fekkentes kampós végű szemcsés vonal, fölötte szemcsés tönkű magas kereszt, ennek felső szegleteiben két háromszög; a' felső téren három fennálló szeg féle, az alsón pedig két fekkentes vonalka által egybekapcsolt négy tetőirányos vonal, mely szintannyi holdkával mintegy három visszás boltozatot alakít, alul közepett háromszög. *)

Hátlapon csikos körben szokott kereszt, tönke 's karjai irányában négy gömbücs; szegleteivel ellentétben pedig szintannyi háromszög látható. *Weszerle. Kíss.* V. táb. 133. sz.

2. Az előbbihez hasonló, a' kereszt' tönke hosszabb, és a' két szeg között balról háromszög tűnik elő; de a' boltozat melletti háromszög hiányzik; kisebb. *Luczenbacher.*

3. Képverete 's nagysága mint az előbbié, a' két szeg közötti háromszög nélkül. *Rupp.*

4. Keresztje mint 2. szám alatt, csak hogy annak miként karja fölött két háromszög, úgy az alatt ugyanannyi gömbücs jó elő. *Szalay.*

XI. nemű.

Két nagyobb boltozat között fekkentes kormánypálcza 's négy karika.

Nagys. 8. Súly. 5. szemer. Ritk. $\frac{3}{9}$.

1. A' pénz' közepén husáng, vagy szélesebb végű, közepén tetőirányos czelőke által ketté szelt fekkentes kormánypálcza, két hasonló czelőkével végződő boltozat között; a' kormánypálcza oldalainál négy karika, egyik végénél pedig háromszög jelenik meg.

*) Nem képeznek - e ezen vonások valami keleti írást? milyen már felebb III. István' pénzein is látható; azt a' keleti nyelvekben jártosak fogják meghatározhatni.

Hátlapján csíkos körben czelőkés végű egyenkarú kereszt, szegleteiben
IV. táb. négy gömböcs látható. *Milkovics.*
105. sz.

2. Mint felebb; egyik karikánál, és az e' melletti boltozat' külső szegleténél két felül gömböcs. *Vidak.*
- 3 - - a' kormánypálca egyik végénél mindkét felül gömböcs. *Weszerle.*
4. - - de minden jegy nélkül. *G. Eszterházy. Courad.*

XII. nemű.

Négy hosszukás keresztke között fekkentes, szemcsés és keresztkés kormánypálca.

Nagys. 8. Súly. — szemer. Ritk. $\frac{4}{9}$.

1. Szemcsés karimában fekkentes, szemcsés, közepén czelőkével, végein pedig keresztkéekkel díszes vonal, vagy kormánypálca, e' mellett a' pénz' mind felső, mind alsó téréen hosszúdad, alul bütykös két kereszt áll; a' kereszték' karjai közt gömböcs, de a' kormánypálca' egyik keresztkéje mellett egy gömböcs jelenik meg.

Hátlapján vonalkörben szélesebb végű kereszt, szegleteiben négy gömböcs tűnik fel.
V. táb.
134. sz.

2. Mint felebb; de a' két keresztke közötti gömböcs alatt csillagcsa is látható.

XIII. nemű.

Két tetőirányos H betűként szerkezett, és hat keresztke közé kerített vonal.

Nagys. 8. Súly. 3. szemer. Ritk. $\frac{3}{7}$.

Appel, Repert. II. 855. l.

1. Szemcsés karimában két tetőirányos vonal, vagy bütykös végű 's keresztkéket befoglaló oszlop H betű alakot tüntet elő, hat keresztkével környezve; a' középsővel ellentétben álló két keresztke mindkét felül négy gömböccsel van körülvéve, a' többi pedig az oszlopok' végeihez kapcsolva.

Hátlapján csíkos körben két kifelé konyúlt holdka látható, e' között két háromszög közé zárt gömböcs. *Somogyi. Schimko. Stur.*

V. táb.
135. sz.

2. Mint felebb; de a' középponti 's szélső keresztke között csillagesa tűnik fel. *Welzl tanács.*

XIV. n e m ű.

Keresztcsoport három czelőke vagy kormánypálcza körül.

Nagys. 7—8. Súly. 3. szemer. Ritk. $\frac{4}{9}$.

Solennia Kis-Hontana.

1. Gyengéden szemcsézett karimában keresztcsoport, közülök hat, melly csaknem kettős, három szemcsés tetőirányos czelőkével van egybekapcsolva; a' többi négy pedig czelőkéek közé fekkentesen rendezve; a' két szélső mellett mindkét felül gömböcs jó elő.

Hátlapján vonalkörben egyenkarú kereszt, mellynek végei négy holdkába foglalvák, ezek között szintannyi gömböcs látható. *Solen. Kis-Hont. Császári muz.*

V. táb.
136. sz.

2. Az előbbihez hasonló, a' középső czelőkének egyik keresztkéje mellett két pont tűnik elő. *Stur.*

XV. n e m ű.

Imre király' Sclavonia részére veretett pénzei.

Ámbár a' sclavoniai pénzek külön, a' magyar tartományok' pénzei sorába tartozó osztályba valók: a' mennyiben mindazáltal királyainktól, vagy azok' nevére a' királyfiaktól, mint sclavoniai vezérektől verettek; azokat a' magyar pénzek közé véltem sorozandóknak, a' bánok és más tartományi kormányzók által veretteket nem ide, hanem a' tartományi pénzek' sorába helyezvén. Ezen sclavoniai királyi pénzek' előlapi felirata majd: MONETA REGIS P SCLAVONIA; néha ámbár ritkábban: REX SCLAVONIE, millyeneket Imrétől kezdve egész Robert Károlyig találunk bezárólag; majd: MONETA DVCIS P SCLAVONIA, ritkábban DVX SCLAVONIE feliratúak, millyenek egyedül Imre, II. András, és IV. Béla alatt jönek elő, II. Endre, Kálmán és ifju Béla sclavoniai vezérektől; majd valamennyinek előlapi képverete nyest két csillag között. Hátlapi képveretök talap fölött széles ket-

tős kereszt, két koronás fej között, melynek alsó karjánál többnyire a' király' nevét jelentő két betű tűnik elő; a' felsőnél pedig csillag és holdka láthatók.

A' tartományi vezérség különbözött az ország' harmadából állott magyar vezérségtől; miként I. Béla 's I. Gyéza a' magyar vezérségben, úgy III. Béla is saját nevére veretett pénzt, mint felebb (78. l.) mondatott, a' tartományi, bosznországi, vagy rámai vezérségében. Horvátországot azaz a' régi Slavóniát sz. László kapcsolta 1091-ben a' magyar koronához, és azt Almusnak, I. Gyéza fiának adta át vezérségül (*Lucius, de regno Dalmat. et Croat. Lib. III. c. I.*) II. Endre 1217-ki oklevelében sz. László királyunkról mondatik: „Qui terram Slavoniae sive banatum - - - coronae Hungariae subiugavit.“ (*Katona, Hist. Crit. Tom. V. p. 247.*) Innen új tartományi vezérség eredett, melynek részei Horvát- és Dalmátországok valának; a' régi Verőcze, Valkó, Pozsega 's Szerém vármegyék azonban, nem a' scлавioniai, hanem a' magyar vezérséghez tartoztak. (*Podhradczky József, Slavóniáról. Budán, 1837. 8. — Georgü Eeđer, Croatiae ac Slavoniae cum regno Hungariae nexu. Budae, 1839. 8.*) Miként királyaink az országlásra, úgy koronáztattak meg vezéreink a' vezérségre; de a' magyar vezérséget rendszerint az első, a' scлавioniai pedig rendszeren a' második szülött királyfi bírta; annyi legalább bizonyos, hogy amazt V. István 1271-dik évi oklevelében „Jus Ducatus - - - Regum primogenitis institutum.“ nevezettel híja (felebb 14. l.) erről pedig spalatroi Tamás, Béla scлавioniai vezerről, V. István öcsceséről szóltában feljegyzte: „Quod (Slavoniae) Dominium ei (Bela) naturali iure competeat, utpote, qui secundus erat regis (Bela IV.) filius, primogenito iam Stephano (V.) Ungarici regni diademathe insignito.“ (*Schwandtueri, Scriptores rerum Hungaricarum. Lipsiae, 1748. fol. Tom. III. p. 632.*)

Birták ugyan a' scлавioniai vezérséget Imre, IV. Béla 's V. István, mint első szülött ifju királyok; de e' vezérség akkor is ezek' öcsceit inkább illette, 's azt Imre, II. Andrásnak, ez, királysága alatt Kálmánnak, IV. Béla szinte annak, utóbb pedig az ifju Belának, V. István öcscesének volt kénytelen átadni. Ugy látszik, királyaink a' scлавioniai vezérséget kegyelemnek, a' királyfiak pedig jognak tekintették. II. Endre 1227-diki oklevelében mondja: „Filius noster Colomanus, D. gr. Ruthenorum rex et liberalitate nostra dux Dalmatiae atque Croatiae.“ (*Katona, Hist. Crit. Tom. V. p. 495.*) A' scлавioniai vezérséget bíró királyfiak tehát, nem hatalmok szerint vezérekedtek, hanem vezérségöket a' királytól nyert hatalommal kormányozták, és Katona István oklevelek után írja: „Licet autem Emerico filio, Bela (III.) reditus harum provinciarum (Dalmatiae et Croatiae), addixerit; ipse tamen supremum in eas ius, ut ex donationibus et iudiciorum delegationibus apparet, retinuit.“ (*Hist. Crit. Tom. IV. p. 435.*)

Innen magyarázható, miért jelenik meg a' Scлавonia' részére vert pénzekben kettős kereszt is, mint Magyarország' czimere, és miért az azokon előadott egyes betűk, a' király' nevét állítják előnkbe akkor is, ha a' vezér nevére verettek, azaz, habár „Moneta ducis pro Scлавonia.“ feliratuk.

A. A' király' sclavoniai pénzei.

Nagys. 9—10. Súly. 13—15. szemér. Ritk. —

Schoenvisner, 195. l. Széchenyi, Cat. I. 57. l. Mader, Krit. Beitr. III. 92. l.

1. † MONETA REGIS P (pro) SCLAVONIA szemcsés karima és hasonló kör között, középett jobbra futó nyest két csillag között.

Hátlapon szemcsés karimában és vonalkörben lépcsős talapon széles kettős kereszt, két szemközti koronás fej között; a' kereszt' felső karjánál jobbról csillag, balról holdkába foglalt gömböcs; a' kereszt' alsó karjánál pedig jobbról K balról R betűk, ezek fölött kurtító jegy (azaz Henricus Rex), a' kereszt' közép sarkaiban ferdén helyezett két virág vagy lilium.

Rupp, és másutt.

2. Az előbbihez hasonló, de a' kereszt alsó karja' végénél ime' betűk: M. h. (Moneta Henrici) jónak elő. Kiss.

3. Mint az előbbiek; E. R. (Emericus Rex) betűkkel jelelt. Nemzeti muz. Magyar egyet.

V. táb.
137. sz.

Mader József (Krit. Beitr. III. 92. l.) a' sclavoniai pénzekről következő egyes betűket gyűjtött össze: NK. HR. RL. SR. RR. és hR. melyekről azt állítja, hogy azok nem a' király' hanem az akkori bán' vagy pénzverő nevét jelentik, melly véleménye el nem fogadható, részint mert e' betűk az akkori bánok' neveikkel meg nem egyeztethetők, részint mivel bánoktól, Robert Károly és I. Lajos előtt, ekkorig pénz nem is találtatik, részint végre, mivel kétségtelen pénzverői jegyekre V. István előtt nem akadhatnak. Egyébiránt nem NK. hanem Mader' saját tábláján (46. sz.) MK. (Moneta Karoli) betűk állanak; RR helyett pedig Joachim' (Münz Cab. I. 134. l.) pénzén hR. (Henricus Rex) találtatik, nem is szenved többé kétséget, hogy az illy R. betűt mindig REX szónak kell magyaráznunk. Palma Károly Ferencz (Heraldicae Regni Hung. Specimen. 58. l.) azon véleményét sem lehet elfogadni, melly szerint minden illetén pénzt, a' kereszt' szegleteiben találtató két lilium miatt, valamely anjoui királyunknak kell tulajdonítanunk; mert liliumok kétségtelen magyar pénzekben, már e' királyok (Károly és Lajos) előtt is fordulnak elő.

E' pénzek' hátlapján, a' kettős kereszt (mellyről felebb 82. l.) alatt szemlélhető két koronás fej, kétség kívül a' király' és ennek országlása alatt a' sclavoniai vezérseget bíró királyfi' feje; nem pedig Dalmátország' czimere, mint Palma Károly Ferencz gyanítá (Heraldicae Regni Hung. Specimen. p. 66.); nem is I. István' és I. László' feje, mint Schoenvisner előtt látszott hihetőnek (Széchenyi, Cat. III. 78 l.)

Sclavonia hajdan nyestbőrrel nagy kereskedést űzött, innen magyarázható, hogy ezimere nyest, II. Ulászló 1496-ki oklevelében találattik: „Quamvis illud regnum nostrum Sclavoniae ab antiquo habuerit pro armorum insigni unum Marturem.“ stb. (*Franc. Caroli Palma, Heraldicae Regni Hung. Specimen. p. 60.*) A' martures, martes, mustellae martes, Martialis szerint (*Lib. 10.*) cattae Pannonicae, nevű állatok bőrei, melyek már a' római asszonyoknál is nagy ékességnek tartattak, Sclavoniában adóképen is szedettek a' bánok' részére. Így kell érteni I. Lajos 1354-ki törvényének 12-dik cikkelyét: „Nec ratione collectae marturinarum, Bán' zsolosmája vocatarum a' modo et in posterum molestentur.“ A' törvénykönyvben álló Bansulmora (Bán' zsolosmája helyett, collecta pro bano) hibás olvasás; tengeri vámnak magyarázata pedig még hibásabb; mert kún László' 1276-ki oklevelében mondatik: „Collectam victualium, quae vulgariter zulusma dicitur.“ (*Pray, Not. Praev. Tom. I. p. CIII.*) Maga e' sclavoniai pénz is nevezeték marturina néven, ezen állatnak, nyestnek képervetétől, melyet Kundmann helytelenül állit farkasnak és Zápolya' ezimerének. (*Schoewinsner, Not. Hung. rei num. 199. l.*)

B. A' vezér' sclavoniai pénzei.

Nagys. 9—10. Súly. 15—17. szem. Rít. —

Joachim, Münz Cab. I. 134. l. Mader. Krit. Beitr. III. 92. l. Appel, Repert. II. 824. l.

4. † MONETA DVCIS ₪ SCLAVONIA képerete mint 1. szám alatt;

V. táb. hátlapján h. R. betűkkel szinte mint az 1. számú. *Rupp, és másutt.*
138. sz.

Imre, ki atyjának III. Belának életében koronáztatek meg, maga is birta ugyan Sclavoniát; mert az 1194-dik évi oklevélben találattik: „Regnante Domino nostro Bela, serenissimo rege Hungariae — — — et Almerico (Emerico) filio super Dalmatiam et Croatiam.“ (*Katona, Hist. Crit. Tom. IV. p. 428.*); de e' vezérség öcsését II. András illette, ki azt Imre' királysága alatt el is foglalta, 's 1198-dik évi oklevelében így írja magát: „Ego Andreas, tertii Belae regis filius, Dei gratia Dalmatiae, Croatiae, Ramae, Culmaeque dux.“ (*Katona, Hist. Crit. Tom. IV. p. 488.*) Utóbb hosszas viszátkodás után egység lett e' két testvér között, és Imre a' sclavoniai vezérséget Andrásnak engedé, ámbár abban maga is főhatalmat gyakorolt, mint oklevelei bizonyítják; innen az következik, hogy az imént leírt pénznek h. R. betűi Imre királyt, a' DVCIS ₪ SCLAVONIA felirata pedig e' vezérséget bíró Andrást illetik.

XVIII.

KISDED LÁSZLÓ.

1204-dik évtől 1205-ig.

Imre kimúltával II. András vette át mind a' kised László gondviselését, mind az ország' kormányát; de viszálykodások támadván Endre 's Constantia Imre' özvegye közt, e' királyné összeszedte az ország' kineseit, és László fiával Bécsbe futott el Leopold ausztriai vezérhez, ki ellen midőn Endre hadat készítene, László kiköltözött ez életből.

E' kised királyfinak, ki Andrásnak gyámsága alatt töltvén megkoronáztatása utáni igen rövid életét, királyi hatalmát nem is gyakorlá, hihetőséggel semmi pénzt sem tulajdoníthatni.

XIX.

II. ANDRÁS. (*jeruzsalemi.*)

1205-dik évtől 1235-ig.

II. Endre a' kised László' elhunytá után azonnal lépett a' királyságra, mely hosszú ugyan, de sokféle belső pártoskodásnak volt kitéve. Első neje Gertrud vala, kinek kényé szerint intéztettek el az ország' ügyei, e' királyné testvére Berthold, még fiatal és az egyházi tudományokban járatlan, kalocsei érsekké, majd Bank bán helyébe horvát-és dalmátországi bánná választatek, és más méltóságokra emeltetek, kiről maga a' király írja III. Incze pápának: „Ob cuius (Bertholdi) vehementem affectionem et promotionem super alios, fere totius regni nostri maiorum et minorum odium incurrimus.“ (*Katona, Hist. Crit. Tom. V. p. 212.*) A' királyné meggyilkoltatt, Endre nem gondolván a' belső zavarok' orvoslátával, a' szent földre költözött, honnan megérkezvén, az országot új pártokra szakadozva találta, még IV. Béla, már megkoronázott ifju király, sem vala büntelen. 1222-ben országgyűlést hirdetvén, megerősíté az ország' sz. Istvántól nyert szabadságait. Második neje Jolanta vala, harmadik Beatrix Aldrovandin esztei őrgrof' leánya, és viselős, mikor II. András 1235-ben meghalálozott, ettől születék István, ki utóbb a' velencei Morosini (Maurocena) Thomasinától nemzé III. Andrást, Árpád nemzetségeből utolsó királyunkat.

Ha találatnak a' középkor' pénzei közt, nem annyira az ércz' tisztaságára és csinos véseményre, mint inkább a' veret' csodálatos változataira

néve kitünő példányok: úgy minden bizonnyal azok, mellyeket II. András országlásának hosszú ideje alatt veretett; kispénzei ugyan is, kormányának különböző időszakát tekintve vezéri és királyi pénzekre oszlanak, az előbbieket nagy része Magyarországot, kevés Sclavoniát, és egyetlen Dalmátországot illető. Ha munkájokat tekintjük, némelyek kivált vezérsége alattiak, frizáki, vagy az aqnilejai patriarcháktól vert pénzek módja szerint; mások ismét byzanci monorban, görög művészek által készíttetek, kikkel e' király, úgy látszik Palaestinában tortózkodása alatt dolgoztatott; mások végre más magyar pénzek szokott munkáját állítják előnkbe.

Jellemző 's fő eszme e' pénzek' előlapján a' király' koronás feje hármastoronnyal falai alatt, vagy két tornyoeska között; vagy a' király koronás fővel 's kardot vagy kormánypálczát és keresztet gömböt tartva; hátlapon pedig hasonló három toronnyal ékes épület, ritkábban paizs magyar részsütös vagy hárántcsíkokkal, vagy egyszerű kereszt stb. adatnak elő. A' jegyek és ékességek között első helyet foglalnak, a' növekedő hold és csillag; körök, csillagesák és liliomok. A' király' neve kevés példányon van feljegyezve, 's ezek' ritkasága a' többi felett helyezendő. Az ércz, kivéven a' byzanci monorban verettek, jobb vegyületű; nagyságok hasonló az első királyaink' kispénzeihez, vannak, mellyek kétségkívül országlása' végéhez tartoznak, kisebb veretűek is.

A' régi pénzt évenként kellett más új veretű pénzzel beváltani; II. András 1222-ki törvénynek 23-dik cikkelye rendeli: „Item nova nostra moneta per annum observetur a pascha usque ad pascha, et denarii tales sint, quales fuerunt tempore Regis Belae.“ Innen magyarázható e' király pénzeinek mind ritkasága, mind változatossága. Ugyan azon 1222-ki törvény' 24-dik cikkelyében olvastatik: „Comites camerarii, monetarii, salinarii, et tributarii, nobiles regni; Ismaelitae et Judaei fieri non possint.“ melly törvénynek nem igen lehet sükere; mert az 1231-ki 31-dik cikkely újra rendeli: „Monetae et salibus, ac aliis publicis officiis; Judaei, et Saraceni non praeficiuntur.“ (*Kovachich, Sylloge Decretorum. Tom. I. p. 9.*). A' pénzveretés tehát agarének', kik szaraczen és izmaelita néven is neveztettek (*Tud. Gyűjt. 1828. XII. — La France Littéraire. Decemb. Paris, 1836. 8. p. 427.*) felügyelésére is volt bizva, 's innen magyarázható, miért találunk pénzeinken keleti, ekkor meg nem magyarázott feliratot.

I. n e m ű.

Koronás fej három torony között; harántcsíkok és a 'vezér' neve.

Nagys. 11. Súly. 12—13. szemer. Ritk. $\frac{6}{20}$.

1. † *A *N *D · · · · S *D · (azaz: Andreas Dux.) két csíkos kör között, középett négy félkörből szerkezett paizsba foglalt monorú vértén magyar harántcsíkok, a 'félkörök' belső szegleteiben négy gümböcs, külsőkben pedig szintannyi a 'félkörökkel összekapcsolt mintegy nyelvek ábrázoltatnak.

Hátlapjának karimája két csíkos körből áll; középett három kis toronyú körbe, vagy boltívbe foglalt szemközti koronás fej látható, melynek állkapcsát függő karika ékesíti. *Somogyi. Késs.*

V. táb.
141. sz.

2. Előlapjára nézve az előbbihez hasonló; hátlapjának karimája 's körre szemesés, ezek közt jobbról némelly betűk' nyomai, a 'szélső tornyoeskák' oldalainál pedig a 'boltívhez csatolt két kampó tűnik elő.

V. táb.
142. sz.

Imre 's II. András két testvér között, mindjárt annak országlása elején háború tört ki, 's András 1196. 1199. és 1203-dik években Magyarország' nagy részét Imre király' hűségétől elidegenítvén hadseteget gyűjtött, mellyel nem gondolván azzal, hogy III. Ince pápa 1198-ban mind magát András vezért, mind vezérségét egyházi átkokkal fenyegeté (*Katona, Hist. Crit. Tom. IV. p. 483.*) Dalmát- és Horvátországot elfoglalá stb. de épen ezeknél fogva nehéz meghatározni: e' villongások között verette-e II. András ezen vezérségi pénzeit, vagy Imre király' elhunytával 1204-től 1205-ig, mint a' kisdéd László' gondnoka 's az ország' kormányzója?

Meg kell itt jegyeznünk, hogy a' magyar négy harántcsík Imre király' 1202-dik évi, valamiut II. András 1233-ki aranypecsétein, és ez utóbbi királyunk' itt leirt vezérségi pénzein fordul legelőször elő, mellyekről Verbőczy István (*P. I. tit. 11.*) úgy vélekedik, hogy azok Magyarországnak Duna, Tisza, Száva és Dráva vizeit jelentik; de e' magyarázata el nem fogadható; mert bizonyos, hogy III. Béla, Imre és II. András királyaink alatt Magyarország' ezimerén orozslánok voltak. Imre király 1197-ki oklevelében mondja: „Arma etiam, seu insignia ipsius domini et patris nostri (*Be-lae. III.*) et nostra, scutum et desuper galeam, de summitate ipsius galeae Leonis anteriorem medietatem cum pedibus anterioribus ungula aurea rapaci ac coronam auream in capite gestantem - - - dedimus.“ (*Tud. Gyűjt. 1833. XII. 76—84.*) A' magyar négy harántcsíkon tehát eredetileg hét orozslán volt, mint azt II. András' 1233-dik évi aranypecsétén láthatni, 's ez lehetett a' hét magyar nemzék' czünere, utóbb az orozslánok feledékenységbe mentek, és a' négy harántcsík négy folyónak magyaráztaték.

II. nemű.

Koronás mellkép szemközt kardot és keresztet aranyalmát tartva, 's harántcsíkos paizs.

Nagys. 10 $\frac{1}{2}$. Súly. 11. szemer. Ritk. $\frac{6}{12}$.

1. Felirat hiányzik, két csíkos körből álló karimában a' vezér' koronás mellképe szemközt, jobbjában kardot, baljában keresztet aranyalmát tartva.

Hátlapján csíkos karima 's kör között, egymásután helyezett gömböcsök, közepett öt harántcsíkos monorú paizs, jobbról két gömböcs. *Wetzl*

V. táb.
143. sz. *tanács. Somogyi.*

III. nemű.

Szemközti fej három torony alatt, és harántcsíkos paizs mellett csillag és hold.

Nagys. 9. Súly. 7. szemer. Ritk. $\frac{6}{6}$.

1. Felirat nélkül, szemcsés karimában három torony, mellyek közül a' középső goth boltívre van helyezve, ez alatt koronás szemközti fej, mellynek vállainál szárny féle tűnik elő.

Hátlapon két csíkos kör között kétes jegyek, közepett hosszúdad háromszegletes paizson öt harántcsík, jobbról csillag, balról telő hold. *Somogyi.*

VI. táb.
144. sz.

IV. nemű.

Kardot és keresztet aranyalmát tartó állvány; és tornyok közé helyezett fej.

Nagys. 10. Súly. — szemer. Ritk. $\frac{6}{6}$.

1. † ANDREA *sz* két csíkos kör között, a' téren mintegy sipkás és palástos állvány szemközt, jobbjában kard, baljában keresztet aranyalma,

Hátlapon csíkos kör között két torony, boltozat fölött, ebben szemközti koronás fej, a' tornyok' oldalainál két karikás czölöp, köztök pedig ke-

VI. táb.
145. sz. resztke 's e' fölött karika láthatók. *Egykor Appel.*

V. nemű.

András' képe 's neve; hármastornyú épület.

Nagys. 10. Súly. — szemer. Rith. 6/4

1. † ANDREA^{sz} — két szemcsés kör között, középett koronás fej szemközti, oldalainál némmely kétes jegyek.

Hátlapon csikos körben három tornyú hat ablakos épület, a' tornyok közt két karika, az épület alatt boltozat féle. *Egykor Appel.*

VI. táb.
146. sz.

VI. nemű.

Köriratban a' király' neve; hármastornyú épület.

Nagys. 10. Súly. 8—10. szemer. Rith. 5/20.

Schoenvisner, 132. l. Széchenyi, Cat. I. 48. és III. 69. l. Joachim, Münz Cab. I. 326. és II. 330. l. Zeitschrift von und für Ungern. VI. 27. l. Mader, Krit. Beitr. III. 70. l. Lelevel, Numism. III. 61. l.

1. † ANDREAS REX csikos karimán belül körben helyezett betűkkel, a' pénz' közepén háromszög alakban fekvő ABC betűk.

Gyengén szemcsézett karima és vonalkör között rendbe helyezett tizenhat karika, középett három tornyú vár, a' középső szélesebb és két emeletes torony háromszegletes fűdelű, a' két szélső kisebb pedig oszlophoz hasonló háromszegletes gömböcscsel ékes és csúcsos tetejű. *Császári muz. Rapp.*

VI. táb.
147. sz.

Cornides Dániel az e' pénzen látható A. B. C. betűkről azt gyanítja, hogy azok II. Andrásnak Bela, Kálmán és András három fiát jelentik; e' véleményét Joachim (*Münz Cab. II. 330. l.*) is elfogadta. Más véleményben volt Stüpsics Alajos Emanuel, a' magyar egyetemen a' régiségtudomány' egykori tanítója, ki e' betűket következőleg magyarázta: *Andreae Belae communis*, vagy *Andreas Bela corregentes.* (*Zeitschrift von und für Ungern. VI. 27. l.*) Utóbb azonban Cornides Dániel előbbi gyanítását azon véleményre változtatá, hogy e' betűk miként másutt; úgy a' magyar pénzekben is, az ezüst' tisztaságát jelentik. Schoenvisner (*Notitia Hung. rei num. 133. l.*) e' betűkben eleinte a' pénzveretés igazgatója' nevét, vagy a' pénzverőhely nevezetét kereste, utóbb Cornides Dánielnek véleményéhez állott, és mivel II. András 1222iki törvényének 23-dik cikkelyében rendeli: „Et denarii tales sint, quales fuerunt tempore Regis Belae.“ az A. B. C. betűket így magyarázta: *Ad Belae con-*

stitutionem, vagy Argentum Belae combustionis; de e' magyarázattal sem elégedvén meg, visszatért a' pénzverőhely' véleményéhez, és e' betűket B A C azaz: Biacs néven olvasta; így veledett Mader is (*Krit. Beitr. III. 70. l.*) Cornides' első véleménye azonban, Andrásnak három fiáról, melyet Lelevel is (*Numism. III. 61. l.*) elfogadott, leghihetőbbnek látszik.

2. Más hasonló, az A. B. C. betűk között a' pénz' középpontján gömbücs; hátlapon pedig a' középső torony' csúcsa mellett két gömbücs tűnik elő. *Nemzeti muz.*

3. Hasonló, melynek középpontján gömbücs, és az első R betű alatt háromszög látható.

4. Mint 1. szám alatt, a' középponti gömbücs hiányzik; hátlapon pedig karimája körül tizenöt karika, és a' baltorony' oldalánál gömbücs szemléltetik. *Weszerle. Klímó.*

5. Más az A. B. C. betűk között gömbücs; hátlapján tizenkilencz karika, a' többi mint 1. szám alatt. *Weszerle.*

6. Mint felebb; hátlapon a' középső torony' tetejénél balról gömbücs, és a' két kör között tizenkét karika jó elő. *Császári muz.*

VII. nemű.

A' király ülve; három tornyú épület.

A. Nagyobb pénz.

Nagys. 11. Súly. 13—16. szemer. Rith. $\frac{4}{8}$.

Mader, Krit. Beitr. IV. 106. l.

1. Felirat hiányzik, szemcsés karima és vonalkör között a' király szemközt koronás fővel ülve, jobbában liliomos kormánypálczát, baljában kereszt aranyalmát tartva, a' kormánypálcza' oldalánál karika.

Hátlapon szemcsés karima és csíkos kör között, körben helyezett huszonkét rózsácska; közepett három tornyú várna, a' szélső tornyok' csúcsain karikák láthatók; a' középső füdele pedig vonalos. *Milkovics. Rupp, és másutt.*

VI. táb.
148. sz.

2. Más hasonló, de hátlapján húsz rózsácska. *Vidák.*

E' pénz' rajzát Mader, (*Krit. Beitr. IV. 4. táb. 53. sz.*) adja elő, ki azt I. Fridrik (1152—1190.) császárnak tulajdonítja azon hasonlatosság miatt, melyet ezen császárnak más általa „Zweiter Versuch über die Brackteaten.“ (*VI. táb. 95. sz.*) czimú

munkájában leirt lemezpénzén talált, hol a' császár szintűgy űlve ábrázoltatik, mint ezen. Azonban az űlve előadott királyi kép azon korszak' pénzein olly közönséges, hogy azt meghatározás alapjául épen nem tarthatni: a' rózsácskák ellenben, karikák vagy háromszögek, kivált a' tornyos vár, II. András penzeinek fő 's megkülönböztetű ékessége.

B. Kisebb veretű pénz.

Nagys. 8 $\frac{1}{2}$. Súly. 8. szemer. Rít. $\frac{6}{4}$.

3. Felirat hiányzik; csikos körben ugyanazon király' képe űlve mint felebb, a' kormánypálcza oldalánál karika.

Hátlapon csikos körben szintollyfele épület, karima körül a' rózsácskák hiányzanak. *Császári muz.*

VI. táb.
149. sz.

VIII. nemű.

Emberfő tornyos vár fölött; három tornyú várna.

Nagys. 11. Súly. 8—12. szemer. Rít. $\frac{3}{7}$.

Széchenyi, Cat. I. 48. l.

1. Felirat nélkül; két csikos körből szerkezett karima, közepett három mintegy gerendával egybekapcsolt, és födele helyett mindkét felűl három gömböcscsel ékes két tornyú vár, e' fölött mintegy gyöngyökkel ékes sisakkal fedett emberfő szemközű, oldalainál karikába foglalt gömböcs; az épület alatt pedig csücsös kettős boltozat, mellynek térén szinte karika látható.

Hátlapon két csikos kör között, sorba helyzett tizenhét pontozott háromszög; közepett másfele szintűgy fedett három tornyú vár tűnik elő, gömböcscsel ékes félkör fölött. *Nemzeti muz. Rupp.*

VI. táb.
150. sz.

2. Mint 1. szám alatt; de hátlapján a' karima 's kör között huszonöt pontozott háromszög; kisebb. *Weszerle.*
3. - - tizenhat háromszöggel. *Somogyi.*
4. - - tizennégy háromszöget állit elő. *Skoda.*
5. - - tizenkilencz háromszöggel ékes. *Ugyanott.*
6. - - hasonló huszonhárom háromszöget tűntet elő. *Weszl tanács.*
7. - - huszonnégy háromszöggel jelett. *Star.*

IX. nemű.

Oszlopokkal ékes vár fölött emberfej; egyház homlokzat.

Nagys. 10. Súly. — szemer. Ritk. $\frac{6}{8}$

1. Csíkos körben épület féle, mellynek orma helyén mindkét felül két egymásra helyezett gombbal ékes oszlop áll, homlokzata pedig négy boltozattól van alkotva, fedelén mintegy pártás emberfő, alul vonalka és csillag között karika, a' bal oszlopnál pedig gömböcs (ez a' rajzban hiányzik) látható.

Hátlapjának karimája csíkos, közepett négy fentebbi alakú, két közép-ső magasabb oszloppal ékes, keresztet tetejű egyház' homlokzata, kettős VI. táb. ajtóval és lépcsővel, alul szintazon jegyek mint felebb. 151. sz.

X. nemű.

Emberfej boltozat fölött, két ferde torony között; épületféle.

Nagys. 10. Súly. — szemer. Ritk. $\frac{6}{8}$

1. Szemcsés körben, merő gömböccsel ékes boltozatra helyezett magas talapon koronás fej szemközt, két oldalról befelé hajolt torony, a' boltozat alatt pedig egyenkarú kereszt látható.

Vonalkörben két kifelé hajolt oszloppal díszes épületféle, oldalainál két csillag, ezek alatt gömböccsel egybekapcsolt két háromszög, az épület VI. táb. alatt gömböcs. *Weszerle.* 152. sz.

XI. nemű.

Emberfej tornyokra helyezett két boltozat között.

Nagys. 10. Súly. 7—10. szemer. Ritk. $\frac{5}{10}$

1. Szemcsés karimában a' pénz' közepét elfoglaló talapból, mellyen telő hold alakú sipkával fedett szemközti emberfej áll, oldalvást két toronyra nehezkedő, merő gömböccsel díszes boltozatok terülnek el; a' talap alatt

csaknem hasonló boltozat, a' fej' oldalainál pedig két pontozott gömböcs látható.

Hátlapon csíkos körben torony féle boltíves talap fölött, két mintegy VI. táb.
négyzetes és tókés tábla között, oldalvást két rózsa. *Weszerle.* 153. sz.

2. Más hasonló, hátlapján alul karika; kisebb veretű. *Szalay.* VI. táb.
154. sz.

XII. n e m ű.

Kettős kereszt oszlopos erkély fölött; hasonló kereszt gömböcsök és karikák között.

Nagys. 10. Súly. 12. szemer. Rít. 5/9.

1. Fogas karimában, közepett két gömböcs csúcsú oszloppal díszes rácsos erkély féle, e' fölött kettős kereszt, szegleteiben hat gömböcs, mindkét felül karika tűnik elő.

Hátlapja egyszerű körben hasonló nagyobb kettős keresztet, szintazon gömböcsökkel és karikákkal állít előnkbe. *Welzl tanács. Stur.* XI. táb.
309. sz.

XIII. n e m ű.

Két kettős keresztrel díszes emelékatalap; négy husángból szerkezett kereszt.

Nagys. 9—10. Súly. 8. szemer. Rít. 5/9.

1. Csíkos karimában emelékatalap vagy erkély, melynek szélei két fennálló kettős keresztrel díszesek, felső téren két kisebb bolthajtáson nyugvó boltozat; az alsón pedig szinte boltív két pontozott karika között; egy gömböcs a' felső boltozat' csúcsán, és egy hasonló a' bal kereszt alatt látható.

Hátlapja csíkos körben, szélein négy czelókével egybekapcsolt szintannyi póznából alkotott egyenkarú keresztet állít előnkbe, melynek belső szegleteiben négy gömböcs; külsőiben pedig szintannyi karika foglaltatik. VI. táb.
Welzl tanács. Jankovics. Szalay. 155. sz.

XIV. nemű.

Koronás fej két torony között, hold és csillag; három torony.

Nagys. 8—9. Súly. 8. szemer. Rítk. $\frac{4}{7}$.

1. Csíkos körben a' király' mellképe koronás fővel szemközt két torony között, felül telő hold, csillag és pontozott gömböcs között.

Szinte csíkos körben három torony, a' középső alacsonyabb de szélesebb, a' két szélső csúcsos, mind a' három pontozott boltíven nyugszik, felül virág féle két pontozott gömböcs között. *Rupp, és másutt.*

VI. táb.
156. sz.

XV. nemű.

Két koronás fej egymással szemközt; torony két paizs között.

Nagys. 8—9. Súly. 7—8. szemer. Rítk. $\frac{4}{7}$.

1. Szemcsés körben két koronás fej egymással szemközt, felül jobbról telő hold, balról csillag, ezek közt a' karimánál karika.

Csíkos körben torony, mellynek csúcsán csillag világít, két hosszúdad, gömböcsesel megerősített szalagról függő 's kettős keresztet befoglaló paizs között. *Conrad. Rupp.*

VI. táb.
157. sz.

2. Más hasonló, mellyen a' csillag és hold közötti karika hiányzik. *Császári muz.*

XVI. nemű.

Kettős keresztel ékes kapu két oszlop között; erkély féle.

Nagys. 10. Súly. 8—10. szemer. Rítk. $\frac{3}{6}$.

Appel, Repert. II. 854. l. 5. sz.

1. Csíkos karimában kapuív, kétfelül háromszegletes fedelű oszlopokkal egybekapcsolva, a' kapuív fölött bütykös harántvonalon kettős kereszt, két csillag között; alul három karika.

Hátlaapon csíkos körben rácsos erkély vagy királyi szék féle három boltív fölött, felül csillag két karika között, alul gömböcs. *Somogyi. Mil-*

VI. táb.
158. sz.

kovics. Rupp.

2. Hasonló, a' kereszt' felső karjánál balról háromszög, a' boltív alatt pedig csak két karika látható; hátlapja mint felebb. *Kiss.*

XVII. n e m ű.

Emberfej két oszlop között; három toronnyal ékes várna.

Nagys. 8—10. Súly. 7—8. szemer. Ritk. $\frac{5}{10}$.

1. Csikos körben két czölöp vagy fennálló oszlop, mellyeknek talapúl külön háromszög, fedélorom gyanánt pedig karika és gömbücs szolgálnak; közepett szemközti mellkép, felül két holdka között csillag.

Hátlapon csikos körben hármás tornyú vár féle, alúl mintegy szalagokkal egybekapcsolt épületi homlokzatot vagy emeléktaipot előtűntetű. *Rupp.* VI. táb. 159. sz.

2. Más melly csupán gombos ormú oszlopokat, és csúcsos sipkás emberfőt állit elő; hátlapján más alakú várna jó elő; kisebb veretű. VI. táb. 160. sz.

XVIII. n e m ű.

Keresztes torony két mintegy kúp között; kétesen előállított három oszlop.

Nagys. 9. Súly. 7. szemer. Ritk. $\frac{5}{9}$.

1. Csikos karimában, bütykös gerendán és mintegy lóczán nyugvó csúcsos ormú keresztes torony, oldalainál befelé két karika, ezeken túl felül karikás, alúl kétfelé ágazó talpú két mintegy kúp, ezek alatt szintantnyi telő holdka látható

Hátlapja csikos körben három mintegy oszlopot tűntet elő, mellyek közül a' középső magasabb, szemcsés, és karikás ormú, a' szélsők pedig négysegletes talapon nyugosznak. *Milkovics, és másutt* VI. táb. 161. sz.

XIX. n e m ű.

A' király' koronás feje két kettős kereszt között; lombfüzérbe foglalt egyszerű kereszt.

Nagys. 9—10. Súly. 14—15. szemer. Ritk. $\frac{2}{5}$.

1. Két csikos körben a' király' koronás feje szemközti, két kettős kereszt és telő hold között.

Hátlapon csikos körben egyenkarú kereszt, szegleteiben négy pontozott gömböcs, köröskörül lombozattal ékes. *Magyar tud. társ. B. Ocskay. Rupp*, VI. táb. 162. sz. és másutt.

XX. nemű.

A' király' koronás feje, tornyokkal és kereszttel ékes boltozat alatt; csillagokkal díszes kereszt.

Nagys. 9—10. Súly. 11—12. szemer. Ritk. $\frac{2}{5}$.

1. Külső csikos, belső szemcsés két körből szerkezett karimában a' király' szemközti koronás feje hármastornyú boltozat alatt, mellynek középső alacsonyabb tornya keresztcs.

Hátlapján két koszorúban egyenkarú 's szélesebb csúcsú kereszt, mellynek szegleteiben négy csillag foglaltatik. *Magyar tud. társ. Rupp, és másutt.* VI. táb. 163. sz.

XXI. nemű.

Mellkép két torony között; torony fölött kereszt.

Nagys. 7—9. Súly. 15. szemer. Ritk. $\frac{2}{6}$.

1. Csikos körben a' király' mellképe gömbölyű sipkában két tornyocskaközött.

Hátlapján két csikos körben védfalas torony vagy erősség fölött kereszt két csillag között. *Stur. Rupp, és másutt.* VI. táb. 165. sz.

2. Az előbbihez mindenben hasonló, de kisebb veretű. VI. táb. 166. sz.

XXII. nemű.

A' király' koronás képe karddal és kereszttel; egyházhomlokzat fölött kereszt.

Nagys. 9. Súly. 9. szemer. Ritk. $\frac{6}{8}$.

1. Csikos karimában a' király' koronás képe szemközti, jobbában kardot, baljában keresztet tartva, a' kardnál jobbról, és fejnél balról pont.

Hátlapján hasonló körben két tornyú egyház' homlokzata tűnik elő, a' tornyok között malthaihoz hasonló kereszt látható. *Conrad.* IX. táb. 310. sz.

XXIII. n e m ű.

Keresztes torony vagy erősség lobogók között; kereszt és négy lilium.

Nagys. 9. Súly. 12—15. szemer. Ritk. $\frac{2}{16}$.

1. Csíkos körben két emeletű keresztes torony, oldalainál két zászló, a' kereszt mellett két felül gömböcs látható.

Hátlapon hasonló körben egyenkarú behorpadt csúcsú nagy kereszt, szegleteiben négy lilium. *Magyar tud. társ. Weszerle.*

VI. táb.
167. sz.

Lilimos kormánypálcza először III. Béla' XII. utóbb II. András' VII. nemű pénzén találtatik; itt az egyes liliumok már úgy tűnnek fel, mint külön képveret, valamint András' legközelebbi utódinak pénzein is; következőleg el nem fogadható azok' vélcmenye, kik a' liliumok' magyar pénzeken első használatát Robert Károlynak tulajdonítják. Ámbár a' lilium szelvényben használtatott, nem is tartathatik kizárólag a' francia czimer ékességének; még is bizonyos, hogy VII. Lajos francia király már liliumokat használt mind pénzen, mind pecséten (*Neues Lehrgebäude der Diplomatik. I. §. 551. p. 358.*), kinek Margit nevű leánya, III. Béla királyunk' második neje vala. Egyebiránt a' liliumokról magok a' francia írók is csak annyit tudnak mondani, hogy történeteikben nincs homályosabb tárgy a' liliumok' eredeténél. (*Luczenbacher János, Henrik portugáliai gróf magyar eredetűek vélelme. Pesten, 1838. 8. 52. l.*)

XXIV. n e m ű.

Torony kereszték és virágocskák között; virágcsák- és karkákkal környezett kereszt.

Nagys. 9. Súly. — szemer. Ritk. $\frac{6}{16}$.

1. Csíkos karimában és szemcsés körben gombos csúcsú torony, két oldalánál felül két kereszt, alul szintannyi csillagként nyíltvirág tűnik elő.

Hátlapján szemcsés karima és csíkos kör között hasonló négy virágcsák's szintannyi karika egymást váltva, közepett széles egyenkarú kereszt.

VII. táb.
168. sz.

XXV. nemű.**Hold és csillag; két torony.**

Nagys. 10. Súly. 13. szemer. Rith. 6/22.

1. † ANDREAS • DAL • R (Dalmatiae Rex) koszorúban csillag, és ez alatt kétszarvú széles rácsos hold.

Hátlapon szemcsés körben két csúcsos torony vagy oszlop, ezek közt csillag és három gömböcs, alul négy boltív, két oldalról gömböcs. *G. Esz-*
 VII.táb. 170. sz. *terházy. Welzl tanács.*

II. András Dalmátországot Imre országlása' kezdetén hódítá meg, ki hogy mint vezer nagyon vágyott a' királyi méltóságra, azt e' pénze is bizonyítja, bár miként veledel-jék is Katona István az 1190. és 1194-dik évi következő bevezetésű oklevelekről: „Andreas Dei gratia Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Ramae, Serviae, rex in perpetuum.“ (*Hist. Crit. Tom. IV. p. 372. 434.*)

XXVI. nemű.**II. Andrásnak Sclavonia' részére veretett pénzei.****A. A' király' sclavoniai pénzei.**

Nagys. 10. Súly. 14—18. szemer. Rith. —

1. † MONETA REGIS P SCLAVONIA (A és V összekapcsolva) két szemcsés kör között, középett jobbra futó nyest két csillag között.

Hátlapon szemcsés karimában és csíkos körben lépcsős talapon kettős kereszt; mellynek felső karjánál jobbról csillag, balról holdkába foglalt gömböcs, a' kereszt' csúcsán és szegleteiben karikák, alsó karjánál pedig mindkét felül lilium; végre alul két szemközti koronás fej tűnik elő.
Rupp, és másutt.

2. Az előbbihez hasonló, csak hogy hátlapján a' kereszt' szegleteibe hely-
 VII.táb. zett karikák a' pénz' középpontjából vont tönkkel vannak ellátva. *Rupp.*
 171. sz.

3. † MONETA REGIS I SCLAVONA (így) az N betű E'-vel, és A V-vel van egybekötve, egyébként mint az előbbi szám alatt. *Ugyanott.*

Ezen a' kereszt' alsó karjánál mindkét felül liliummal ékes sclavoniai pénzeket II. Andrásnak kell tulajdonitanunk, kinek más, liliumokkal díszes pénzét is ismerjük, és kiről, mivel mind vezersége, mind királysága alatt birta Sclavoniát, fel nem tehetni,

hogy Slavonia részére semmi pénzt sem veretett; pedig ezt kellene feltennünk, ha e' pénzeket akár Imrének, akár IV. Bélának, vagy valamely más királynak, kitől egyébként is névbetűkkel vert slavoniai pénzeket ismerünk, tulajdonítanók, mert az R. A. betűkkel jelelt slavoniai pénzek, az alább előadandó okoknál fogva, III. András alatt verettek.

B. A' vezér' slavoniai pénzei.

Nagys. 10. Súly. 15—16. szemer. Ritk. 1/2.

4. † MONETA DVCIS P SCLAVONIA (az A és V egybekapcsolva) képerete mint 1. szám alatt; hátlapján pedig a' kereszt' szegleteiben gömböcsök helyett, csutás virágsák tűnnek elő; a' többi szokott. *B. Ocskay. Somogyi. Luczenbacher. Rupp, és másutt.*

VII.táb.
172. sz.

II. Endre' első szülött fia IV. Béla, ki 1222-ben koronáztaték meg, színte kormányzá a' slavóniai vezérseget; II. András 1223-dik évi oklevelében maga beszéli: „Bela primogenito nostro Rege, Dalmatiae et Croatiae Gubernatore.“ (*Cod. Dipl. Tom. III. vol. I. p. 404.*): de mivel IV. Bélát inkább a' magyar, a' slavoniai vezérsege pedig annak öcsesét Kálmánt illette, azért már 1226-ki oklevelében találjuk: „Colomanus D. g. Ruthenorum rex, et largitate gloriosi patris nostri Andreae, Hungarorum regis, dux Dalmatiae atque Croatiae.“ (*Kutona, Hist. Crit. Tom. V. p. 490.*). Innen azt következtethetni, hogy e' pénz II. András' országlása alatt ugyan; de fiának Kálmánnak vezérsege alatt veretett.

XX.

IV. BÉLA.

1235-dik évtől 1270-ig.

Béla atyja' halála után ujonnan koronáztatván meg, az előradt belzavart kezdé lecsillapítani 's annak főbb okozóit büntetni, mi által annyira felingerlé a' nemességet, hogy sokan Fridrik austriai herceget hítké meg a' királyi szék' elfoglalására. Kuthen a' kúnok fejedelme Magyarországra vonult a' mongolok elől, és Béla' megegyeztetével népestől a' mostani Künságban települt le. Az alatt nagy veszely fenyegeté az országot; a' tatárok, vagy inkább mongolok széleihez nyomulának, és bekövetkezett az 1241-ki, évkönyveinkben leggyászosabb tatárjárás, a' Sajó melletti szerencsétlen ütközet után, mellyből a' király csak nagy bajjal szabadult meg, a' mongolok eláraszták a' védetlen országot, mellyből csak két év múlva, részint éhség, részint a' hazájokban kitört lázadás miatt takarodának ki. Visszatérven Béla, szomorú állapotban találta a' néptelen hazát, mellybe a' szomszéd tartományokból új lakosokat telepíte. Majd Fridrik, majd Ottokar ellen volt kénytelen hadakozni; amaz a' harcban elejtetvén, az utóbbival 1254-ben

békekötésre lépett, mellynél fogva Belának Styria jutott, ki azt fiának, a' már megkoronázott V. Istvánnak engedte át; de a' styriai nemesség nem sokára békételenkedni kezdte, 's Béla kénytelen volt Styriáról lemondani, aztán majd Ottokarral, majd István fiával több ízben viszálykodott (14. l.). Béla, ki Magyarországnak csaknem új alapítója vala, ez alatt nem sokára meghalt 1270-ben, és az esztergami minoriták' egyházában temettetek el.

E' király' pénze veretre 's érczre nézve, Andrásnak azon pénzéhez hasonlú ugyan, melly felebb a' XIX. neműtől XXIV-ig van előadva; de súlyra nézve valamivel könnyebb, és egészen más képveretet állit előnkbe; mert itt állatok' ugymint: lobogót tartó úgynevezett husvéti bárány', továbbá grif, és majd nyilt szárnyú, majd két koronás fejű sas' képverete fordul elő; másokon sárkányt leszűrő angyalt, és egyszerű keresztet, mellyre koszorú van függesztve, vagy koszorú nélkülit; vagy ember fejekkel díszes, vagy végre kettős keresztet és Slavoniát érdeklő tulajdonítmányokat találunk. Az különös, hogy e' király rendszámát, azaz negyedikét először és csaknem egyedül vereté pénzére; valamint az is, hogy országlása alatt legelőször verettek fillérek vagy félkispénzek, mellyek az utóbbi királyok által is használtattak.

Figyelemre méltó az is, hogy e' király szinte első, 's úgy látszik e' korszakban egyetlen, ki rézpénzt veretett, melly az ezüstpénznél sokkal nagyobb, és előlapján két király, Béla 's fia István ülve; hátlapján pedig sz. Mária' képe, igen durva véseményben ábrázoltatik, melly rézpénz, mint a' tatárjárás' gyászos emléke, kétség kívül nagy mennyiségben veretett, mivel jelenleg is mindig nagy számmal találtatik.

I. n e m ű.

A' király ülve; husvéti bárány.

A. A' király' képe ülve 's felirat; bárány a' király' nevével.

Nagys. 9—10. Súly. 13—18. szemér. Rítk. —

Schoenwiner. 134. l. Széchenyi, Cat. I. 49. l. Joachim, Münz. Cab. I. 335. l.

1. VNGA • RIE • szemcsés karimában a' király koronás fővel, hosszú köntösben, királyi széken szemközt ülve, felemelt jobbában kereszt aranyalma, baljában hasonlú kormánypálca.

Hátlapján: † REX · BELA · QVARTVS csaknem szemcsés karima 's kör között; középett jobbra fordult visszatekintő bárány állva, 's első jobb lábával magas keresztet tarva. *Rupp, és másutt.*

2. Mint felebb; de a' bárány fénykörös fővel tűnik elő. *Ugyanott.*

3. Hasonló, de felirata pontozat nélküli, egyedül az A és Q között gömböcs. *Ugyanott.*

4. VNGA · · RIE · a' többi szokott. *Magyar tud. társ.*

5. VIII · RIE, hátlapján: † VTEITA · QVAETVB (így) képverete szokott. E' példányt igen romlott felirata miatt áljpnznek kell tartanunk.

A' husvétii bárány, mely Krisztus feltámadása jelképének tartatik, előjő Debreczen, Szeged, Trencsin és más városink' pecsétein is, melyről többnyire azt hiszik, hogy azt II. András a' szent hadból visszatérte után, a' feltámadás' ajtatos emlékezetere verete pénzere, mely úgy is husvetkor veretett; mivel e' király 1217. Palaestinában költ leveleben a' szolnoki sóigazgatónak parancsolja, hogy a' kereszturaknak husvetkor 500. gira ezüstöt fizessen évenként. (*Schoenvisner, Not. Hung. rei num.* 131. 175. l.) Annyi legalább bizonyos, hogy a' husvétii bárány képveretű, király névre vert pénzek, először IV. Béla, utólszor pedig Robert Károly alatt fordulnak elő; azon husvétii bárány képveretű példány pedig, mely a' király' mellképe mellett A. R. vagy egyedül A. betűt tüntet elő, vagy egészen iratlan, készítménye - 's vereténél fogva, nem II. hanem III. András pénzeti' sorába tartozik.

B. A' király ülve felirat nélkül; bárány felirattal.

Nagys. 7%. Súly. 7—8. szemer. Ritk. $\frac{3}{8}$.

6. Felirat hiányzik; a' király koronás fővel, hosszú köntösben, szemközt ülve, jobbában kereszties aranyalma, baljában hasonló kormánypálcza, jobbról két karika, balról egy tűnik fel.

Hátlapon: † REX · VNGARIE képverete azon fentebbi kereszttartó bárány fénykörös fővel. *Császári muz. B. Ocskay.*

7. Mint felebb; hátlapon: † REX · VNGARIE = szokott képverettel. *Weszerle.*

VII.táb.
174. sz.

II. nemű.

Tornyos boltozat alatt koronás fej; kereszttartó szarvas.

Nagys. 9. Súly. 13—15. szemer. Rítk. $\frac{1}{2}$.

1. Csaknem vonalkörben, a' király koronás feje szemközt, három tornyú boltozat alatt, oldalvást a' király' fejénél két csillag.

VI. tábl.
161. sz.

Hátlapján csikos körben balra fordult szarvas állva, 's első jobb lábával magas keresztet tartva, feje alatt csillagosa tűnik fel. *Rupp, és másutt.*

2. Mint felebb; de a' király' fejénél semmi jegy sem látható. *Rupp.*

E' pénzen ugyan koronás fej jó elő tornyok alatt, millyen képveretet ekkorig egyedül II. András' (I. és III. nemű) pénzein lehet tapasztalunk; e' példányt azonban már azért is fiának IV. Bélának kell tulajdonítanunk, mivel a' hátlapi szarvas, az e' király alatt először feltűnő lobogós báránynak egyedül utánzása, 's az állatok' képverete, úgy látszik e' király alatt jött keletbe.

III. nemű.

A' király' neve 's III. szám; grif.

Nagys. 7—8. Súly. 6—10. szemer. Rítk. $\frac{1}{3}$.

Schoenvisner, 135. l. *Széchenyi*, *Cat.* I. 49. l. *Mader*, *Krit. Beitr.* I. 95. és III. 71. l. *Appel*, *Repert.* II. 856. l. *Joachim*, *Münz. Cab.* II. 26. l. *Lelevel*, *Numism.* III. 62. l.

1. † MONETA • BÉLE • REGIS csikos körben; közepett III. romai szám két pont között, fölötte csillag, alatta telő hold.

VII. tábl.
175. sz.

Hátlapján hasonló körben balra lépdelő grif. *Rupp, és másutt.*

2. † MONETA • BÉLE • REIS (így); a' többi mint az előbbin. *Ugyanott.*

Ezen akár grif, akár parduoz (panthera) állatról némelyek úgy vélekednek, hogy ezen állat a' IV. Béla által eloglalt Styria' czimere (*Schoenvisner*, *Not. Hung. rei num.* p. 435. *Mader*, *Krit. Beitr.* III. 71 l.); itt azonban az a' nehézség, hogy Styria' régi czimere hihetőleg bika. „Styriae vocabulum a Germanico verbo Stier, hoc est latine Taurus dimanasse pronum est; hinc vetustiores aliqui non Steyer-march, sed Styrmarch scripsisse reperiuntur, - - - unde et taurum olim feruntur in suis insignibus habuisse, cui flammivomam deinceps pantheram subrogarunt.“ (*Topographia Ducatus Styriae*. p. 33. — *Fugger's, Spiegel der Ehren. Nürnberg*, 1663. fol. II. B. 473. és 180. l.)

IV. nemű.

Négy lábú bar kettős kereszt előtt; grif.

A. Nagyobb veretű, vagy kispénz.

Nagys. 8. Súly. 12—14. szemer. Rítk. $\frac{2}{4}$.

1. Felirat hiányzik; a' csaknem csikos körben jobbról fennálló kettős kereszt, balról fennálló, balra ágaskodó de a' keresztre visszatekintő négy lábú állat, a' kereszt és bar között alul csillagcsa.

Hátlapján hasonló körben jobbra lépdelő grif, feje fölött csillag. *Magyar tud. társ. Welzl tanács. Weszerle. Somogyi. Stur. Rupp.*

VII. tábl.
176. sz.

B. Kisebb veretű, vagy fillér.

Nagys. 6. Súly. 6—7. szemer. Rítk. $\frac{3}{6}$.

2. Más az előbbihez mindenben hasonló, de félkispénz, vagy állér. *Rupp.*

VII. tábl.
177. sz.

3. Mint az előbbi; de a' grif fölötti csillag hiányzik. *Weszerle.*

Ezen, másoktól kun Lászlónak mondott pénzeket, valamint a' következőt is, IV. Belának véltem tulajdoníthatóknak; mert illy alkatú kettős kereszt egyedül II. Andrást (XIX. nemű); az e' mellett álló bar pedig illy helyzetben, csak V. Istvánnak, úgy látszik nagy részben atyjának IV. Belának életében veretett némely pénzein fordul elő; grif pedig IV. Belának előbbi III. nemű pénzén igen, de László' ketségien pénzein nem tapasztalható; ide járul még az is, hogy a' következő nemű szintazon kereszt és állat képveretű pénz' közepén látható csillag, ugyanazon alkatú, mint Belának XIII. nemű pénzén C. alatt forduland ismét elő.

V. nemű.

Négy lábú állat kettős kereszt előtt; lombos tárcsában csillag.

Nagys. 8 $\frac{1}{2}$ Súly. 8. szemer. Rítk. $\frac{6}{4}$.

1. Felirat hiányzik; képverete szintolly kettős kereszt melletti négy lábú állat, mint az előbbi neműn látható, de csillagesa nélkül.

Hátlapján szemcsés körben a' pénz' közepén virágfüzérbe kerített, vagy lombos tárcsába helyezett nagyobb csillag. *Conrad.*

XI. tábl.
311. sz.

VI. nemű.

A' király jobbra fordultan boltozaton ülve 's kormánypálczát tartva; egyszerű kereszt.

A. A' király' képe ülve 's neve; koszorúval és négy csillaggal ékes kereszt.

Nagys. 8. Súly. 13—18. szemc. Rák. —

Schoenvisser. 129. I. Széchenyi, Cat. I. 49. I. Joachim, Münz. Cab. I. 342. I. és Suplem. II. 646. I. Lelevel, Numism. III. 67. I.

1. BELA + REX* a' koronás király' képe hosszú köntösben pontozott boltív vagy félkör fölött jobbra fordultan, oldalához hajolt jobbájával ülve, 's baljában keresztcs kormánypálczát tartva; keblénél mindkét oldalról virágcsa tűnik elő.

Hátlapon: † MONETA REGIS P HUNGARIA szélesebb esűsű közepén átfürt egyszerű kereszt, melyre koszorú van függesztve, szegleteiben négy csillag. *Rupp, és másutt.*

VII.táb.
178. sz.

2. Mint felebb; a' kereszt' közepén semmi furás vagy karika sem látható. *Weszerle.*

3. - - a' pénzverő hamarkodása miatt, előlapján a' hátlati képveret tűnik elő. *Rupp.*

4. - - a' kereszt' szegleteiben csillagesák helyett négy keresztke féle látható. *Magyar tud. társ.*

5. - - ezüsthártyás rézpéldány, azon korbéli pénzhamisítók' koholmánya. *Rupp.*

6. BELA^o REX* a' többi mint 1. szám alatt. *Magyar tud. társ.*

XI.táb.
314. sz.

7. BELA REX* a' hátlati felirat betűi kétesek, mindkét lapján szokott képverettel.

B. A' király' neve 's képe ülve; koszorú nélküli kereszt és négy fej.

Nagys. 8. Súly. 14—16. szemc. Rák. ²/₇₅.

8. BELA^o REX* a' király ülve mint felebb, baljában lilomos kormánypálcza.

Hátlapja mint 1. szám alatt, a' kereszt koszorú nélküli mint felebb, szegleteiben négy csillag helyett, szintanuyi szemközti emberfej tűnik elő. *Con-*

VII.táb.
179. sz.

rad. Rupp.

9. BELA + REX* a' többi mind felebb. *Tibolth. Weszerle.*

10. Mint 8. szám alatt, de BELA után az A betűről háromlevelűfű lógg le. *Császári muz.*

C. A' király' képe ülve 's neve; kereszt négy virágcsával.

Nagys. 6. Súly. 8. szemer. Rítk. $\frac{5}{8}$.

11. BELA + REX a' király' képverete ülve mint 1. szám alatt.

Hátlapon: † MONETA REGIS + közepett kereszt mint felebb, mellynek szegleteibe négy csutkás virágcsa van tűzve. *Császári muz. Weszerle.*

VII.táb.
180. sz.

VII. nemű.

A' király boltozaton ülve, kardot és aranyalmát tartva; kereszt és három fej.

Nagys. 10. Súly. 13. szemer. Rítk. $\frac{5}{8}$.

1. BELA csaknem szemcsés karimában, a' koronás király hosszú kötösben szemközt pontozott boltozaton ülve, jobbájában kard, melléhez hajolt baljában kereszt aranyalma.

Hátlapján: REX hasonló karimában, közepett széles kereszt, és a' betűk között három szemközti emberarcz, ezek fölött szintannyi pont. *Császári muz. Weszerle.*

VII.táb.
181. sz.

2. Más hasonló csaknem rézpéldány. *Somogyi.*

VIII. nemű.

A' király' képe 's neve; OBVLVS felirat orozslánfejek közt.

Nagys. 7. Súly. 8-10. szemer. Rítk. $\frac{5}{9}$.

Széchenyi, Cat. I. 49. l.

1. BELE QVARTI a' koronás király jobbra fordultán melléhez hajolt jobbával állva, baljában kereszt aranyalmát, a' karima szemcsés.

Hátlapon: OBVLVS a' pénz' közepén szemcsés körben írva; felül két serényes egymásra tekintő talán orozslánfej, alul kétes diszjelek. *Nemzeti muz. Császári muz. Weszerle.*

VII.táb.
182. sz.

IX. n e m ű.

Köszorúként alkatott kereszt, Béla és István' nevével; vonalkereszt.

Nagys. 8. Súly. — szemer. Rítk. $\frac{6}{4}$

1. -R^{EX} B^ELA R^{EX} 2T2† szemesés karima 's kör között; közepett köszorúként alkatott kereszt, szegleteiben négy gömböcsesél kúp alakba összekapcsolt és kétkét holdkába foglalt négy hosszúdad háromszög.

Hátlapján csíkos körben kajesos vonalkereszt, melynek szegleteiben hasonló négy csomós kúp, vagy inkább holdkák nélküli ék foglaltatik.

VII.táb.
183. sz. *Weszerle.*

X. n e m ű.

A' király ülve; annak neve három rendben.

A. Nagyobb, vagy kispénz.

Nagys. 7—8. Súly. 8—10. szemer. Rítk. $\frac{1}{4}$.

Schoenvisner, 128. l. Széchenyi, Cat. I. 46. l. Mader, Krit. Beitr. III. 76. 77. l. Lelevel, Numism. III. 61. l.

1. A' király koronás fövel hosszú köntösben, szemközt ülve, jobbában liliomos kormánypálca, felemelt baljában kereszt aranyalma; szemesés karimában.

Hátlapon: B^ELA R^{EX} ezen szemesés karimába foglalt betűk akként vannak fekkentes szemesés vonalak által három rendre felosztva, hogy az első és utolsó rendben tetőirányos vonalka által elválasztott két betű, közepett pedig három látható. *Rupp, és másutt.*

VII.táb.
184. sz.

*Schoenvisner, Not. Hung. rei num. 128. l. és Széchenyi, Cat. I. 46. l. e' példányt III. Belának tulajdonítja azon oknál fogva; mert e' király 1195. (helyesebben 1190.) aranypecsété' (Pray, *Syntagma de Sigillis. Tab. VI. fig. 5.*) előlapján, annak hasonló képe ülve; hátlapján pedig nevének szintannyi rendre osztott felirata adatik elő. De e' pénz' mind készítménye, mind V. István Béla fia' pénzein tapasztalható több rendre osztott hasonló felirat, Mader József' (*Krit. Beitr. III. p. 77. l.*) helyes megjegyzése-ként, többet bizonyít IV. Béla, mint a' felebb idézett pecsét III. Béla mellett.*

B. K i s e b b, v a g y f i l l é r.

Nagys. 6. Súly. 5½. szemer. Rítk. $\frac{3}{7}$.

2. Ezen kisebb pénznek felirata 's képverete az 1. szám alattihoz hason-

VII.táb. 16. *Milkovics, és másutt.*
185. sz.

XI. n e m ű.

A' király' képe; kétfejű koronás sas.

A. Nagyobb, vagy kispénz.

Nagys. 7—7½. Súly. 7—10. szemer. Rítk. 2/4.

1. Felirat hiányzik; szemcsés karimában a' király koronás fővel, hosszú köntösben szemközt állva, felemelt jobbában kereszt aranyalma, baljában hasonló kormánypálca.

Hátlapon hasonló karimában hügyig ábrázolt kétfejű sas, koronás fejekkel. *Császári muz. Stur, és másutt.*

VII.táb.
186. sz.

B. Kisebb vagy fillér.

Nagys. 5. Súly. 3—4. szemer. Rítk. 3/5.

2. Más, az előbbihez hasonló, melynek mindkét lapja csíkos körrel van ellátva, 's kisebb veretű. *Rupp, és másutt.*

VII.táb.
187. sz.

E' kiadatlan pénznemet, a' két koronás fejű sas miatt, mely által úgy látszik, a' két király, IV. Béla és fia István ábrázoltatik, ide véltem sorozandónak. A' sas, mely már a' római köztársaság' kezdetén, utóbb a' császárok alatt több századon át volt keletben, később egyedül V. Henrik német király' (1143.) pénzein látható; IV. Lajos (1314.) azt pecsételen kezdte használni, ezt követé IV. Károly, utóbb Zsigmond két külön használt sashól egyet alakított és kétfejűt alkotott. Azt tartják azonban, hogy keleten már Laskaris Tódor, kit Alexius Comnenus despota czimmal tisztelt meg, használt kétfejű sast; innen gyaníthatni, hogy IV. Béla e' képveretet pénzeire ettől kölcsönözte, ki azon császár' leányát Máriát birta nőül. (*Johanns Mich. Heinccii, Syntagma de veteribus Germanorum aliarumque nationum Sigillis. 112—113. l. Franc. Car. Palma, Heraldicæ Regni Hung. Specimen. 34. 35. l.*)

XII. n e m ű.

A' király' koronás feje; kereszt' karjai között a' király' neve.

A. A' kereszt' körében R betű.

Nagys. 8. Súly. 8—10. szemer. Rítk. —

Schoenvisner, 129. l. Széchenyi, Cat. I. 46. l. Mader, Krit. Beitr. III. 76. l. Appel, Repert. II. 855. l. Lelevel, Numism. III. 62. l.

1. Felirat hiányzik; szemcsés féle körben a' király' majd vállig ábrázolt koronás feje szemközt.

Hátlapján: BELA e' betűk olly kereszt' négy szegletében helyezve, mellynek szélesebb végű karjai a' pénz' középpontját elfoglaló körre támaszkodnak, a' körben R betű (Rex helyett), és négy gömböcs látható. *G. Festschrifts. Rupp, és másutt.*

VII.táb.
188. sz.

2. Mint felebb; a' kereszt' körében R betű, minden gömböcs nélkül. *Weszerle. Conrad.*

3. - - R betű fölött két karika. *Weszerle.*

4. - - üres előlapján, a' hátlapi képveret átverten tűnik elő. *B. Ocskay.*

5. - - ezüsthártyás rézpéldány. *Rupp.*

B. A' kereszt' körében M betű.

Nagys. 8. Súly. — szemer. Rith. 6/4

6. Csikos körben szintazon fej' képverete.

Hátlapján: BTA (tévedésből BELA helyett) a' kereszt' karjai közt;

VII.táb.
189. sz.

a' kereszt' körében pedig M betű látható, a' karima csikos.

A' pénz' közepére helyezett M betűt, vagy pénzverői jegynek, vagy MONETA szónak, vagy végre személynének tarthatni; de mivel a' pénzverői jegy, akár a' pénzveretés' helyét, akár a' pénzverő' nevét értsük általa, a' következő királyok' pénzein csak oldalvást szokott előfordulni; a' MONETA szó továbbá azt kívánna, hogy a' király' neve második esetben álljon, mit így kellene olvasni: MONETA BELAE nem BELA mint a' pénzen tűnik elő: azért úgy látszik, hogy e' betű inkább Máriát Laskaris Tódor görög császár' és Anna Comnena' leányát, 's Béla' nejét jelenti.

XIII. nemű.

A' király' neve köriratban; sárkányt leszuró angyal.

A. A' pénz' középpontján kétes jegy.

Nagys. 7—8. Súly. 7—9. szemer. Rith. —

Schoewiner, 127. l. Szechenyi, Cat. I. 47. l. Joachim, Münz. Cab. I. 343. l. Lelevel, Numism. II. 62. l.

1. BELAÆ REX csikos karimában, körben helyezett betűkkel; a' pénz' középpontján kétes jegy.

Hátlapon hasonló körben balra álló 's dárdával sárkányt gyilkoló an-

VII.táb.
190. sz.

gyal. *Rupp, és másutt.*

2. Mint felebb; de hátlapján az előlapi képveret átverten tűnik elő. *Magyar tud. társ.*

B. A' pénz' középpontján kereszt.

Nagys. 5—6. Súly. 5. szemer. Rítk. $\frac{2}{4}$.

3. BELA REX csikos körben, a' pénz' közepén vékony egyenkarú kereszt; hátlapja mint felebb. Fillér. *Kiss. Conrad. Rupp, és másutt.*

VII.táb.
192. sz.

C. A' pénz' középpontján csillag.

Nagys. 7. Súly. 8. szemer. Rítk. $\frac{4}{8}$.

4. BELAE DEX (így) csikos karimában, közepett középpontján gümölcsessel jelelt csillag; a' többi mint az előbbieken. *B. Ocskay. Conrad.*

VII.táb.
191. sz.

XIV. nemű.

A' király' feje és neve; sas.

A. Nagyobb, vagy kispénz.

Nagys. 7. Súly. 8—12. szemer. Rítk. —

Schoenvisner, 136. l. *Széchenyi, Cat. I.* 46. l. *Joachim, Münz Cab. II.* 23. l. *Mader, Krit. Beitr. I.* 94. l. *II.* 10. l. *III.* 73. l. *Lelevel, Numism. III.* 62. l.

1. † REX • BELA • X • szemcsés karimában a' király' válláig ábrázolt koronás feje szemközt.

Hátlapja csikos körben szárnyát terjengő, jobbra lépdelő, de hátra tekintő sast állít előnkbe. *Rupp, és másutt.*

VII.táb.
193. sz.

E' pénznem a' Not. Hung. rei num. 136. l. IV. Bélának, *Széchenyi, Cat. I.* 46. l. még is III. Bélának tulajdonítatik azon tekintetnél fogva, hogy amaz pénzein a' rendszámot világosabban szokta előadni; de IV. Bélának kevés számmal jelelt pénze van, és e' példány egyedül e' királynak saját képveretet és készítményt állít előnkbe. Felmer, Joachim-nál (*Münz Cab. II.* 23 l.) a' körirat' végén látható visszás K betűt II. számnak, és e' kispénzt II. Bélának tartja; Mader végre (*Krit. Beitr. III.* 73. l.) azt veli, hogy e' jegy pénzverőhelyet (Körmöczbányát) jelent. Hihetőbb azonban, hogy a' metsző ezen QVARTVS (helytelenül KVARTVS) szó helyett álló K betűvel, rendszámot akart előállítani.

2. Hasonló, A betű után pont hiányzik. *Ugyanott.*

3. † REX † BELA X egyébiránt mint az előbbi. *Weszerle.*

4. Más, üres előlapján az átvert sas' képveretét homorúan előtűntető.

G. Festetics.

E' példányt kiadá Ioachim (*Münz Cab. II. Tab. 4. Nro. 4.*), ki nem ügyelvén arra, hogy egyik lapjának képverete a' másakra van átverve, Felmert azon hiedelemre birta, hogy e' pénz, mellynek mindkét lapján Magyar- és Lengyelországot illető sas adatek elő, Venczel királyé. (*Mader, Krit. Beitr. III. 74. l.*)

B. Kisebb, vagy fillér.

Nagys. 5—6. Súly. 4—5. szemer. Rith. $\frac{3}{5}$.

5. † REX BELA szemcsés körben; hátlapján sas mint felebb, csíkos körben. Fillér. *Weszerle, és másutt.*

VII.táb.
194. sz.

XV. nemű.

Szárnyas korona alatt kereszt; félkörökbe 's liliomokba foglalt kereszt.

A. Nagyobb, vagy kispénz.

Nagys. 8. Súly. 12—13. szemer. Rith. —

1. Felirat hiányzik, csíkos karimában oldalvást két nyílt szárnyalatt díszes korona, alatta széles egyenkarú kereszt.

Hátlapján hasonló karimában vékony egyenkarú kereszt tűnik fel, szegleteiben a' pénz' középpontjának irányzott négy liliom, melly a' keresztet környező nyolcz félkörrel van egybekapcsolva. *Kiss. Szalay. Rupp, és másutt.*

VII.táb.
169. sz.

B. Kisebb, vagy fillér.

Nagys. 6. Súly. 6. szemer. Rith. $\frac{6}{}$*

IX.táb.
313. sz.

2. Az előbbihez mindenben hasonló, csakhogy fillér. *Luczenbacher.*

XVI. nemű.

Krisztus' mellképe felirattal; kettős kereszt, két fej, és szintanni csillag.

Nagys. 7—7½. Súly. 7—8. szemer. Rith. $\frac{1}{3}$.

Széchenyi, Cat. I. 57 l.

1. † MONET GARI (Moneta Ungariae) szemcsés karimában Krisztus' mellképe szemközt, sugáros és fénykörös fível.

Hátlapján hasonló karimában kettős kereszt (mint a' sclavoniai pénze-
ken), téren mindkét felül csillag, alul két szemközti emberarcz, és a' ke-
reszt' szegleteiben két gömböcs. *Rupp.*

XI. táb.
315. sz.

2. † MONET GARE képverete mint felebb, minden gömböcs nélkül a'
kereszt' szegleteiben. *Nemzeti muz.*

3. † MONET GARIE a' többi mint 1. szám alatt. *Magyar tud. társ.
Wélel tanács. Somogyi.*

4. † MONET VGARIE a' többi mint ugyanott. *Weszlerle. Somogyi.*

Mások e' pénznemet kun Lászlónak, mások III. Andrásnak tulajdonítják, az ezek'
pénzein tapasztalt Krisztus' képe 's két emberfej miatt; de azokon mind Krisztus' ké-
pe, mind a' fejek' képverete egészen különböző az ezen Béla' pénznemén láthatótól;
amott a' részint fedetlen, részint koronás fejek oldalvást helyezvék; itt pedig csupán
fedetlenül és szemközti helyzetben épen úgy fordulnak elő, mint IV. Béla' VI. nemű
pénzein B. alatt; ide járul még az is, hogy itt a' kettős kereszt' képverete ugyanaz,
és szintolly gömböcsöket foglal karjai között, mint e' Bélának az azonnal következő,
valamint sclavoniai pénzein tapasztalhatni.

XVII. n e m ű.

A' király' feje és neve; kettős kereszt, koronás fejekkel.

Nagys. 7—8. Súly. 8—10. szemer. Rátk. 1/3.

Széchenyi, Cat. I. 45. l.

1. BELA = REX a' király' mellképe szemközti koronás fővel, csíkos
karimában.

Hátlapon hasonló karimában lépcsős emeléken kettős kereszt, két egy-
mással szemközti koronás fej között; a' felső téren innen csilagcsa, amon-
nan kétszarvú hold és karika; a' kereszt' alsó karjainál két karika, szeg-
leteiben pedig szintannyi gömböcs. *Nemzeti muz. Somogyi. Rupp. és másutt.*

VII. táb.
195. sz.

2. Hasonló, de a' holdka karika nélküli. *Weszlerle.*

3. BELA = REX = a' többi mint 1. szám alatt, de a' kereszt' szegletei-
ben nem gömböcsök, hanem karikák jönnek elő. *Ugyanott.*

XVIII. nemű.

Rézpénz. A' két király' neve 's képe ülve; és sz. Máriáé.
A. Béla és István királyok' valamint sz. Máriának világosan
előadott neve.

Nagys. 18—. Súly. 43—63. szemer. Ritk. —

Schoenvisner, 138. l. Széchenyi, Cat. I. 50 l. Schwarz. Godfrid. Köhler, Histor. Münzbelustigung. XVIII. 137. l. Appel, Repert. II. 849. l.

1. REX BÉLA - REX STS. (Stephanus) visszás barátbetűkkel, szemcsés karimában mind a' két király koronás fővel szemközt, két boltozat alatt ülve, mindkettőnek melléhez hajolt jobbában liliomos kormánypálca, felemelt baljában keresztet aranyalma; a' boltozatok' legfennsőbb szegletében keresztke; a' királyok' lábai alatt számoly, fejeknél két oldalról hat gömböcs; végre a' pénz' legalsóbb szeletén boltív alatt III. szám látható.

Hátlaon: † SANCTA MARIA † szemcsés körben sz. Mária fénykörös fővel szemközt ülve, balját melléhez hajolva, kinyújtott jobbában liliomos kormánypálca, fejénél pedig jobbról karika tűnik elő; a' pénz' külalakja homorú. *Rupp, és másutt.*

VIII. t.
200. sz.

2. REX BÉLA - REX STS a' fejkénél három gömböcs, és hasonló a' felső keresztkenél; hátlaon: † SANCTA MARIA † a' fej melletti karika hiányzik, képverete mint felebb. *Ugyanott.*

3. Mint 1. szám alatt, minden fejnél két gömböcs; és a' jobbik fejből oldalánál háromszög; hátlapja mint 2. szám alatt, a' fejből oldalánál jobbról karika; külalakja mint 1. szám alatt.

4. REX BÉLA - REX TT a' fejkénél négy gömböcs, és a' jobb oldalról alak' lábai alatt ∞. betű; hátlapja mint 1. szám alatt. *Ugyanott.*

5. Mint 2. szám alatt, a' fejkénél és a' legfennsőbb keresztkenél két gömböcs; hátlapja mint 1. sz. alatt, de karika nélkül. Vékony ezüstlemezbe burkolt. *Ugyanott.*

6. Mint 2. sz. alatt, a' fejké melletti gömböcsök nélkül; hátlaon: SANCTA MARIA † a' fejnél két karika. *Nemzeti muz.*

7. REX BÉLA - REX STS a' királyok' arczainál két gömböcs; hátlaon: SANCTA MARIA a' többi szokott. *Weszerle.*

8. REX BELA – REX $\Omega T \zeta$ a' jobbik alak' lábai alatt karika; hátlapon:
+ \varnothing ANCT \triangleleft MARIA a' többi szokott. *Ugyanott.*

9. Mint 7. szám alatt, a' jobb felüli alak' lábai alatt A betű látható.

B. A' királyok' és sz. Máriának kétes és romlott nevei.

Nagys. 18. Súly. 43–63. szemer. Rtk. $\frac{1}{4}$.

Schoenvisner, 138. l. Széchenyi, Cat. I. 50. l. Joachim, Grosch, Cab. II. 648. l.

10. RXB – RXS hátlapja mint 7. szám alatt. *Weszerle.*
11. RXS – R \bigcirc S az alakok közt hat gömböcs elhintve; hátlapja mint VIII. t.
2. szám alatt, de a' fejnél karikák. *Rupp.* 201. sz.
12. RSST – R \in STS szokott képverettel. *B. Ocskay.*
13. CCCXI \in – C \in XS hátlapja szokott.
14. REX BE – C \in XS hátlapja mint 8. szám alatt. *Weszerle.*
15. REX – \in ζ és lilium; a' többi szokott.
16. RE és lilium – RS \bigcirc I \in – „ „ *Weszerle.*
17. RXBI – R \perp SS hátlapja mint 7. szám alatt. *Welzl tanács.*
18. ROB ζ – R ζ \perp B és lilium; a' többi szokott.
19. R ζ B ζ – REB és lilium; hátlapja mint 8. szám alatt. *Weszerle.*
20. RCXBX – R \in \in XS hátlapja: † SANCA (igy) M*RIA.
21. R ζ – \in – R \in \in hátlapja: + \varnothing ANCT OARIA.
22. A \in \triangleleft A – RE \in B hátlapja szokott.
23. PAN \bigcirc C – CHX L. hátlapján: † SNR Γ A TPA \bigcirc C+ a' sz. Mária által
tartott kormánypálca' végén csillag. *Rupp.* VIII. t.
202. sz.
24. I \bigcirc AP Γ – H ζ \bigcirc hátlapján: SAREC \bigcirc \bigcirc HC Γ H a' többi szokott.
25. PAN \bigcirc – A- ζ IC hátlapján; + ZANTIA MARIA stb. *Weszerle.*
26. \bigcirc CPA – H ζ \bigcirc C hátlapján: SAPEC \bigcirc IPA † (felfordított P betűkkel)
a' kormánypálca' verete mint 23. szám alatt. *Kiss.* VIII. t.
203. sz.
27. cPA Γ \bigcirc – \bigcirc N \in – CC hátlapján: † SANCT MARIA † *Schoenvisner, No-*
tit. Tab. II. N. 57.
28. PAN \bigcirc C – \bigcirc H \in ζ C \bigcirc hátlapja mint 7. szám alatt.
29. MA - - - IH \bigcirc C *Milkovics.*
30. PAM Γ C – C- Γ AH \bigcirc C hátlapon: SANCTA \in Λ ζ AS *Skoda.*
31. RXXS \bigcirc – R \in C \bigcirc S hátlapja szokott. *Ugyanott.*

32. RSCBI-RESS hátlapja mint 7. szám alatt.
 33. PANCC - HXL hátlapján: SNR Γ TPAQ. stb.
 34. C∞∞A - RC∞∞B stb. *Joachim, Grosch. Cab. II. 648. l.*

Mi sokféle, minden értelem nélküli 's egyedül a' metszők' kénye szerint előadott jegyek fordulnak elő a' legdurvább byzanci vésemenyű Béla' rézpenzein: azt azoknak jelen sorozata bőven tanúsítja; innen Joachim' állítása egészen alaptalan, ki miután az itt 34. szám alatt leírt pénzt, idézett munkájában a' XXXVI. táb. 4. szám alatt rajzban előadta, 's feliratát, melyet helytelenül R∞A és RE∞B betűkre változtatott, REX ANDREAS és REX BELA neveknek olvasta volna, úgy velededik, hogy e' pénzeket II. András és országlótársa Béla kezdé veretni; ámbár ezt mások is (*K. K. priv. Anzeigen, II. 1772. 97. l. és Zeitschrift von und für Ungern, VI. 29. l.*) állítják, a' magyar egyetem' példánya után, mellyen, miként mondatik, RA és RB betűk találtnak. (*Schoenvisner, Not. Hung. rei num. 139. 140. l.*)

XIX. n e m ű.

Bélának Slavonia részére veretett pénzei.

A. „Moneta B. Regis pro Slavonia.“ felirattal.

Nagys. 9. Súly. 14—16. szemér. Ritk. $\frac{3}{7}$.

1. † MONETA • B • (Belae) REGIS P SCLAVONIA (N és E úgy A és V összekapcsoltn) két szemcsés kör között, középett jobbra futó nyest, merő gömböcsből és karikából szerkezett két csillag közt.

Hátlapon szemcsés karimában lépcsős talapon kettős kereszt két koronás fej között; felül csillag és pontos karikát befoglaló hold, a' kereszt' három csúcsán és szegleteiben öt apró karika. *Weszl tanács. Weszerle.*

VII. t.
197. sz.

2. Mint 1. szám alatt, de IA betűk után gömböcs.
3. Mint felebb, ugyanott két háromszög.
4. - - ugyanott egy háromszög.
5. - - AV és IA után háromszög.
6. - - az utolsó A betű két pont között. *Weszerle.*
7. - - a' B. betű pontok nélküli; hátlapján a' kereszt' szegleteiben csutás karikák tűnnek elő. *Ugyanott.*

B. „Moneta Regis pro Sclavonia.“ falirattal.

Nagys. 9. Súly. 11—18. szemer. Rítk. —

Széchenyi, Cat. I. 58. l.

8. † MONETA REGIS P SCLAVONIA (N és E valamint A és V egybekapcsoltan) egyébíránt mint 1. szám alatt. *Rupp*, és *másutt*. VII.táb. 196. sz.

9. Mint felebb; de a kereszt' szegleteiben csutás karikák jönnek elő. *Ugyanott*.

10. Mint felebb; kivén hogy a' hátlapi karimája szemcsés, köre pedig vonalos. *Ugyanott*.

11. Mint 8. szám alatt, de keresztje' szegleteiben a' karikák hiányzanak. *Ugyanott*.

12. Mint felebb; hátlapja mint 9. szám alatt kör nélkül csikos karimával.

13. Mint 10. szám alatt, de a' nyest úgy jelenik meg, mintha szarvai volnának.

C. Fillér „Rex Sclavonie.“ felirattal.

Nagys. 7—8. Súly. 6—9. szemer. Rítk. $\frac{3}{5}$.

Schoenvisner, 196. l. Széchenyi, Cat. I. 57. l.

14. REX SCLAVONIE szemcsés karimában és vonalkörben; nyest két csillag között; hátlapi képverete mint 9. szám alatt. *Nemzeti muz. Rupp*, és *másutt*.

15. Más kétes feliratú, balra futó nyesttel, karikákkal végződő két csillag közt. *Vidák*.

VII.táb. 198. sz.

D. Fillér „Dux Sclavonie.“ felirattal.

Nagys. 7—8. Súly. — szemer. Rítk. $\frac{5}{10}$.

16. DVX SCLAVONIE egyébíránt a' 14. szám alattihoz hasonló. *Weszerle*. VII.táb. 199. sz.

Kálmán sclavoniai vezér' kimutával, e' czímet IV. Béla' fia István ifju király nyere el; Béla' 1246. évi oklevelében ugyan is ezek találatnak: „Cum igitur in medio regni nostri Albae, coronato per divinam clementiam charissimo filio nostro Stephano rege, et duce totius Sclavoniae, pro tribunali sederemus.“ (*Cod. Dipl. Tom. IV. Vol. I. p. 404.*); utóbb pedig István, mint ifju király 1259-ki oklevelében így írja magát: „Stephanus Dei gratia rex primogenitus illustris regis Vngariae, et dux Stíriae.“ (*Katona, Hist. Crit. Tom. VI. p. 299.*) Kétséget sem szenved, hogy Istvánt nem anyira a' sclavoniai, mint inkább a' magyar vezerség illette, ki mint felebb (14. l.) mon-

datott, törvénybe is idézte atyját Belát e' vezérség' kiadása végett, amaz pedig öcscsét az ifju Belát illette; IV. Bela' 1267-ki törvényének bevezetése ez: „Nos Bela, Dei gratia Rex Hungariae - - et Stephanus per eundem Junior Rex Hungariae, et Dux Transylvaniae, et Bela Junior, Dux totius Sclavoniae.“ (*Kovachich, Sylloge Decretorum. Tom. I. p. 11.*) És így az utóbbi péznpéldányt nem V. Istvánnak, hanem inkább az ifju Belának kell tulajdonítanunk, ki 1262. nyervén el a' sclavoniai vezérséget, annak birtokában 1269-ig mondatik, ekkor megöleték, atyja őt fájdalmasan megsíratá. (*Car. Du Fresne, Illyricum vetus et novum. Posonii, 1746 p. 153. Cod. Dipl. Tom. VII. vol. II. p. 263. és Tom. IV. vol. III. p. 495. 502.*)

XXI.

V. ISTVÁN.

1270-dik évtől 1272-ig.

V. István atyja' halála után a' fehérvári gyűlésben újra tétette magának fel a' koronát; akkor koronázták meg Erzsébet királyné is a' veszprémi egyházban. E' királyunk majd egész két évi rövid országlását azon, többnyire balul esett háborúskodásban töltötte, melyet Ottokar csehországi király ellen viselt; részint mivel az iránti bosszúja még nem szűnt meg az elvesztett Styria miatt, részint mert Anna e' királyunk' neje, kinek Kinga leánya Ottokar' neje vala, felszedvén a' királyi kincset azzal vejéhez ment által. Ez alatt István, életének 31. évét sem töltven be megszűnt elni 's a' Nyulak szigetén az ottani boldog asszony' egyházában temetteték el*), fiára, az alig tíz éves kún Lászlóra hagyván, a' háború, dögvész és éhség által elkínzott országot.

E' királynak több nevére vert pénze maradt fenn, mint rövid országlását illehetné, mellyekhez még veretre nézve amazokkal igen nagy rokonságú iratlanok' száma is járul; innen mondhatni, hogy e' pénzek' nagyobb része, már atyja' életében, ennek és fia akkoron ifju király' nevére verett. E' pénzeken a' feliratot vagy körben, vagy több rendre felosztva, miként atyjának Bélának pénzein tapasztaljuk; a' király' képe vagy boltozat fölött, vagy királyi széken ülve, 's mellképe majd szemközt, majd jobbra fordultán ábrázoltatik. A' hátlapki képvereten mind kereszt, mind napot

*) Az 1838. év' végével e' budai szigetben, az ottani föld' sikolásákor, a' sziget' keleti részén találtató egyház' romjai közt, több sir fedezettet fel, mellynek egyikében embercsontok, drága kövekkel kékes aranykorona, 's aranygyűrű találtatik, ezeket némelly tudósok az itt temetkezett V. István' maradványainak tartották.

ábrázoló fej, liliom stb. találhatik; gyakran mesés állatok, mint: fénykörös sas, szarvas, sphinx, szárnyas oroszlán, és különös egymással álló, majd négy lábú, majd szárnyas barok' ábrázolata fordul elő; e' pénzek egyébként nagyságra, súlyra 's véseményre nézve, IV. Béla' pénzeivel rokonok.

I. nemű.

A' király' neve 's képe boltozat fölött ülve; kettős kereszt.

Nagys. 10½. Súly. 11½. szemer. Rít. 6/4.

1. REGIS STEFAN csíkos kör mellett, közepett a' király' képe szemközt, fedetlen fővel, boltozat fölött ülve, 's baljában keresztos kormány-pálcát tartva.

Hátlapján: MONETA e' betűk a' kettős kereszt' oldalai körül vannak helyezve, a' két első annak csúcsa, a' többi pedig talapja körül adatik elő; a' kereszt' végein hat gömböcs, a' téren pedig szintannyi keresztke 's négy pont tűnik elő. *Welzl tanács.*

VIII. t.
204. sz.

II. nemű.

A' király ülve; annak neve négy sorban.

Nagys. 7—8. Súly. 8—12. szemer. Rít. 1/2.

Schoenvisner, 142. l. Széchenyi, Cat. I. 51. l. Joachim, Supl. II. 27. l. Mader, Krit. Beitr. III. 79. l. Appel, Repert. II. 856. l.

1. Szemcsés karimában és csíkos körben a' király koronás fővel karzekben szemközt ülve, jobbában keresztos aranyalma, baljában szintolly kormány-pálcza, feje körül két, derekánál balról egy csillag; jobbról pedig M betű látható.

Hátlapján: STEPHAN REX csíkos körben négy sorra osztott szók; az első és utolsó betű' oldalainál két rózsa. *Rupp, és másutt.*

VIII. t.
205. sz.

2. Mint az előbbi; mellyen az M betű fölött kurtitójegy szemléltető. *Rupp.*

3. Mint felebb; de REX helyett tévedésből RTX. *Nemzeti muz.*

4. - - M helyett N jó elő. *Weszerle.*

5. Mint 1. szám alatt, de ezüstburában rézpéldány, az akkori hamisítók' koholmánya. *Rupp.*

6. Más N betűvel; de felirata kétes és zavart betűket állít clónkbe.
 XI. táb. 312. sz. *Weszerle*.

7. Más, hátlapja üres, képverete a' királyt ülve átverten állítja elő.
Nemzei muz.

8. Hasonló a' feliratot ellenkező képveret nélküli lapján átverten és homorúan előtűntető. *B. Ocskay*.

Schoenvisner a' magyar egyetem' hasonló példányán K betűt látott, azt pénzverőhelynek, Kőrmöczbányának magyarázván; Appel pedig más V betűs példányt boesáttott közre, a' mi úgy látszik tévedésből történt; mert az előadottakon egyedül M és N betűk fordulnak elő, sőt valamennyi ekkorig szemlélt pénzen, mindig akar pénzverőhelyet, akar a' pénzverő' nevét jelentő M betű (melly mivel össze van szorítva, gyakran N vagy H betűhöz hasonlít), fordult elő.

III. nemű.

A' király ülve; felirat három sorban.

Nagys. 6—7. Súly. 6—8. szemer. Ritk. $\frac{5}{8}$.

1. Csíkos karimában a' király koronás fővel, szemközt ülve, jobbában kereszt aranyalma, baljában liliomos kormánypálca, oldalvást két rózsza, vagy keresztke.

Hátlapon: ΜΟΝΕΤ ΡΕ szemcsés karimában, három sorban írott szók.

VIII. t. 206. sz. *Welzl tanács. Belnay. Conrad.*

IV. nemű.

A' király' mellképe tornyok között; annak neve és sphinx.

Nagys. 7—8. Súly. 8—10. szemer. Ritk. $\frac{1}{9}$.

1. Csíkos karimában a' király' mellképe koronás fővel, két tornyocskával kápolna között, ezek' mindegyikében kettős kereszt foglaltatik.

Hátlapon: † REX • STIEPHANVS • csíkos karimában, a' téren első ballábát és farkát felemelten balra lépdelő sphinx. *B. Ocskay. Somogyi.*

VIII. t. 207. sz. *Rupp.*

2. Hasonló, a' kápolnában egyszerű keresztet; hátlapon pedig szemcsés karimát előtűntető. *Weszerle.*

V. nemű.

Egyszerű kereszt felirattal; fegyveres sphinx.

Nagys. 7—8. Súly. 8—9. szemer. Rítk. —

Széchenyi, Cat. I. 56. l.

1. † MONETA • VNGARIC (N és E egybekapcsolton) két szemcsés kör között, közepett egyenkarú kereszt, szegleteiben négy karika.

Hátlapján balra lépdelő sphinx, felemelt jobbajával kardot villogtat, baljában paizs, e' fölött karika. *Rupp, és másutt.*

VIII. t.
208. sz.

2. Mint felebb; a' paizs fölötti karika hiányzik. *Weszerle. Rupp.*

3. - - - - - üres hátlapja az előlapi képveretet átverten tünteti elő.
Milkovics.

4. † MOELTA (így) VNGARIC a' többi mint 2. szám alatt. *Rupp.*

VI. nemű.

Félhold és csillagok felirattal; lépdelő szarvas.

Nagys. 7—8. Súly. 8—9. szemer. Rítk. 1/4.

Széchenyi, Cat. I. 56. l.

1. † MONETA VNGARIC (N és E egybekapcsolton) két majd szemcsés kör között, közepett félhold, mellynek térét hét pontozott gömbücs, nagy medve, vagy gönczöl' szekere éjszaki csillagzatként foglalja el.

Hátlapon csikos karimában legelőn balra lépdelő szarvas, szájában háromlevelűfű. *Nemzeti muz. Rupp, és másutt.*

VIII. t.
209. sz.

VII. nemű.

Nap és hold, a' király' nevével; szárnyas és fénykörös oroszlán.

Nagys. 7—8. Súly. 9. szemer. Rítk. 1/9.

1. † MONET • R • STPIIAN (így) csaknem szemcsés karimában, közepett napot ábrázoló jobbra fordult emberfej, mellette hátul telő hold, mindkettő között gönczöl' szekere éjszaki csillagzat helyett hét pont adatik elő.

Hátlapján csikos körben szárnyos és fénykörös oroszlán látható. *Császári muz. B. Ocskay. Rupp.*

VIII. t.
210. sz.

Hét csillag és telő hold, már a' római pénzekben is tapasztalhatók, mellyekkel hét főbb isteneiket, vagy hétnek napjait jelelték; nap által talán a' nappali, hold által pedig az

éjszaki időt külsőiték. A' szárnyas és fénykörös oroszlánt a' velenceiek sz. Mark evang. jelképének tartották.

VIII. nemű.

Koronás fej; szárnyas oroszlán.

Nagys. 7—8. Súly. 7. szemer. Ritk. $\frac{3}{4}$.

1. Felirat hiányzik; szemesés körben a' király' jobbra fordult koronás feje.

Hátlapja csikos körben szárnyas és fénykörös oroszlán' mellképét állítja előnkbe. *Weszerle, Küss.*

VIII. t.
211. sz.

IX. nemű.

A' király fegyverben állva; szárnyas oroszlán.

Nagys. 7%. Súly. 6. szemer. Ritk. $\frac{1}{2}$.

1. Felirat hiányzik; szemesés karimában a' király koronás fővel, hosszú köntösben szemközt állva, jobbában kard, baljában háromszegletes és kettős keresztrel ékes paizs látható.

Hátlapja csikos karimában fénykörös és szárnyas oroszlánt állit előnkbe. *Stur. Rupp, és másutt.*

VIII. t.
212. sz.

X. nemű.

A' király fegyverben állva; sas fénykörös fővel.

Nagys. 7. Súly. — szemer. Ritk. $\frac{6}{7}$.

1. Felirat nélkül; képverete fegyveres király mint az előbbin; hátlapján nyílt szárnyú sas fénykörös fővel, mintegy hosszúdad papirtekercsen, testével jobbra, fejével balra fordultan állva; baloldalánál gombücs. *G. An-*

VIII. t.
213. sz. *drásy.*

XI. nemű.

A' király ülve; sas fénykörös fővel.

Nagys. 7. Súly. 6—8. szemer. Ritk. $\frac{1}{4}$.

Schoewisner, p. 194.

1. Felirat hiányzik; a' király koronás fővel szemközt ülve, jobbában kereszt aranyalma, baljában lilimos kormánypálca, oldalvást két karika.

Hátlapján szintazon fénykörös fejű sas' képverete áll, mint az előbbi neműn, csakhogy a' gömbücs' helyét kétes jegy foglalja el. *Rupp.* VIII. t. 214. sz.

2. Mint felebb; a' királyi szék' oldalainál karikák helyett két támadék tűnik elő. *Magyar egyet.*

3. Mint felebb; a' sas' bal oldalánál gömbücs jelenik meg. *Magyar tud. társ. Weszerle.*

Ámbár Schoenvisner e' pénzt Robert Károlynak mondja; megjegyzi mindazáltal, hogy azt, ugyanazon sasnak képverete miatt, mely az előbbi nemű példányain látható, valamint az előbbi négy neműt is, egyenlő oroszlán, fegyveres király és sas' képvereténél fogva, V. Istvánnak kell tulajdonítanunk.

XII. nemű.

A' király' koronás feje 's neve; oroszlán vagy farkas ugró félben.

Nagys. 8. Súly. 10—11. szemer. Ritk. 5/10.

Széchenyi, Cat. I. 42. l.

1. † REX · STEPHAN -- szemcsés karimában; közepett a' király' koronás feje szemközt.

Hátlapján felemelt farkú jobbra ágaskodó oroszlán vagy farkas jó elő, szemcsés karimában. *Nemzeti muz. Weszerle.* VIII. t. 215. sz.

E' pénz a' Széchenyi Cat. I. 42. l. III. Istvánnak tulajdonítatik, hol hátlapi képverete, kopott példány után, szájában növényt tartó ismeretlen állatnak mondatik; azonban III. István' pénze előlapján a' király' fejével, még nem fordult elő; ez pedig korába, diszesebb véseményénél fogva sem illik, ide járul az is, hogy hátlapján szintazon állat ábrázoltatik, mely V. István' pecsétén látható (*Pray, Syntagma de sigillis. Tab. VIII. fig. 4.*), ezen állat, ha oroszlán, úgy lehet régi kúnság azaz: Moldvaország' czimere; mert V. István 1269-ki oklevelében következőleg írja magát: „Stephanus D. gr. iunior rex Hungariae, dux Transsilvaniae, dominus Cumanorum.“ (*Katona, Hist. Crit. Tom. VI. p. 498*): ha pedig farkas, a' mi hihetőbb, akkor lehetne Bolgárország' czimere; mert V. István a' bolgárokon, még mint ifju király fényes diadalt vőn, és a' Cerographia Hungariae szerzője (Péterfi Károly, nem Szegedi János) 52. l. szerint Bolgárország' régi czimere farkas; ámbár az, mások szerint szinte oroszlán volt. (*Palma, Heraldicae Regni Hung. specimen. 71. l.*

XIII. nemű.

A' király' mellképe; lilium a' király' nevével.

Nagys. 5—7. Súly. — szemer. Rítk. $\frac{5}{14}$.

Mader, Krit. Beitr. III. 79. l.

1. Felirat hiányzik; a' király' mellképe koronás fővel, arcza előtt S betű (Strigonium?); jobbról talán kormánypálca, balról lilium.

VIII. t. 216. sz. Hátlapján: † REX ----- ANVS vonalkörben levelkék között nagyobb lilium tűnik elő. *Mader, idézett h.*

2. Előlapján csíkos karimában a' király' valami kalappal fedett feje, jobbról három gömböcs, (ez a' rajzban kimaradt.)

VIII. t. 217. sz. Hátlapján: † REX STEHANV csíkos körben, közepett nagyobb lilium. *Ugyanott.*

XIV. nemű.

A' király' feje 's neve; két ágaskodó bar.

Nagys. 8. Súly. 9—10. szemer. Rítk. $\frac{4}{9}$.

Széchenyi, Cat. III. 63. l.

1. REX • 2TESHS csíkos körben, közepett a' király' jobbra fordult koronás feje.

VIII. t. 218. sz. Hátlapon koszorúban két (ikermadárhoz hasonló) ágaskodó, egymásnak háttal fordult, de visszatekintő állatt; közepett két ferdevonal között gömböcs. *Magyar tud. társ. Weszerle.*

2. --- - TEPANS képverete mint felebb, de ama' két vonal alatt karika. *Weszerle.*

Schoenvisner a' Széchenyi Cat. III. 63. l. illy nemű penzt hozván fel gróf Andrásy Leopold' gyűjteményéből, az azon látható állatokat farkasoknak, vagy ebeknek, az ezek közötti jegyet pedig hold- és csillagnak tartja; de ezen a' pénz', melly kétség kívül V. Istváné, közepet elfoglaló jegyek, melyek rosszúl adatnak elő, hihetőleg V. római szám helyett állanak, a' mi IV. Béla római III. számmal veretett pénzeinek egyedül utánzása; mivel István' pecsétén is ime' körirat fordul elő: „† SIGILLVM STEPHANI QVINTI, DEI GRATIA BELAE REGIS FILII.“ (*Katona, Hist. Crit. Tom. VI. p. 604.*)

XV. nemű

A' koronás király' mellképe; két egymást érő ikerbar.

A. Nagyobb, vagy kispénz.

Nagys. 7—8. Súly. 6—12. szemer. Rítk. —

Széchenyi, Cat. I. 54. t.

1. Felirat hiányzik; csíkos karimában a' király' koronás mellképe szemközt, mintegy tornyok' csúcsait tartó kiterjesztett karokkal.

Hátlapon hasonló karimában, két háttal fordult visszatekintő 's ágaskodó egymást érő ikerbar, középett csillag. *Nemzeti muz. Rupp, és másutt.* VIII. t. 219. sz.

B. Kisebb, vagy fillér.

Nagys. 6. Súly. 5. szemer. Rítk. $\frac{2}{2}$.

2. Az előbbihez mindenben hasonló, de kisebb veretű. *Rupp, és másutt.* VIII. t. 220. sz.

XVI. nemű.

Kigyót elnyomó király' képe; négy lábú vaddal viaskodó bajnok.

Nagys. 7. Súly. 8. szemer. Rítk.. $\frac{2}{2}$.

1. Felirat hiányzik; csíkos karimában a' király koronás fővel szemközt állva, jobbában ágaskodó kigyó, baljában mintegy liliomos kormánypálca.

Hátlapon süveges, dolmányos bajnok, jobbával kardot emel ágaskodó négy lábú állat (oroszlán, vagy farkas) ellen, mellyet baljával megfog. *B. Ocskay. Stur. Rupp, és 'másutt.* VIII. t. 221. sz.

XVII. nemű.

A' király' képe; ikermadár a' király' nevével.

Nagys. 9. Súly. 10. szemer. Rítk. $\frac{5}{12}$.

1. Szemcsés körben a' király' mellképe szemközt, felemelt karokkal, felirat nélkül.

Hátlapon: † REX - - - - ANVS• szemcsés karima és csíkos kör között, középett háttal fordult, egymásra tekintő ikermadár, ezek között N VIII. t. vagy fekvő Z betűhöz hasonló jegy. 222. sz.

2. Hasonló, de a' király' koronás feje nyilvában tűnik elő; és hátlapján: † REX ST - - - - - S• a' többi mint felebb. *Császári muz.*

XVIII. nemű.

A' király' feje felirattal: ikermadár.

A. Nagyobb, vagy kispénz.

Nagys. 7. Súly. 8—10. szemer. Rítk. —

Schoenvisner, 186. l. Széchenyi, Cat. I. 62. l. Mader, Krit. Beitr. III. 87. l.

1. † MONETA• VNGARIE (N és E egybekapcsolva) két szemcsés kör között, középett jobbra fordult koronás fej.

Hátlapja szintazon képveretet állítja előnkbe, melly az előbbi neműn fordult elő, csakhogy a' középponti N vagy fekvő Z betűhöz hasonló jegy VIII. t. alatt gömbücs tűnik elő. *Nemzeti muz. Rupp, és másutt.* 223. sz.

2. Mint az előbbi, de a' király' arca előtt karika. *Rupp.*

3. † GARI GARIE képverete mint felebb; de a' baloldalról madár felfordítva látható.

B. Kisebb, vagy fillér.

Nagys. 5. Súly. 3—5. szemer. Rítk. 3/5.

Széchenyi. Cat. I. 62. l.

4. M• VNGARIE képverete mint 1. szám alatt, karikával a' király' arca VIII. t. előtt. *Nemzeti muz. Magyar tud. társ. Weszerle. Rupp.* 224. sz.

E' pénznem Schoenvisner' meghatározása után, a' bajor Ottó ismeretes pénzén található hasonló helyzetű, de másképp előadott két madár miatt, ekkor e' király' pénzének tartaték; de miután az előbbi pénznem már ismeretes, mellyen mind István király' neve, mind pedig ugyanazon itt látható ikermadár' képverete, szintazon középponti jeggyel tűnik elő: azon többé épen nem kételkedhetni, hogy ezeket is, és pedig annál inkább V. Istvánnak kell tulajdonitanunk; mivel ezen közönséges pénzpeldányok' felirata, véseménye és soksága V. Istvánhoz illenek inkább, mint Ottóhoz.

XIX. nemű.

István király' Sclavonia részére veretett pénzei.

Nagys, 9—10. Súly, 13—16. szemer. Ritk. —

Széchenyi. Cat. I. 58. 59. I. Appel, Repert. II. 826. I.

1. † MONETA REGIS P SCLAVONIA (A és V egybekapcsoltn) két szemcsés kör között; mindkét lapi képerete olyan, mint más Sclavonia részére verettekén; de hátlapján a' holdka' üregében lilium, és hasonló virágcsák a' kereszt' szegleteiben, karjainál pedig S és R (Stephanus Rex) betűk kurtító jeggyel jönnek elő. *Rupp, és másutt.*

VIII. t.
225. sz.

2. † MONETA REGIS P SCLAONI (így) a' többi mint felebb, de a' holdkában virágcsa helyett karika. *Ugyanott.*

3. Mint 1. szám alatt; hátlapja mint 2. szám alatt, de a' kereszt' karjainál: S és R. *Luczenbacher.*

4. † MONETA REGIS P SCLAON a' többi szokott; hátlapján a' holdnál jobbról lilium, balról csillag látható. *Weszerle.*

5. Mint 1. szám alatt, de hátlapján a' hold minden tulajdonitmány nélkül. *Ugyanott.*

6. - - - de ugyanott R helyett H jegyek jönnek elő. *Rupp.*

7. - - - hátlapján jobbról R balról S betűk láthatók. *Ugyanott.*

VIII. t.
226. sz.

8. Az 1. szám alattihoz mindenben hasonló, de a' kereszt' karjainál S és L (Stephanus, Ladislaus) betűk szemlélhetők. *Kiss. Luczenbacher. Rupp.*

VIII. t.
227. sz.

XXII.

KÚN LÁSZLÓ.

1272-dik évtől 1290-ig.

Alig jutott kún László, atyjának V. Istvánnak kora halála után 1272-ben a' királyi székre, Ottokar azonnal felbontván a' békekötést újra kezdé Magyarországot pusztítani; az alatt villongás ütött ki a' habsburgi Rudolf császár és Ottokar között, melyből tüzes háború keletkezett, László Rudolf pártját követé, kivel szövetséget kötven, Ottokar az 1278-ki ütközetben a' esatasikon magyar fegyver alatt esett el. E' hadviselés után a' béke ölébe tért haza László 's egészen a' kúnokhoz adta magát, kik között anyja után számos rokoni valának, megvetvén nejét Erzsébetet a' kún hölgyek' kecsibe szerelmes, azokkal telhetetlen kicsapongásokba merült. Az alatt az ország pártokra szakadozott;

a' pápai követ Fülöp firmai püspök zsinatot tartott Budán, ki Lászlót a' bűnpályáról elvonni iparkodék, de a' király utóbb parancsot bocsátott a' budaiakhoz, hogy az egybegyűlt papoknak semmi érelmet ne szolgáltatassanak. A' kúnok már fegyverrel pusztíták az országot, és a' tatárokkal szövetkezvén, mindent tüzzel vassal előntének; a' király elűzvén a' tatárokat, ismét előbbi kicsapongó életébe merülvén, végre 1290-ben Kőrös-szeg táján Bihar vármegyében Arbocz, Törtel és Kemencze nevű három kún által meggyilkoltaték, és a' esanádi egyházba temetteték el.

Ha e' király pénzeinek nem annyira képerveti csinosságát, és ércz' tisztaságát, mint inkább azok' gazdag változatossággal gyönyörködtető jelképeit és előadásait szemléljük: azok on már keletkező helyesebb pénzveretési művészet' jelei tűnnek előnkbe. E' király' nevére veretett kétségtelen példányok, majd REX vagy M' REGIS LADISLAI, majd egyedül LAZLA feliratuk; másokon csupán LA és EL betűket, vagy végre ime' feliratot: MONETA VNGARIE láthatni. Rajtok a' király' koronás feje jobbra fordultan, ritkábban szemközt, gyakran két egymással szemközti fej boltozatok alatt, néha az egész király' képe ülve, vagy fegyverben és vasban állva, vagy koronás fővel aranyalmát tartva, vagy végre lóháton vágatva fordul elő; hátlapon pedig sárkányt leszuró angyal, vagy Krisztus fénykörben, továbbá kettős, ritkábban egyszerű kereszt, lilium, tornyok, hold és csillag stb. tűnnek elő; ezekhez még különféle állatok mint: madarak, oroslán, farkas, sárkány, szárnyas sphinx, és más csodabarak' nemei is járulnak; e' pénzek' vegyítéke, súlya és nagysága egyébként olyan, mint IV. Béla és V. István alatt volt keletben.

I. nemű.

A' király' koronás feje 's neve; sárkányt leszuró angyal.

Nagys. 7—8. Súly. 8—9. szemer. Ritk. $\frac{2}{5}$.

Schoenvisner, 145. l. Széchenyi, Cat. III. 74. l. Joachim, Grosch. Cab. suppl. II. 644. l. Mader, Krit. Beitr. III. 80 l. Appel, Repert. II. 857. l.

1. REX · LADISLA szemesés karimában, térén a' király' jobbra fordúlt koronás feje.

Hátlapján csíkos karimában balra álló 's dárdával sárkányt leszuró angyal adatik elő. *Magyar tud. társ. Welzl tanács. Weszerle. Somogyi. Mil-*

2. Mint felebb; térén az angyal előtt R betű látható. *Magyar tud. társ. Weszerle.*

3. Felirata pontozatlan; hátlapján az angyal előtt felfordított L betű tűnik elő. *Weszerle.*

4. Más hasonló az angyal előtt B betűvel. *Joachim, idézett. h.*

Joachim, (*Grosch. Cab. Supl. II. XXXVI. táb. 2. sz.*) közre bocsátván e' példányt, azt I. Lászlónak tulajdonítja, Schoenvisner e' helytelen meghatározásnak hosszas megczáfolása után, valamint Mader is (idézett h.) az azon előadott B betűt Budának, mint pénzverőhelynek magyarázták. Ez ugyan nem épen valószínűtlen; mivel már IV. Béla felebb a' 3. l. idézett oklevelében teszen budai pénzverőkről említést: minthogy azonban illy nemű pénzekben más, mint: R és L betűk is fordulnak elő; azért nehéz meghatározni: pénzverőhelyet jelent-e, 's különösen melyiket jelentheti annyi ugyanazon nemű pénzen látható betű? vagy inkább csupán pénzverői jegy gyanánt használtaték.

II. nemű.

A' király' koronás feje 's neve; Krisztus ülve.

Nagys. 7—8. Súly. 8—9. szemer. Rítk. $\frac{2}{6}$.

Széchenyi, Cat. I. 52. és III. 74. l.

1. REX • LADISLAI gyengén szemesés karimában, közepett a' király' jobbra fordult koronás feje.

Hátlapon szemesés karimában Krisztus ülve napként sugárzó fővel, kiterjesztett karokkal, baljában könyv, fejénél két pontozott karika. *Nemzeti muz. Weszerle. Somogyi. Rupp, és másutt.*

IX. táb.
229. sz.

2. REX LA ° ISLAI a' többi mint felebb. *Nemzeti muz.*

III. nemű.

Két koronás fej; Krisztus ülve.

Nagys. 7—8. Súly. 8—9. szemer. Rítk. $\frac{3}{8}$.

1. E és L betűk (Elisabetha, Ladislaus) csillagot magában foglaló boltozat' oldalainál; ez alatt két szemközti koronás fej (a' király' és királyné feje), e' között pedig alul liliom látható.

Hátlapon Krisztus ülve fényugáros fővel és kiterjesztett karokkal, baljában könyv, két felül pontozott karika tűnik elő. *Rupp.*

IX. táb.
230. sz.

2. Mint felebb; a' boltozat' ürege jegy nélküli. *Weszerle.*

3. Mint felebb; a' boltozaton csillag, közepett karika, 's alúl lilium.
Conrad. Rupp.
4. - - az előbbihez hasonló, az ülő Krisztus' keblénél két karika. *Weszerle.*
5. - - a' boltozat' üregében karika, alúl lilium. *Rupp.*

IV. nemű.

A' király' koronás feje felirattal; nyulat emésztő sas.

Nagys. 8. Súly. 8—9. szemer. Ritk. $\frac{1}{4}$.

Széchenyi, Cat I. 57. l.

1. VNGARIE a' király' jobbra fordult koronás mellképe, jobbában keresztet kormánypálczát tartva, balját melléhez hajtva; a' pénz' karimája két csikos körből áll.

Hátlapon hasonló karimában sas nyulat körmül meg, és azt orrát fejébe vágván, emészt; a' sas farkánál keresztke. *Rupp, és másutt.*

IX. táb.
231. sz.

E' péznpéldány a' fej' veretére 's készítményére nézve hasonlít az előadott I. és II. nemű pénzekhez; hátlapjának ábrázolata pedig közelit némileg ahhoz, mely a' XXXI. neműn (X. táb. 261. sz.) fordul majd elő.

V. nemű.

A' király' neve négy sorban; két koronás fej boltozatok alatt.

Nagys. 8. Súly. 8—9. szemer. Ritk. $\frac{1}{9}$.

Széchenyi, Cat. III. 65. l.

1. M• REGI LADIZLAI négy sorra osztott betűkkel, szemesés karimában.

Hátlapján két koronás fej egymással szemközt, némelly tornyos kápolna' két boltozata alatt; a' felső téren mindkét felül csillag. *G. Andrásy*

IX. táb.
232. sz.

Leopold.

E' péznpéldány a' Széchenyi Cat. idézett h. szinte gróf Andrásy Leopold' gyűjteményéből van kiadva, de helytelenül következőleg leírva: „MONET LADISLAI. stb. in av. occurunt duo capita, stb. in area superiore a dextris stella vel sol, et a sin. luna cum stellula.“

2. Mint felebb; hátlapján csillagok helyett két gömböcs látható. *Weszerle. Milkovics.*

IX. táb.
233. sz.

VI. nemű.

Két fedetlen fej boltozatok alatt; szárnyas sárkány.

A. Nagyobb, vagy kispénz.

Nagys. 7. Súly. 8—9. szemer. Ritk. —

Schoenvisner, II. táb. 59. sz. Szechenyi, Cat. I. 54. l.

1. Felirat hiányzik; képverete szintolly tornyos kápolna, mint az előbbi neműn, boltozatai alatt két egymással szemközti fedetlen fej, felül két oldalról csillag; csíkos karimában.

Hátlapon hasonló karimában jobbra fordult szárnyas sárkány adatik elő. *Nemzeti muz. Rupp.*

IX. táb.
234. sz.

2. Mint felebb; de a' sárkány' feje alatt keresztke jó elő. *Milkovics. Rupp.*

3. - - a' sárkány' farka alatt csillagosa, mindkét lapi karimája szemcsés. *Weszerle. Rupp.*

4. - - ugyanott karika, csíkos karimában. *Weszerle. Conrad. Rupp.*

5. - - a' kápolna' üregében oldalvást jobbról csillag, balról két-szarvú hold háromlevelűvel látható; a' sárkány jegy nélküli, szemcsés karimában. Az előbbieknél ritkább példány. *Weszerle. Rupp.*

B. Kisebb, vagy fillér.

Nagys. majd. 6. Súly. — szemer. Ritk. $\frac{6}{7}$.

6. Mint felebb; képverete, a' más alakú boltozatokon, előlapi szemcsés, és hátlapi csíkos karimákon kívül, mint 1. szám alatt; fillér. *Weszerle.*

IX. táb.
235. sz.

VII. nemű.

Két fedetlen fej boltozatok alatt; sas.

Nagys. $7\frac{1}{2}$. Súly. 8. szemer. Ritk. $\frac{6}{7}$.

1. Felirat hiányzik; az előlapi képverete mint az előbbi neműnek 1. szám alatt; hátlapja csíkos körben, mellével jobbra, fejével pedig balra fordult nyílt szárnyú sast állít előnkbe. *Conrad.*

IX. táb.
236. sz.

VIII. nemű.

A' király lóháton; sárkány.

Nagys. 8. Súly. 10—12. szemér. Ritk. $\frac{3}{5}$.

1. Felirat hiányzik; vonalos karimában a' király koronás fővel lóháton jobbra vágatva, baljában kormánypálcza.

Hátlapján két központú csíkos körben jobbra ágaskodó szárnyas sárkány, IX. táb. szárnyai megett gömböcs. *B. Ocskay. Somogyi. Rupp, és másutt.*
237. sz.

IX. nemű.

A' király lóháton keresztet tartva; koronás fej boltozat alatt.

Nagys. 8. Súly. 8—9. szemér. Ritk. $\frac{2}{2}$.

1. Felirat nélkül; szemesés karimában a' koronás király balra fordult lóháton, kinyújtott jobbájában kereszt, baljában kantár; oldalvást innen rózsza, amonnan háromlevelű látható.

Hátlapon hasonló karimában szemközti koronás fej három keresztel ékes boltozat alatt, a' középső kereszt' oldalainál két gömböcs, a' szélsők IX. táb. pedig csillagokra helyezvék. *Rupp, és másutt.*
238. sz.

2. Mint felebb; az előlapi téren jobbról háromlevelű, balról pont, a' ló alatt pedig két virágcsa tűnik elő. *B. Ocskay.*

3. - - az előlapi téren jobbról hármás szárú virág látható. *Magyar tud. társ.*

4. Mint 2. szám alatt, csak hogy a' ló alatt rózsácska adatik elő. *B. Ocskay.*

X. nemű.

Lovagló király; lépdelő sphinx.

Nagys. 8. Súly. 10. szemér. Ritk. $\frac{5}{7}$.

1. Felirat hiányzik; mintegy szemesés karimában a' király koronás fővel lóháton balra vágatva, jobbájában vadászsólyom, baljában kantár, a' király' sarkánál rózsácska.

Hátlapon sphinxhez hasonló, sipkás emberfejú, nyílt szárnyú 's balra IX. táb. lépdelő csodabar, lábainál két rózsácska. *Közáky, és másutt.*
239. sz.

A' királyt lóháton elötüntető három előbbi pénzem, inkább kün Lászlónak látszik tulajdoníthatónak, mint valamely más királynak: részint a' már felebb is tapasztalt

sárkány, részint és főképe az e' pénzke' terén elhintett apróbb jegyek és ékeségek miatt, millyenek az egyedül kün László' kétségtelen pénzein előforduló rózsák, háromlevelűk, és gömböcsők. A' lovagló és keresztet tartó király' képe, úgy látszik, nemileg II. András' szent hadára vonatkozik; e' pénz azonban utóbbi korú, sem hogy azt II. Andrásnak lehetne tulajdonítani, a' mi nem csak azon említett jegyekből, hanem nagyságából, valamint érczéből és véseményéből is világos.

XI. n e m ű.

A' király' neve négy sorban; annak képe állva.

Nagys. 7. Súly. — szemer. Rítk. $\frac{6}{12}$.

1. M RÉGIŰ LADISLAI három fektentes vonal által egymástól különválasztott négy sorban írott szók, szemcsés karimában.

Hátlapon vonalos karimában a' király koronás fővel, hosszú köntösben szemközt állva, mellét pontozott heveder ékesíti, felemelt jobbában alma vagy gömb, balja melléhez van hajolva. *Weszerle.*

IX. táb.
240. sz.

XII. n e m ű.

A' király' képe állva; paizson kettős kereszt.

Nagys. 7. Súly. 6. szemer. Rítk. $\frac{6}{8}$.

1. Felirat hiányzik, szintazon álló király' képverete mint felebb, heveder nélkül.

Hátlapon háromszegletes hosszúdad paizson kettős kereszt, vonalos karimában. *Milkovics.*

IX. táb.
241. sz.

XIII. n e m ű.

A' király' neve három sorban; fegyverben álló bajnok.

Nagys. 8. Súly. 9. szemer. Rítk. $\frac{4}{8}$.

Chmel, Oester. Geschichtsforscher. 1838. III. Heft.

1. •R• LADISLAI három sorra osztott felirat, ez alatt madárka két rózsa között, szemcsés karimában.

Hátlapján hasonló karimában sisakos bajnok jobbra fordultán vasban állva, jobbában kard, balján kettős kereszttel ékes paizs, e' fölött két csillagcsa vagy rózsza. *Császári muz. Welzl tanács. B. Ocskay.*

IX. táb.
242. sz.

2. Mint felebb; de a' madárka' jobb oldalánál rózsza helyett háromszá-
rú virág látható. *Courad.*

E' pénznemből néhány év előtt Erdélben Segesvárott több példány ásatott ki a' föld'
gyomrából; ezeken a' fegyveres bajnok' képe, úgy látszik, magát a' királyt ábrazol-
ja, ki Bonfinio (*Decad. II. Lib. VIII*) és Kézai Simon' hazai írók' bizonyosága sze-
rint, részint Ottokar a' csehkek' főnöke, részint a' kúnok ellen hadakozott.

XIV. nemű.

A' király sisakban és vértben állva; két toronnyal diszes egyház.

Nagys. 7—8. Súly. 8. szemer. Rít. 1/4.

Széchenyi, Cat. I. 55. l.

1. Felirat hiányzik; a' király sisakban és vértben jobbra fordultán áll-
va, jobbájában keresztke, baljában lilimos kormánypálca, a' király' ar-
cza előtt B betű.

IX. tábl.
243. sz.

Hátlapon két tornyú egyház' homlokzata, oldalvást E és C betűk kur-
tító jeggyel, az egyház fölött és alatt karika. *Rupp, és másutt.*

2. Más hasonló, B helyett R jegyet előtűntető. *Rupp, és másutt.*

3. Mint az előbbi, R betűvel jelelt, e' fölött virágcsa. *B. Ocskay.*

E' pénz E és C betűi miatt, melyeket „Elisabetha, Carolus.“ neveknek szoktak ol-
vasni, széltében Robert Károlynak tulajdonítatek; ennél helyesebb okok azonban e'
penzt Lászlónak javalják tulajdonítanunk, és pedig először az, hogy Károly' neve
pénzein C-vel soha sem fordul elő, hanem mindig K. betűvel; másodsor képveretét
a' mi illeti, itt szintazon vétes bajnok adatik elő, mely az előbbi neműn látható;
de a' B és R betűk is László pénzein szoktak előfordulni. Az E és C betűk' értelmére
nézve, ezeket addig, míg a' pénztudósok helyesebb véleménynyel nem állnak elő, talán
„Ecclesia Cumanorum, vagy Elisabetha Cumanis.“ (alapítá tudniillik ezen egy-
házat; mert Erzsébet e' király' anyja nemzetségére nézve kún volt) lehetne magyarázni.

XV. nemű.

A' király' feje; egyszerű kereszt a' király' nevével.

Nagys. majd 8. Súly. 5—8. szemer. Rít. 5/11.

1. Csaknem csíkos karimában, a' király' szárnyas féle válláig ábrázolt
koronás feje szemközt.

Hátlapon: † LADISLAI két vonalkör között, közepett szélesebb majd IX. táb.
a' karimáig nyuló egyenkarú kereszt. *Császári muz. B. Ocskay.* 244. sz.

XVI. nemű.

A⁷ király ülve; kettős kereszt a⁷ király⁷ nevével.

Nagys. 7—8. Súly. 8—9. szemer. Ritk. $\frac{1}{8}$.

Schoenvisner, 186. l. Mader, Krit. Beitr. III. 80. 85. l.

1. Szemcsés karimában a' koronás király hosszú köntösben szemközt ülve, jobbában kereszt aranyalma, baljában lilimos kormánypálca, oldalvást mindkét felül hármás szárú virág, balról pedig R betű látható.

Hátlapon REX: LADISLAI szélesebb talpra helyezett korona fölött kettős kereszt, e' fölött gömböcs. *Weszerle. B. Ocskay. Somogyi.* IX. táb.
245. sz.

2. Mint felebb; de előlapján R helyet B betű tűnik elő. *G. Festetics.*

Schoenvisner azt véli, hogy e' pénz Venczel királyé; mivel a' magyarok ezt neveztek Lászlónak; minthogy azonban rajta kún László más pénzeinek világos jelei tűnnek elő: az más királynak épen nem tulajdonítható. (*Egyezt. Mader, idézett h.*)

XVII. nemű.

Páva, és a⁷ király⁷ neve; futó oroszlán.

Nagys. 8. Súly. 9. szemer. Ritk. $\frac{6}{12}$.

1. - - X • LADISLAI szemcsés karimában; páva jobbra fordultán állva, felül és alul csillagcsa vagy rózsza (egyik a' rajzban kihagyott) tűnik elő.

Hátlapon hasonló karimában jobbra futó oroszlán, előtte karika, lábainál három szárú virág. *B. Ocskay, és másutt.* IX. táb.
246. sz.

XVIII. nemű.

Kettős kereszt a⁷ király⁷ nevével; futó oroszlán.

Nagys. 7—8. Súly. 8—9. szemer. Ritk. $\frac{1}{8}$.

1. REX • LADISLAI szélesebb talpra helyezett korona fölött kettős kereszt, széleinél három gömböcs, szemcsés karimában.

Hátlapján hasonló oroszlán és szintazon ékességekkel tűnik fel, mint az előbbi neműn fordult elő. *Császári muz. B. Ocskay. Conrad.* IX. táb.
247. sz.

XIX. nemű.

Kettős kereszt a 'király' nevével; tornyocska és kereszt két fej között.

Nagys. 7. Súly. 7. szemer. Ritk. 6/8.

1. László nevének kétes előadása szemcsés karimában; közepett kettős kereszt, alul két csillagosa vagy rózsa.

Hátlapja csíkos karimában tornyocska alatt kisebb kettős keresztet állít előnkbe, oldalvást pedig egymástól elfordult két sipkás emberfejet; a 'torny' csúcsán, oldalánál, és kereszt karjainál gömböcsök láthatók. *B. Ocskay.*

IX. tábl.
248. sz.

XX. nemű.

Oroszlánt legyőző férfi; lombozatba foglalt kettős kereszt.

Nagys. 10. Súly. 10%. szemer. Ritk. 4/6.

Schoenvisner, 215. l.

1. Felirat hiányzik; csíkos karimában dolmányos férfi fedetlen fővel állva, jobbjaival a földre terített oroszlánt szájánál ragadja meg.

Hátlapon csíkos karimában lombozatba foglalt fennálló kettős kereszt

adatik elő. *G. Festetics. Stur. Rupp, és másutt.*

IX. tábl.
249. sz.

Schoenvisner (*Notit. Hung. rei num. 215. l.*) az itt előadott oroszlánt, sárkánynek tartja, 's e' pénz Zsigmond királynak tulajdonítja, az általa alapított sárkányrend miatt; de ezen állat serényénél és farkának alakjánál fogva, ketségkívül oroszlán, ide járul még az is, hogy a 'II. korszakú királyok' pénzein (Venczelét kivéve), sárkány épen nem, az I. korszakban pedig mindig szárnyasan fordul elő; e' pénz tehát, mind kettős keresztje, mind az oroszlánt legyőző bajnoka miatt, mely jelképes ábrázolat, úgy látszik, Lászlónak a kúnokon vett győzedelmét külsőíti, e' királynak tulajdonítható.

XXI. nemű.

Koronás fej és kettős kereszt tornyok között; koronás sphinx.

A. Nagyobb, vagy kispénz.

Nagys. 7—8. Súly. 8. szemer. Ritk. —

Schoenvisner, 148. l. Széchenyi, Cat. I. 45. l. Mader, Krit. Beitr. III. 82. l.

1. Felirat hiányzik; szemcsés karimában koronás fej szemközt, alatta kettős kereszt, oldalvást mindkét felül tornyocska.

Hátlapján hasonló karimában koronás fővel, nyílt szárnyú 's jobbra lépdelő sphinx. *Rupp, és másutt.*

IX. táb.
250. sz.

2. Mint felebb; a' kereszt' karjai között mindkét felül gömböcs. *Weszerte.*

Mader idézett h. e' kispénzt, két tornya miatt, idegen városinak, és pedig Dunavert-ben veretettek véli; e' pénz azonban kétségbe nem vonhatólag magyar, részint mivel nálunk nagy mennyiségben találtak, részint mivel rajta a' kettős kereszt és két torony szintazon helyzetű, alkátú 's nagyságú, mint kún László más kétségtelen penzein tapasztalható; a' miért is azt e' királynak kell tulajdonítanunk.

B. Kisebb, vagy fillér.

Nagys. 5½. Súly. 4. szemer. Ritk. 2/3.

3. Csikos karimában mindkét lapján ugyanazon fenntebbi képveret; fillér. *Rupp, és másutt.*

IX. táb.
251. sz.

XXII. nemű.

A' király' feje tornyok között; kereszt és négy csillag.

Nagys. 7%. Súly. 8. szemer. Ritk. 6/8.

1. Felirat hiányzik; szemcsés karimában a' király' mellképe szemközti koronás fővel, karikával ékes boltozat alatt, oldalvást két torony.

Hátlapon hasonló karimában egyenkarú kereszt, mellynek szélesebb csücscai kétfelé ágaznak, szegleteiben négy csillag. *B. Ocskay.*

IX. táb.
252. sz.

XXIII. nemű.

Kettős kereszt tornyok között; nyílt szárnyú sas.

Nagys. 10. Súly. 5. szemer. Ritk. 5/7.

1. Felirat hiányzik; csíkos körben fennálló kettős kereszt, két tornyocská vagy kápolna között.

Hátlapja szemcsés karimában mellével szemközti, nyílt szárnyú 's fejével jobbra fordult sast állit előnkbe. *Császári muz.*

IX. táb.
253. sz.

Két torony közötti kettős keresztet, már a' XXI. neműn is lehet tapasztalunk; ezen kívül a' sas lábain köröm helyett merő 's szintolly gömböcs tűnik elő, mint azt Lászlónak más 's IX. táb. 238. 248. 257. 259. stb. számok alatt lerajzolt példányain láthatni.

XXIV. nemű.

A' király' koronás feje; nyílt szárnyú sas.

Nagys. 7½. Súly. 7—9. szemer. Rít. ¼.

1. Felirat hiányzik; szemesés karimában a' király' jobbra fordult koronás feje.

IX. táb. Hátlapján nyílt szárnyú 's szintolly helyzetű 's alkatú sas adatik elő,
254. sz. mint az előbbi nemű. *B. Ocskay. Rupp.*

XXV. nemű.

Liliom és a' király' neve; sas csillag és hold alatt.

Nagys. 8. Súly. — szemer. Rít. 6/8.

1. REX LADISLA közepett nagy lilium.

IX. táb. Hátlapján jobbra fordított nyílt és kiterjesztett szárnyú sas mellképe,
255. sz. fölötté félhold és csillag látható, csikos körben.

XXVI. nemű.

Liliom, hold és csillag tornyok között; futó oroszlán.

Nagys. 7—8. Súly. 5—6. szemer. Rít. ⅞.

1. LA (Ladislaus) e' betűk két alúl csúcsos tornyocska fölé helyezvék, a' téren csillagot befoglaló félhold fölött lilium, szemesés karimában.

IX. táb. Hátlapja jobbra futó oroszlánt tüntet elő hasonló karimában. *Weszlerle.*
256. sz. *Conrad.*

2. Mint felebb; a' lilium' oldalainál mindkét felül gömbücs látható. *Milkovics.*

XXVII. nemű.

Két fej között torony, hold, és csillag; lombos boltozat alatt futó állat.

A. Nagyobb, vagy kispénz.

Nagys. 7—8. Súly. 9—11. szemer. Rít. —

Széchenyi, Cat. I. 54. l.

1. Felirat hiányzik; csikos karimában csúcsos kalappal fedett két emberfej, ezek között tornyocska, alatta telő holdba foglalt csillag, a' fejek fölött két gömbücs.

Hátlapján hasonló karimában jobbra futó négylábú állat (talán oroszlán) adatik elő, két boltozat alatt, ezekből hármás szárú virág nyúlik fel mintegy csillag és félhold között. *Nemzeti muz. Rupp, és másutt.*

IX. táb.
257. sz.

B. Kisebb, vagy fillér.

Nagys. 6. Súly. 5—6. szemer. Rítk. $\frac{3}{8}$.

2. Mint felebb; de csillag helyett a' hold' üregében, felfordított T vagy fekvő E (Elisabetha?) betűhöz hasonló jegy tűnik fel; hátlapon csaknem azon négylábú állat' és virág' képverete jó elő mintegy két csillag között. *Somogyi. Kiss. Milkovics. Rupp, és másutt.*

IX. táb.
258. sz.

Itt szintolly két kalapos fej közötti torony' képverete fordul elő, mint a' XIX. neműn, valamint kétszarvú holdba foglalt csillag szintügy, mint a' XXVI. neműn, melyek Lászlónak kétségtelen pénzeit állítják előnkbe.

XXVIII. nemű.

Csillag és hold fölött koronás fej két torony között; hold fölött torony két lilium között.

Nagys. 7. Súly. 7—8. szemer. Rítk. $\frac{6}{8}$.

1. Vonalos karimában szemközti koronás fej csillagot befoglaló hold fölött, két tornyocska között.

Hátlapja szemcsés karimában két emeletes tornyot vagy erősséget, három gömböcsöt befoglaló telő hold hátán tüntet elő, két nagyobb lilium között. *B. Ocskay, és másutt.*

IX. táb.
259. sz.

XXIX. nemű.

Lombos tárcsa L betűvel; hold fölött torony két lilium között.

A. Nagyobb, vagy kispénz.

Nagys. 7. Súly. 8—9. szemer. Rítk. —

Schoenvisner, 159. l. Széchenyi, Cat. I. 54. l. Mader, Krit. Beitr. III. 90. 91. l.

1. Szemcsés karimában lombozattal ékes tárcsa, mellyen goth L (Ladislau) betűhöz hasonló jegy látható.

Hátlapja hasonló körben, két szarvú hold fölél helyezett tornyot állít elő,
IX. táb. két liliom között. *Rupp, és másutt.*
260. sz.

2. Mint felebb; de a' hold alatt gömböcs. *Úgyanott.*

3. - - ugyanott csillagcsa. *Úgyanott.*

Schoenvisner (*Notit. Hung. rei num.* 195. l.) e' pénzt Robert Károlynak tulajdonítja, részint liliomai, részint annak közepén látható, véleménye szerint K betűhöz hasonló jegye miatt; azonban illy alakú liliomok, torony és félhold kún László penzeinek épen szokott ekességei; azon jegy pedig nem annyira K betű, mint inkább goth L alakú; ámbár Mader (*Krit. Beitr.* III. 91. l.) e' pénzt valamely városinak, azon betűt pedig fekvő A-hoz hasonlóknak véli.

B. K i s e b b, v a g y f i l l é r.

Nagys. 5—6. Súly. 4—5. szemer. Rítk. $\frac{3}{3}$.

4. Az 1. számúhoz hasonló, csakhogy kisebb veretű, vagy fillér. *Rupp,*

IX. táb. és másutt.
261. sz.

XXX. n e m ű.

Lombos tárcsa L betűvel; két egyesült állat.

Nagys. 9. Súly. 11. szemer. Rítk. $\frac{6}{6}$.

1. Előlapja az előbbi nemű példányéhoz hasonló, csikos karimában; hátlapja pedig egyesült, egymásnak háttal fordult két állatot, talán ikermadarat állít előnkbe; rézpéldány. *Rupp.*

IX. táb. rat állít előnkbe; rézpéldány. *Rupp.*
262. sz.

XXXI. n e m ű.

Madár és a' király' neve; négy lábú csodaállat.

Nagys. 7. Súly. 8—10. szemer. Rítk. $\frac{3}{6}$.

Schoenvisner, 143. l. Mader. *Krit. Beitr.* III. 80. l.

1. *LAZLA virágessákkal vagy liliomokkal elválasztott betűkkel, csikos karimában; közepett galambhoz hasonló madár.

Hátlapján csikos karimában jobbra lépdelő ismeretlen négy lábúbar tünik elő, alatta csillag, hátul gömböcs. *Klímó.*

IX. táb. nik elő,
263. sz.

2. Mint felebb; hátlapján a' jegyek hiányzanak. *Weszerle. Rupp, és másutt.*

3. - - de hátlapján sással viaskodó négy lábú állat fordul elő,

X. táb. szemcsés karimában. *Weszl tanács. Magyar tud. társ. Somogyi. Rupp.*
264. sz.

4. Mint az előbbi; a' csodabar alatt csillagcsa. *Weszerle.*

LÁZLA e' királynak magyar neve, ki népétől kún Lászlónak nevezteték. Az előlapi madár galaubhoz hasonlít inkább, mint Mader' véleményeként sashoz; a' hátlapi négylábú állat, melyet Schoenvisner kún oroszlánnak tart, mivel mesés és csodabar, meg nem határozható.

XXXII. nemű.

A' király' mellképe tornyok között; négylábú állat.

Nagys. 8. Súly. 8—10. szemer. Rítk. $\frac{2}{3}$.

1. Felirat hiányzik; a' király' mellképe szemközt koronás fővel, véd-falak fölött, két torony között, szemcsés karimában; hátlapon négylábú, vadkecskéhez hasonló állat, jobbra fordultan ülve, szemcsés karimában. *Magyar tud. társ. Milkovics. Rupp, és másutt.*

X. táb.
265. sz.

XXXIII. nemű.

Virág, boltozat és tornyok alatt; négylábú állat.

Nagys. 8. Súly. — szemer. Rítk. $\frac{6}{}$*

1. Felirat hiányzik; szemcsés karimában három szárú virág keresztves boltozat alatt, oldalvást két torony; hátlapján szemcsés körben nyúlhoz hasonló négylábú állat balra fordultan ülve.

X. táb.
266. sz.

XXXIV. nemű.

A' király' koronás feje; elefánt.

Nagys. $7\frac{1}{2}$. Súly. — szemer. Rítk. $\frac{6}{}$*

1. Felirat hiányzik; a' király' jobbra fordult koronás feje, szemcsés karimában; hátlapján jobbra fordultan álló négylábú állat, hátán nem tudni mit visz, megrakott elefánthoz hasonlít leginkább.

X. táb.
267. sz.

XXXV. nemű.

László királynak Sclavonia részére veretett pénzei.

Nagys. 9—10. Súly. 14—17. szemer. Rítk. —

Széchenyi, Cat. I. 58. l. Appel, Repert. II. 825. l.

1. † MONETA REGIS P SCLAVONIA előlapi képverete, mint más sclavoniai pénzekén.

Hátlapján szokott képveret mellett, a' kettős kereszt' karjainál R és L (Rex Ladislaus) betűk állanak, felül csillag és lilomot magában foglaló félhold; hasonló, de ferde helyzetű virágcsák a' kereszt' szegleteiben is tünnek elő. *Rupp, és másutt.*

X. tábl.
268. sz.

2. Mint felebb; hátlapon csillag helyett keresztke, a' kereszt' szegleteiben pedig egyenes helyzetű virágcsák adatnak elő. *Rupp.*

3. - - hátlapon telő hold pusztán. *Milkovics. Rupp.*

X. tábl.
269. sz.

4. - - a' nyest fölött csillag helyett széles egyenkarú kereszt látható, L és R betűkkel; ritkább példány. *Weszerle.*

5. - - hátlapon a' kereszt' karjainál R és L, két betűn kívül, annak szegletében jobbról R jegy, balról fennálló lilom, minden fejnél hátul gömböcs, felül hold pusztán. *Nemzeti muz. Küss.*

Nemelyek az e' pénzpéldányon látható két R betűnek Rex Regum jelentést tulajdonítanak; de ezen inkább gyönyörűt, mint hiú dicsőséget vadászó királyról alig tehetni fel, hogy még nyilvános emlékein is illy dölyfös czímre vágyott volna; a' kereszt' szegletében, valamint Lászlónak más pénzein álló R betűt tehát, csupán pénzverői jegynek kell tartanunk.

X. tábl.
270. sz.

6. Az előbbihez hasonló, de a' koronás fejek megetti karikák hiányzanak. *Küss. Rupp, és másutt.*

7. Mint 1. szám alatt; de a' kereszt' karjánál jobbról L, balról R betű. *Weszerle.*

8. Más, mellyen jobbról felfordított L balról rendes R látható. *Ugyanott.*

9. † MONETA REGIS ꝥ VNGARIA (a' metsző téveszté el, SCLAVONIA helyett) mindkétlapi képverete mint 1. szám alatt.

XXIII.

III. ANDRÁS.

1290-dik évtől 12301-ig.

Kün László meggyilkoltatása után, gyermekei nem lévén, pártokra szakadozott a' királytalan ország: I. Rudolf császár Magyarországot fiának, Albert ausztriai vezérnek szánta; mivel az, miként állítá, már IV. Bela által volt Fridrik császárnak odaigérve. Az anjou I. Károly' fia, II. sánta Károly sicíliai király, V. István magyar király' leányát Máriát veven el nőül, nemzé Martell Károlyt, ez a' pápai követ által Nopályban koronáztatek meg magyar királylyá. Esztei Beatrix, II. András királyunk' harmadik neje-

től született István, sokféle viszontagságai után Velenczébe jutott, hol Morosini Tomasínát, gazdag patricius leányát nyerven el nőül, nemzé III. Andrást, ki már kún László alatt bírta Selavoniát vezérsegül, és annak meggyilkoltatása után, Fehérvárott Fennena első hitesevel ünnepélyesen megkoronáztatván, azt hitte, hogy vágytársaitól megszabadult, Martell Károly' véletlen halála, 's Fennena' elhunyta után Agnessel Albert leányával egybekeleése által. Anyját Tomasínát Velenczéből magához hivatá; annak bátyját pedig Morosini Albertet selavoniai vezérré tette. Országgyüléseket tartott ugyan András, hogy a' zavarokat lecsillapítsa; de a' meghasonlás és pártviszályok már nagyon elhatalmaztak, a' pártoskodók Robert Károlyt, a' nem rég kimúlt Martell Károly' fiát hívák meg a' királyi szék' elfoglalására, 's a' király' anyja Tomasina; 1301-ben pedig maga III. András is a' nápolyi párt' mérge által hagyá el a' világot, kibén Árpád' férfi ágát rablá el a' halál, melly majd négyszáz évig kormányzá a' magyar nemzetet; eltemettek a' budai minoritáknál, a' sz. János evang. egyházában.

A' mi e' királynak, előde László példányainál kevesebb változatú pénzéről megemlítendő, az röviden abból áll, hogy azok' főjellemé, bélyege majd egyszerű kereszt; mellynek szegleteiben vagy a' király' neve, vagy keresztkéek foglaltatnak, vagy oldalainál két koronás fej tűnik elő; majd kettős kereszt, csillagokkal, vagy azok nélkül; az állatok' ábrázolata ezeken oroszlánra, husvéti bárányra, és szarvasra van szorítva. Az előlapot vagy a' király' koronás feje, vagy annak jobbában kardot, vagy aranyalmát, baljában liliomos kormánypálcát tartó mellképe díszesíti; a' többi mellékes ékességek leginkább az előbb említett előde pénzein tapasztaltakhoz közelítenek.

I. nemű.

A' király' neve 's mellképe; egyszerű kereszt és két koronás fej.

Nagys. 7. Súly. 7—8. szemér. Ríth. $\frac{3}{7}$.

Schoenvisner, 146. l. Széchenyi, Cat. I. 52. l. Mader, Krit. Beitr. III. 80. l.

1. RĚN (így) ANDREAS szemcsés karimában és hasonló körben, közepett a' király' mellképe koronás fővel szemközt, jobbában kereszt aranyalma, baljában liliomos kormánypálcza.

Hátlapon szemcsés karimában egyszerű kereszt koronás M fölött, oldalvást két koronás fej egymással szemközt. *G. Festetics. Somogyi. Conrad. Rupp, és másutt.*

2. REX ANDREAS a' többi mint felebb. *Weszerle.*

3. Mint 2. szám alatt, de a' kereszt fölött jobbról A betű látható.

4. REX ANDRĒIO a' többi szokott. *Nemzeti muz.*

Schoenvisner (*Notit. Hung. rei num.* 146. l.) Bonfinio bizonyására támaszkodva. (*Ded. II. Lib. IX.*) azt véli, hogy az itt előadott kereszt, a' koronás M miatt, Morosini (Maurocena) Tomasina, András anyjának nemzetségi czimere; a' koronás fejek pedig II. András királyt és IV. Belát, mint III. András' őset és atyjának testvérét jelentik. Azonban jöllehet az M betű, mint látszik a' Morosini nemzetséget illeti is: azt még sem állíthatni, hogy a' magyar pénzekben használtatni szokott akár egyszerű, akár kettős keresztnek képvérete, nemzetségi czimerül is adatott elő; mivel az utóbbi kereszt' használata, melyre koszorú van függesztve, nem csak III. András, hanem már kún László' pecsétein is volt keletben (*Pray, Syntagma de Sigillis. Tab. VI. fig. 3. Tab. IX. és X. fig. 1.*). A' két koronás fejek pedig a' mi illeti, azok úgy látszik miként kún László' pénzein, úgy itt is, a' királyt és királynét jelentik.

III. nemű.

Kereszt két koronás fej között; lépdelő oroslán.

A. Nagyobb, vagy kispénz.

Nagys. 7—8. Súly. 8—11. szemer. Rítk. —

Schoenvisner, 148. l. Széchenyi, Cat. I. 55. l. Mader, Krit. Beitr. III. 81. l.

1. Felirat hiányzik, csaknem szemesés karimában közepe táján karikával ékes magas kereszt boltozat fölött, két szemközti koronás fej között.

Hátlapján hasonló karimában, felemelt farkú, balra lépdelő oroslán

X. táb. 272. sz. adatik elő. *Rupp, és másutt.*

2. Mint felebb; az oroslán' fejénél gömböcs. *Rupp.*

3. - - a' kereszt' közepe karika nélküli. *Ugyanott.*

4. Képvéret nélküli előlapján az átvert oroslán tűnik elő. *Somogyi.*

5. Mint 1. szám alatt, de rajta jobbra lépdelő oroslán látható. *Courad.*

B. Kisebb, vagy fillér.

Nagys. 6. Súly. 4—5. szemer. Rítk. $\frac{2}{3}$.

6. Mint 1. szám alatt, csak hogy a' kereszt' közepe karika nélküli; fil-

X. táb. 273. sz. lér. *Rupp, és másutt.*

III. nemű.

A' király' neve és koronás feje; fejkötős nőfej.

Nagys. 7. Súly. 6—7. szemer. Rith. $\frac{4}{9}$.

Schoenvisner, 146. l.

1. † REX ANDREA szemcsés karimában és hasonló körben; közepett a' király' koronás feje szemközt.

Hátlapon hasonló karimában balra fordult fejkötős nőfej adatik elő. *G. Festetics. Weszerle. Somogyi. Szalay, és másutt.*

X. táb.
274. sz.

Hogy ezen hölgyfej, Morosini Tomasinát, András király' anyját ábrázolja, azt a' Notit. Hung. rei numariae szerzője helyesen jegyzé meg. Velenczében a' híres Morosini (Mauroceno) palotában, most is mutogatják ezen Tomasina' csinosan festett képét: két oklevéllel, mellyet Miklós osztiai püspök és pápai követ 1301. Budán a' magyar főpapok és országnagyok' jelenlétében átitrt: az első 1292-ben költ, mellyben a' magyar nemesség' közönsége velenczei Mauroceno Albertet honosítja; a' másik III. András királyunk', ki szinte velenczeinek hívatik, 1299-ki oklevelében a' többi között ezek olvastatnak: „Propter quod ei (Albertino Mauroceno Avunculo nostro carissimo) Ducatum totius Sclavoniae, qui est prima dignitas Regie prolis, et insuper Comitatum de Posega, qui ad ius pertinet regale seu reginale, perpetuo concessimus.“ Ezen két oklevelnek 1301-ki átirata azért is nevezetes, mert bevezetésében ezek találatnak: „Opour Palatinus citradanubialis, Rolandus Palatinus ultradanubialis.“ *Figyelmező, 1837. I. félv. 4. l.)*

IV. nemű.

Koronás M betű; korona fölött kettős kereszt.

Nagys. 8. Súly. — szemer. Rith. $\frac{6}{8}$.

Schoenvisner, 210. l.

1. Felirat hiányzik; szemcsés karimában koronás nagy M betű két csutkás háromlevelű fű között.

Hátlapján hasonló karimában szintolly háromlevelűvel ékes korona fölött kettős kereszt, mellynek csúcsait tiz gömbücs diszesíti, szegleteiben két karika látható. *G. Festetics.*

X. táb.
275. sz.

Schoenvisner (*Notit. Hung. rei num.* 210. l.) e' pénznemet, a' koronás M miatt, Mária királyné pénzei' sorában adja elő; de annak mind készítménye, mind képerete III. András pénzeivel sokkal egyezőbb; mivel ezen betűnek szintazon képerete már felebb Andrásnak I. nemű pénzén is fordult elő, Mária pénzein pedig találatik ugyan koronás M, de az mindig goth betű.

V. nemű.

Koronás fej szemközt; kettős kereszt csillag és hold között.

Nagys. 7. Súly. 6—8. szemer. Rith. $\frac{1}{6}$.

Schoenwisner, 194—195. l. *Széchenyi*, *Cat. I.* 55. l.

1. Felirat hiányzik, inkább csikos mint szemeses karimában a' király' koronás feje szemközt.

Hátlapján szemeses karimában széles talapra helyezett kettős kereszt, X. tábl. felül telő hold és csillag, alul két karika. *Nemzeti muz. Rupp.* 276. sz.

E' pénzt, a' kettős kereszt mellé helyezett csillag (nap) és hold miatt, mely keperet III. András' pecséten is látható, e' királynak kell tulajdonitanunk; úmbár azt a' Notit. Hung. rei num. szerzője idézett h. I. Károlyénak tartja. Az egyiptomiak, perzsák, a' magyarok elődi pártusok, rómaiak és más régi nemzetek napimádók valának, pénzeiken napot és holdat láthatni; a' magyarok e' napimádást, már mint keresztények is, ugy látszik legnehezebben tudták elfelejteni, mely az első királyok alatt keményen tilalmaztattak; I. László királyunk' törvénye rendeli: „Quicumque ritu gentilium, iuxta putreos sacrificaverint, vel ad arbores et fontes, et lapides obtulerint, reatum suum bove luant.“ (*Líb. I. cap. 22.*) És így a' keresztény magyar is elmondható Jobbal (XXXI. 26. 27.) „Ha láttam a' napot, mikor fénylett, és a' világosan járó holdat: és vigadt rejtekben szívem.“ Nap és hold II. András' ideje óta, olly gyakran fordul az Árpádok' pénzein elő, hogy e' csillagzatoknak egyedül ékesség gyanánti használata épen nem hihető, melyek először II. és III. Andrásnak, valamint amazzal nyugoton egykorú IV. Ottó császárnak pecsetein is feltalálhatók. (*Pray, Syntagma de Sigillis. Tab. III. fig. 2. Tab. IX. fig. 1. és Heineccii, de veteribus Germanorum stb. sigillis. Tab. VIII. f. 5. 6.*)

VI. nemű.

A' király ülve; paizon kettős kereszt.

Nagys. 7. Súly. 6—8. szemer. Rith. $\frac{2}{4}$.

Széchenyi, *Cat. I.* 55. l. 8. sz.

1. Felirat hiányzik; szemeses karimában a' király koronás fővel, szemközt ülve, jobbájában kereszties aranyalma, baljában liliomos kormánypálca, oldalvást mindkét felül gömböcs.

Hátlapján szemeses körben, háromszegletes hosszúdad paizon kettős kereszt látható. *Nemzeti muz. Rupp.*, és másutt. X. tábl. 277. sz.

VII. nemű.

Jobbra fordúlt koronás fej; kettős kereszt.

Nagys. 7. Súly. 6—8. szemer. Rith. $\frac{3}{5}$.

1. Iratlan; csíkos karimában a' király' jobbra fordúlt koronás feje.

Hátlapján szemcsés karimában fennálló kettős kereszt. *Somogyi. Rupp.*

X. táb.
278. sz.

E' pénznek mind készítménye, mind az ezen és előbbi neműn látható kettős kereszt alkata azt javalják, hogy ezeket III. Andrásnak tulajdonítsuk inkább, mint kún Lászlónak, vagy I. Károlynak.

VIII. nemű.

A' király ülve; annak neve koszorúval diszes kereszt' karjai között.

Nagys. 7. Súly. — szemer. Rith. $\frac{5}{10}$.

1. A' király koronás fővel szemközt ülve, jobbjoban keresztos aranyalma, baljában mintegy lilimos kormánypálca, a' királyi szék oldalai madárfejekkel ékesek.

Hátlapján: ANRE (Andreas Rex) egyszerű, szélesebb csúcsú kereszt' karjai, valamint szemcsés karima és hasonló kör közé helyezett betűkkel. *Weszerle. Szalay.*

X. táb.
279. sz.

2. Mint felebb; ARR - betűkkel valamivel hosszabb kereszt' karjai között.

IX. nemű.

Lilimos kereszt felirattal; forgóval ékes sisak.

Nagys. 7. Súly. 7—8. szemer. Rith. $\frac{4}{7}$.

Széchenyi, Cat. III. 70. l.

1. CRVX; e' szó lilimos csúcsú kereszt' karjai közt, csíkos karimában van írva.

Hátlapon csaknem szemcsés karimában, felül kitűnő hármias forgóval ékes sisak adatik elő. *G. Andrásy Leopold. Rupp.*

X. táb.
280. sz.

E' pénz, úgy látszik ugyanaz, mely a' Széchenyi Cat. idézett h. g. Andrásy Leopold' gyűjteményéből hihetőleg fonakul így iratik le: „Előlapja széles, egyenkarú, horgonydad keresztet állít elő, szegleteiben ime' betűk: ANDR; hátlapján pedig koronás

sisak, láthatók,“ mely ott II. Andrásnak tulajdonítatik; de az, képerete, készítménye 's nagyságára nézve, inkább III. Andrásé.

X. nemű

Fegyveres lovag; kereszt és négy keresztke.

Nagys. 7. Súly. — szemer. Rítk. $\frac{6}{7}$.

1. Iratlan; fedetlen fejű balra vágató lovag, jobbjával kardot villogtat. Hátlapján egyszerű háromágú 's átfúrt csúcsú egyenkarú kereszt, szeg-

X. táb.
281. sz.

leteiben négy keresztke.

XI. nemű.

Szemközti koronás fej; gyümölcsös növény.

Nagys. 7 $\frac{1}{2}$. Súly. — szemer. Rítk. $\frac{6}{7}$.

1. A. D. (Andreas Dux.) e' betűk szemközti koronás fejű mellkép oldalánál állanak, síkos karimában.

Hátlapján szemeses körben növény jó elő, szőlőfürt alakú két gyü-

X. táb.
282. sz.

mölcsöscsel.

III. Andrásnak, ki már kún László életében hivaték Magyarországra, 1300. evi oklevelében találtatik: „A primo adventu nostro in Regnum nostrum, videlicet tempore Ducatus nostri, antequam Regni gubernaculum adepti fuissimus stb.“ (Car. Wagner, *Analecta Scepusii*. P. I. p. 116.) Valamint a' királyfiak, úgy András is vezéri czímet viselt, mint a' királyi szék' előrevélt örököse.

XII. nemű.

A' király' mellképe; husvéti bárány.

A. A' király' képe A. R. betűkkel.

Nagys. 9. Súly. 8—9. szemer. Rítk. $\frac{4}{8}$.

Schoenvisner. 131. l.

1. A. R. (Andreas Rex) szemcsés karimában a' király' szemközti mellképe koronás fővel.

Hátlapján hasonló karimában balra álló bárány, visszafordult fénykörös

X. táb.
283. sz.

fővel és lobogós kereszttel. *Császári muz. Weszerle.*

B. Kormánypálczát tartó király' képe, A betűvel.

Nagys. 7%. Súly. 8—9. szemer. Rítk. $\frac{4}{6}$.

Széchenyi, Cat. I. 47. l.

2. A (Andreas) jobbról a' koronás szemközti király mellett, ki jobb-ját melléhez hajtva, baljában liliomos kormánypálczát tart.

Hátlapján szintazon de jobbra fordult bárány' képverete, lábainál két oldalról karika. *Nemzeti muz., Magyar tud. társ. Weszerle.*

X. táb.
284. sz.

Hogy e' pénz a' Széchenyi Cat. idézett h. az azon látható A betű miatt, mellyet a' szerző H betűre váltóztatott, Imrének helytelenül tulajdonítatik: az már felebb a' 89. l. is meg volt érintve.

C. Kardot és kormánypálczát tartó király' képe; minden jegy nélkül.

Nagys. 7—8. Súly. 9—10. szemer. Rítk. $\frac{2}{2}$.

Széchenyi, Cat. I. 47. l.

3. Szemcsés karimában, a' király' szemközti mellképe koronás fővel, jobbjában kard, baljában liliomos kormánypálcza. *Nemzeti muz. Somogyi. Rupp, és másutt.*

X. táb.
285. sz.

4. Mindkét lapi képverete mint felebb; de a' kard mellett gömbücs és holdka, a' kormánypálcza mellett pedig valamint a' bárány alatt csillagcsa jó elő. *Kiss.*

X. táb.
286. sz.

XIII. nemű.

Egymást érő ikermadár; husvétí bárány.

Nagys. csaknem. 8. Súly. 8. szemer. Rítk. $\frac{6}{6}$.

1. Csikos karimában két fennálló egymásnak háttal fordult nyílt szárnyú madár tűnik elő.

Hátlapján hasonló karimában jobbra lépdelő husvétí bárány látható. *Rupp.*

X. táb.
287. sz.

XIV. nemű.

A' király' mellképe; lépdelő szarvas.

Nagys. 8. Súly. 6—8. szemer. Rítk. $\frac{3}{4}$.

1. Szemcsés karimában a' király' mellképe koronás fővel szemközt, jobbjában kard, baljában liliomos kormánypálcza.

Hátlapján csíkos körben jobbra lépdelő szarvas vagy jávor adatik elő, lábai alatt keresztke, hátul pedig kétes jegy látható.

X. táb.
288. sz.

XV. nemű.

A' király' mellképe; védfalak.

Nagys. csuknem. 8. Súly. 9. szemer. Rítk. $\frac{6}{4}$.

1. A' király' képe mint az előbbi neműn; hátlapján szemcsés karimában három toronnyal és nyílt kapuval ékes védfalak ábrázoltatnak, mintkét

X. táb.
289. sz.

felül csillagcsa tűnik fel. *Kíss.*

XVI. nemű.

Andrásnak Sclavonia részére veretett pénzei.

Nagys. 9—10. Súly. 13—15. szemer. Rítk. $\frac{3}{4}$.

1. † MONETA REGIS P SCLAVONIA (A és V egybekapcsoltn) képverete szokott.

Hátlapján szintolly kettős kereszt' képverete, mint más sclavoniai pénzekben szokott előfordulni, a' kereszt' alsó karjainál R és A (Rex Andreas) betűk, a' felsőknél pedig jobbról csillag, balról telő hold; alúl két koronás fej, ezek megett két karika, a' kereszt' szegleteiben végre két fennálló liliom látható. *Rupp, és másutt.*

X. táb.
290. sz.

2. Mint felebb; de a' liliomok a' kereszt' szegleteiben ferde helyzetűek, és azok mellett még más háromszárú virágcsa is tűnik elő. *Rupp, és másutt.*

X. táb.
291. sz.

E' pénzeket a' III. és nem II. Andrásnak javallják tulajdonítanunk: 1.) az, hogy ezek súlyra 's készítményre nézve, kún Lászlónak András közvetlen elődének effele pénzeihez inkább hasonlítanak, mint más sclavoniai pénzekhez. 2.) az R és A betűk' helyzete, amaz a' kereszt' karjánál jobbról ez balról áll, miként egyedül szintazon László és V, István csak néhány pénzen láthatók. 3.) a' koronás fejek megett karikák, melyek csupán László pénzein fordulnak elő; egyébirán is, mi helyes oknál fogva ne legyenek épen III. Andrásnak sclavoniai pénzei, millyeneket más királyokon kívül, mint tudva van, még a' vezérek és királyfiak is verettek.

Toldalék.

Következnek e' korszakba tartozó azon iratlan pénzek, melyek később fordultak elő; aztán részint olyanok, melyeket határozatlanok közé vagyunk kénytelenek számítani, mivel olly jelleműek, melly vagy egy király pénzeinek sem, vagy többnek sajátja, részint végre melyek ál és újdön koholt példányok.

1. Gyengén szemcsézett karimában tiz félkörbe zárt egyszerű szemcsés kereszt, csúcsain a' félkörökkel egybekapcsolt négy keresztke, mellynek mindegyik szegletében csúcsával összekapcsolt két szeg féle látható, a' karima körül két háromszög és szintannyi pont van elhintve. Hátlapján csíkos körben némelly keleti írás alakú vonásokkal egybekapcsolt gömböcsök tűnnek elő. *Súlya 4. szemer. Ritk. $\frac{7}{8}$. Jankovich.*

XI. táb.
317. sz.

E' pénz, melly képveretére 's készítményére nézve leginkább II. Gyéza' pénzeivel rokon, e' királynak VI. nemű pénzei közé sorozandó.

2. Három tornyú várna, a' középső tornyot lilium ékesíti, a' szélsők fölött pedig madarak láthatók. Hátlapján nyílt szárnyú sas jobbra fordultan mintegy hosszúdad papirtekeresen állva tűnik elő; karimája mindkét lapon szemcsés. *Súlya. 8. szemer. Ritk. $\frac{2}{3}$. Rupp, és másutt.*

XI. táb.
318. sz.

3. Egyenkarú szemcsés kereszt, mellynek két ellenkező szegleteiben, közepén gömböcsesel diszes, négy vonalból alkotott keresztke, a' többiben pedig III. számhoz hasonló három vonal látható, a' téren négy gömböcs és egy háromszög van elhintve; hátlapján vonalkörben bütykös kormánypálca tűnik elő, felül felfordított L és D betűk, alul pedig gömböcsök közt N látható. *Súlya — szemer. Ritk. $\frac{7}{8}$.*

XI. táb.
319. sz.

4. Csíkos körben jobbra ágaskodó ló féle állat; hátlapján csaknem hasonló körben koronás kerekpaizs látható. *Súlya 7. szemer. Ritk. $\frac{3}{8}$. Szalay-Rupp, és másutt.*

XI. táb.
320. sz.

5. Jobbra ágaskodó oroszlán, vagy más állat; hátlapján balra lépdelő szarvas. *Súlya — szemer. Ritk. $\frac{7}{8}$. Milkovics.*

XI. táb.
321. sz.

6. Csíkos karimában valamely király szemközt, koronás fővel ülve, jobbában liliumos kormánypálca, baljában pedig kettős kereszttel ékes aranyalma, baloldalánál két gyümölcs, vagy csutás gömböcs látható. Hátlap-

XI. táb. ján szemesés karimában szárnyas sárkány, vagy grif szájában növény vagy
322. sz. gyümölcs. *Súlya 9. szemer. Ritk. 6/8. Rupp.*

XI. táb. §7. Két nagyobb rézpenz, ismeretlen keleti, vagy talán kún-tatár írás-
323. és sal. §8. *Súlya 24—36. szemer. Ritk. — Rupp, és másutt.*
324. sz.

A' 2. szám alatti pénz' előlapi képverete csaknem olly madarakat és várnát állít elő, mint I. Károly' pénzein tapasztalhatók; hátlapi képverete pedig papirtekercsen álló sast, mint V. István' VIII. táb. 213. és 214. számú pénzei, tüntet elő; és így bizonytalan mellyiknek kell azt, e' királyok közül tulajdonítani. A' 3. számú pénz' jelleme, az előlapi szemesés kereszt, és hátlapi bütykös kormánypálca miatt, II. Gyéza, III. István, III. Béla és Imre királyok' korára mutat, és ámbár az azon látható betűk' értelmét nehéz kitalálni; még is azon három vonás (ha III. szám helyett áll) III. Istvánt, vagy III. Belát jelenthetné. A' 4. és 5. számok alatt előadott pénzek, az ágaskodó állatoknál fogva, kétségkívül az I. korszak' végére valók; a' 6. szám alatti pénzt pedig a' mi illeti, az I. korszak' végére, vagy a' II. elejére tartozik - e, azt meg nem határozhatni. A' 7. és 8. szám alatti magyarázhatlan keleti írású pénzek végre, úgy látszik, IV. Bélával egykoruak, és szintazok, mellyekről már felebb a' 71. l. tétetek említés.

Álpenzék.

XI. táb.	a) I. István' pénze.	
325. sz.	b) Aba Sámuel' „	
326. „	c) I. Gyéza' „	CEICA felirattal; hátlapján körben D betű.
327. „	d) I. László' „	LAD két gombos kereszt között; lemezpenz.
328. „	e) II. István' „	CEHANVZ DEX felirattal.
329. „		

Pótlékok és igazítások.

- A' 33. lap' szelén 8. számú pénznel: II. táb. helyett, tétessek: III. táb.
„ 34. „ az utolsó sor' ezen záradeka (helyesebben 1089.) hagyassék ki.
„ 43. „ szelére, Kálmán' 14. pénzéhez tétessek: X. táb. 295. sz.

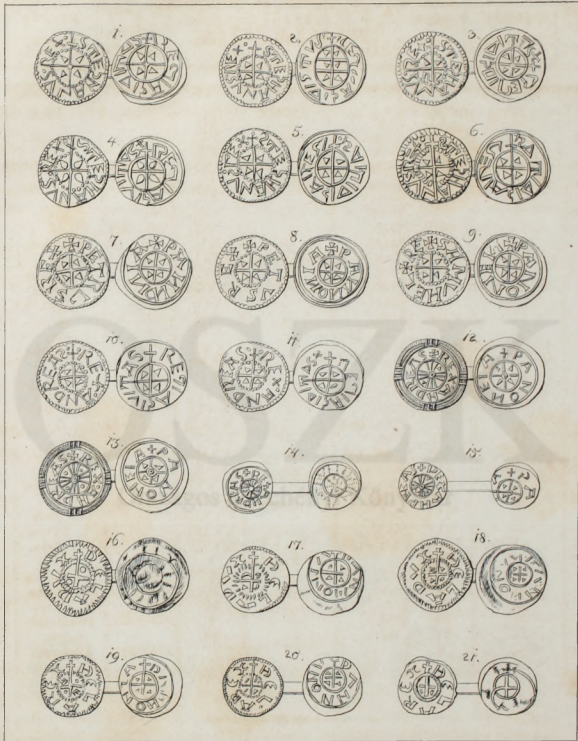
A' lerajzolt I. korszaki pénzek' mutatója,

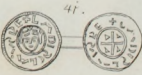
's mellyik király és pénznem alatt iratnak azok le.

A' pénz' folyó- száma;	király' neve;	péNZ' neme.	A' pénz' folyó- száma;	király' neve;	péNZ' neme.	A' pénz' folyó- száma;	király' neve;	péNZ' neme.
1—6.	I. István.	—	77.	II. Béla.	I.	126.	Imre.	V.
7. 8.	Péter.	—	78.	—	II.	127.	—	VI.
9.	Sámuel.	—	79.	—	III.	128—130.	—	VII.
10. 11.	I. András.	I.	80.	—	IV.	131.	—	VIII.
12—15.	—	II.	81. 82.	—	V.	132.	—	IX.
16—18.	I. Béla.	I.	83. 84.	—	VII.	133.	—	X.
19—21.	—	II.	85.	—	VIII.	134.	—	XII.
22—24.	Salamon.	I.	86. 87.	—	IX.	135.	—	XIII.
25. 26.	—	II.	88.	—	X.	136.	—	XIV.
27—29.	—	III.	89.	—	XII.	137. 138.	—	XV.
30.	—	IV.	90.	—	XIII.	139. 140.	II. László.	I. II.
31—33.	I. Gyéza.	I.	91.	—	XIV.	141. 142.	II. András.	I.
34—36.	—	II.	92. 93.	II. Gyéza.	I.	143.	—	II.
37.	I. László.	I.	94.	—	II.	144.	—	III.
38. 39.	—	II.	95. 96.	—	III.	145.	—	IV.
40. 41.	—	III.	97.	—	IV.	146.	—	V.
42. 43.	—	IV.	98.	III. Béla.	IV.	147.	—	VI.
44. 45.	—	V.	99.	—	V.	148. 149.	—	VII.
46.	—	VI.	100.	II. Gyéza.	V.	150.	—	VIII.
47. 48.	—	VII.	101.	III. István.	I.	151.	—	IX.
49.	Kálmán.	I.	102.	—	II.	152.	—	X.
50.	—	II.	103.	—	III.	153. 154.	—	XI.
51.	—	III.	104.	—	IV.	155.	—	XIII.
52.	—	IV.	105.	Imre.	XI.	156.	—	XIV.
53.	—	V.	106.	III. Béla.	I.	157.	—	XV.
54.	—	VI.	107.	—	II.	158.	—	XVI.
55. 56.	—	VII.	108. 109.	—	VI.	159. 160.	—	XVII.
57.	—	VIII.	110.	—	VII.	161.	—	XVIII.
58.	—	IX.	111. 112.	—	VIII.	162.	—	XIX.
59.	—	X.	113.	—	IX.	163.	—	XX.
60—62.	—	XI.	114. 115.	—	X.	164.	IV. Béla.	II.
63. 64.	II. Béla.	VI.	116. 117.	—	XI.	165. 166.	II. András.	XXI.
65.	Kálmán.	XII.	118.	—	XII.	167.	—	XXIII.
66.	—	XIII.	119.	—	XIII.	168.	—	XXIV.
67. 68.	II. Béla.	XI.	120.	—	XIV.	169.	IV. Béla.	XV.
69.	II. István.	I.	121.	Imre.	I.	170.	II. András.	XXV.
70. 71.	—	II.	122. 123.	—	II.	171. 172.	—	XXVI.
72—75.	—	III.	124.	—	III.	173. 174.	IV. Béla.	I.
76.	—	IV.	125.	—	IV.	175.	—	III.

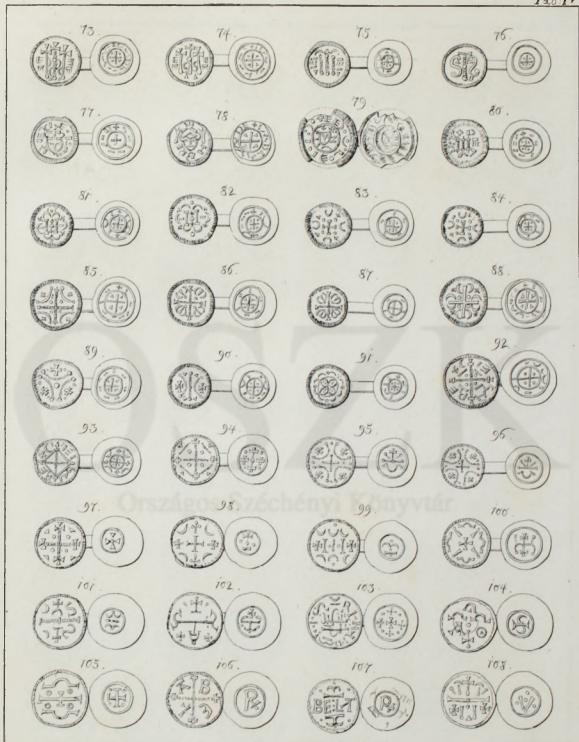
A' pénz' folyó-száma;	király' neve;	péNZ' neme.	A' pénz' folyó-száma;	király' neve;	péNZ' neme.	A' pénz' folyó-száma;	király' neve;	péNZ' neme.
176. 177.	IV. Béla.	IV.	234. 235.	Kún László.	VI.	278.	III. András.	VII.
178—180.	—	VI.	—	—	—	279.	—	VIII.
181.	—	VII.	236.	—	VII.	280.	—	IX.
182.	—	VIII.	237.	—	VIII.	281.	—	X.
183.	—	IX.	238.	—	IX.	282.	—	XI.
184. 185.	—	X.	239.	—	X.	283—286.	—	XII.
186. 187.	—	XI.	240.	—	XI.	287.	—	XIII.
188. 189.	—	XII.	241.	—	XII.	288.	—	XIV.
190—192.	—	XIII.	242.	—	XIII.	289.	—	XV.
193. 194.	—	XIV.	243.	—	XIV.	290. 291.	—	XVI.
195.	—	XVII.	244.	—	XV.	292.	Salamon.	I.
196—199.	—	XIX.	245.	—	XVI.	293.	—	II.
200—203.	—	XIX.	246.	—	XVII.	294.	I. Gyeza.	II.
204.	V. István.	I.	247.	—	XVIII.	295.	Kálmán.	VI.
205.	—	II.	248.	—	XIX.	296.	I. László.	III.
206.	—	III.	249.	—	XX.	297.	—	IV.
207.	—	IV.	250. 251.	—	XXI.	298.	—	V.
208.	—	V.	252.	—	XXII.	299.	II. István.	I.
209.	—	VI.	253.	—	XXIII.	300.	—	II.
210.	—	VII.	254.	—	XXIV.	301.	—	IV.
211.	—	VIII.	255.	—	XXV.	302.	II. Béla.	XII.
212.	—	IX.	256.	—	XXVI.	303.	III. Béla.	III.
213.	—	X.	257. 258.	—	XXVII.	304. 305.	—	IV.
214.	—	XI.	259.	—	XXVIII.	306.	—	X.
215.	—	XII.	260. 261.	—	XXIX.	307.	—	XIII.
216. 217.	—	XIII.	262.	—	XXX.	308.	Imre.	I.
218.	—	XIV.	263. 264.	—	XXXI.	309.	II. András.	XII.
219. 220.	—	XV.	265.	—	XXXII.	310.	—	XXII.
221.	—	XVI.	266.	—	XXXIII.	311.	IV. Béla.	V.
222.	—	XVII.	267.	—	XXXIV.	312.	V. István.	II.
223. 224.	—	XVIII.	268—270.	—	XXXV.	313.	IV. Béla.	XV.
225—227.	—	XIX.	271.	III. András.	I.	314.	—	VI.
228.	Kún László.	I.	272. 273.	—	II.	315.	—	XVI.
—	—	II.	274.	—	III.	316.	III. István.	IV.
229.	—	III.	275.	—	IV.	317.	II. Gyeza.	Toldalek.
230.	—	IV.	276.	—	V.	318—324.	Határozatlanok.	„
231.	—	V.	277.	—	VI.	—	—	„
232. 233.	—	—	—	—	—	325—329.	Álpénzek.	„

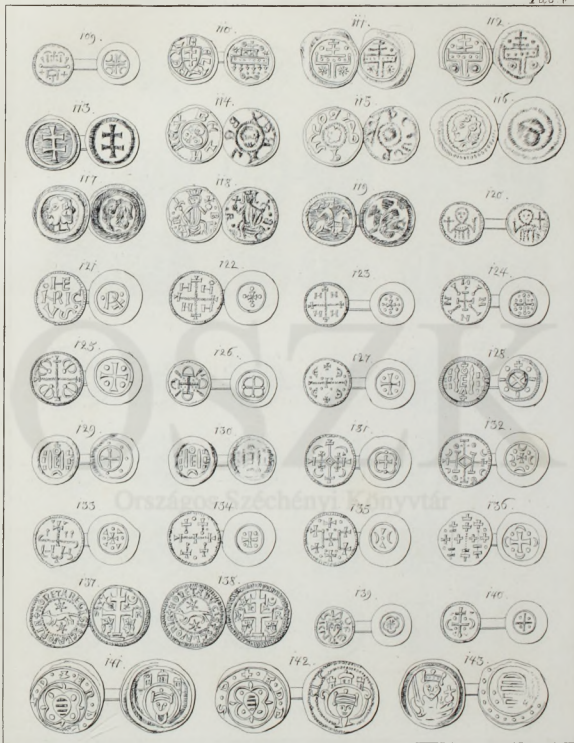

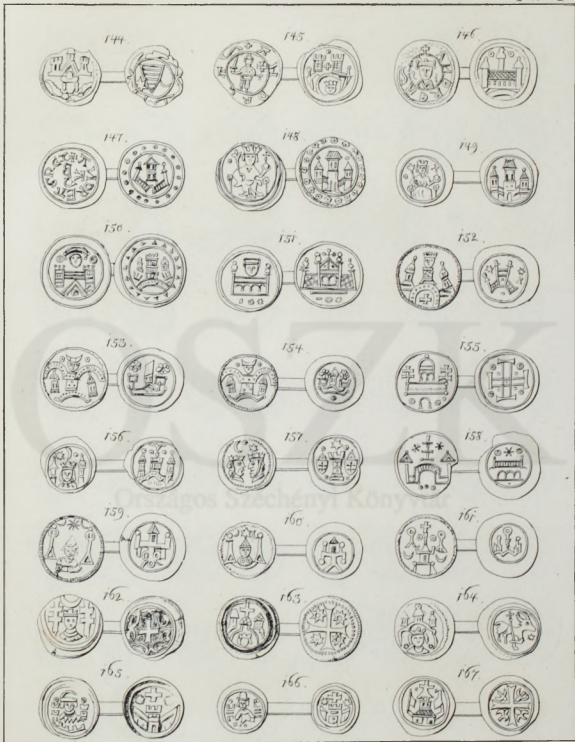

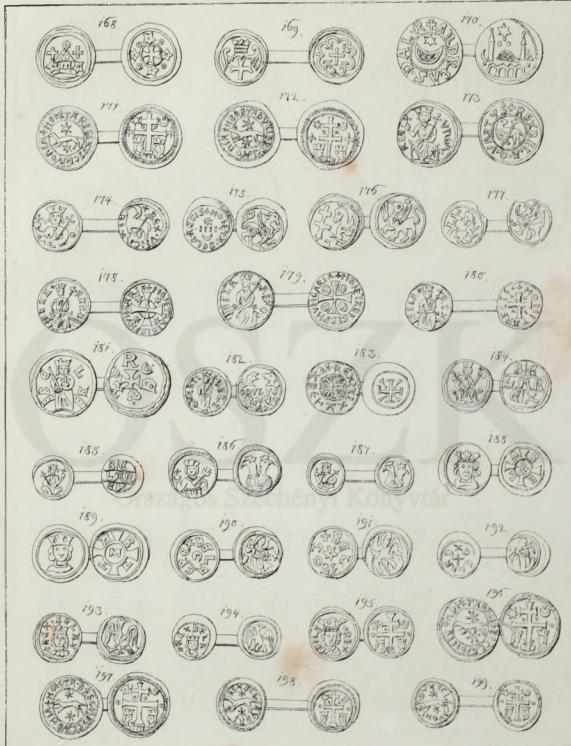

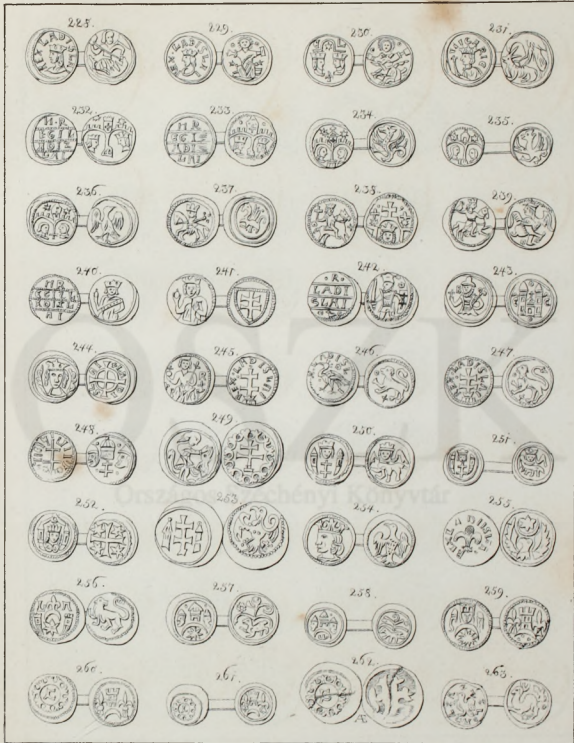

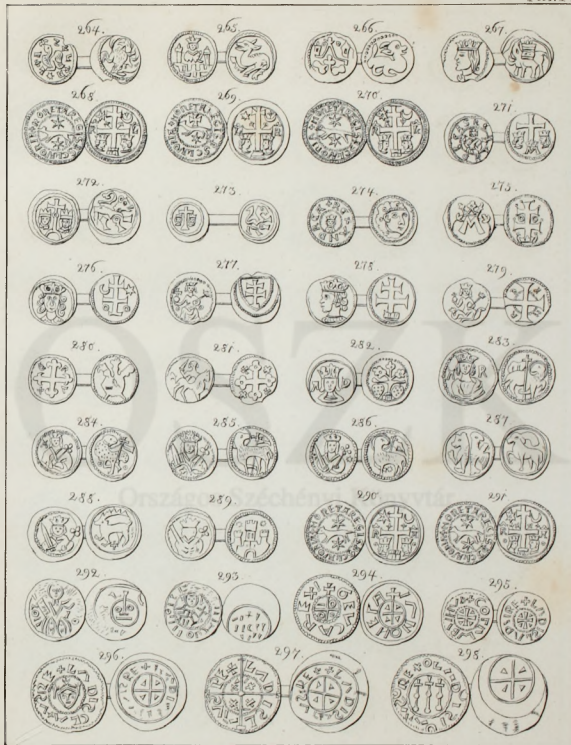
OSZK

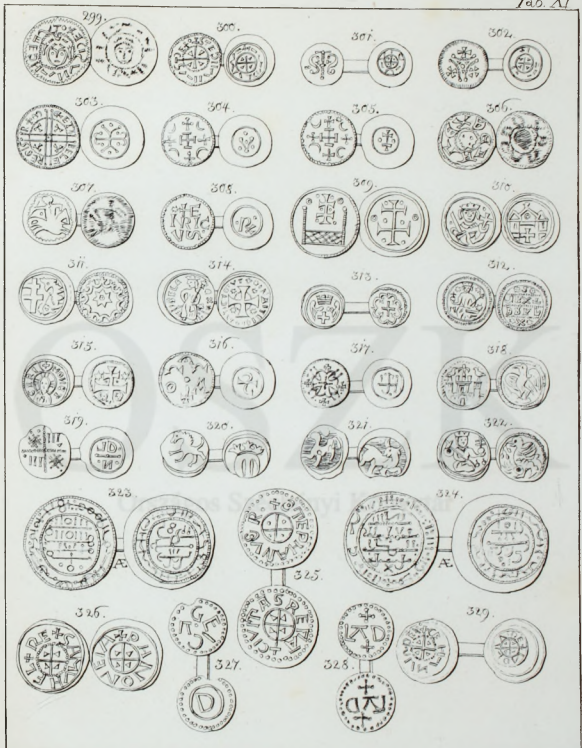
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

